© 2007 Ministerio de Cultura

8_9

(c) 2007 Ministerio de Cultura

[illegible] ad id quod dicit [illegible]

[illegible] ut [illegible] quod [illegible]

[illegible] periculo [illegible] ut [illegible] quod [illegible] ar.

[illegible]

[illegible] ut [illegible] l. [illegible]

[illegible] quo [illegible]

[illegible] tunc [illegible] ut ibi [illegible]

[illegible] successione [illegible]

[illegible] l. [illegible]

[illegible] dicat ut [illegible]

[illegible] ut [illegible] l. [illegible] ut [illegible] ar.

[illegible] ut [illegible] l. [illegible]

[illegible] ar.

[illegible] ut [illegible] quod [illegible]

[illegible] ut [illegible] ar.

[illegible] ut [illegible] l. [illegible] ar.

[illegible] ad quos [illegible] ut [illegible]

[illegible] qui [illegible] ut [illegible]

[illegible] successorem [illegible] ut [illegible] dicitur [illegible] actio [illegible]

[illegible] ut [illegible] l. [illegible]

[illegible] successorem [illegible] illam ut [illegible]

[illegible] quod [illegible] nullis legibus [illegible]

[illegible] quia [illegible]

[illegible] ut [illegible] quisque

[illegible] ut ibi [illegible] ibi [illegible]

[illegible] ut [illegible] l. [illegible]

[illegible] ut [illegible] ut [illegible] quod [illegible] ar.

[illegible] ut [illegible]

[illegible] l. [illegible]

Collegii Montis Sion Soci Jesu.

280

Ethica aristotelis secũdum veterem trãslationẽ A magistro petro Tartareto diligẽtius recognita & vitiis expuncta.

BIBLIOTECA PUBLICA PALMA

Num-99

Venalia cõperies in regione diui Iacobi Sub pelicano in parrhisiorum Lutecia.

De Juan Batista de Berard

(c) 2007 Ministerio de Cultura

¶ Preclarissimo atq; cum primis honorando dño Petro de Bono villario Magno fabaudie presidẽti Iodocus Badius Ascẽsius cũ veneratiõe Salutẽ.

EST cur in hoc albo venerandam tuã preses excellẽtissime/ auctoritatẽ compello ea potissima ratio q; prestantissimus philosophie theologieq; interpres Magister petrus Tartaretus/ magnus hoc anno parrhisio rum ethicus/ Aristotelis philosophorum facile principis moralia precepta/ que ethica vocant/ publice professurus est eaq; secũdum veterem/ vt aiunt/ translationem: quippe quam & fideliorem & ceteris prestantiorem prudentissimus ille censor existimauerit: expertus videlicet id quoq; in libris quod & in vino atq; amicicia: vt queq; veterrima ita esse optima. Nã tametsi nouicie translationes plus phuci atq; concinitatis habeant, minus tamẽ fidei minusq; eruditionis antique continent. Quocirca hanc veterem prestantistimus ethicus noster in pristinam redegit dignitatem: recognouitq; cẽsura qua plurimum potest/ acerrima: atq; probis ad modũ bibliopolis Angleberto & Godefrido de marneff fratribus vt imprimi curẽt cõcredidit/ efflagitans sũmopere/ vt si quid vere laudis ac gratie hac sua lucubratione: lucernas perfecto olenti: meruerit: in tuam cui omnia debet/ referatur dignitatem. Nihil etenim aut dignius esse aut antiquius sibi contingere posse arbitratur: q̃ vt morum preceptiones ad magnum totiꝰ fabaudie & morum censorem & iusticie presidem referãtur. Ratus videlicet tãtillum hoc munusculum dominationi tue. vel ob id acceptum fore: q; in te tuoq; hõestatis penetrali excelẽtissima morum ornamenta semper viguere: in quo bibliopolis quoq; iam dicti non modicum reposuerunt spei arbitrantes fausto tuo auspicio presentissimaq; dexteritate labores suos cum multo emolumẽto ad varias regiones peruehendos. Accipe igitur presidio rum nostrorum decus ac columen dulcissimũ/ amica manu hoc tanti viri tibi debitum ac nuncupatum monumentum: meq; eiꝰ in hac re interpretem tuis ascriptum sine dedititiis/ Vale. Ex officina nostra litteraria parrhisiis hoc iubileo trigesimo pridie kalendas Ianuarias.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Capitulũ primũ de bono appetibili: deq; finiũ diuerſitate: & que de illis tractat ſcientia.

OMnis ars & omnis doctrina ſimiliter autẽ & actus & electio bonum quoddam appetere videtur Ideoq; bene enunciauerunt. Bonum quod omnia appetunt. Differentia vero quedam videtur eſſe finium. Hi quidẽ enim ſunt operationes: hi vero preter has opera quedã. Quorum autem ſunt fines quidam preter operationes: in his meliora ſunt opera. Multis autem operationibus entibus & artibus & doctrinis: multi ſunt & fines. Medicinalis quidẽ enim ſanitas. Nauifactiue vero nauigatio. Militaris autem victoria. yconomice vero diuitie. Quecunq; autem ſunt taliũ: ſub vna quadam virtute. Quemadmodum ſub equeſtri frenifactiua. Et quecunq; alie equeſtrium inſtrumentorum ſũt. Hec autem & omnis bellica operatio ſub militari ſecundum eundem vtiq; modũ alie ſub alteris. In omnibus itaq; architectonicarũ: fines ſunt deſiderabiliores his q̃ ſũt ſub ipſis. hoꝝ enĩ grã & illa ꝓſequũtur. Differt aũt nihil operatões ipſas eſſe fines actuũ/ aut p̃ter has aliud quoddã. quẽadmodũ in dictis doctrinis. Si itaq; eſt aliquis finis operabilium quem propter ipſum volumus: alia vero propter illum: & non omnia propter alterum deſideramus procedit enim ita in infinitũ. ſicq; eſſet vacuum & inane deſiderium. Manifeſtum vtiq; qm̃ hic erit bonus & optimus. Igitur & ad vitam cognitio eius magnũ habet incrementum. Et quẽadmodũ ſagitatores ſignũ habentes magis vtiq; adipiſcemur quod oportet. Si autem ſit tentandum figuraliter accipere illud quid eſt: & cu=

(c) 2007 Ministerio de Cultura

ius disciplinarum aut virtutum. Videbitur autem pricipalissime & maxime architetonice esse. Talis vtiq; & ciuilis apparet. Quas enim esse debirum est disciplinarum in ciuitatibus/& qualis vnũquẽq; addiscere & vsq; quo hec preordinat. Videmus autem & p̃ consissimas virtutum sub hac existentes. Vt pote militarem/yconomicam/rhetoricam. Vtente autem hac reliquis practicis disciplinarum. Amplius autem legem proponente quid oporteat operari/ & a quibus abstinere: huius finis complectitur vtiq; eos qui sunt aliarum. Quapropter hic vtiq; erit bonum humanũ. Si enim & idem est & vni & ciuitati: maiusq; & perfectius videtur quod ciuitatis. Et suscipere & saluare amabile quidem & vni soli: melius vero & diuim⁹ genti & ciuitatibus. methodus quidem igitur hec appetit ciuilis quedam existens.

¶Capitulum secundum de modo conuenienti huic scientie tam ex parte doctorisq̃ ex parte auditoris.

Icetur autem vtiq; sufficienter: si secũdum subiectam materiam manifestetur. Certum enim non similiter in omnibus sermonibus querendum est. quemadmodu; neq; in conditis. Bona autem & iusta de quibus ciuilis intendit tantam habent differentiam & errorem: vt videantur lege sola: esse natura vero non. Talem autem quendam errorem habent & bona. quia multis contingunt detrimenta ex ipsis iam enim quidam perierunt propter diuicias. alij vero ꝓpter fortitudinẽ Amabile igitur de talibus & ex talibus dicẽtes grosse & figuraliter veritatẽ ostendere & de his que vt frequentius: & ex talibus dicẽtes talia & concludere. Eodem vtiq; modo & recipere debitum est.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

vnum quodq; dictorum. Disciplinati enim est in tantum certitudinem inquirere secundum vnum quodq; genus inquantum rei natura recipit. Proximum enim videtur & machematicum persuad entem acceptare:& rethoricum demonstrationes expetere.

¶Capitulum tertium qualis debet esse auditor huius scientie.

VNusquisque autem iudicat beneq; cognoscit.& hoc est bonus iudex.secundum ergo vnũquodq; bene iudicat in vno quoq; eruditus.simpliciter autem: q circa omnia eruditus est. Idcirco politice non est proprius auditor iuuenis.inexpertus enim est eorum qui secũdum vitam sunt actuum .rationes autem de hiis & ex hiis sunt. Amplius autẽ passionum secutor existens inauiter audiet & inutiliter:quia finis ẽ non cognitio:sed actus.differt autem nihil iuuenis secũdum etatem:aut secundum morem iuuenilis.non enim a tempore defectio sed propter secũdum passiones viuere:& persequi singula. talibus enim cognitio inutilis fit.quẽadmodum in incontinentibus. Secundum rationem autem desideria facientibus & operãtibus multum vtiq; vtile erit de hiis scire. Et quidem de auditore & qualiter demonstrandum & quid proponimus:prohemialiter dicta sint tanta.

¶Capitulum quartũ q; omnis concordant in nomine finis intenti sed in re discrepant.

DIcamus autem resumentes quoniam omnis cognitio & electio bonum aliquod desiderat: quid est hoc quod dicimus ciuilem desiderare. & quid est omniuꝫ

(c) 2007 Ministerio de Cultura

operatorum sũmum bonum. Nomine quidem igitur fere aplurimis confessum est. felicitatem enim multi & excellentes dicũt, bene viuere autem & bene operari idem existimant ei quod est felicem esse. de felicitate autem quid est: altercantur & non similiter multi sapiẽtibus tradiderunt. hi quidem enim apertorũ quid & manifestorum, vt puta voluptatem. diuitias. aut honorem. Alij autem aliter, multotiens quidem & idem ipse alterum egrotãs enim sanitatem, medicans autem diuitias conscij autem sibiipsis ignorantie eos qui magnum aliquid & super ipsos dicũt amirãtur. Quidẽ autem existimauerunt preter hec multa bona aliquod esse secundum se ipsum. quod & omnibus est causa essendi bonum. Omnis igitur perscrutari oppiniones fortassis manus est. sufficiens autem. eas maxime que superficietenus apparent: vel estimantur habere aliquem rationem.

¶ Capitulum quintum quo ordine rationandum est in moralibus.

NOn laceat autem nos quoniam differunt que a principiis rationes: & que a principia bene enim & plato dubitauit hoc. & que sunt vtrum a pricipiis vel ad principia sit via. quẽadmodũ istadiis ab achlotetis ad terminũ: vel ecõuerso. incipiẽdũ quidẽ igitur a conitis. hec aũt dupliciter hec gdẽ eni nobis: hec aũt simpliciter. forte igitur nobis incipiendũ ẽ a nobis cognitis. ꝓpter qd oportet consuetudinib⁹ duci bene de bonis & iustis & totaliter ciuilib⁹ auditurum sufficiẽter pricipiũ eni in hoc quia & si hoc appareat sufficiẽter / nihil op⁹ eo qd propter quid. talis autem | habet vel suscipit principia faciliter. cui autem existit neutrum horum: audiat que exiodi iste quidez

(c) 2007 Ministerio de Cultura

optimus/ qui omnia intelliget ex se. bonus autem rursus & ille qui benedicendi obedit. qui autem neq; ipsemet intelligit : nec alium audiens in animo ponet: hic mutilis vir.

¶ Capitulum sextum de opinione ponẽtium felicitatem in aliquo bonorum manifestorum.

NOs autem di camus vnde discessimus. bonum enim & felicitatem non irrationabiliter videntur ex hiis q̃ huius vite sunt existimare. Multi quidem & grauissimi voluptatem. Ideo & vitam diligunt voluptuosam. Tres enĩ sunt maxime excellentes & que nunc dicta: & que ciuilis/ & tercia que contemplatiua est. Multi quidem igitur omnino bestiales videntur esse: vitam pecudum eligentes. Adipiscuntur autem rationem: quia multi eorum qui in potestate sunt: similia patiuntur sardinapalo. Qui autem excellentes & operatiui: honorem. ciuilis enim vite fere hic finis. Videtur autem magis superficietenus esse eo q̃ queritur. Videtur enim in honorantibus magi esse q̃ in honorato. bonum autem propriũ quidem/ & quod difficile aufertur: diuinamus. Amplius videntur honorem querere vt credant se ipsos bonos esse. querunt igitur a prudentibus honorari. & apud eos a quibus cognoscuntur & in virtute. Manifestum est igitur. quoniam secundum eos virtus est melior. Forsitã autem & magis vtiq; finem ciuilis vite hanc existimet. Videtur autem & imperfectior hec. videtur enim cõtingere: & dormire habentem virtutem. & non operari per vitam. & cum hiis mala pati. & infortunatum esse plurimum. Ita autem viuentem nullus vtiq; felicitabit: nisi positionem custodiat. Et de his qui

(c) 2007 Ministerio de Cultura

dem ſatis ſufficienter enim in enhydiis dictum eſt de ipſis. Tertia eſt contemplatiua de qua perſcrutationem inſequentibus faciemus. Pecunioſus autem violentus quis eſt. Et diuitie nõ ſunt quod queritur bonum, vtiles enim ſunt: & alterius gratia. Ideo q̃ magis que priora dicta ſunt fines aliquis vtique exiſtimabit propter ſe enim diliguntur. videntur autem neq̃ illa quamuis multi ſermones ad hoc compoſiti ſunt hec autem relinquãtur.

¶ Capitulum ſeptimum de opinione ponenciuz felicitatem in aliquo bono ſeparato.

QVod autem vniuerſale melius forte perſcrutari eſt & querere qualiter dicitur, & ſi obuia tali queſtiõe facta: propter amicos viros introducere ydeas. videbitur autem vtique melius eſſe/forſitã oportere: & pro ſalute veritatis & familiaria deſtruere, aliter que philoſophos exiſtentes. Ambobus enim exiſtentibus amicis: ſanctum eſt prehonorare veritatem. Ferentes autem opinionem hanc non faciebant ydeas inquibus prius & poſterius dicebant. propter quod neq̃ minorũ ydeam conſtituebant. Bonum autem dicitur & in eo quod quid eſt. & in quali. & in ad aliquid. quod autem eſt ſecundum ſe ipſuz & ſubſtantia/prius natura eo quod ad aliquid. propagini enim hec aſſimilantur & accidenti entis, quare neq̃ vtique erit cõmunis quedem in hiis ydea. Amplius autem quia bonum equaliter dicitur enei: & enim ĩ eo quodquid eſt dicitur: vt puta deus & intellectus: & in quali virtutes & in quanto: menſuratum: & in ad aliquid/ vtile & in tempore/tempus: & in loco dicta: & altera talia manifeſtum vtiq̃ ꝙ non erit cõmune bonum quid vniuerſaliter & vnum, non enim vtiq̃ diceretur in omnibus predicamen-

(c) 2007 Ministerio de Cultura

tis:sed in vno solo. Amplius autem quia eorum que secundum vnam ydeam / vna est & scientia & bonorum omnium esset vti- que vna quedem scientia. nunc autem sunt multe & eorum que sub vno sunt predicamento vt puta temporis:in bello quidem enim militaris:in egritudine autē medicinalis: in laboribꝰ vero excercitatiua. Queret autem & vtique aliquis quid & volunt dicere per se vnum quodqꝫ. si & in per se homine & in homie vna & eadem est ratio que hominis. secundum enim q̃ homo nihil different. si autem sic:neqꝫ secundum q̃ bonum. Sed neqꝫ quidē perpetuum esse magis erit bonum. sicut neqꝫ albū magis / quod diuturnus est eo quod vnus diei. Probabilius autem videntur pithagorici dicere de ipso. ponentes in bonorum coordinatione vnum. quos vtiqꝫ & speusippus sequi videtur. sed de his quidem alius sit sermo. Hiis autem que dicta sunt. dubitatio quedē subapparet propter nō de omni bono sermones dici / & fieri. dici autem secundum vnam speciem que secundum se ipsa persecuta sunt / & dileta. Factura autem horum vel conseruatiua aliqualiter / vel contrariorum prohibitiua / ꝓpter hec dici:& secundum modum alium. Manifestum igitur quoniam dupliciter dicetur vtiqꝫ bonum. & hec quidem secundum se ipsa. vtraqꝫ autē propter hec. diuidentes igitur ab vtilibus que secundum se ipsa intueamur si dicuntur secundum vnam ydeam. Secundum se ipsa autem ponet quis vtiqꝫ: vel quecunqꝫ & solitaria prosequūtur vt puta scire & videre & voluptates quedem & honores. hec enī & si propter aliud quidem prosequimur:tamen secundum se bonorum ponet vtique aliquis vel neque aliquid aliud preter ydeam. Quare maius erit ydea. Si autem & hec sunt eorū / que secun

(c) 2007 Ministerio de Cultura

dum se ipsa bona:boni ipsius rationem in omnib' ipsis eande apparere oportebit.quēadmodum in niue & cerusa eam que albedinis.Honoris autem & prudentie & voluptatis alie & differentes sunt rationes secundum q̃ bona.non igitur est bonū cōmune quid secundum vnam ydeam.Sed qualiter vtiq; dicūtur non enim assimilantur a casu equiuocis.sed certe ei quod est ab vno esse.vel ad vnum omnia contendere.vel magis secundum analogiam.sicut enim in corpore visus:in anīa intellectus.& aliud vtiq; in alio.Sed forte hoc quidem relinquēdum est nunc certificare enim de ipsis alterius vtiq; philosophie:erit magis ꝓprium.similiter autem & de ydea.si enim & est vnum quid communiter predicatum bonum:vel separabile quidem secundum se ipsum/manifestum q̃ non vtiq; erit operatum neq; possessuz homini.Nunc autem tale quid queritur.Forte autem alicui videbitur vtique melius esse cognoscere ipsum ad possessā & opata bonorum velut enim exemplum hoc habentes magis sciem' & que nobis sunt bona:& si sciamus adipiscemur ipsa. Probabilitatē quidem igitur quandam habet sermo.videtur autem sciēciis dissonare.Omnis enim bonū quoddam appetentes: & quo indigent inquirentes:derelinquūt cognitionē ipsius.q̃uis auxilium tale omnes artifices ignorare & neq; inquirere:non est bene rationabile.Inutile autem & quid iuuabitur textor vel faber ad suam artem sciens ipsum bonum: vel qualiter magis medic' vel magis miles erit qui ydeam ipsam contēplatus est.Videtur quidem enim neq; sanitatem ita intēdere medicus.sed eam que hominis magis autem forte eamq; huius hominis secūdū vnū quodq; enim medicatur.Et de his quidē igitur intantū dictū sit

(c) 2007 Ministerio de Cultura

¶ Capitulum octauum ponit quasdam conditiones felicitates quasi omnibus manifestas.

RVrsum autem redeamꝰ ad quesitum bonũ quid vtiq; sit. videtur quidẽ aliud in alia operatiõe & arte. aliud enim in medicinali & militari & reliqs similiter. Quid igitur vnicuiq; bonũ: aut gratia cuius reliqua op erata sunt. hoc autẽ in medicinali quidẽ sanitas. in militari vero victoria. in edificatiua autẽ domus. in alio vero aliud. in omni autẽ electiõe & operatione finis. huius enĩ gratia reliqua operãtur oẽs. Quare si quis operatorũ oĩm ẽ finis: hic vtiq; erit operatuz bonũ. si vero plura hec: transcendẽs vtique sermo ad hoc ipsũ puenit. hoc autem adhuc magis explanare tẽptandũ. quoniã autẽ plures videtur fines: horũ autẽ eligemus quosdem ꝓpter alterũ: vt puta diuicias fistulas/ & oĩno organa. manifestũ igitur quoniã nõ sunt omnes perfecti. optimus autẽ ꝑfectus quis videtur. Qua ꝓpter si quidẽ est vnũ aliquid solũ perfectum: hoc vtiq; erit quod queritur. si vero plura perfectissimũ horũ. Perfectius autem dicimꝰ quod secundũ se ipsũ est persequibile eo quod ꝓpter alterum. & quod nũq̃ propter aliud eligibile/ his que ꝓpter se ipsa. & ꝓpter aliud elegibilibus & simpliciter vtiq; perfectũ q̃ secundum se ipsum elegibile semper & nũq̃ ꝓpter aliud. Tale itaq; felicitas maxime esse videtur. hanc enim eligimus semper propter se ipsam: & nunq̃ propter aliud. Honorem vero & voluptatem & intellectum & omnem virtutem eli gimus quidem propter se ipsa: nullo enim adueniente eligeremus vnũquodq; ipsorum. eligimus autem & felicitatis gratia. per hec suspicantes felices fore. Felicitatem autem nullus eligit horũ gratia: nec omnino ꝓpter aliud.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Videtur autem & ex per se sufficientia idem accidere. perfectum enim bonum per se sufficiens esse videtur. per se sufficiens autem dicimus non ipsi soli viuenti vitam solitariam: sed parẽtibus & filiis & vxori & vniuersaliter amicis & ciuibus. quia natura ciuile homo. horum autem assumẽdus termin⁹ quis extendenti enim ad parentes/& propinquos & amicos amicorum: in infinitũ procedit. sed hoc quidem rursus perscrutandum. Per se sufficiẽs autem ponim⁹ quod solitarium eligibilem facit vitam. & nullo indigentem. tale autem existimamus felicitatem esse. Amplius autem omnium maxime eligibilem non cõnumeratam conumerata autem manifestum quoniam eligibilior cũ minimo bonorum super habundantia enim bonorum fit eo quod appositum est. bonorum autem maius: eligibilius est semper. Perfectum itaq; quid videtur & per se sufficiens felicitas operatorum existens finis.

¶Capitulum nonum inuestigat diffinitionem felicitatis.

SEd forte felicitatem quidem & optimum dicere: confessum quid videtur. desideratus autem manifestius quid est adhuc dici. forte vtiq; fiet hoc: si sumatur op⁹ hominis. Quemadmodum enim tibicini & statuifici & omni artifici & omnino quorum est opus aliquod & actus: in opere videtur bonum esse: & bene: ita videtur vtiq; & homini si quidem est opus aliquod ipsi. Vtrum igitur textoris quidem & coriarij sunt opera quedam & actus: hominis vero nullũ est: sed ociosus naturaliter est. Vel quemadmodũ oculi & manus & pedis & omnino vniuscuiusq; particularum videtur aliquod opus: ita & hominis preter hec omia ponet vtiq; aliquis opus aliquod. Quid

(c) 2007 Ministerio de Cultura

igitur hoc fit/inquam. Viuere enim coũe videtur & plantis. que ritur autem proprium. separandum ergo nutritiuam & augmẽ tatiuam vitam. sequens autem sensitiua quedem vtiq; erit. vide tur autem & hec communis & equo & homini & omni animali. Relinquitur vtiq; operatiua quedem rationem habentis. huius autem hoc quidem vt bene persuasibile ratione: hoc vero vt ha bens & intelligens. Dupliciter autem & hac dicta: eam que secũ dum rationem ponendum. principalius enim videtur hec dici. Si autem est opus hominis amie operatio secundum rationem vel nõ sine ratione: idem autem dicimus opus esse hominis hu ius & huius studiosi: quemadmodum citharistę: & studio si citha riste: & similiter vtiq; hoc in omnibus: apposita secundum virtu tem abũdantia ad opus: citharisare enim/citharistę: studiosi au= tem bene: si autem sic: hominis autem ponimus vitam quandã hanc autem amie operationem & actum cum ratione. Studiosi autem viri bene huius & optime vnum quodq; autem bene se= cundum propriam virtutem perficitur. Si autem hoc humanuz bonum anime operatio fit secundum virtutem. Si autem plures virtutes: secũdum perfectissimam & optimam. Amplius autem in vita perfecta. Vna enim yrundo ver nõ facit: nec vna dies. Ita vtiq; nec beatum & felicem vna dies: neq; paucum tempus.

¶ Capitulum. x. quid diffinita felicitate restat a gendum. Et quomodo id agi oporteat.

Ircũscribatur quidẽ igitur bonũ ita. Oportet enim for te figuraliter dicere primum. deinde posterius rescribe re. Videbitur autẽ vtiq; homis esse perducere & parti=

(c) 2007 Ministerio de Cultura

culatim disponere que bene habentia in circũscriptione. Et tps talium inuentor & cooperator bonus esse. Vnde & artiũ facta sũt additamẽta. Omis enim ẽ apponere quod deficit. Meminisse autem & pdictorũ oportet: & certitudinem non in omib⁹ similiter exquirere. Sed in singulis secundũ subiectã materiã: & in tantũ inquantũ pprium est doctrine. Eteni tector & geometra differẽter inquirunt rectam lineã. Hic quidẽ enĩ inquantuz vtilis est ad opus. hic autẽ quid est: vel quale quid est. speculator enim est veri. Secundũ eundẽ vtiqz modũ in aliis est faciendũ vt nõ que extra opera operibus plura fiant. Non expetendũ autẽ neqz causaz in oĩbus similiter sed sufficiẽs in quibusdã hoc quia demõstrari bene. vt puta circa principia. Hoc autẽ quia primũ & principiũ. Principiorũ autẽ. hec quidẽ inductione cõtẽplata sunt: hec vero sensu: hec autem cõsuetudine quadam: & alia autem & aliter. Pertransire autẽ temptandum singula secundum quod innata sunt. & studendum qualiter terminentur bene. magnũ enĩ habẽt auxilium ad sequẽtia. Videtur enĩ plus q̃ dimidium totius esse principium. & multa manifesta fieri per ipsum eorum q̃ queruntur.

¶Capitulum. xi. conforãt dctã aristotelis de felicitate ex cõmuniter dictis de ipsa.

SCrutandum ergo de ipso nõ solũ ex cõclusione/ & ex quib⁹ sermo: sed ex dictis de ipso. Vero quidẽ enĩ oĩa cõsonant existẽtia. falso autẽ cito dissonat verũ. Diuisis itaqz bonis tripliciter: & his quidẽ exterius dictis. His autem circa aĩam & corpus: & circa aĩam pricipalissime dicim⁹ bona: & maxie. Actus autem & operationes aĩales circa aĩam ponimus.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Quare bene vtiq; dicetur secundũ hãc opinionẽ antiquam existentẽ & confessam a philosophis. Recte autẽ / & quoniã actus q dem dicuntur & operationes finis. ita enĩ & eorum que circa animam sunt bonorum fit. & non eorum que sunt exterius. Consonat autem rationi & bene viuere & bene operari felicem. fere enĩ bona vita quedam dicta & bona operatio.

¶ Ca. xii. diuisa sapiẽtũ opiõe in tres de felicitate / ostẽdit q; pria ponẽs eã virtutẽ ĩ aliquo discrepat dctis aristotelis

Videtur autẽ & q̃sita circa felicitatẽ oia existere dicto. hiis quidẽ enĩ virt⁹: hiis vero prudẽtia: aliis antẽ sapientia q̃dã: esse videtur. hiis autẽ hec: vel hoꝝ aliquid cũ voluptate vel nõ sine voluptate. alij aũt & eã q̃ exteri⁹ est abũdantiã cõprehendũt. Hoꝝ autẽ & hec quidẽ multi & veteres dicũt: hec autẽ pauci & gloriosi viri. neutros autẽ hoꝝ rationabile peccare in vniuersis: sed vnũ aliquid vel plura dirigere. Dicentibus quidẽ igitur omnẽ virtutẽ / vel virtutẽ quandã: cõcors est ratio huius enĩ est & secundũ ipsã operatio. Differt autẽ forte nõ parũ in possessione vel vsu optimũ existere: & in habitu vel operatione. habitum enim contingit nullum bonũ perficere habenti. vt puta dormiẽti aut & aliter qualiter ocioso. operationem autem possibile nõ est. operabitur enim ex necessitate & bene operabitur. Quẽadmodũ autẽ in olimpiadib⁹ nõ optimi & fortissimi coronãtur: sed agonizantes: hoꝝ quidẽ enĩ vincũt: & eoruꝝ q in vita bonorũ & optimorũ / operantes recte illustres fiunt.

¶ Capitulum. xiii. q; secunda opinio consonat dctis aristotelis ponens felicitatem esse virtutem cum voluptate.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

ESt autē & vita ipsorū secundū se ipsā delectabilis, delectari, qdē enī aialiū est, vnicuiqꝫ aūt ē delectabile ad qd ē amicus taliū, vt puta equus qdē amāti equū, spectaculum aūt amāti spectaculū, eodē aūt mō & iusta amāti iustū, & oino q̄ scdm virtutē amāti virtutē. Multis quidē igit delectabilia aduersāt, adiuicē qa nō naturalia sūt, amātib⁹ aūt bonū sūt delectabilia q̄ natura delectabilia, talia aūt scdm virtutē opationes q̄re & hiis sūt delectabiles: & scdꝫ se ipas. Nihil aūt indiget voluptate eorꝫ quasi adiūcto aliquo, sed habet voluptatē in se ipa. cum dictis enī nullus ē bon⁹ qnō gaudet bonis opib⁹. neqꝫ enī iustuꝫ vtiqꝫ aliqs diceret nō gaudētē iusta opatiōe: neqꝫ liberalē nō gaudentē liberalib⁹ opationib⁹, sīle aūt & in aliis, si autē sic: secundū seipas vtiqꝫ er ūt scdm virtutē opatōnes delectabiles, quiymo & pulcre & bone: & maxīe vnum quodqꝫ horū: si bene iudicat de his studiosus, iudicat aūt vt dixim⁹. Optimū ergo & pulcherrimū & delectabilissimū: felicitas, & nō diuisa sūt hec scdꝫ delyatā supscriptōnē, optimū iustissimū eē, desideratissimū autē sanū eē. delectabilissimū vero quo quis optat frui, omīa enī hec existūt optis opationibus, has autē vel vnā harū optimā dicim⁹ eē felicitatem.

¶ Capitulū. xiii. q̄ tercia opio consonat dictis aristotelis addens felicitati abundantiam bonorum exteriorum

VIdetur tamē eorum que exterius sūt bonorꝫ indigēs, quēadmodū dixim⁹ impossibile enī vel nō facile bōa opari: ipotentē tribuere exististētē, multa qdē enī opata sūt quēadmodū dixim⁹, p organa, p amicos, p diuicias, p ciuilem potētiā. Quibusdā autem denudari coinquinat beatitudinē, vtputa nobilitate, bona prole, pulchritudīe, nō oino enim felix

(c) 2007 Ministerio de Cultura

qui ſpecie turpiſſimus, vel innobilis. vel ſolitarius & ſine prole. Amplius autem forte felix minus: ſi cui peſſimi filij ſunt vel amici vel boni exiſtentes mortui ſunt. Quemadmodum igitur dixi mus videtur indigere & tali prop eritate. vnde in idē ordinant quidem fortunam felicitati. quidem vero virtutem.

¶Capitulum quindecimū mouet & terminat que ſtionem de cauſa & origine felicitatis.

VNde & queritur. vtrum ē diſcibile vel aſſueſcibile vel aliter qualiter excercitabile. vel ſecundū quandā diuinam particulam: vel etiā propter fortunam aduenit. Siquidē igitur & aliud quod deorū eſt donū hominibus: rationabile & felicitatem: dei datū eſſe. & maxime humanarū q̄to optimū ſed hoc quidē forte alterius erit perſcrutationis magis ꝓ proprium. videtur autem & ſi non adeo miſſum eſt. ſed propter virtutes & quandā diſciplinā vel exercitationem hoc aduenit: diuiniſſimorum eſſe: virtutis enim premiū & finis optimū videtur/ & quid diuinū & beatū. Erit autem vtiq̄ & multū cōne: poſſibile enim exiſtere omnibus non orbatis ad virtutē per quandam diſciplinā & ſtudiū. Si autē ita eſt meliꝰ q̄ propter fortunā beari rationabile habere ſic. ſi quidem q̄ ſecundū naturā/ vt poſſibile optime habere/ ſic nata ſunt. ſimiliter autē & que ſecundū artem & omnē cauſā. & maxime ſecundum optimā. Maxie autem & optimū concedere fortune: valde perniciosum vtiq̄ erit. Manifeſtū eſt autē & quod q̄ritur ex ratiōe dictū eſt eni aie operatio ſecundū virtutē qualis quedā. reliquorū autē bonorū/ hec quidē exiſtere neceſſariū hec autē cooperatiua & vtilia nata ſūt organice. Confeſſa autē hec vtiq̄ erunt & his q̄ a principio. po=

(c) 2007 Ministerio de Cultura

litice autem finē optimū posuimꝰ. hec aūt plurimū studiū facit huius quales quosdā & bonos ciues facere. & operatores bonorum. Decēter igitur neqꝫ bouē/ neqꝫ equū/ neqꝫ aliud aiatum felix esse dicimꝰ. nullū enī ipsorꝫ possibile est coīcare tali operatione. Propter hanc autē causā neqꝫ puer felix. nōdum enim operator talium propter etatem. dicti autem ꝓpter spē beatificantur, indigent enī q̃admodum diximꝰ & virtute pfecta & vita pfecta.

¶Capitulum sexdecimum querit si quis potest esse felix in hac vita.

Vlte autē transmutationes fiūt vite & oīmode fortune scdm vitā. & cōtingit maxime abūdantē magnis calamitatibus incidere in senectute. q̃admodū in heroycis de priamo narratur. talibus autē vsū fortunis & fimentez miserabiliter. nullus vtiqꝫ felicitabit. Vtrū igitur nullū aliū beatificandū hoīm vsquequo vtiqꝫ viuit: sed secundū solonē an debitum est finē respicere. Si autē & ponendū ita/ ergo & est felix tūc cum vtiqꝫ morietur. vel hoc oīno inconuenīēs. aliterqꝫ & dicentibus nobis operationē quandā felicitatē. Si autem nō dicimꝰ mortuū felicē/ neqꝫ solon hec vult: sed quoniā tūc vtiqꝫ quis firmiter beatificabit hoīem. vt iam extra mala existentem & infortunia: habet quidem & hoc questionem quandam. videtur enim mortuo esse & malum aliquod & bonum. si quidem viuenti: nō sencienti autem. puta honores & inhonorationes. filiorū. & omnino pronepotum prosperitates & infortunia. Questionem autem & hec tribuunt & enim qui beate vixerit & mortuus est/ secundum rationem: contingit multas transmutationes fieri circa filios. & hos quidez ipsorum bonos esse: & potiri vita que est

(c) 2007 Ministerio de Cultura

ſecundum dignitatem.hos autem econuerſo.manifeſtum autez eſt quoniam diſſeſſionibus ad patres omnifariam habere ipſos contingit.inconueniens autem fiet vtiqꝫ ſi ſimul trãſmutatur & mortuus.& fiet aliquando felix:rurſus autem miſer.inconueniens autem & nihil neqꝫ in quodam tempore ſuperuenire que ſũt filiorum patribus.Sed reuertendum ad prius queſitum.forſitan enim vtiqꝫ inſpicietur.& quod nunc queſitum eſt ex illo.ſi enim finem vtiqꝫ videre oportet:& tunc beatificare vnũquẽqꝫ:nõ vt exiſtentem beatum:ſed quoniam prius erat:qualiter non inconueniens:ſi quando felix eſt:non vere dicetur de eo exiſtere propter non velle viuentes felicitare.propter tranſmutationes: & propter permanens quid felicitatẽ exiſtimare/& nequaq̃ facile tranſmutabile.fortunas autem multociens recirculari circa eoſdem. Manifeſtum enim quoniam ſi ſequamur fortunas eundem felicem & rurſus miſerum dicemus multociens: camalenuta quendam felicem enunciantes.& debiliter firmitatum.

¶Capitulum.xvii.dictam ſoluit queſtionẽ.

El fortunas quidem ſequi nequaq̃ rectum.non enim in his bene vel male: ſed indiget hiis humana vita. quemadmodum diximus.dñe autem ſunt que ſecundum virtutem operationes felicitatis.contrarie vero contrarij. Teſtatur autem ſermoni & quod nunc queſitum eſt.circa nichil enim ſic exiſtit humanorum operum conſtantia: vt circa operationes que ſunt ſecundum virtutem.permanentiores enim diſciplinis hee videntur.earundem autem honorabiliſſime/permanentiores.propter maxime & maxime continue viuere in ipſis beatos.hec enim videtur cauſa vt non fiat circa eas obliuio.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Existet autem vtiq; quod quesitum est felici. & erit per vitam talis. semper enim vel maxime omnium operabitur & speculabitur que secundum virtutem & fortunas feret optime/ & vbiq; oino prudēter quidē. vt vere bonus & tetragonus sine vituperio Multis autē factis secundū fortunā & differentibus. magnitudine & peruitate parua quidē prosperitatū similiter autem & oppositorum: manifestū q; non faciunt inclinationē vite. Magna autem & multa facta quidē bene/ beatiorem vitam faciūt. etenim hec condecordare nata sunt. & vsus eorū bonus & studiosus fit Econuerso autem accidentia tribulant & conturbant beatū. tristicias enim ferunt. & impediunt multis operationibus. Verūtamē & in hiis refulget bonū. cum vtiq; fert quis facilier multa & magna infortunia non propter doloris insensibilitatem. sed virilis existens & magnanimus. Si autem sunt operationes dñe vite nullus vtiq; beatorū fiet miser. neq; enim aliquando operabitur odibilia & mala. Vt enim vere bonū & sapientē omnes existimamus fortunas decenter ferre: & existētibus semper optima operari. quēadmodū ex datis & ducē bonū presēte exercitu vti maxime bellicose & coriorū incisiorē ex datis coriis optimum calceamētū facere. eodē autem modo & alios artifices omnes. Si autē ita: miser quidē nequaq; fiet vtiq; felix (neq; vtiq; beatus si priameis infortuniis incidet. neq; vtiq; & facile transmutabilis. neq; enim ex felicitate mouebitur facile: neq; a contigētib' infortuniis: sed a magnis & multis. Et ex talibus non vtiq; fiet rursus felix in paruo tempore: sed si quidem ī multo & perfecto: magnorū & bonorū in ipso factus abundans. Quid igitur prohibet dicere felicem/ secundum virtutem perfectam operātem:

(c) 2007 Ministerio de Cultura

& exterioribus bonis sufficienter ditatum: non contingẽti tem=
pore. sed perfecta vita: vel apponendum & victurum sic: & fini=
turum secundum rationem. quia futurum ĩmanifestum nobis. fe
licitatem autem finem & perfectum ponimus oio oĩmode. si au=
tem ita: beatos dicemus viuentium quibus existunt & existent
q̃ dicta sunt. beatos autem vt homines. Et quidem igitur de hiis
in tantum dictum sit.

¶Capitulum. xviii. querit si fortune amicorum
quid conferant felicitati.

PRonepotum autem fortunas & amicorꝝ oĩm nequaq̃
quidẽ conferre: valde inamicabile videtur & opinio
nibus contrarium. Multis autem & oĩmodas haben
tibus differentias accidentibus: & hiis quidem magis redundã=
tibus hiis autem minus: secundum vnũquẽq; quidem diuidere
longum & infinitum videtur. Vniuersaliter autem dictum & ty
po forsitã vtiq; sufficiẽter habebit: si vtiq; & quẽadmodũ circa
ipsũ: fortunarũ he quidẽ habẽt aliquod pondus & auxiliũ ad vi
tã: hee aũt leuiores vidẽtur: ita & que circa amicos siliter omẽs.
Differt aũt & passionũ vnãquãq; circa viuẽtes vel mortuos cõ
tingere multo magis: q̃ iniusta & mala p̃existere in tragediis: vel
fieri. sillogisandũ vtiq; & ita differentiã. Magis aũt fortassis in=
grendũ circa eos q defecerũt si aliquo bono coicãt vel oppoĩtis
Videt̃ enĩ ex hiis & si redũdat ad ipsos quodcũq; sie bonũ sie cõ
trariũ/ fragile quoddã puũ: vel simpliciter vel illis esse. si autem:
nõ tantũ & tale vt faciat felices qui nõ sunt. neq; ex his q sunt au
ferat beatitudinẽ. Conferre quidẽ igitur aliquid vidẽtur hiis q
defecerũt bone operationes aĩcorũ. similiter autẽ & infortunia.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

talia autem & tã magna vt neq; felices non felices: neq; non felices felices: faciant neq; aliud talium aliquod.

¶ Capitulum. xix. querit si felicitas laudabilium est aut magis honorabilium.

DEterminatis autẽ hiis scrutemur de felicitate/ vtrũ laudabiliũ ẽ: vel magis honorabiliũ: manifestũ enĩ quoniã potẽtiaq; nõ ẽ. Videt aũt omẽ laudabile in qualequid esse. & ad aliqd qualiter hre laudari. iustũ enĩ & virilẽ & vniuersaliter bonũ & virtutẽ laudam⁹ ꝓpter opera & actus & fortẽ & cursorẽ & alioq; vnũquẽq; in qualẽ quẽdã natũ esse: & hre aliqualiter ad bonũ & studiosũ. Manifestũ aũt ẽ hoc & ex hiis que circa deos sũt laudib⁹. derisibiles enĩ videtur ad nos relati hoc autẽ cõtingit quia sũt laudes per relationẽ vt dixim⁹. Si autem est laus taliũ: manifestũ quoniã optioq; nõ est laus. sed maius aliquid & melius: quẽadmodũ videtur. deos enĩ beatificamus & felicitamus. & viroq; diuinissimos beatificamus. similiter autem & bonorũ nullus enim felicitatẽ laudat/ quẽadmodũ iustũ/ sz vt diuini⁹ aliqd & meli⁹ beatificat. Videt autẽ & eudoxus bene attribuisse de primiciis voluptati in nõ laudari enĩ: bonoq; existẽtem: nũciare existimat. quoniã meli⁹ ẽ laudib⁹. talẽ enĩ esse deũ: & per se bonũ. ad hec enĩ & alia referri. Laus qdẽ enĩ virtutis. opatores enĩ bonoq; ab hac laudãtur. laudes autẽ operũ similiter & corporaliũ & aialiũ. sed hoc quidẽ forte magis ꝓpriũ certificare his q circa laudes insudauerũt nobis autẽ manifestũ ex hiis q̃ dicta sunt quoniã ẽ felicitas honorabiliũ & pfectoq;. Videtur autẽ ita hre & ꝓpter esse pricipiũ. hui⁹ enĩ gratia reliqua oia oẽs operãt. pricipiũ aũt & causã bonoq; honorabileqd & dignũ ponim⁹

(c) 2007 Ministerio de Cultura

¶Capitulũ.xx.q̃ ſcrutari de virtute hũana ptinet ad moralẽ.

SI autẽ felicitas eſt operatio q̃dã ſcdm virtutẽ pfectã: de virtute ſcrutãdũ.forte eni vtiq̃ ita melli⁹ de felicitate cõtemplabimur.Videtur aũt & ſcdm veritatẽ ciuilis circa hãc maxĩe inſudare.vult enĩ ciues bonos facere & legũ obauditores.Exemplũ aũt habem⁹ hoꝝ crethenſium & lacedemonioꝝ legiſlatores:& ſi qui alij tales facti ſunt.ſi vero politice eſt perſcrutatio huius:manifeſtũ quoniã fiet vtiq̃ q̃ſtio ſecundũ eam que a principio electionem. De virtute autem perſcrutãdũ: humana videlicet etenim bonum humanum q̃rebamus & felicitatem humanam.Virtutem autem humanã dicim⁹ nõ eã q̃ corporis:ſed eã q̃ aĩe:ſi & felicitatem:anime operationem ponim⁹.

¶Capitulum.xxi.q̃ ſcrutãti de virtute pri⁹ agẽdũ eſt de partibus anime ſecundum quas diuiditur virtus.

SI autẽ hec ita habẽt:manifeſtũ quoniã politicũ oportet ſcire aliqualiter q̃ circa aĩam.quẽadmodũ & eum q̃ oculos curat:& omne corp⁹.& magis quãto honorabilior & melior politica medicinali ſed & medicoꝝ excellentes multa negociãtur circa corporis cognitionẽ.Cõtemplãdus itaq̃ & ciuili de aĩa.Cõtemplandũ autẽ hoꝝ gratia: & inqãtum ſufficiẽter habet ad queſita.in plus enĩ certificare operoſius forte eſt propoſitis.Dicuntur autem de hac& in exterioribus ſermonibus quedã ſufficienter & vtendũ ipſis.puta hoc quidem irrationabile ipſius eſſe:hoc vero rationẽ habens.Hec autem vtruq̃ determinata ſint quẽadmodum corporis particule & omne diuiſibile vel ratione duo ſunt indiuiſibilia apta nata:quemadmodum in periferia/curuum & concauum:nihil differt ad preſens.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Irrationabilis autē hec quidē assimilat cōi & plātatiuo, dico au
tem causā eiꝰ quod est nutriri & augeri, talē enim virtutem aīe i
omnibus q̄ nutriuntur ponet aliquis vtiq̄, & in embrionibꝰ eā-
dem vtiq̄ hanc, & in imperfectis rationabiliꝰ enim q̄ aliq̄m aliā
Hec quidē igitur cōis quedā virtus & nō hūana apparet, vide-
tur enī in sōnis operari maxime pticula hec & virtus. bonus au
tem & malus nequaq̄ manifesti sunt secundū sōnum, vnde dicūt
nihil differre secundum dimidium vite felices a miseris, contin
git autem hoc decenter, quies enim est sōnus anime/secundum
q̄ dicitur studiosa & praua, verūtamē si quo: paulatim pertran-
seunt quidā motuū, & ita meliora fiūt fantasmata studiosorū q̄
quorūlibet. Sed de hiis quidem igitur sufficienter, & nutritiuum
igitur relinquendum: quoniā humane virtutis expers ñatum ē,
Videtur vtiq̄ & alia quedā natura aīe irrationabilis esse: partici
pans quidē aliqualiter rōnem, Incontinentis enim & continē-
tis rōnē habens laudamus, recte enī & ad optima deprecatur ra
tio. Videtur autē in ipsis aliud quid preter rationē innatū: quod
aduersatur & obuiat rationi, firmiter enim: quēadmodum disso
lute corporis particule in dexteram p̄eligentium mouere: econ-
trario in sinistram praue feruntur: & in aīa sic, ad cōtraria enim
motus incontinentiū, sed in corporibus quidē videmus quod
peruerse, motū est, in aīa vero non videmus. fortassis autē nichil
minus & in aīa existimandū esse aliquid preter rationem: contra
rians huic & obuians. qualiter autē alterū nihil differt. Ratione
autem & hoc videtur participare quēadmodū diximꝰ, obedit
igitur rationi quod continentis, amplius autem forsitan subiec-
tus est quod sobrij & fortis. omnia enim consonant rationi. Vi

(c) 2007 Ministerio de Cultura

detur vtiq; & irrationabile duplex, plãtatiuũ qdẽ enĩ nequaq; cõi cat ratione, cõcupiſcibile vero & vniuerſaliter appetibile partí= cipat aliqualiter ſecundũ q; exaudibile& obaudibile eſt rationi ita vtiq; & pris & amicorũ dicimus habere rationẽ, & nõ quem admodũ mathematicorũ. Quoniã aũt ſuadetur aliqualiter a ra tione irrationabile nũciat:& ſuaſio: & omnis increpatio: & dep̃ catio. Si autez oportet & hoc dicere rationẽ habere:duplex erit & rationẽ habens, hoc quidẽ principaliter & in ipſo: hoc autem quemadmodũ a patre audibile aliquid. Determinatur autẽ vir= tus ſecundũ differentiã hanc dicimus enĩ harũ:has quidẽ intel= lectuales:has autẽ morales, ſapientiã quidẽ & intellectũ & pru= dẽtiam intellectuales, liberalitatem autẽ & ſobrietatẽ morales. Dicẽtes enĩ de moribus nõ dicim⁹ quoniã ſapiẽs & intelligẽs: ſed quoniã mitis & ſobrius, laudamus autẽ & ſapiẽtem ſecundũ habitum, habituum autem laudabiles/ virtutes dicimus.

¶ Libri ſecundi de virtute in communi ſunt Capitula decem.

¶ Capitulum primum oſtendit q; virtu= tes ſunt in nobis ex operibus.

Vplici autẽ virtute exiſtente:hac quidẽ intel lectuali:hac autẽ morali:eaquidẽ que intellec tualis: plurimũ & exdoctrina habet & gene= ratiouẽ & augmentũ, ideo experimẽto indi= get & tẽpore, moralis vero ex more fit, vnde & nome habuit parũ declinans a more. Ex quo & manifeſtum quoniam neq; vna moralium virtutum natura nobis infit. nul lum enim natura exiſtentium aliter aſſueſcit, puta lapis deorſum

(c) 2007 Ministerio de Cultura

latus non vtiq; assuescet sursum ferri neq; si decies millesies assuescat quis eum sursum iaciens. neq; ignis deorsum. neq; aliud aliquid eorũ que inata sunt: aliter vtiq; assuescet. Neq; igitur natura neq; preter naturã insunt virtutes. sed ñ̃ natis nobis quidez suscipere eas: perfectis per assuetudinem. Adhuc autem que natura nobis adueniunt: potẽtias horũ pri⁹ ferimus. posteri⁹ autez operationes eorũ reddimus. quod in sensibus manifestũ nõ eni ex multotiens videre/ aut multotiẽs audire/ sẽsus accipim⁹: sed ecõuerso habẽtes vsi sumus/ nõ vtẽtes habuim⁹. virtutes autez accipim⁹ operãtes prius. quẽadmodum in aliis artib⁹ que enim oportet discẽtes facere: hec faciẽtes discim⁹ puta edificantes edificatores fiunt. & citharisantes citharisté. sic autẽ & iusta operantes & iusti quidẽ efficiũtur. tẽpata autẽ tẽpati. fortia vero fortes Testatur aũt & hoc quod fit in ciuitatibus. legislatores eni ciues assuefaciẽtes faciunt bonos. & voluntas cuiuslibet legislatoris hec est. qcũq; vero nõ bene hoc faciũt: peccant. & differt horũ ciuitas a ciuitate vt bona a mala. Adhuc autẽ ex eisdẽ & per eadẽ & fit omis virtus: & corrũpitur. similiter autẽ & ars. ex citharisare eni & boni & mali sunt citharisté. proportionabiliter autez & edificatores & reliqui oẽs. ex bene qdẽ edificare: boni edificatores ex male aũt mali. si eni non sic haberet: nihil vtiq; opus esse docẽte. sed oñs vtiq; vel fierent boni vel mali. sic vtiq; & in virtutibus habet. operãtes eni q̃ in cõicatõnibus sũt ad hoies efficiuntur hij qdẽ iusti: hij autẽ iniusti. operãtes aũt q̃ in ꝑiculis: & assueti timere: vel confidere: hij qdẽ fortes: hij aũt timidi. similiter autẽ & q̃ circa cõcupiscẽtias habẽt & iras: hij qdẽ tẽperati & mites fiũt. hij autẽ intẽperati & iracũdi. hij qdẽ ex sic ĩ eis cõuersari.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

hij autē ex sic & oino & vno vtiq; sermone ex similibus operationibus habitus fiūt. Propter qd oportet operatōes quales reddere. scdm eni quas differētias sequūtur habit⁹. nō paruz igitur differt sic vel sic ex iuuētute cōfestim assuefieri. sed multum magis autem omne.

¶ Capitulū secundū ex qb⁹ operib⁹ virtures fiunt.

QVoniā igitur ps̄ēs negociū nō cōtēplationis gr̄a est: quēadmodū alia: nō eni vt sciam⁹ / qd ē virtus scrutamur: sed vt bōi efficiamur: quia nullū vtiq; esset ps̄icuū ei⁹: necessariū ē scrutari ea q̄ circa operatiōes qualiter operādū ē eas. hee eni sūt dn̄e & hui⁹ quales fieri habit⁹. quēadmodū diximus. Secundū rectā quidē igitur rōnez operari cōmune. & supponatur. dicetur autē posterius de hoc. & quid est ratio recta. & qualiter se habet ad alias virtutes. Illud autē p̄ confessum sit / quoniā omis q operabilib⁹ est sermo / typo & nō secundū certitudinē debet dici: quēadmodū & in principio diximus quoniā sermones secundū materiā sunt expetendi. q̄ autē in operationibus & q̄ cōferentia nihil stās habēt. quemadmodum neq; sana. Tali autem existente vniuersali sermōe: adhuc magis qui de singulis est sermo non habet certitudinem. neq; enim sub arte neq; sub enarratione aliqua cadunt. Oportet autē ipsos operātes semper ea que ad tempus intendere. quemadmodum in medicinali habet. & in gubernatiua. sed q̄uis existentē tali presente sermone: tēptandū auxiliari. Primum igitur hoc speculandū quoniam talia innata sunt ab indigētia & superhabūdātia corrūpi. oportet autem de imanifestis manifestis signis & testimoniis vti. quemadmodum in fortitudine & sanitate videmus. super

(c) 2007 Ministerio de Cultura

abũdantia enĩ gignasia & deficientia corrũpunt fortitudinem, similiter autẽ & potus & cibi amplius & minus effecti corrũpũt sanitatẽ. q̃ autez cõmensurata sunt & faciũt & augent & suluant, ita igitur in fortitudine & temperantia habet/ & aliis virtutibus, qui enim omĩa fugit/ & timet/ & nihil sustinet timidꝰ efficitur & qui nihil omnino timet/ sed ad omnia vadit/ audax, similiter autem & qui quidẽ omĩ voluptate potitur/ & neqꝫ ab vna recedit/ intẽperatus est, qui autem omns fugit quemadmodum aggrestis insensibilis/ corrũpitur enim temperantia & fortitudo a superabundantia & defectu, a medietate autem saluatur. Sed nõ solum generationes & augmentationes & corruptiones ex eisdẽ & ab eisdẽ fiunt: sed etiã operationes in eisdẽ erũt, etenĩ in aliis manifestioribus ita habet puta in fortitudine, fit enim ex multum cibum sumere/ & multos labores sustinere, & maxime potest hoc facere fortis, ita autem in virtutibus, ex recedere, enim a voluptatibus efficimur temperati, & effectu possumus maxime recedere ab ipsis, similiter autem & in fortitudine, assueti enim contẽnere terribilia & sustinere ipsa: efficimur fortes. & effecti maxie poterimus sustinere terribilia.

¶ Capitulũ terciũ quod est signũ iã facte virtutis.

Signum autẽ oportet facere habitum superuenientem voluptatẽ vel tristiciã opibus qui quidẽ enĩ recedit a voluptatibꝰ corporalibꝰ & hoc ipo gaudet. tẽpatꝰ. q aũt tristat: intẽpatꝰ. & q qdẽ sustinet picula: & gaudet: vel non tristatur: fortis, qui autẽ tristatur: timidus. circa voluptates enim es tristicias ẽ moralis virtus. Propter voluptatẽ quidem enĩ mala operamur. propter tristiciam autẽ a bonis recedimus, ꝓpter qd

(c) 2007 Ministerio de Cultura

oportet duci qualiter confestim ex iuuenibus, vt plato ait, quare & gaudere & tristari in quib⁹ oportet. recta enī disciplina hec est. Adhuc autem si virtutes cura actus sūt & passiones: omni autem passioni & omni actui sequitur delectatio & tristicia: & propter hoc vtiq; erit virtus circa delectationes & tristicias. Demōstrant autē pene & facte per hec. medicine enim q̄dam sunt medicine autē per contraria innate sunt fieri. Adhuc autē sicut prius diximus omis anime habitus a quib⁹ nātus est fieri deterior & melior: ad hec & circa hec naturā habet, ppter voluptates enī & tristiās praui fiunt in prosequendo & fugiendo has: vel quas non oportet, vel quando nō oportet, vel vt nō oportet: vel quater cūq; aliter a ratione determinatur. Ideoq; determinant virtutes impassibilitates quasdā. & quietes non bene autem, quoniaz simpliciter dicunt, sed non vt oportet. & quādo non oportet & quecunq; alia apponuntur. Supponitur ergo virtus esse talis circa voluptates & tristicias optimorum operatiua, malicia autem cōtrariorum. Fiet autem vtiq; nobis ex his manifestum adhuc de eisdem tribuns eim existentibus ē circa electiones: & tribus que in fugis: bono: conferente: delectabili: & tribus contrariis: malo: nociuo: tristi: circa hec quidem omna bonus i directiuus est, malus autem peccans. Maxime autē circa delectationē, cōmunis etenim hec ianmalibus & omnibus que sub electione assequūtur, etenim bonum & conferens delectabile esse videtur. Adhuc autem ex putro omnibus nobis cōnutritur. propter qd difficile conterere hanc passionē comparatā vite. Regulam⁹ autem & operationes: hij qdē magis: hij quidē minus: delectatiōe

(c) 2007 Ministerio de Cultura

& tristicia. propter hoc igitur necessarium est circa hec esse omne negocium. non enim parum in operationes bene vel male gaudere & tristari. Adhuc autem difficilius voluptati pugnare q̃ ire, quemadmodum ait eraclitus. circa difficilius autem & ars fit & virtus. & enim melius bene in hoc quare & propter hoc circa delectationes & tristicias omne negocium/ & virtutis & politice q̃ quidem igitur benevtitur hiis: bonus erit: qui autem male: malus. Quoniã quidem igitur est virtus circa delectationes & tristicias & quoniã ex quibus fit: ab his & augetur & corrũpitur. nõ si militer factis: & quoniã ex quib⁹ fit: circa hec & operat: dictũ sit.

¶ Capitulum quartum mouet dubium & soluit circa hec quod dictum est ex operibus fieri virtutes.

QVeret autem vtiq; aliquis: qualiter dicimus quoniam oportet quidem iusta operantes iustos fieri: tpata autem temperatos: si enim operantur iusta & temperata iam sũt iusti & temperati. quemadmodum si grammatica & musica/ grammatici & musici. Vel neq; in artibus ita se habent. cõtingit enim grammaticum quid facere: & a casu/ & alio supposito. tũc igitur grammaticus: si grammaticum quid faciat/ & grãmatice. hoc autem est secũdum eam que in ipso est grammaticã Adhuc autem neq; est simile in artibus & virtutibus. que enĩ ab artibus fiunt: bene habent in eis. sufficit igitur qualiter habẽtia fieri. que autem secundum virtutem fiũt/ neq; si hec qualiter habeant iuste vel temperate operata sunt: sed & si operans qualiter habens operatur. primum quidem si sciens. deinde si eligens & eligens propter hoc. terciũ autem & si firme & immobiliter ha-

(c) 2007 Ministerio de Cultura

beat se & operetur. hec autem ad alias quidem artes habere non cõnumerantur: preter ipsum scire. ad virtutes autem scire quidez parum aut nihil potest. alia vero omnia: non parum: sed omnia possunt: que ex multotiens operari iusta & temperata adueniũt. Res quidem igitur iuste & temperate dicuntur qũ sunt tales: quales vtiqꝫ iustus & temperatus operabitur. iustus autem & temperatus est nõ qui hec operatur: sed & qui sic operatur: vt iusti & tẽperati operãtur. Bene igitur dicitur quoniã ex iusta operari iust⁹ fit. & ex temperata tẽperatus. ex non operari autẽ hec/ nullus curabit vtiqꝫ fieri bonus. Sed multi hec quidem non operãtur. ad rationem autem confugientes existimãt phãri. & sic fore studiosi. simile aliquid facientes laborantib⁹: qui medicos quidem audiunt studiose: faciunt autem nihil eorum que precepta sunt. quẽ admodum igitur illi neqꝫ bene habebũt corpus/ ita curati: neqꝫ isti aiam: ita philosophantes.

¶Capitulum quintũ q⁹ virtutes non sunt passiones neqꝫ sunt potentie sed habitus.

POst hec autem quid est virtus/ scrutanduz. quia igitur que in anima fiunt tria sunt: passiones. potentie & habitus: horum vtiqꝫ aliquod erit virtus. Dico autẽ passiones quidẽ/ cõcupiscentiam/ iram/ timorem/ audaciam/ inuidiam/ gaudiũ/ amiciciam/ odiũ/ desideriũ/ zelũ/ misericordiaz/ & vniuersaliter/ quib⁹ sequitur delectatio vel tristicia. Potẽtias autẽ secundũ quas passibiles horũ dicimur. puta secundum quas potẽtes irasci. vel tristari. vel misereri. Habitus autẽ scdm quos ad passiões hẽm⁹ bene vel male. puta ad irasci/ si qdẽ vehemẽter vel remisse: male hẽmus. si aũt medie: bene. siliter autẽ & ad alia.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Passiones quidē igitur non sunt neq; virtutes neq; malicie quoniam non dicimur secundum passiones studiosi vel praui, secūdum virtutes autem vel malicias dicimur. Et quoniam secundum passiones quidē/neq; laudamur/neq; vituperamur.nō enim laudatur qui timet/neq; qui irascitur.neq; vituperatur, qui simpliciter irascitur:sed qui qualiter,secundum virtutes autem vel malicias laudamur vel vituperamur. Adhuc autez irascimur & timemus quidē non sponte, virtutes autem electiones quedam, vel non sine electi lone. Adhuc autem secūdum passiones quidez moueri dicimur,secundum virtutes autem vel malicias nō moueri,sed dispositioni qualiter. Propter hec autē neq; potētie sūt, neq; enim boni dicimur propter posse pati simpliciter:neq; mali,neq; laudamur·neq; vituperamur. Et adhuc potentes sumus natura.boni autem vel mali non efficimur natura.diximus autem de hoc prius. Si igitur neq; passiones sunt virtutes:neq; potentie:relinquitur habitus eas esse. Quidquidē igitur genere est virtus dictum est.

¶Capitulum sextum diffinit virtutem:& distingit medium cuius virtus est coniectatrix.

Portet autem non solum sic dicere quoniam habitus sed & qualis quidem. Dicendum igitur quoniam virtus omis cuius vtiq; fuerit virtus/& id bene habens perficit:& opus eius bonum reddit·puta oculi virtus & oculum facit studiosum:& opus eius bonum.oculi enim virtute bene videmus,similiter autem & equi virtus equum studiosum & bonū ad currendum & ferendum ascensorem & expectandum bellatores.si itaq; hoc in omnibus ita se habet:& hominis virtus erit

(c) 2007 Ministerio de Cultura

vtiq; habitus ex quo bonus homo sit & a quo bene opus suum reddit.qualiter autem hoc erit iam quidem diximus. Adhuc autem hoc erit manifestum si speculati fuerim⁹ qualis quidē est natura ipsius.in omni itaq; continuo & diuisibile est accipere hoc quidem plus:hoc autem minus:hoc vero equale.& hoc vel secū dum ipsam rem:vel ad nos.equale autem medium quidē est superhabundātie & defectus. Dico vtiq; rei quidē medium quod equaliter distat ab vtroq; extremorum. quod est vnum & idem omnib⁹.ad nos autem quod neq; abundat neq; deficit. hoc autem est neq; vnū neq; idem omnibus.puta si decem multa duo autem pauca:sex accipiuntur media secūdum rem equaliter enī excedunt & exceduntur.hoc autem medium est secundum arismeticam proportionem. Quod autem ad nos non ita sumēduz. non enim si alicui decem minas comedere multum. duas autez paucum/magister sex precipiet.est enim hec forsitā & multū sumenti vel paucum miloni quidem paucum.dñatori autē gignasiorum multum similiter autem & in cursu & in palestra. Ita vtiq; omnis sciens abundantiam & defectum fugit.medium autez querit.& hoc desiderat.medium autem nō quod rei sed quo ad nos. Si vtiq; omnis scientia sic opus perficit.ad medium respiciens:& in hoc ducens opera: vnde consuerunt dicere bene habentibus operibus quoniam neq; auferre est neq; apponere. vt superabundantia quidem & defectu corrūpente bene:medietate autem saluante. Boni autem artifices vt diximus ad hoc respicientes operantur. virtus autem omī arte certior & melior est: quē admodum & natura:medij vtiq; erit coniectatrix. Dico autem moralē.hec enim est circa passiones & operationes in hiis autez

c.i.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

est superabundantia & defectus & medium, puta & timere & au-
dere / & concupiscere & auerti / & irasci & misereri / & vniuersali
ter delectari & tristari: est & magis & minus, & vtrũq; non bene
quando autem oportet: & in quibus: & ad quos / & cuius gratia /
& vt oportet: medium & optimum, quod est in virtute, similiter
autem & circa operationes est superabũdantia & defectus & me
dium. Virtus autem circa passiones & operationes est, in quib⁹
autem superabundantia vicõsa est, & defectus vituperatur, me-
dium autem laudatur & dirigitur, hec autem ambo virtutis. Me
dietas igitur quedam est virtus coniectatrix existẽs medij. Ad
huc peccare quidem multis modis dicitur, malũ enim infiniti:
vt pythagorici existimauerunt, bonũ autem finiti, dirigere au-
tem duo vno modo, ideoq; hoc quidem facile: hoc autẽ diffici-
le, facile qu ẽ non contingere signũ, difficile autem continge
re. & propter hoc malicie quidẽ superabundãtia & defectus, vir
tutum autem medietas, boni quidẽ enim simpliciter: multipha
rie autem mali. Est ergo virtus habitus electi⁹ in medietate cõ
sistens: quo ad nos determinata ratione, & vt vtiq; sapiens de-
terminabit.

¶Capitulum septimum dictam diffinitionem elucidat quantum ad id quod dicit virtutem in medio consistere.

Medietas autem duarum maliciarũ, huius quidẽ secũ
dum superabũdantiã: huius autẽ secundũ defectum.
Et adhuc hinc has quidem deficere: has autẽ supera
bundare ab eo quod oportet & in passionibus & in operationi
bus. virtutẽ autẽ mediũ & inuenire & eligere. Propter qd scdm
substantiã quidẽ & rationẽ quid est esse dicentẽ: medietas, ẽ vir

(c) 2007 Ministerio de Cultura

tus.secundum optimum autem & bene:extremitas.Non autem suscipit omnis operatio neq; omnis aie passio medietatem.que dam enī cōfestim nomiata:conuoluta sunt cū malicia.puta gaudium de malo.inuerecundia.inuidia & in operationib⁹ quidē adulteriū.furtum hoicidium.hec enim omnia & que talia sunt dicūtur secundum se ipsa mala esse.sed non solū superabūdantie ipsorum neq; defectus.non est igitur vnq; circa hec dirigere sed semper peccare.neq; est bene vel non bene circa talia in eo quod vt oportet.& qn̄.& qūo puta adulterari sed simpliciter facere quodcūq; horū:peccare est. Similiter igitur/ attribuenti & circa iniusta facere:& timere/& incontinentē esse: esse medietatem:& superabundadtiā.& defectū erit enim superabundātie & defectus medietas.& superabundātie superabūdantia.& defectus defectionis.Quemadmodū igitur tēperātie & fortitudinis: non est superabundantia & defectus:propter mediū esse aliqualiter extremum:ita neq; illorū medietas: neq; superabundantia & defectus.sed vt vtiq; opertum est: vicōsum est.vniuersaliter ergo/neq; superabundātie/neq; defectus medietas est neq; medietatis superabundantia & defectus.

¶Capitulum octauum dictā diffinitionē elucidat discurrendo per singulas virtutes.

Portet autem non solum vniuersaliter dici: sed & in hiis que sunt secundum singula aptare.in hiis enim q circa operationes sermonib⁹/ vniuersales quidē maniores sunt.particulares autē veriores circa singularia enī operatōnes.oportunū aūt in his concordare sumēdū igitur hoc ex descriptiōe. Circa tiores ergo & audacias:fortitudo medietas.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

ſuperabundãtiũ autẽ qui qdẽ in intimiditat e innomiat⁹ ẽ, mul-
ta autẽ ſũt innomiata, qui autẽ in audere ſupabũdat audax qve
ro in timere quidẽ ſuperabũdat: in audere autẽ deficit: timidus
Circa delectatiões aũt & triſticias nõ oẽs min⁹ aũt & circa triſti
cias: medietas quidem temperantia, ſuperabundantia vero intẽ
perantia, deficientes autem circa delectationes non multum fi-
unt. propter quod nomen & iſti non ſunt ſortiti, ſint autem inſẽ
ſibiles. Circa dationem autem pecuniarum & acceptionem me
dietas quidem liberalitas, ſuperabundantia autem & defectus p
digalitas & illiberalitas, contrarie autem & hee ſuperabundant
& deficiunt. prodigus quidem enim in tributione ſuperabũdat:
in acceptione autem dificit, illiberalitas autem in acceptione q-
dem ſuperabundat: in tributione vero deficit, nunc quidẽ typo
& in capitulo diximus contenti hoc ipſo. poſterius autẽ certius
de hiis determinabitur, Circa pecunias autem & alie diſpoſitio
nes ſunt, medietas quidem magnificentia, magnificus enim dif
fert a liberali. hic quidem enim circa magna: hic autẽ circa par-
ua, ſuperabundantia autem apyrokalia & banauſia, defectus ve
ro paruificentia, differũt autem he ab his que circa liberalitatem
quomodo autem differunt poſterius dicetur, Circa honorem q-
dem & inhonorationem medietas quidem magnanimitas, ſu-
perabundantia autem chaymotes quedam dicta, defectio autem
puſillanimitas, Sicut autem dicimus habere ad magnificentiam
liberalitatem circa parua differentem: ita habet quedã & ad ma
gnanimitatem circa honorem exiſtentem magnum, hec autem
circa paruum exiſtentem. eſt enim vt oportet appetere honorem
& magis q̃ oportet & minus, Dicitur autẽ qui ſuperabundat qdẽ

(c) 2007 Ministerio de Cultura

desideriis/philothimus qui autem deficit aphilothimus, medi⁹ autem inno mīatus est innomīate autem& dispōnes, verūtamē, philotimus a philotimia, vnde contēdunt extremi de media regione, ad nos autem est/quādo medium philotimum vocam⁹: est autem quando a philotimum.& est quando laudamus philotimum:est autem quādo a phylotimum, propter quam autē causam hoc facimus:in hiis que deinceps dicetur.nunc autem de reliquis dicamus secundum enarratum modum. Est autem & circa iram superabundantia, & defectus, & medietas. fere autem innomīatus existentibus ipsis:medium mansuetum dicentes: medietatem mansuetudinem vocamus, extremorum autem:q quidem superabundat iracundus sit, malicia autem iracundia q autem deficit inirascibilis quidem, defectio autem inirascibilitas. Sunt autem & alie tres medietates:hñtes quidem quandā similitudinem adinuicem differentes vero abinuicem, omnes quidē enim sūt circa verborum & operationū cōmunionem, differūt autem qm̄ hec quidem est circa verū quod est in ipsis: hec autem circa delectabile, huius autem:hec quidem in vsu: hec autem in omnibus que secundum vitam, Dicendum igitur de hiis: vt magis cognoscamus qm̄ in omnibus medietas laudāda, extrema autem:neq; recta neq; laudabilia, sed vituperabilia sunt, sunt qdem, igitur & horum plura innominata, temptādū autem quod in aliis:ipsis nomīa fingere manifestationis grā & bōi quod cō sequitur, Circa verum quidem igitur medius verus quis: & medietas veritas dicatur, fictio autem que quidē ad maius iactātia & qui habet eam iactator, que autē adminus yronia & yron, Circa delectabile autē/qd̄ qdē in ludo/medius quidē eutrapelos, &

(c) 2007 Ministerio de Cultura

dispositio eutrapelia, superabūdantia autē bomolochia, qui autem habet eā bomolochus, q autē deficit/agroycos quis. & hit agroykeya, Circa reliquum autē delectabile/quod in vita/ qui quidem delectabilis est vt oportet/amicus, & medietas quidē aicicia, qui autē superabundat/si quidem nullius grā/ placidus, si autem vtilitatis alicuius sui blanditor, qui autē deficit & i omnibus indelectabilis: litigiosus quis & discolus. Sunt autē in passionibus/& in his que sunt circa passiones medietates, verecundia quidem virtus non est, laudatur autē & verecundus & in his enim hic quidem dicitur medius, qui autem superabūdat catha plex, qui omnes verecundatur. qui autem deficit vel nequaq̄ verecundus/inuerecundus. medius autem verecūdus. Nemesis autem medietas inuidie & epycacocarchie, sunt autem circa tristicias & delectationes in his que accidunt proximis suis, nemesy enim quidem tristatur de indigne bñ operantibus, inuidus autē superexcedens in omnibus tristatur. epycacocarchus autem tātum deficit a tristando vt & gaudeat, sed de his quidem igitur alias tempus erit. De iusticia autem quia non simpliciter dicitur/ post hec diuidentes/de vtraq̄ dicemus qualiter medietates sūt, similiter autem & de rationabilibus virtutibus.

¶Capitulum. ix. de oppōne virtutū & viciorum.

Ribus autem dispositionibus existentibus/duab⁹ q̄dem maliciis/hac quidem secundū superabūdantiā: hac aurem secundum defectū: vna autem virtute medietate: omnis omnibus oppōitur aliqualiter. extreme quidem enim & medie adinuicem contrarie sūt. media autem extremis. Quemadmodum enim/equale adminus quidem maius/a d ma

(c) 2007 Ministerio de Cultura

ius autem / minus: ita medij habitus / ad defectus quidem supera
bundant: ad superabundantiam autem deficiunt & in passioni=
bus & in operationibus, fortis enim ad timidum quidem audax
videtur. ad audacem autem timidus. similiter autem & tempera
tus ad insensibilem quidem intemperatus, ad intẽperatum autẽ
insẽsibilis. liberalis autem ad liberalem quidem prodigus: ad p
digum autem illiberalis, Propter quod proiciunt medium ex=
tremi alter ad alterum & vocant fortem timidus quidem auda=
cem: audax autem timidum, & in aliis proportionaliter. Sic au=
tem oppositis adinuicẽ his / maior contrarietas est extremis ad
inuicem: q̃ ad medium. longius enim hec distant abinuicem q̃ a
medio. quemadmodũ magnum a paruo: & paruum a magno: q̃
ambo ab equali. Adhuc ad medium quidem / quibusdam extre=
mis, similitudo quedam videtur, vt audacie ad fortitudinem. &
prodigalitati ad libertatem. extremis autem abinuicẽ pluria dis
similitudo. que autem plurimum distant abinuicẽ / contraria de
terminantur, quare magis contrarieque plurimum distant. Ad
medium autem oppõitur: in hiis quidem magis defectio: in hiis
autem superabundantia. puta fortitudini quidem nõ audacia su
perabundantia existens, sed timiditas defectus existens tempe=
rantie autem non insensibilitas defectus existens sed intemperã
tia superabundantia existens. Propter duas autẽ causas hoc cõ
tingit. Vnam quidem que est ex ipsa re in essendo enim similius
& proximius alterum extremorum medio. nõ hoc quidem: sed
contrarium / oppõimus medio magis, puta quia similius esse vide=
tur fortitudini auda cia & pximius / & dissimilius timiditas / hãc
magis oppõimus, distantia enim plus a medio / cõtraria magis

(c) 2007 Ministerio de Cultura

esse videtur, vna quidem igitur causa hec ex ipsa re, Alia autem ex nobis ipsis ad que enim ipsi magis nati sumꝰ aliqualiter/hec magis contraria medio videntur, puta ipsi magis nati sumus ad delectationes, ideo facilius mobiles sumus ad intemperantiam q̃ ad temperantiam hec igitur magis contraria dicimus ad que augmentum magis fit, & propter hoc intemperantia superabuntia existens/magis contraria est temperantie.

¶Capitulũ.x.ostendit qualiter moralis virtus acquiri possit,

QVoniam quidem igitur est virtus moralis medietas/ & qualiter/& quoniam est medietas maliciarum duarum: huius quidem secundum superabundãtiam: huius autem secundum defectũ/& quoniã talis est quia cõiectatrix medij est quod in passionibus & operationibus sufficienter dictum est, Ideo & difficile est studiosum esse. in vno quoqꝫ enim medium accipere difficile, puta circuli medium: non cuiuslibet: sed scientis, sic autem & irasci quidem cuiuslibet est facile, & dare argentum & cõsumere: cui autẽ/& quantũ/& qñ/& cuius gr̃a/ & qualiter non adhuc cuiuslibet: nec facile quod bene est, & rarũ & laudabile & bonum. Propter quod oportet coniectantẽ medium primum quidem recedere a magis contrario, quemadmodum & calipso mouebat/extra fumum quidem & vndã custodi nauem. extremorũ enim hoc quidẽ est peccatum maius: hoc autem minus. quia igitur mediũ attingere/sũme difficile: sc̃dm secundam autem nauigationem aiunt mima sumenda maloruꝫ: hoc autem erit maxime hoc modo quo diximus, Intendere autem oportet & ad que ipsi faciles sumus mobiles alij enim ad alia apti nati sumus hoc autem erit notum ex delectatione

(c) 2007 Ministerio de Cultura

& tristicia facta circa nos, in contrarium autem nosipos attrahe re oportet, multum enim adducētes a peccando in medium ve niemus, quod tortuosa lignorum dirigentes faciūt. In omni au tem maxime obseruandum delectabile & delectationem. nō eni non accipientes iudicamus eam quod igitur plebis senes pacie bantur ad helenam hoc oportet pati & nos ad delectationem. & in omnibusillorum dicere vocem. si igitur abicientes ipsā mi= nus peccabim⁹. hoc igitur facientes / vt in capitulo dicam⁹ / ma xime poterimus medium adipisci. Difficile autem forsitan hoc & maxime in singularibus. non enī facile determinare qualiter, & quibus, & in qualibus, & quantum tempus determinandū ete= nim nos quādoꝫ deficientes laudamus: & mansuetos dicimus quādoqꝫ autem grauantes viriles vocamus. Sed qui quidē pa rum a bene transgreditur / non vituperatur: neqꝫ ad maius / neqꝫ adminus, sed qui plus, iste enim non latet. Hic autem vsquequo & inquantum / vituperabilis / nō facile sermone determinare. ne qꝫ enim aliud aliquid sensibilium. talia autem in singularib⁹, & in sensu iudicium. hoc quidem igitur tantum ostendit / quoniaꝫ medius habitus in omnibus laudabilis. Declinare autem opor tet / qñꝫ quidem ad superabundantiam. qñꝫ autem ad defectum. sic enim facile medium & quod bene adipiscemur.

Finit Liber Secundus.

¶ Liber Tercius est de voluntario inuolunta rio, & electione que sunt principia actuū virtu tis, & de fortitudine & tēperantia q̄ sunt circa passiones vitam hominis respicientes. Cuius sunt capitula .xviii.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Capitulum primum ostendens q̃ tractanti de virtute.de voluntario & inuoluntario agendum est: inuoluntaria diuidit & exequitur de inuoluntario per violentiam.

Virtute itaq̃ circa passiones & operationes existẽte:& inuoluntariis quidem laudibus & vituperiis factis/in inuoluntariis autem venia/q̃nq̃ autẽ & misericordia/ voluntarium & inuoluntarium necessarium forsitã determinare de virtute intendẽtibus. Vtile autẽ legislatioribus ad honores & penas. Videntur autẽ inuoluntaria esse que violenta: vel propter ignorantiã facta. Violentum autem cuius principiũ extra/tale existens in quo nihil confert qui operatur. vel qui patitur, puta si spũs tulerit alicubi. vel hoies dñi existentes. Quecũq̃ igitur propter timorem malorũ operata sunt, vel propter bonum aliquod puta si tirannus precipiat turpe operari dñs existens parentũ & natorum/& faciente quidem saluabuntur/non faciente autem moriẽtur/dubitationẽ habet vtrũ voluntaria sint aut inuoluntaria. Tale autem aliquid accidit & circa eos qui in tempestatib⁹ quidẽ iact⁹: simpliciter quidem enim nullus iactat nolens in salutẽ autẽ sui ipsius/& reliquorũ omnes intellectum habentes. Mixte quidẽ igitur sunt huius operatõs, assimilantur autem magis voluntariis. voluntari e enim fiunt tunc cum operãtur, finis autem operationis secundũ tempus est, & voluntarium itaq̃ & inuoluntarium/quando operatur dicendũ. Operatur aũt volẽs eteni principium mouẽdi organicas ptes in talib⁹ operationibus in ipso est, quorũ autẽ in ipso est pricipiũ/in ipso est operari vel nõ, volũtaria itaq̃ propter hec q̃ talia sunt simpliciter autem forsitan

(c) 2007 Ministerio de Cultura

inuoluntaria.nullus enim vtiq; elige ret secundum se ipsũ taliuz aliquid. In operationibus autem talib⁹ qñz & laudantur/ qñ tur pe aliquid vel triste sustinẽt pro magnis & bonis.cum autẽ ecõ uerso vituperantur.turpissima enim sufferre pro nullo bono aut modico praui. In aliquibus autem laus quidem non fit. sed venia quando propter hec talia operatur aliquis que nõ oportet/ que hũanam naturam excedunt/ & que nullus vtiq; sustineret. Quedam autem fortassis non est cogi .sed magis moriendũ pacientem durissima.etenim euripidis almeona derisoria videtur cogentia matrem occidere. Est autem difficile qñz iudicare quale pro quali eligendũ quid pro quo sustinẽdũ. Adhuc autẽ difficilius imorari cognitis.etenim in multis est que quidẽ expectãtur:tristia que autem cogũtur:turpia. vnde laudes vel vituperia fiunt circa coactos vel non. Qualia quidem igitur dicendũ violenta: vel simpliciter quidem/ quando causa/ in hiis que exteri⁹/ est.& qui operatur nihil confert. Que autem secundum ſi ipa quidem inuoluntaria:nunc autem pro hiis voluntaria/ quorum autem & principium in operante/ secundum se ipsa quidem inuoluntaria. nunc autem pro hiis voluntaria. Magis autem assimilantur in voluntariis.operationes enim in singularibus. hec autem voluntaria. Qualia autem pro qualibus eligendum: non facile est tradere. multe enim differentie sunt in singularibus. Si quis autem dicat delectabilia & bona violenta esse:cogunt enĩ exterius existentia:omnia vtiq; sic erunt violenta.horum enim gratia omnes omia operantur. Et qui quidem vi/ & nolẽtes: cũ tristicia.qui autem propter bonum cũ delectatiõe.Ridiculũ autem causari/ que/ exterius:sed non ipsũ bene venabilẽ existen-

(c) 2007 Ministerio de Cultura

tem a talibus. Et bonorum quidem seipsum: turpium autem delectabilia. Videtur vtiq; violentum esse cuius extrinsecus principium: nihil conferente vini passo.

¶ Capitulum secundum de inuoluntario per ignorantiam.

QVod autem propter ignorantiam: non voluntarium quidem omne est. inuolũtarium autem quod triste & in penitudine. qui enim propter ignorantiam operatur quodcunq; / nihil tristatus in operatione: volẽs quidem non operatus est quod non sciuit. neq; rursum nolens non tristat⁹ de eo / quod propter ignorantiã. qui quidem in penitudine. nolens videtur qui autẽ non penitet: quia alter sit non volens quia etiã differt: melius est habere nomen propriũ. Aliud autem videtur: & propter ignorantiam operari: ab eo quod ignorantem facere ebrius enim vel qui irascitur / nõ videtur propter ignorantiam operari. sed propter aliquid eorum que dicta sunt non sciens autem: sed ignorãs. ignorat quidem igitur malus que oportet operari. & a quibus fugiendum. & propter tale peccatũ iniusti & vniuersaliter mali fiunt. Inuolũtarium quidem vult dici / nõ si quis ignorat quod confert. non enim que in electione ignorantia causa inuoluntarij. sed malicie. neq; q̃ vniuersalis vituperatur enim propter hanc. sed que in singularibus in quibus / & circa que operatio: in hiis misericordia & venia. horum enim aliquod ignorans inuoluntarie operatur. Forsitã igitur non malum determinare hec. & que: & quot sunt: & quis vtiq;: & quid: & circa quid: vel in quo operatur q̃nq; autem & quo: puta instrumẽto & gratia cuius: puta salutis: & qualiter: puta quietem vel vehementer.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Omnia quidem igitur nullus vtiq; ignorabit nõ insanus, manifestum autem q; neq; operantẽ.qualiter enim seipsum: quid autem operatur ignorabit vtiq; aliquis.puta dicentes aiũt excidere ipsos, vel non scire qm̃ ineffabilia erant, quemadmodũ mistica haycili, vel mõstrare volens dimittere, vt qui telum.existimabit vtiq; aliquis & filiũ oppugnatorẽ esse, quẽadmodum merope & rotundari sanceatam hastam, vel lapidẽ punicẽ esse.& in salutem percutiẽs/occidit vtiq;.& ostendere volens quemadmodum pugiles percutiunt vtiq;.Circa omnia vtiq; hec ignorantia existente : in quibus operatio:qui horũ aliquid ignorat : nolens videtur operari/& maxime in principalissimis, principalissima autẽ videntur esse in quibus operatio,& cuius gr̃a, Secundum talem vtiq; ignorantiã inuo untario dicto:adhuc oportet operationem tristem esse,& in penitudine,

¶Capitulum tercium de voluntario,

EXistente autẽ inuoluntario quod vi & propter ignorantiam: voluntariũ videbitur vtiq; esse/ cuius principium in ipso sciente singularia/in quib⁹ est operatio, Forsitan enim non bene dicitur inuolũtaria esse/ que ꝓpter irã: vel propter concupiscentiã. Primũ quidẽ enim nullũ adhuc aialium:aliorũ voluntarie operabitur,neq; pueri, Deinde vtrum nihil voluntarie operamur eorũ que ꝓpter concupiscentiã vel irã: vel bona quidẽ volũtarie:mala autẽ non:sed ridiculũ: vna causa existente, Inconueniens autem forte inuoluntaria dicere,que oportet appetere,oportet autem & irasci inquibusdã, & concupiscere quedã,puta sanitatẽ vel disciplinã, Vidẽtur autem inuoluntaria quidẽ:tristia esse,que autem secundum concupiscentiã

del,

(c) 2007 Ministerio de Cultura

delectabilia. Adhuc autem quid differunt in essendo volũtaria: secundum cogitationem vel iram peccantur: fugiẽda enim ambo. Videntur autem nõ minus hũane esse irrationabiles passiones quare & operationes hominis ab ira & concupiscẽtia incõueniens igitur ponere inuoluntaria hec.

¶ Capitulum quartum de electione.

DEterminatis autẽ voluntario & inuoluntario: de electione sequitur pertransire maxime enim propriũ videtur virtuti esse. & magis mores iudicare electione q̃ operibus. Electio vtiq̃ voluntariũ esse videtur. non idem autem sed in plus voluntarium electioni. voluntario enim & pueri & alia animalia comunicant. electione autem non. & repentina voluntaria quidem dicimꝰ. secũdum electionem autem nõ. Dicentes autem ipsam concupiscentiam vel iram vel voluntatem/ vel quandam opinionem. non videntur recte dicere. Non enim coũe electio & irrationabilium. concupiscentia autẽ & ira Et incontinens concupiscens quidem operatur: eligẽs autẽ nõ. Et electioni quidem concupiscentia contrariatur concupiscentia autem concupiscentie non. Et concupiscentia quidem delectabilis & tristis. electio autem neq̃ tristis neq̃ delectabilis. Ira autem adhuc minus. nequaq̃ enim que propter iram secundum electionem esse videntur. Sed neq̃ voluntas: q̃uis propinqua esse videantur. Electio enim non est impossibilium. & si quis dicat eligi: videbitur vtiq̃ insipiens esse. volũtas autem est impossibilium. puta immortalitatis. Et volũtas quidem est & circa ea que nequaq̃ per ipsum operata sunt vtiq̃. puta ypocritam vin-

(c) 2007 Ministerio de Cultura

cere aliquem, vel athletam, eligit autem talia nullus, sed quecun
q̃ putat fieri per ipsum. Adhuc autem voluntas quidem est ma=
gis finis, electio autem eorum que sunt ad finem, puta sanitatem
volumus, eligimus autem per que sani erimus & felices esse vo
lumus, eligimus autem dicere non congruit. Vniuersaliter autẽ
videtur electio circa ea que in nobis sunt. Neq̃ opinio iam vti=
q̃ erit, opinio quidem videtur circa omnia esse, & nichil minus
circa eterna, & impossibilia, & ea que in nobis. Et falso & vero
diuiditur, & non malo & bono, electio autem his magis. vniuer
saliter quidem igitur opinioni non idem forsitan neq̃ dicit ali=
quis. Sed neq̃ cuidam, in eligẽdo enim bona vel mala: quales
quidam sumus, in opinando autem non. Et eligimus quidem
accipere vel fugere vel aliquid talium opinamur autem quid ẽ,
vel cui confert, vel qualiter, accipere autem vel fugere non mul
tum opinamur. Et electio quidem laudatur, in essẽdo cui⁹ opor
tet magis: vel recte, opinio autem in essendo vt vere. Et eligi=
mus quidem que maxime scimus bona existẽtia opinamur au=
tem que non multum scimus. Et videntur non idem / & eligere
optima / & opinari, sed opinari quidem melius, propter maliciã
autem eligere nõ que oportet. Si autem presit opinio electioni /
vel subsequatur / nihil differt. non enim hoc intendimus, sed si
idem opinioni cuidam. Quid igitur / & quale quid est: quoniam
dictorum nihil: voluntarium quidem videtur. voluntarium au
tem non omne eligibile, sed certe preconsiliatum, electio enim
cum ratione & intellectu. subsignare autem videtur & nomẽ vt
ens pre aliis eligibile.

¶ Capitulum quintum de consilio.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Consiliantur autem vtrũ de omnibus:& omne consilia bile est:aut quibusdã non est consilium. Dicendũ autem forsitan consiliabile.non pro quo consiliabitur vtiq; aliquis insipiens vel insanus/ sed pro quibus intellectum habens. De eternis autem nullus consiliatur.puta de mũdo/ vel dyametro/ vel cõsta/quoniã incõmẽsurabiles. Sed neq; de his que in motu semper autem secundũ eadẽ factis.siue ex necessitate:siue ex natura.vel propter aliquam aliam causã.puta solis versionibus & ortibus.Neq; de his que alias aliter. puta siccitatib9 & ymbribus.Neq; de hiis que a fortuna.puta thesauri inuentõe. Sed neq; de hũanis omnibus.puta qualiter scire optime conuersentur:nullus vtiq; lacedemoniorũ consiliatur.nõ enim fiet vtiq; eorum per nos aliquid.Consiliamur autem de his que in nobis & operabilibus.hec autẽ sunt & reliqua. Cause enim videntur esse natura.& necessitas.& fortuna.adhuc autem & intellect9. & omne quod per hoiem.hoim autem singuli cõsiliantur de his que per ipsos operabilibus. Et quidem circa certas & per se sufficientes disciplinarum.non enim est consiliũ.puta de lr̃is.nõ enim dubitamus qualiter scribendum.sed quecũq; fiunt per nos. Nõ similiter autem de hiis consiliamur.puta de his que circa medicinalem. & negociatiuã/ & circa gubernatiuam magis q̃ circa gignasticam:q̃to minus certificata est.& adhuc de reliquis similiter.Magis autem & circa artes q̃ circa disciplinas / magis enim circa ipsas dubitamus.Consiliari autem oportet de his que vt sepius.incertis autem qualiter euenient. & in quibus indeterminatũ. Consiliatores autem assumimus in magna:discredentes nobis ipsis velut non sufficientibus dignoscere. Consiliamur autẽ nõ

(c) 2007 Ministerio de Cultura

de finibus:ſed de his que ad fines neqꝫ enim medicus cõſiliatur:
ſi ſanabit.neqꝫ rhetor ſi perſuadebit.neqꝫ politicus ſi pacẽ faciet.
neqꝫ reliquorum reliquis de fine.Sed ponẽtes finem aliquẽ/ qua
liter:& per que erit:intendunt.& ſi per plurima quidem videatur
ficri.per quod facillime & optĩe:intendunt:ſi autẽ per vnũ ꝓcu=
ratur.qualiter per hoc erit & illud per quod. quouſqꝫ veniant ad
primam cauſam.que inuẽtione vltima eſt.Qui enim conſiliatur
videtur querere & reſoluere dicto modo quemadmodũ dyagra
ma.Videtur autẽ queſtio non omis eſſe cõſilium.puta mathema
thice.conſiliũ autem omne:queſtio.& quod vltimũ eſt in reſolu
tione:primũ autem in generatione.Et ſi quidẽ impoſſibile inue
niant:diſcedunt.puta ſi pecuniis indiget has autẽ non poſſibile
eſt tribui.ſi autẽ poſſibile videatur: incipiunt operari. poſſibilia
autem que per nos fiunt vtiqꝫ. que enim per amicos per nos ali
qualiter ſunt.principiũ enim in nobis.Querũtur autẽ qñꝫ quidẽ
inſtrumẽta:qñꝫ autẽ neceſſitas horũ.ſimiliter autẽ & in reliquis.
qñqꝫ quidem per quod.qñqꝫ autẽ qualiter vel propter quid.Vide
tur autẽ quemadmodũ dictũ eſt hõ eſſe principiũ operationum.
conſiliũ autẽ de operabilibus ab ipſo.Operationes autẽ alioruꝫ
gr̃a.nõ igitur erit conſiliabilis finis.ſed que ad fines.Neqꝫ vtiqꝫ
ſingularia.puta ſi panis hoc vel digeſtũ eſt vt oportet. vel factũ
eſt vt oportet.ſenſus enim hoc.ſi autem ſemper conſiliabitur:in
infinitum venient.Conſiliabile autem & eligibile idem.verũta=
men determinatum eſt iam eligibile.Quod enim conſilio preiu=
dicatum eſt.eligibile eſt quieſcit|enim vnuſquiſqꝫ querens:qua=
liter operabitur.qñ in ſe ipſum reducet principium.& ipſum in

(c) 2007 Ministerio de Cultura

antecedẽs. hoc enĩ ẽ quod eligitur. Manifestũ aũt hoc: & ex anti quis vrbanitatibus quas homer⁹ est imitat⁹. reges enĩ q̃ eligebãt: annũciabãt plebi. Existẽte autẽ eligibili/ cõsiliabili desiderabili eoꝝ q̃ in nobis & electio vtiq̃ erit cõsiliabile desideriũ eoꝝ q̃ nobis ex cõsiliari enĩ iudicãtes desideram⁹ scd̃z cõsiliũ. Electio q̃dẽ igĩt typo nũc nõ vt cõsuet ũ est dicere scd̃m subscriptionẽ/ sz vniuersaliter dicta sit. & circa qualia est. & qm̃ eoꝝ que ad fines.

¶Capitulum sextum de voluntate.

VOlũtas autẽ qm̃ quidẽ finis est dictũ ẽ. videt autẽ hiis quidẽ per se bõi esse: his aũt apparẽtis bõi cõtigit autẽ volũtabile per se bonũ dicẽtib⁹: nõ esse volũtabile: quod vult q̃ nõ recte vult. si enĩ erit volũtabile: & bonũ. erit autẽ si sic cõtingit qm̃z malũ. Rursus volũtabile autẽ apparẽs bonum dicẽtib⁹/ nõ esse natura volũtabile/ sed vnicuiq̃ quod videt. alij autẽ videtur aliud. & si sic: cõtigit cõtraria. Si autẽ vtiq̃ hec nõ placẽt: ergo dicẽdũ sĩpliciter q̃dẽ & scd̃m veritatẽ volũtabile esse p̃ se bonũ vnicuiq̃ aũt quod videt. Studioso q̃dẽ igĩt quod scd̃z veritatẽ. prauo aũt quod cõtigit. q̃admodũ & in corporib⁹ bene dispositis q̃dẽ sana sũt scd̃m veritatẽ talia existẽtia. infirmis aũt altera. siliter autẽ amara & dulcia. & calida. & grauia. & alioꝝ singula. Studiosus enĩ sĩgula iudicat recte. & in sĩgulis ei verũ apparet scd̃m enĩ vnũquẽq̃ habitũ ppria sũt & bona & delectabilia. Et differt plurimũ forsitã studiosus hoc veꝝ in singulis videre. q̃admodũ regula & mẽsura eorũ existẽs. Multis aũt deceptio p̃pter delectationẽ videtur fieri. nõ enĩ existens bonũ videt. & desiderãt igĩt delectabile nõ bonũ. tristiciã autẽ vt malũ fugimus.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

¶Capitulũ. vii. applicat ad virtutes & vicia dicta de volũtario electõe ꝯsilio & volũtate. & tollit errorẽ ꝙ nullꝰ volẽs ẽ malꝰ

EXistẽte igitur volũtabili quidẽ finis: cõsiliabilibꝰ aũt & eligibilibꝰ eorũ q̃ ad finẽ: q̃ circa hec operationes secundum electionẽ erũt vtiq̃ & volũtarie. virtutũ aũt operatõnes circa hec in nobis autẽ est virtus. Similiter autem & malicia. in quibꝰ enĩ in nobis operari. & nõ operari. & in quibus non: & etiã. quare si operari bonũ existẽs in nobis est: & sci nõ operari bonũ existẽs in nobis & operari malũ. Si autẽ in nobis bona operari & mala: similiter autem & nõ operari: hoc autem erat & bonos & malos esse: in nobis erit decentes & prauos esse. Dicere autẽ ꝙ nullus volẽs malus / neq̃ nolẽs beatus / assimilatur hoc quidẽ mendaci: hoc aũt veraci beatꝰ enĩ nullꝰ nolẽs. malicia autem voluntarium. Vel in nunc dictis dubitandum & hominem non dicendum esse principium neq̃ genitorem operationum. quemadmodum & natorum. Si autem hec videntur: & non habemus in alia principia reducere preter ea que in nobis: quorum & principia in nobis & hec in nobis. & voluntaria. Hiis autem videntur testificari & propria que a singulis: & ab ipsis legislatoribus puniunt enim & cruciãt operantes mala: quotquot nõ viri aut propter ignorantiam / cuius non ipsi causa bona autem operantes / honorant. velut hos quidem prouocantes: hos autem ꝓhibentes q̃uis ad ea que neq̃ in nobis sunt neq̃ voluntaria: nullus prouocat operari vt nichil ante opus suadere existens. puta non calefieri. vt dolere vel esurire. vel aliud quodcunq̃ talium. nihil enim minus patiemur. Etenim ipso in ignorante puniunt

(c) 2007 Ministerio de Cultura

ſi cauſa videatur ignorantie, puta ebriis duplices increpationes, principiũ enim in ipſo, dñs enĩ eſt eiꝰ: quod eſt nõ inebriari, hoc autẽ ignorãtie cã. & ignorãtes aliquid eorũ q̃ in legibus q̃ oportet ſcire & non difficilia ſunt: puniũt. ſimiliter autẽ & in aliis quecunqꝫ per negligentiam ignorare videntur. vt in ipſis exiſtente non ignorare, eius enim quod eſt diligentes eſſe, domini.

¶ Capitulum. viii. excludit radices dicti erroris ex parte diſpõis intrinſece inclinantis appetitum.

Ed forſitan talis aliquis eſt/ vt nõ diligens ſit. Sed eiꝰ quod eſt tales fieri ipſi cauſa. viuentes remiſſe, & eius quod eſt iniuſtos vel incontinẽtes eſſe: hij quidẽ mala facientes: hij autẽ in potatõnibus & in talibus degentes. Que enĩ circa ſingula tales operationes faciũt, hoc autẽ manifeſtũ eſt ex meditãtibus ad quãcunqꝫ agoniã vel operationẽ. pficiunt enim operãtes, ignorare quidẽ igitur qm̃ ex operari circa ſingula habitus fiãt pene eſt inſenſibilis. Adhuc autẽ irrationabile iniuſta facientẽ/ nõ velle iniuſtũ eſſe. aut ſtuprantẽ/ incõtinentẽ eẽ, ſi aũt non ignorãs aliquis operatur ex qbꝰ erit iniuſtꝰ: volẽs iniuſtus vtiqꝫ erit. Nõ tamẽ ſi velit iniuſtus exiſtens: requieſcet. & erit iuſtus, non enim qui egrotat: ſanus. & ſi ſic cõtingit: volẽs egrotat incontinẽter viuẽs: & inobediẽs medicis, tũc quidẽ igitur inerat nõ egrotare. emiſſo autẽ: nõ adhuc, quemadmodũ neqꝫ dimittẽti lapidẽ: adhuc ipſũ poſſibile reſumere, ſed tamẽ in ipſo erat mittere & proicere, principiũ enĩ in ipſo, ſic autem & in iniuſto, & incõtinenti, ex principio quidẽ inerat tales nõ fieri, ꝓpter quod volentes ſunt, factis autẽ: nõ adhuc ineſt non eſſe. Non ſolũ aũt aie

(c) 2007 Ministerio de Cultura

malicie voluntarie sunt:sed quibusdã & que corporis,quos & in crepamus.ꝓpter naturã quidẽ enĩ turpes nullus increpat:sed eos qui ꝓpter desidiã & negligentiã,similiter autẽ & scdm imbecillitatem & orbitãte nullus enĩ vtiq; improperabit ceco natura vel ex infirmitate vel ex plaga:sed magis miserebitur eum autem q ex vini potatione vel alia incontinẽtia:omnis vtiq; increpabit. earum autem que circa corpus maliciarũ que in nobis:increpantur,que autem non in nobis:nõ,si autem sic:& in aliis: que increpantur malicie in nobis vtiq; erunt,

¶Capitulum.ix.excludit radices dicti erroris ex parte virtutis cognoscitiue,

Si autẽ quis dicat q; oẽs desiderãt apparẽs bonũ: fãtasie autẽ nõ dñi:sed qualis ẽ vnusq;q; talis finis videtur ei. Si quidẽ igitur vnusquisq; ẽ habit⁹ sibi:q̃liter causa & fãtasie erit qualiter causa ipse. Si aũt nullus sibi cã ei⁹ quod malum facere:sed ꝓpter ignorantiam finis hoc operatur: ꝓpter hoc existimãs fore sibi optimum:finis autem desideriũ nõ spontaneum:sed innasci oportet,quemadmodũ visũ habentẽ/quo iudicat bene:& quo scdm veritatẽ bonũ desiderabit:& est bene nat⁹/cui hoc bene innatũ est:quod enim maximũ & optimũ & quod ab alio non possibile accipere neq; discere: sed quale innatũ est, tale habebit:& quid bene & optime hoc innatũ esse perfecta & vera erit vtiq; bona natiuitas. Si vtiq; hec sunt vera:qd magis virtus q̃ malicia erit voluntarium.ambobus enim similiter & bono & malo finis nutura/ vel qualitercũq; videtur & iacet. reliqua autem ad hoc referentes operãtur qualitercũq;.sine vtiq; finis non

(c) 2007 Ministerio de Cultura

natura vnicuiq; videtur:sed apud ipsũ est:sine finis naturalis: in reliqua autem operãdo voluntarie studiosus: virtus tamẽ volũtariũ est:nihil minus & malicia voluntarium vtiq; erit,similiter enĩ & malo existit quod ꝓpter ipsum in operationib⁹: & in fine, si igitur & q̃ad modũ dicitur voluntarie sunt virtutes: etenim habituũ cause qualiter ipsi sumus:& in quales quidẽ existẽdo : finẽ talẽ ponimus: volũtarie & malicie vtiq; erunt,similiter enĩ vtraq; sunt,Cõiter igitur de virtutibus dictũ est nobis & gen⁹ typo: qm̃ medietates sunt,& qm̃ habitus & a quibus fiunt, qm̃ harum operatie & secundum se ipsas& quoniã in nobis,& volũtarie sic: vt vtiq; recta ratio precipiet. nõ similiter autẽ operationes volũtarie sunt & habitus operationũ quidẽ enĩ a principio viq; ad finem dñi sumus:sciẽtes q̃ secundũ singula,habituũ autem principij sumus eorũ q̃ secundũ singula aũt, adiectio nõ cognita,q̃admodũ in egrotationibus,sed qm̃ in nobis erat sic, vel nõ sic, vtiq; ꝓpter hoc voluntarij.Resumentes autem de vna quaq; dicemus que sunt,& circa qualia,& qualiter,simul autem erit manifestum & quot sunt.& primum de fortitudine.

¶Capitulum.x.de materia fortitudinis.

Voniã quidẽ igitur medietas est circa timores & audacias,iã & pri⁹ dictum est.timemus autẽ terribilia, hec autem sunt vt simpliciter sit dicere mala,propter quod & timorẽ determinant expectationẽ mali.timemus igitur omnes mala,puta malã opinionem,inopiã,egritudinẽ, inimiciam,mortem. Sed non circa omnia videtur fortis esse. q̃dã enĩ & oportet timere & bonum,quod autẽ nõ:malum, puta malam

(c) 2007 Ministerio de Cultura

opinionem/qui quidem enim timet/decens & verecundus.q au
tem non timet inuerecundus.dicitur autem a quibusdam fortis
secundũ methaphorã.habet enim aliquid simile forti impauid⁹
enim quis & fortis.inopiã autem forsitan nõ oportet timere ne
q̃ egritudinem.neq̃ vniuersaliter quecũq̃ non a malicia. neq̃
propter seipsum.sed neq̃ is qui circa hec impauidus:fortis.dici
mus autem & hunc secundum similitudinem quidã enim in bel
licis periculis timidi existentes liberales sunt & ad pecuniarum
emissionem bene audenter habent.Neq̃ enĩ si quis iniuriã circa
pueros vel vxorẽ timet/ vel inuidiã/ vel ali quid talium: timid⁹
est.neq̃ si audet flagellandus fortis.Circa qualia igitur terribili=
um fortis vel circa maxima.nullus enim magis sustinet pericu=
la q̃ fortis terribilissimũ autẽ mors.termin⁹ enim & nihil adhuc
mortuis videtur bonum vel malum esse. Videbitur autem neq̃
circa mortem que in omni/fortis esse:puta in mari.vel in egritu
dinib⁹.in quibus igitur:vel in optimis tales autem qui in bello.
in maximo enim & optimo periculo. Concordes autem & hiis
sunt honores in ciuitatibus / & apud monarchas. Principaliter
autẽ dicetur vtiq̃ fortis q̃ circa bonã mortẽ ipauidus. & q̃cunq̃
mortẽ inferũt repẽtina existẽtia.talia aũt maxĩe q̃ circa bellum.
Sed adhuc & in mari:& in egritudinib⁹/ intimidus: q̃ fortis non
sic autem marmarij.hi quidem enim desperãt salutẽ:& mortem
talem aspernantur.hij autem bene spantes sunt ꝓpter experien=
tiã. Similiter autem & viriliter agunt: in quibus est fortitudo: &
bonũ mori.in talibus autem corruptionib⁹ neutrũ existit.

¶Capitulum.xi. de actu fortitudinis.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

TErribile autē nō in omnibus quidē idē, dicim⁹ quidē & super hoiem, hoc quidē igitur terribile oīm hñti intellectū, quod aūt sdm hoiem differt magnitudine, & in eo quod magis & minus, similiter aūt & ausibilia. Fortis autē instupescibilis vt hō timebit quidē igitur & talia, vt oportet aūt, & vt ratio sustinebit boni grā, hoc enī finis virtutū, est aūt magis & minus hec timere, & adhuc nō terribilia vt talia timere, fit autem peccatorū hoc quidē quod non oportet, hoc aūt quoniā nō vt oportet, hoc vero quoniā nō qñ vel aliquid taliū, similiter autem & circa ausibilia. Qui quidem igitur q̄ oportet/& cui⁹ grā sustinet & timet: & vt oportet: & qñ, similiter autē & audet fortis. secundū dignitatē enī: & vt vtiqꝫ ratio patitur: & operatur fortis. Finis autē oēs operatiōis est qui secundū habitū, & forti autem fortitudo bonū, talis autē finis, determiatur autem vnū quodqꝫ fine: boni vtiqꝫ gratia fortis sustinet & operatur que secundū fortitudinem. Superabundantium autem qui quidem in pauiditate/innominatus dictum est autem nobis in prioribus quoniam multa sunt innominata, erit autem aliquis insanus vel sine sensu doloris: si nichil timeat, neqꝫ terre motum: neqꝫ inundationes quemadmodum aiunt celtas. Qui autem in audendo superabundat circa terribilia: audax, videtur autem & superbus esse audax, & fictor fortitudinis, vt igitur circa terribilia ille se habet: sic iste vult videri, in quib⁹ igitur potest imitatur, propter quod & sunt multi ipsorum audaces timidi, in his autem audētes, terribilia nō sustinēt. Qui aūt ī timēdo supabūdat/timid⁹, eteni q̄ nō oportet/& vt nō oportet talia oīa sequūt ipm, defecit aūt ī audē

(c) 2007 Ministerio de Cultura

do.ſed in triſticiis ſuperabundans magis manifeſtus eſt. Deſpe
rans vtiq; quis timidus:omnia enim timet.fortis autem contra
rius.in audendo enim bone ſpei. Circa hec quidem igitur eſt ti=
midus.& audax & fortis.differenter autē habent ad hec. hij qui
dem enim ſuperabundant.& deficiunt.hic autem medio modo
hꝫ & vt oportet. Audaces quidē preuolantes & volentes añ peri
cula:i ipis aūt diſcedūt.fortes aūt ī operatōib⁹ acuti.pri⁹ aūt qui
eti. Quēadmodū aūt dictū eſt fortitudo medietas eſt circa auſi
bilia & terribilia in quib⁹ dictū eſt.& quoniā bonū deſiderat.&
ſuſtinet.vel quoniā turpe non.mori autē fugientē inopiam vel
cupidinē/ vel aliquid triſte/non fortis.ſed magis timidi. molli=
cies enim fugere laborioſa.& nō quoniā ſuſtinet bonum.ſed fu=
giens malum.eſt igitur fortitudo tale quid.

¶Capitulum.xii.de quibuſdam que habent actum ſimilem fortitudini ſed deficiunt a vera fortitudine.

Dicuntur autem & alie ſecundum quinq; modos. Pri=
mum quidē politica.maxime enim aſſimilatur. vidē
tur enim ſuſtinere pericula ciues propter eas que ex le
gibus increpationes.& opprobria. & propter honores. & ꝓpter
hec fortiſſimi videntur eſſe apud quos timidi inhonorati.fortes
vero honorati. Tales autem & homerus facit. puta diomedē. &
hectora polidamas mihi primum redarguiōes reponet.vt dyo
medes hector enim dicet troianis concionans tītides autē a me
Aſſimilatur autem hec maxime ei que prius dicta eſt. quoniam
propter virtutē fit.propter verecundiā enim & boni deſideriū.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

honoris enim gratia, & fuge opprobrij turpis existenti s, Ponet autē vtiq; aliquis & a pricipibus coactos in idem deteriores autem: qñ non propter verecundiā: sed propter timorem id operantur & fugiente nō turpe: sed triste, cogunt enim dñi quemadmodum hector, quē autē ego sine bello fugiente intelligam / nō sibi sufficiens erit fugere canes. Et qui precipiunt: & si recedant percutiētes idem operantur, & qui ante muros foueas & talia p̄ ordinant, omnes enim cogunt. oportet autē non propter necessitatē fortem esse sed qm̄ bonū. Videtur autē & experiētia q̄ circa singula fortitudo esse, vnde socrates existimauit sciaz esse fortitudinē, tales autē alij quidē in aliis: in bellicis autē milites, videntur autē multa inania esse belli, q̄ maxie cōspexerunt isti, videntur vtiq; fortes: qm̄ non sciunt alij qualia sunt, deide facere: sed non pati maxie, pūt xe experientia. & custodire / & percutere potentes vtiq; armis, & talia habentes qualia vtiq; erūt & ad facere & ad non pati fortissia: quemadmodum inermibus armati pugnant & athlete idiotis. etenim in talibus agonibus non fortissimi pugnatissimi sunt, sed maxie potētes & corpora optima hñtes. Milites autem timidi qñ superextēditur periculū & deficiunt multitudinibus & preparationibus, primi enim fugiunt ciuilia autē pmanētia moriūtur, qudo & in ermeon cōtingit, hiis quidē eni turpe fugere, & mors tali salute eligibilior. hij autē & ex principio periclitabātur vt meliores existentes cognoscētes autē fugiunt, mortem magis turpi timentes, fortes autē non tales. Et furorē autē super fortitudinē inferūt, fortes eni esse videntur & q̄ ppter furorē, quēadmodū fere vulnerātes ferūtur, qm̄ & fortes furoris spēm hñt. impetuosissimus eni furor ad pericula,

(c) 2007 Ministerio de Cultura

vnde & homerus virtutē imitte furori & virtutē per furorē erige & austerā autem per singulas nares virtutē. & ebuliuit sanguis. oia enim talia videntur significare furoris erectionē & impetū. Fortes quidē igitur ꝓpter bonū operātur. furor aūt cooperatur eis. Fere autē ꝓpter tristiciā. ꝓpter vulnerari enī. vel ꝓpter time re. quia si in silua essent vel in palude nō aduenirēt. nō vtiq; sūt fortes a dolore & furore impulse ad periculū nihil periculorū p= uidētes. qa sic & asini forte essēt esuriētes. ꝓcussi enī nō desistūt ad pascua sz & adulteri ꝓpter cōcupiscētiā & audaciā multa ope rātur nō vtiq; sūt fortia per dolorē vel furorē impulsa ad pericu lum. naturalissīa autē videtur q̄ ꝓpter furorē esse. & preaccipiēs electionē. & cui⁹ gr̄a fortitudo & hoies vtiq; irati quidē dolēt. puniētes autē delectātur. qui aūt ꝓpter hoc: pugnātes quidē nō fortes aūt. nō enī ꝓpter bonū neq; vt ratio. sed ꝓpter passionez simile aūt habēt aliquid. Neq; vtiq; bone spei existētes / fortes. ꝓpter multotiēs enī & multos vicisse cōfidunt in periculis. Cō= similes autē quoniā ambo audaces. sed fortes quidē ꝓpter pre= dicta audaces: hij autē ꝓpter estimare meliores esse & nihil con tra pati. tale aūt faciūt & inebriati. bene sperātes enī fiūt. qn̄ aūt ipsis nō accidūt talia fugiūt. fortis autem erat terribilia homini existētia & nō apparētia sustinere: qn̄ bonū. & turpe nō. Propt qd̄ fortōris videt eē in repētinis timoribus & inpauidū eē: q̄ in premanifestis. ab habitu enī magis. qn̄ min⁹ ex p̄paratōne: pre manifesta qdē igitur & si ex rōne & ex cogitatōe aliqs p̄eligat. re= pentina autē secundū habitū. Fortes autē vidētur & ignorātes. & sūt nō lōge ab his qui bone spei. deteriores quāto dignitatez nullam habent. illi autē propter quod & ꝓmanent per aliquod.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

tempus. hij autem deceptiſi cognouerunt quoniã aliud eſt q̃ ſuſpicantur: fugiunt. quod argei patiebantur incidentes in latronibus & ſycconiis & fories vtiq; dicti ſunt quales quidam eſtimati fortes.

¶ Capitulum. xiij. de quibuſdam proprietatibus fortitudinis ſecũdum q̃ fortitudo ſe habet ad delectationem & triſticiam.

Irca audacias autem & timores fortitudo exiſtẽs nõ ſimiliter circa ambo eſt. ſed magis circa terribilia. in hiis enim & imperturbatus: & circa hec vt oportet habens fortis magis q̃ circa audacias. In ſuſtinendo vtiq; triſtia vt dictum eſt fortes dicuntur. propter quod & fortitudo triſte. & iuſte laudatur. difficilius enim triſtia vt dictum eſt ſuſtinere: q̃ a delectationibus abſtinere. ſed & adhuc videbitur vtiq; eſſe qui ſecundum fortitudinem finis delectabilis. ad hiis autem que circa finem euaneſcere. quale in gignaſticis agonibus fit. pugillibus enim finis quidem delectabilis. cuius gratia corone & honores percuti autem doloroſũ ſi carnales. & triſte omnis labor. propter multa autem hec eſſe/ paruum exiſtens cuius gratia: nihil delectabile videtur habere. ſi vtiq; tale eſt. & quod circa fortitudinem. mors quidem & vulnera triſtia forti & volenti erunt. ſuſtinet autem hec quoniam bonum. vel quoniam turpe nõ. Et quanto vtiq; magis virtutem habeat omnem & felicõr ſit magis in morte triſtior erit. tali enim maxime viuere dignũ. & iſte maximis bonis priuatur ſciens triſte autem hoc. Sed nihil min⁹ fortis. forſitan autem & magis fortis: quoniam bonum in bello: pro illis eligit. Non vtiq; autem in omnibus virtutibus delecta

(c) 2007 Ministerio de Cultura

biliter operari existit, preterq̃ inquantum finem attingit. Milites autem nihil forsitã prohibet non tales esse optimos sed eos qui minus quidem fortes: aliud autem bonum nullum habẽtes parati quidem enim isti ad pericula: & vitam ad parua lucra permutant. De fortitudine quidem igitur in tãtum dictum sit, quid autem est non difficile typo accipere ex his que dicta sunt.

Capitulum .xiiii. q̃ temperantia & intemperãtia sunt circa delectationes & tristicias non visus auditus & olofactus sed tactus & gustus.

POst hec autem de temperãtia dicamus videntur enĩ irrationabilium partium hee esse virtutes. Quoniam quidem igitur medietas circa delectationes temperãtia dictum est nobis, minus enim & non similiter est circa tristicias: in his autẽ & intemperantia videtur. Circa quales igitur delectationum nunc determinemus. Determinant autem animales & corporales. puta amor honõr. amor discipline, vterq̃ enĩ horum gaudet cuius amatiuus est nihil paciẽte corpore: sed magis mente. Qui autem circa tales delectationes neq̃ tẽperati neq̃ intemperati dicuntur. Similiter autem neq̃ qui circa alias q̃cunq̃ nõ corporales sunt amatores enim fabularum & narratores & de contingentibus conterentes dies garrulos intemperatos autem non dicimus neq̃ contristantes in pecuniis vel amicis circa corporales erit vtiq̃ temperantia. Non omnes autẽ neq̃ has qui enim gaudent hiis que per visum puta coloribus & figuris & scriptura: neq̃ temperati neq̃ intemperati dicũtur. q̃uis videatur vtiq̃ esse, & vt oportet: gaudere in hiis: & secundum su

e.i.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

perabundantiam & defectũ. Similiter autem & in hiis que circa auditũ, superabundanter enĩ gaudentes melodiis & ypocrisi nullus intemperatos dicit. neq; eos qui vt oportet: temperatos. Neq; eos qui cura odorẽ: preter secundũ accidens gaudentes enim, malorũ vel rosarum vel tymyamatum odoribus non dicimus intemperatos. Sed magis eos que in vnguẽtorum & pulmẽtorũ, gaudent enim hiis intemperati. qm̃ per hec fit eis rememoratio concupiscibilium. videbit autem vtiq; aliquis & alios qñ esuriunt gaudentes ciborũ odoribus. talibus autem gaudere intemperati. huic enim cõcupiscibile hoc. Non est autem neq; in aliis animalibus secundum hos sensus delectatio: preter secundũ accidens. neq; enim odoribus leporum canes gaudẽt sed cibatione. sensum autem odor facit. neq; leo voce bouis. sed comestione. quoniã autem prope est vocem sentit. & gaudere vtiq; hac videtur. similiter autem neq; videns neq; inueniens ceruũ vel aggrestem caprã. sed quoniã cibum habebit. Circa tales vtiq; delectationes temperantia & intemperãtia est/ quibus reliqua animalia coicant. vnde seruiles & bestiales videntur. hee autem sunt tactus & gustus.

¶ Capitulum. xv. quomodo tẽperãtia & intẽperãtia sunt circa delectationes gustus & tactus.

Videntur vtiq; & gustu in parum vel nihil vti. gustus enim est iudicium saporum. quod faciunt qui vina probant & puluienta condiunt. non multum autem gaudent his vel nõ/ intemperati. sed vsu qui fit omis per tactũ & in cibis & in potibus/ & venereis dictis. Propter quod & orauit q=

(c) 2007 Ministerio de Cultura

dam phyloxenus erixius/pultiuorax existens/guttur ipsius lon gius gruis fieri. vt delectaretur tactu.Cõissimus autem sensuum tactus.secundum quem intemperantia & videtur vtiq; iuste ex= probrabilis .quoniam nõ secundum q̃ homines sumus existit, sed secundum q̃ animalia/talibus vtiq; gaudere & maxime di= ligere bestiale.etenim liberalissime earum que per tactum delec= tationum ablate sunt.puta que in gynasiis per cõtritionem & ca lefactionem facte.non enim circa omne corpus intemperati tac tus:sed circa quasdam partes.

Capitulum.xvi.qualis sit actus tempe= rantie & viciorum oppositorum.

COncupiscentiarum autem hee quidem comunes vi= dentur esse:hee autem proprie & apposite puta que ci bi quidem naturalis.omnis enim concupiscit quãdo indigens fuit siccum vel humidum cibum.quandoq; autem am bos.& lectum inquit homerus iuuenis & crescens talem autem vel talem non adhuc omnes:neq; eosdem.propter quod viden= tur nostra esse.sed adhuc habet aliquid naturale.alia enĩ aliis sũt delectabilia.& quedam quibusdam delectabiliora cõtingẽtib⁹. In naturalibus quidẽ igitur concupiscenciis pauci peccãt. & in vnũ:in plus.comedere q̃dẽ enĩ q̃ cõtingũt vel bibere vsquequo vtiq; superipleãtur:superabũdãtie est secundũ naturã multitudi ne.repletio enim indigẽtie naturalis cõcupiscẽtia. ꝓpter quod dicũtur isti gastrimargi vt preter indigentiã replẽtes eã. tales au tem fiunt qui multũ bestiales.Circa proprias autẽ delectatiões multi & multipliciter peccãt.eorũ enĩ qui amatores dicuntur ta

(c) 2007 Ministerio de Cultura

lium vel in gaudendo quibus non oportet vel vt magis/ vel vt multi/ vel non vt oportet/ secundũ omnia autem intemperati superabundant. etenim gaudent quibusdam quibus non oportet, odibilia enim. & si quibusdam oportet gaudere talium/ magis q̃ oportet. & vt multi gaudent. Circa delectationes quidem igitur superabundantia: quoniam in temperantia/ & vituperabile/ manifestum.

¶ Capitulum. xvii. qualiter est intemperantia circa tristicias.

Circa tristicias autem quemadmodum in fortitudine/ in sustinendo dicitur temperatus. neq̃ intemperatus in non sed intemperatus in tristãdo magis q̃ oportet. quoniam delectabilia nõ adipiscitur. & tristiciam autem facit ei delectatio. temperatus autem in non tristari absentia: & in abstinere delectabili. Intemperatus quidem igitur concupiscit delectabilia omnia. vel q̃ maxime. & diicitur a concupiscentia/ vt pre aliis hec eligat. propter quod tristatur/ & non adispicens. cũ tristicia enim concupiscentia. inconueniẽti autem assimilatur propter delectationem tristari. Deficientes autem circa delectationes/ & minus q̃ oportet gaudentes/ non multum fiunt. nõ enim humana est talis insẽsibilitas. etenim reliqua animalia discernũt cibos. & hiis quidem gaudent: hiis autem non. si autem huic nihil est delectabile: neq̃ differt alterum ab altero: longe vtiq̃ erit ab hoĩm esse. non sortitus est autem talis nomẽ propter nõ multum fieri. Temperat⁹ autem medie circa hec se habet. neq̃ enim delectatur quib⁹ intẽperatus maxime. sed magis tristatur. neq̃

(c) 2007 Ministerio de Cultura

vniuersaliter quibus non oportet.neqꝫ vehementer tali mõ nullo,neqꝫ absentibus tristatur,neqꝫ concupiscit vel mensurate,neqꝫ magis q̃ oportet,neqꝫ quãdo non oportet,neqꝫ vniuersaliter alium nullo,Quecunqꝫ autem ad sanitatem vel ad bonã habitudinem delectabilia existentia:hec appetit mensurate,& vt oportet,& talia delectabilia non impedimenta hiis existẽtia: vel preter bonum:vel super substantiam.sic enim habẽs magis diligit tales delectationes q̃ dignum sit,temperatus autem nõ talis,sed vt recta ratio,

¶Capitulum.xviii.de comparatione peccati intemperantie ad alia peccata.

VOluntario autem magis assimilatur intemperantia q̃ timor,hec quidem enim propter delectationẽ, hic autem propter ttisticiam.quorum hoc quidem delectabile:hoc autem fugibile. Et tristicia quidem stupefacit & corrũpit naturam habẽtis.delectatio autem nihil tale facit.magis autem voluntarium. Propter quod & exprobrabilius. etenim assuesti facile ad hec multa enim talia in vita.& assuetudines sine periculo. in terroribus autem econuerso. Videbitur autem vtiqꝫ voluntarium non similiter timor esse hiis: que secundum singula. hec quidem enim sine tristicia: hec autem propter tristiciã stupefaciunt: vt arma proiiciant.&alia deformiter faciãt.propter q̃ qd̃ & videntur esse violenta. Intemperantia autem econuerso. quidem secundum singula: voluntaria concupiscẽti/enim & appetenti.totum autem minus.nullus enim concupiscit intemperat⁹ esse.Nomen autem intemperantie & ad puerilia peccata ferim⁹.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

habent enim quãdam ſimilitudinem. vtrum autem ab vtro vo=
catur: nihil ad ea que nunc differt. manifeſtum autem quoniam
poſterius a priori. Non male autem videtur tranſlatum eſſe. pu=
niri autem oportet turpia appetentem/& multam augmentatio
nem habentem. tale autem maxime concupiſcẽtia & puer. ſecũ=
dum concupiſcentiam enim viuunt pueri & maxime in hiis de
lectabilis appetit⁹. ſi igitur nõ erit bene perſuabilis/& ad dñans
& ad multum veniet. inſaciabilis enim delectabilis appetitus. &
vndiq; inſipienti & concupiſcentie operatio auget conatum, &
ſi magne & vehementes ſint & cogitationem percutiẽt. Propter
quod oportet menſuratas eſſe. & paucas. & rationi nihil contra=
riari tale autem bene perſuaſibile dicimus. & punitum. quemad
modum enim puerum oportet ſecundum preceptum pedagogi
viuere ſic & concupiſcibile rationi conſonare, intentio enim am
bob⁹ bonũ & cõcupiſcit tẽperat⁹ q̃ oportet. & vt oportet & quã
do, ita aũt ordinat & ratio. hec igit̃ nobis dicta ſit de tẽperãtia.

¶Liber quartus eſt de liberalitate. magnificẽtia. magna=
nimitate. amore honoris. manſuetudine. medio in collo=
quiis. veritate eutrapelia. verecũdia. & horẽ cõtrariis. que
ſunt circa quoſdã ſecundarias paſſiones: reſpiciẽtes exte
riora hominis bona. Et habet capitula decem & octo.

¶Capitulũ primũ q̃s ſit p̃cipuus actus liberalitatis.

Icamus de iceps de liberalitate. videtur autẽ
eſſe circa pecunias medietas. laudatur enĩ li=
beralis non in bellicis. nec in quibus tempera
cus. rurſus neq; in iudiciis. ſed circa dationẽ
pecuniarũ & ſũptionẽ. magis autẽ in datiõe.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Pecunias autē dicimus oīa quorūcūqꝫ dignitas/nūmiſmate mē
ſuratur. Eſt autē & ꝓdigalitas & illiberalitas circa pecunias ſupa
bundātia & defectus. Et illiberalitatē quidē copulam⁹ ſēper/ma
gis q̄ oportet qdē circa pecunias ſtudētibus. Prodigalitatē autē
inferim⁹ qñqꝫ cōplectētes intēpatis hoīb⁹ incōtinētes enī & per
intēperātiā cōſūptores/ ꝓdigos vocamus. ꝓpter quod & prauiſ
ſimi videntur eſſe. multas enī ſimul malicias habent. nō autē ꝓ=
prie appellantur. vult enī prodigus eſſe qui vnū aliquod malū ha
bet corrūpere ſubſtantiā. prodigus enī qui ꝓpter ſe ipſū perdit⁹.
videtur autē ꝓditio q̄dā ipſius eſſe/ & ſubſtātie corruptio. vt vi=
uere per has exiſtēte. ſic vtiqꝫ ꝓdigalitatē accipimus. Quorū au
tem eſt aliqua vtilitas/ hiis cōtingit bene vti & male. diuicie au
tē ſunt vtiliū vno quoqꝫ autē optīe vtitur/ qui habet circa ſingu
la virtutē. & diuiciis aūt vtetur optīe q habet circa pecunias vir=
tutē. iſte autē eſt liberalis. Vſus autē videtur eſſe pecuniarꝫ con=
ſūptio & datio. acceptio autē & poſſeſſio cuſtodia magis ꝓpter
qd magis ē liberalis dare qb⁹ oportet: q̄ accipere vnde oportet.
& nō acccipere vnde nō oportet. Virtutis enī magis/ bñfacere q̄
bene pati. & bene opari magis q̄ turpia nō operari. nō ī maīfeſtū
aūt qm̄ dationē qdē ſequtur bñfacere. & bōa opari. ſūptionē autez
bene pati: & nō turpe operari. Et grā danti. & nō accipiēti. ſed &
laus magis. Et facili⁹ nō accipere/ q̄ dare. ꝓpriū enī minus emit
tunt q̄ nō accipiūt alienū. Sed liberales dicūtur/ qui dant. qui ve
ro nō accipiunt non in liberalitatē laudātur: ſed nō min⁹ in iuſti
ciam qui autē accipiūt: nō laudātur multū. Amātur autē maxie
liberales eorū qui in virtute vtiles enim. hoc autē in datione.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

¶Capitulum secundum qualis debet esse dictus actus.

DVe autem secũdum virtutem operationes/bene & boni gratia,& liberalis igitur dabit boni gratia.& recte quibns euim oportet,& quecunqꝫ & quando,& alia q̃ cunqꝫ secuntur recte dationi & hoc delectabiliter/ vel sine tristicia.quod enim secundum virtutem,delectabile vel non triste, Qui autem dat/quibus non oportet/ vel non boni gratia:sed ꝓpter aliam causam:non liberalis.sed alius quis dicetur,Neqꝫ qui triste dat,magis vtiqꝫ eligit pecunias bona operatione,hic autẽ non liberalis,Neqꝫ accipiet vnde non oportet neqꝫ enim est nõ honorantis pecunias/talis acceptio,non vtiqꝫ erit neqꝫ petitiuus,non enim est benefaciẽtis beneficiari faciliter, Vnde autem oportet accipiet,puta a propriis possessionibus non vt bonum: sed vt necessarium.vt habeat dare neqꝫ non curabit propria:volens per hec quibusdam sufficere,neqꝫ quibuslibet dabit vt habeat dare quibus oportet,& quãdo & vbi bonum, Liberalis autem est vehementer superabundare in datione:vt derelinquat sibi ipsi minora,non respicere enim ad seipsum liberalis, Secundum substantiam vtiqꝫ liberalis dicitur,nõ enim in multitudie datorum quod liberale,sed in dantis habitu,hic autem secundũ substantiam dat,nihil autem prohibet liberaliorem esse minora dantẽ:si a minoribus det.Libiberaliores autẽ esse videtur nõ q̃ acquisierũt.sed q̃ susceperũt substantiã,inexpti eni indigẽtie.& oẽs diligũt magis sua opera,vt parẽtes vel poete, Ditari aũt nõ facile liberalẽ:neqꝫ acceptiuũ existẽtẽ,neqꝫ custoditiuũ:emissiuũ autẽ,& nõ honorantẽ ꝓpter ipsas diuicias,sed gratia dationis,

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Propter quod & accusant fortunã. quoniam maxime digni existentes nequaq̃ ditantur. cõtingit autẽ non irrationabiliter hoc. non enim possibile pecunias habere non curantem vt habeat q̃ admodum neqꝫ in aliis. Non tñ dabit quibus non oportet. neqꝫ quecunqꝫ alia talia. non enim adhuc operabitur secundum liberalitatem. & in hec consumens / non vtiqꝫ habebit in que oportet consumere. quemadmodum enim dictum est liberalis est qui secundum substantiam expendit. & in que oportet.

¶Capitulum tertium de prodigo.

QVi autem superabundat / prodigus. propter quod tyrannos non dicimus prodigos. multitudie enim possessionis non videtur facile esse datõnibus & expẽsis superabũdare. Liberalitate vtiqꝫ medietate existente: circa pecuniarum dationem & acceptationem / liberalis & dabit & expendet in que oportet & que oportet similiter in magnis & paruis. & hoc delectabiliter. Et accipiet vnde oportet. & quecũqꝫ oportet. virtute enĩ circa ambo existẽte medietate / facict vtraqꝫ vt oportet. sequitur enim decente dationi acceptio talis non talis autem contraria est. sequentes quidem igitur fiunt simul in ipso. cõtrarie autem manifestum q̃ non. Si autem preter oportunum & bene habẽs contingat ipsum consumere. tristabitur. moderate autem. & vt oportet. virtutis enim est delectari & tristari in quibus oportet. & vt oportet. Sed & bene cõicatiuus est liberalis in pecuniis. potest enim iniusta pati non honorans pecunias. Et magis grauatus si quidem quod oportet non consumpsit. q̃ tristat? si non oportunum aliquid consumpsit. & symonidi non placẽs

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Prodigus autem & in hiis peccat neq; enim delectatur in quib⁹ oportet. neq; vt oportet. neq; tristatur vt oportet. erit autem pro cedentib⁹ manifestius. Dictum autem est nobis quoniam supa bundātie & defectus sunt prodigalitas & illiberalitas. & in duo bus in datione & in acceptione. & expensa. enim in dationē po nimus. Prodigalitas quidem igitur in dando & non in accipiē do superabundat. in accipiendo autem deficit. illiberalitas au tem in dando deficit. & in accipiendo superabundat nisi in puis

¶Capitulū quartū ꝙ prodigus est minus malus illiberali.

QVe quidem igitur prodigalitatis/non multum coau gentur non enim facile ex nulla parte accipientē om nibus dare. velociter enim derelinquit subitantia dā tes ydiotas. qui & videntur ꝓdigi esse. Quare talis videbitur vti q; non paruo melior esse illiberali. bene sanabilis enim est & ab etate: & ab egestate. Et ad mediū potest venire habet enim que liberalis. etenim dat & non accipit. neutrum autem vt oportet. neq; bene. si autem hoc assuescat: vel qualiter aliter transmutet: erit vtiq; liberalis. dabit enim quibus oportet. & accipiet vnde oportet. & non accipiet vnde non oportet ꝓpter qnod & videt oino non esse prauus secundum morem. non enim mali neq; inui tilis supabundare dātē. & non accipientē. insipientis autem. Se cundū autē hunc modū ꝓdigus videtur esse melior illiberali. & ꝓpter ea q̄ dicta sunt: & qm̄ hic quidē ꝓdest multis: hic autē nul li. sed neq; sibiipsi. Sed multi prodigorū quēadmodū dictum ē & accipiunt vnde nō oportet: & sunt secundū hoc illiberales. Ac ceptiui autem sunt propter velle consumere. facile autem hoc fa

(c) 2007 Ministerio de Cultura

cere: velociter enim derelinquit eos substantia. coguntur igitur aliunde acquirere. Similiter autem & propter nihil boni curare, indifferenter & vndiq; accipiunt. dare enim concupiscunt, qualiter autem vel vnde nihil eis. Propter quod neq; liberales dationes ipsorum. neq; enim bone, neq; hui⁹ ipsius gratia. neq; vt oportet. sed qñ; quos oportet indigere hos diuites faciũt. & moderatis quidem secundum mores nihil vtiq; darent. adulatorib⁹ autem aut secundum aliquam aliam voluptatem tribuunt multa. Propter quod intemperati ipsorum sũt multi. facile enim cõsumentes in intemperantias consumptim sunt. & propter nõ ad bonum viuere/ ad voluptates declinant. Prodigus quidem igitur inducibilis effectus in hec transit potitus autem studio/ ĩ medium & id quod oportet adueniet vtiq;.

¶ Capitulum quintum de illiberalitate.

Illiberalitas autẽ insanabilis ẽ videt enĩ senect⁹ & oĩs impotẽtia illiberales facere & magis cõnaturale hoĩnib⁹ ꝓdigalitate. multi enĩ amatores pecũiarꝝ magis q̃ datores. Extẽdit aũt ĩ multũ & multiforme ẽ. multi enĩ mõi vidẽtur illiberalitatis esse. ĩ duob⁹ enĩ existẽs/ & defectu datõis. & superabundantia acceptionis/ nõ omnibus integra aduenit. sed qñq; diuiditur. & hij quidẽ acceptione supabundãt: hij autẽ datione deficiunt. Quiquidẽ enĩ in talibus appellatõib⁹. puta ꝓtice naces kumibiles/ oẽs datione deficiũt/ aliena autẽ nõ appetunt neq; volunt accipere. hij qdẽ ꝓpter quãdã reuerẽtiã & moderãtiã turpiũ. vidẽtur enĩ quidã vt dicũt ꝓpter hoc custodire vt nõ cogãtur aliqũ turpe aliquid operari. horꝝ autẽ & cinimi vẽditor

(c) 2007 Ministerio de Cultura

& omnis talis nominatus est autem a supabundantia eius quod est nulli vtiq; dare. hij rursum propter timorem abstinēt ab alienis vt non facile ipsum que aliorum accipere. que autem ipsius/ alios nō. placet igitur eis neq; dare. neq; accipere. Hi autem rursus secundum acceptionem superabundant vndiq; accipiendo. & omne. puta illiberales operationes operātes. & de meretricio pasci. & omnes tales. & vsurarij & parua in multo. omnes enī isti vnde non oportet accipiunt. & quantum non oportet. Coūe autem in ipsis turpis lucratio apparet. omnes enī gratia lucri: & huius parui opprobria sustinent. Eos enim qui magna non vnde oportet accipiunt neq; que oportet: non dicimus illiberales. puta ciuitates tyrannos desolantes. & sacra predantes, sed perniciosos magis & impios & iniustos. Aleator quidem & mortuorum spoliator/ & latro illiberaliū sunt: turpes lucratores enim. lucri ei gratia vtriq; negociantur. & opprobria sustinent. & hij quidē pi cula maxima propter lucrum. hij autem ab amicis lucrantur quibus oportet dare. vtriq; vtiq; vnde non oportet lucrari volētes/ turpes lucratores. & omnes vtiq; tales sūptiones illiberales. Cōgrue vtiq; liberalitati illiberalitas contrarium dicitur. maius enī est malum prodigalitate. & magis in hanc peccant: q̄ secundum dictam prodigalitatem. De liberalitate quidem igitur & oppositis maliciis tanta dicta sint.

¶ Capitulum sextum qualiter magnificus se habet in expetendo.

Videtur autem vtiq; consequens esse & de magnificentia pertrāsire. videtur enim & hec ipsa circa pecunias

(c) 2007 Ministerio de Cultura

quedam virtus esse.Non quemadmodum autem liberalitas ex=
tenditur circa omnes que in pecuniis sũt operationes:sed circa
sumptuosas solum,in hiis autem superexcellit liberalitatem ma
gnitudine,quemadmodũ nomen ipsum significat in magnitu=
dine enim decẽs sumptus est.Magnitudo autem ad aliquid,nõ
enim idem sumptus trierarche & architeoro,decens vtiq; ad ip
sum/& in quo/& circa que. Qui autem in paruis vel in modera=
tis secundum dignitatem expendit/non dicitur magnificus pu
ta hoc multotiens dare tanti.sed qui in magnis:iste,magnificus
quidem enim liberalis,liber alis autem nil magis magnific⁹. Ta
lis autem habitus defectus quidam paruificentia vocatur. supa=
bundantia autem hannausia & apirokalia.& quecũq; tales nõ su
perabundãtes magnitudine circa que oportet:sed in quibus nõ
oportet.& vt non oportet preclare.posterius autem de ipsis dice
mus.Magnificus autem scienti assimilatur. decens enim specu=
lari potest & expendere magna prudenter. quemadmodum eniz
in pricipio diximus:habitus operationib⁹ determinatur. & quo
rum est magnifici vtiq; sumptus magni & decẽtes talia vtiq; &
opera.sic enim erit magnus sumptus & decens operationi.qua=
re op⁹ quidem sumptu dignũ oportet esse.sumptum autẽ opere,
vel superabundare. Cõsumet autem talia magnificus boni grã
coũe enim hoc virtutibus. Ed adhuc delectabiliter & emissiue,
ratiocinij enim diligentia paruifica. Et qualiter optimum & de=
centissimum/intendet vtiq; magis:q̃ quanto: & qualiter minio,
Necessarium autem& liberalem magnificum esse,etenim libera
lis expendet que oportet& vt ,oportet,in hiis enim magnũ ma

(c) 2007 Ministerio de Cultura

gnifici. velut magnitudo circa hec liberalitate existente. Et ab equali sumptu faciet opus magis magnificum. non enim eadem virtus possessionis & operis. possessionis quidē virtus quod plurimo dignum. & honoratissimum. puta aurū. operis autem magnum & bonum. talis enim speculatio admirabilis. magnificum autē admirabile. & ē operis virtus magnificētia in magnitudine.

¶ Capitulum septimum in quibus magnificus expendere debet.

St autem sumptuū: qualia diximus honorabilia. puta circa deos dona reposita. & preparationes. & sacrificia. similiter autem & quecunq; circa omne demoniū & quecunq; ad cōe magnificata sunt. puta si alicubi largiri: quale oportere preclare. vel trieris esse principem vel conuiuare ciuitatem. In omnibus autem quemadmodum dictum est & ad operantem refertur: quis est: & quarum possessionum. digna enim oportet his esse: & nō solū operi: sed ad facientē decere. Propter quod inops quidē non vtiq; erit magnificus. nō enī sunt ei/a quibus magna cōsumet decenter. tēptans autē insipiēs. p̄ter dignitatem enī & oportunū. secundū virtutē autem recte. Decet autē & eos quib⁹ talia pre existūt per se ipsos. vel per ꝓgenitores. vel per quos ad ipsos transeunt. & nobiles. & gloriosos. & quecunq; talia. oīa enī hec magnitudinē habent & dignitatem. Maxime quidem igitur talis magnificus. & in talib⁹ sumptibus magnificentia. quēadmodum dictū est. maxima enī & honorabilissima. Propriorū autem quecūq; ī semel fiunt. puta nuptie. & si quid tale. & si circa aliquid tale tota ciuitas studet. vel qui in dignitati-

(c) 2007 Ministerio de Cultura

bus & circa peregrinorũ autẽ susceptiones & missiones, & datio
nes.& retributiones.nõ enĩ sũptuosus in se ipsũ magnificus, sed
in coũia dona autẽ deo sacratis habeãt aliquid simile. Magnifi
ci autẽ & habitationẽ preparare decẽter diciis.ornatus quidem
enĩ & hoc, & circa hec magis sũpt⁹ facere quecũq; diuturna ope
rum, optia enĩ hec. Et in singulis decens, non enim idẽ cõgruit
diis & hoibus neq; in tẽplo & sepulcro, & in sũptib⁹ vnũquodq;
magnũ enim in genere, & magnificẽtissimũ quidẽ quod in ma=
gno magnũ. hoc autẽ quod in hiis magnum, & differt in opere
magnũ ab eo quod est in sũptu. spera quidẽ enĩ vel lethit⁹ pulcer
rima magnificentiã habet puerilis doni. hui⁹ autẽ ꝑciũ paruum
& illiberale ꝓpter quod est magnifici/in quo vtiq; faciat gene=
re/magnifice facere. tale enim nõ facile superabile & est habens
secundum dignitatem sumptus. talis quidem igitur magnific⁹,

Capitulum, viii. de banauso & paruifico.

Vperabundans autem & banausus preter quod opor
tet consumendo superabundat. quemadmodum dic
tum est, in paruis enim sũptuum multa cõsumit, & re=
plendet preter melodiam, & est parabola quedam, puta histrio=
nes nuptialiter cibans, & comedis tribuens in transitu purpuraꝫ
inferens quemadmodum negares, & omnia talia nõ boni faciet
gratia, sed diuicias ostentans, & propter hoc existimans admi=
rari, & vbi quidem oportet multa consumere: pauca consu=
mens, vbi autem pauca: multa. Paruificus autem circa omnia
deficiet, & maxima consumens in paruo bonum perdit, & quod
cunq; faciat tardans & intendens qualiter minimum consumat

(c) 2007 Ministerio de Cultura

vtiq̃.& hoc tristatus& omnia existimans maiora facere q̃ oportet. Sunt quidem igitur habitus hij malicie, non tamen opprobria quidem inferunt, propter neq̃ nociuos proximo esse, neq̃ valde turpes,

¶Capitulum.ix.de materia magnanimitatis & oppõitorum viciorum,

MAgnanimitas autem circa magna quidem & ex noie videtur esse, circa qualia autem est primum accipiamus, differt autem nihil habitum vel eum qui secundum habitum intendere. Videtur autem magnanimus esse/ qui magnis seipsum dignificat dignus existens, qui enim non secũdum dignitatem id facit insipiens, eorum autem qui secundum virtutem/ nullus insipiens neq̃ stultus, magnanimus quidẽ igitur qui dictus est. Qui enim paruis dignus & his dignificat seipsum temperatus, magnanimus autem non in magnitudine enim magnanimitas, quẽadmodũ & pulcritudo in corpore magno, parui autem formosi & commensurati, pulchri autem non. Qui autem magnis seipsum dignũ facit indignus existẽs chaymus, qui autem maioribus q̃ dignus/ non omnis chaymus. qui autem minorib⁹ q̃ dignus pusillanimis sine magnis sine moderatis/ sine paruis/ dignus existens: adhuc minoribus dignum existimet & maxime vtiq̃ videbitur qui si videatur magnis dign⁹, quid enim vtiq̃ faceret nisi talibus esset dignus. Est autem magnanimus magnitudine quidem extrem⁹, eo autem q̃ vt oportet medius, eo enim q̃ secũdum dignitatem se ipsum dignificat. hij autem superabundant & deficiunt, Si autem vtiq̃ magnis seipsum

(c) 2007 Ministerio de Cultura

dignificat/dignus existens & maxie maximis:circa vnum vtiq; erit maxime. Dignitas autem dicitur ad ea que exterius bona. maximum autem hoc vtiq; ponemus quod diis attribuimus.& quod maxie desiderāt q in dignitate.& quod in optis p̃miū. tale autē est honor.maximū enī vtiq; hoc eorz q̃ exteri⁹ bonorz. circa honores vtiq; & inhonorationes magnanim⁹ est vt oportet. Et sine ratōe autē videtur magnanimi circa honorē esse. honore autē maxie digni magnificāt se ipsos scd̃m dignitatē. Pusilla nimis autē deficit & ad se ipsū:& ad magnanimi dignitatē.chaymus vero & ad se ipsū quidē supabundat:nō tamē ad magnanimum.Magnanim⁹ autē si quidē maxis dign⁹. & maxis optim⁹ vtiq; erit.maiori enī sēper melior dign⁹.& maxie optim⁹. vt vere ergo magnanimū oportet bonū esse.Videbitur autē esse magnanimi illud quod & in vna quaq; virtute magnum.Et nequaq̃ vtiq; cōgruit magnanimo fugere cōmouentē.neq; iniusta facere.cui⁹ enī gr̃a operabitur turpia:cui nihil magnū. Secundū singula autē intendēti oīno vtiq; derisibilis videtur magnanim⁹ nō bon⁹ existēs.nō erit autem vtiq; neq; honore dign⁹ prauus existēs.virtutis enī premiū honor.& attribuitur bonis. Videbitur quidem igitur magnanimitas vt ornat⁹ quidā esse virtutuz. maiores enī ipsas facit.& nō fit sine illis.ꝓpter hoc difficile scd̃z veritatē magnanimū esse.nō enī possibile sine bonitate.

¶Capitulum.x.de actibus magnanimi.

MAxime quidē igitur circa honores & inhoratōes magnanim⁹ est. Et in magnis & studiosis moderate delectabitur vt propria adipiscens. vel etiam minora.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

virtuti enim perfecte non vtiq; fiet dignus honor. sed tamen & adhuc recipiet in nõ habendo ipsos maiora ipsi tribuere. Eum autem qui in contingentibus & in paruis oino peruipendet. nõ enim hiis dignus. Similiter autem & in honoratione. non enim erit iuste circa ipsum. maxime quidem igitur est quemadmodũ dictum est. magnanimus circa honores. Sed adhuc & circa diuicias / & potẽtatũ / & oẽ; bonã fortunã & infortuniũ moderate habebit quõcũq; fiãt / & neq; bene fortunat⁹ vtiq; gaudios⁹ erit neq; ifortunatus tristis. neq; enim circa honorẽ ita habet vt maximũ ens. potentatus enim & diuicie ꝓpter honorẽ sunt desiderabilia. habentes igitur ipsa per ipsa volunt. cui autem & honor paruũ est huic & alia. propter quod despectores videntur esse. Videtur autem & bone fortune conferre ad magnanimitatem. nobiles enim dignificantur honore. & potentes vel ditantes. in superexcellẽtia enim. bono autem superexcellens omne honorabilius. ꝓpter quod & talia magnanimiores faciunt honorãtur enim a quibusdam. secundum veritatem autem bonus solus honorandus. cui autem ambo existunt: magis dignus sit honore. Qui autem sine virtute bona talia habẽt: neq; iuste magnis se ipsos dignificãt: neq; recte magnanimi dicũtur. sine virtute enim pfecta sunt nõ hec. Despectores autem & iniuriatores & talia habentes mali efficiuntur. sine virtute enim non facile ferre moderate bonas fortunas. non potentes autem ferre & existimantes alios superexcellere illos quidem contemnunt. ipsi autem quodcunq; contiget vtiq; operantur. mutantur enim magnanimum non similes existentes. hec autem operantur in quibus pũt. quequidem igitur se

(c) 2007 Ministerio de Cultura

cundum virtutem:non operantur, contēnunt autem alios magnanimus autem iuste contēnit.glorificat enim vere, multi autē cōtingenter,

¶Capitulum.xi.de proprietatibus magnanimi.

MOn est autē mycroknidinos neqꝫ phylokindinos ꝓpter pauca honorare megalokindynos autem. Et cū periclitetur:non parcens vite/ vt nō dignum existens oino viuere. Et potens benefacere.beneficiatus autem verecūdatur.hoc quidem enim superexcellentis, hoc autē superexcessi. Et retributiuus plurium.ita enim erit debitor qui incepit.& erit bene passus. Videntur autem & in memoria habere eos quibus vtiqꝫ faciant bene a quibus autem vtiqꝫ patiantur bene/non minor enim qui patitur bene eo qui facit, vult autem superexcellere. Et hec quidem delectabiliter audit:hec autem indelectabiliter.propter quod & thetim non dicere beneficia ioui.neqꝫ latones ad athemē.sed que passi sunt bene. Magnanimi autē & nullo indigere, vel vix.ministrare autem prompte. Et ad eos quidē qui in dignitate & bonis fortunis magnum esse.ad medios autē moderatum.hos quidem enim superexcellere difficile & venerabile.hos autem facile.& in illis quidem venerari non iniurile. in humilibus autem onerosum.quemadmodum ad imbecilles fortem esse.& ad honorabilia non ire. vel vbi precellūt alij. Et ocio sum esse.& tardum.pigrum.sed vbi honor magn⁹: vel opus, Et paucorum operatiuum quidem magnorum autem & nominabilium. Necessarium autem manifestum oditorem esse & manifestum amatorem latere enim timidi. Et curare veritatem magis

(c) 2007 Ministerio de Cultura

q̃ opinionem & dicere& operari manifeste. liber propalator eni, quia contentiuus est. contentiuus autem propter quod libere ꝓ palatiuus. & libere propalatiuus propter quod contentiuus. Et veridicus verũtamen quecũq̃ non propter yroniam. yronia autem ad multos. Et ad alium non posse viuere. sed vel ad amicũ eruile enim propter quod & omnes blanditores obsequiosi seruiles. & humiles blanditores. Neq̃ admiratiuus nihil enim magnum ipsi est. Neq̃ memor mali. non enim magnanimi recordari aliqualiter& mala. sed magis despicere. Neq̃ hũaniloquus. neq̃ enim de se ipso loquitur: neq̃ de alio. neq̃ enim vt laudet̃ cura est ipsi: neq̃ vt alij vituperentur. neq̃ rursus laudatiuus est. ꝓpter qd̃ neq̃ maliloquus neq̃ de inimicis nisi propter iniuriã. Et de necessariis & paruis nequaq̃ plãctiuus. & deprecatiuus studẽtis enim/sic habere circa hec. Et potens possedisse magis bona & infructuosa/fructuosis & vtilibus. sufficientis enim magis. Sed & motus lentus magnanimi videtur esse. & vox grauis. & locutio stabilis. non enim festinus qui circa pauca studet. nec cõtentiosus. cum nihil magnum existimet. acumẽ autem vocis & velocitas per hoc. talis quidem igitur magnanimus.

¶ Capitulum duodecimum de pusillanimi & chaymo.

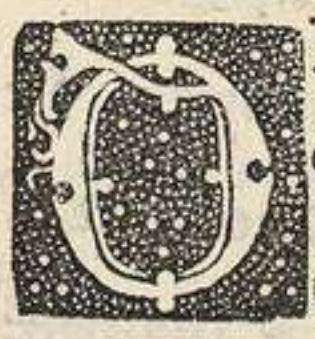

Eficiens autem pusillanimis. superabundans autem chaymus. non mali quidem igitur videntur esse. neq̃ iniusti. non enim malefactores sunt peccantes autem. Pusillanimis quidem dignus existens bonis seipsum priuat quibus dignus est. Et videtur malũ habere aliquod ex nõ

(c) 2007 Ministerio de Cultura

dignificare seipsum bonis sed & ignorare seipsum appeteret eni vtiq; quibus dignus erat bona exña. non tamen insipientes tales videntur esse. sed magis pigri. Talis autem opinio videtur & deteriores facere. singuli enim appetunt que secundum dignitatem. discedunt autem & ab operationibus bonis & adinuentionibus. vt indigni existentes. similiter autem & ab exterioribus Caymi autem insipientes & se ipsos ignorantes & hoc manifestum. vt enim digni existentes/ab honorabiliora conantur. deinde redarguuntur. Et veste ornantur & figura. & talibus. volũt bonas fortunas manifestas esse ipsorum. & dicunt de se ipsis. vt propter hoc honorandi. Opponitur autem magnanimitati/ pusillanimitas magis/q̃ chaymotes. & fit magis. & deteri⁹ est. Magnanimitas quidem igitur circa honorem est magnum. quemadmodum dictum est.

¶Capitulum. xiii. de virtute que est circa mediocres honores & suis contrariis.

Videtur autem & circa hunc esse virtus quedam quemadmodum imprimis dictum est que videbitur vtiq; similiter se habere ad magnanimitatem quemadmodum& liberalitas ad magnificentiam. ambe enim iste a magno quidem distant circa moderata autem & parua disponũt nos vt oportet. Quemadmodum autem in datione & acceptione pecuniarum est medietas:& superabundantia:& defectus:ita & in honoris appetitu/magis q̃ oportet. & minus. & vnde oportet. & vt oportet. Philotimum enim vituperamus vt magis q̃ oportet & vnde non oportet honorem appetentem. & non amatorem ho

(c) 2007 Ministerio de Cultura

noris:vt neq; in bonis eligentem honorari. est autem quando a matorem honoris laudam⁹ vt virilem & amatorem boni.& nõ amatorem honoris. vt moderatum & temperatum.quemadmodum & in primis diximus. Manifestum est autem quoniam multipliciter amatore talium dicto/non in idemipsum ferimus semper amatorem honoris sed laudantes quidẽ in magnis q̃ multi, vituperantes autem in magis q̃ oportet. Innominata autem existente medietate/ vt deserta: videtur dubia esse extrema. In quibus autem superabũdantia & defectus:& medium appetunt autem & honorem magis q̃ oportet:& minus etiam & vt oportet. Laudatur igitur habitus hic medietas existens circa honorem innominatus videtur autem ad amorem honoris quidem non amor honoris.ad non amorem honoris autem amor honoris. ad vtraq; autem vtraq; qualiter videtur autem & hoc.esse circa alias virtutes. Oppõi autem hic extremi· videntur propter non esse nominatum medium.

¶Capitulum.xiiii.de mansuetudine & suis contrariis.

MAnsuetudo autem est quidem medietas circa iras.innominato autem existente medio.fere autem & extremis. damedium mansuetudinem ferimus ad defectũ declinantem innominatum existentem.superabundantia iracũdia quedam dicetur vtiq;. Passio quidem enim est ira. facientia autem multa& differentia qui quidem igitur in quibus oportet/ & quibus oportet irascitur/adhuc autem & vt oportet/ & quãdo/

(c) 2007 Ministerio de Cultura

& quanto tempore/ laudatur. mansuetus autem vtiq; iste erit, si quidem mansuetudo laudatur vult enim mansuetus/ impertur= batus este. & non duci a passione sed secundum ꝓ vtiq; ratio or dinabit: ita & in hiis: & in tantum tempus irasci. Peccare autem videtur magis ad defectum. non enim punitiuus mãsuetus, sed magis condonatiuus. Defectus autem sine inirascibilitas que= dam est, sine quodcunq; : vituperatur. Non irasci enim in quib⁹ oportet insipientis esse videtur. & qui non vt oportet. neq; quã= do. neq; quibus oportet. Videtur autem non sentire neq; tristari & non iratus non esse vindicatiuus. Iniuriantem autem substine re & familiares despicere/ seruile. Superabundantia autem secũ= dum omnia quidem fit. etenim quibus non oportet. & in quib⁹ nõ oportet. & magis q̃ oportet. & velocius. & pluri tempore. nõ tñ oia eidẽ existũt. nõ enĩ vtiq; posset esse. malũ enĩ & seipsũ de struit: & si integrũ sit importabile fit. Quiqdẽ igitur iracũdi ve= lociter irascũditur. & quib⁹ nõ oportet. & ĩ qb⁹ nõ oportet. & ma gis q̃ oportet. qescũt aũt velociter: quod & optimñ habent. acci= dit aũt ipsis hoc/ quoniam non retinẽt iram. sed reddũt. vel ma= nifesti sunt propter velocitatem. dcinde requiescunt. In super a= bundantia autem sunt acrocholi acuti. & ad omne iracundi. & ĩ omni. vnde & nomen. Amari autem difficile solubiles. & multo tẽpore irascũtur. retinẽt enim irã. quies autẽ fit cũ retribuerit. pu nitio enĩ quietat impetũ ire/ delectatõnẽ pro tristicia faciẽs. hoc autẽ nõ effecto: graue habẽt. ꝓpter nõ manifestũ enĩ esse & neq; suadebit ipsis aliquis. in ipso digeri: irã indiget tẽpore sunt autẽ

(c) 2007 Ministerio de Cultura

tales sibi ipsis molestissimi & maxime amicis. Difficiles autem dicimus in quibus non oportet irascentes. & magis q̃ oportet. & pluri tempore. & non cõmutatos sine cruciatu/ vel punitione. Mansuetudini autem magis superabundãtia oppõitur. etenim magis fit. humanius enim magis punire & ad viuere difficiles deteriores. Quod autem in prioribus dictum & ex dictis manifestum. non enim facile determinare qualiter/ & quibus/ & i qualibus/ & quanto tempore irascendum & vsquequo recte facit. vel peccat. quiquidem enim parum transgreditur/ non vituperabitur neqꝫ in magis neqꝫ in minus. qñqꝫ enim deficiẽtes laudamꝰ & mansuetos dicimus. & irascentes viriles: vt potentes principare quantum autem & qualiter transgrediẽs vituperabilis/ nõ facileratione reddere. in singularibus enim & sensu iudicium. Sed quidem tale manifestum quoniam quidem medius habitꝰ laudabilis. secundum quem quibus oportet irascimur. & in quibus oportet. & vt oportet. & omnia talia. superabundantie autẽ & defectus vituperabiles. & in paruum quidem facte quiescibiliter in plus autem magis. in multum vero valde manifestum igitur quoniam medio babitui adherendum quiquidem igitur circa iram habitus dicti sunt.

Capitulum. xv. de mediis in colloquiis & extremis.

N colloquiis autem & cõuiuere & sermonibus & rebꝰ cõicare/ hij quidem plaudi videtur esse: omnia ad delectationem laudantes. & nihil contratendentes: sed existimantes oportere sine tristicia quibuscunqꝫ esse. Qui autem

(c) 2007 Ministerio de Cultura

econtrario hiis ad omnia contrariantes/eius quod est contrista=
re neq; quodcunq; curãtes:discoli & litigiosi vocantur. Quoniã
quidem igitur dicti habitus vituperabiles suut:nõ ĩmanifestum
& quoniam medius horum laudabilis. secundum quem recipiet
que oportet. & vt oportet similiter autem & spernet. Nomen au
tem non redditur ipsi aliquod. assimulatur autem maxime ami=
cicie. talis enim est qui secundum medium habitum qualẽ volu=
mus dicere moderatum amicum diligere assumẽtem. Differt au
tem ab amicicia quoniam sine passione est. & sine eo quod est di
ligere quibus colloquitur. non enim in amando vel in inimicã
do recipit singula vt oportet:sed in eo q̃ talis est. similiter autẽ
ad ignotos & notos. & consuetos & inconsuetos idem faciet. ve
rũtamen in singulis vt congruit. non enim similiter conuenit cõ
suetos & extraneos curare. neq; rursus contristare. Vniuersaliter
quidem igitur dictum est quoniam vt oportet colloq̃tur. referẽs
autem ad bonum & ad conferens coniciet non contristare vel
condelectare. videtur enim quidem circa delectationes & tristi=
cias esse in colloquiis factas. Horum autẽ quecunq; quidem ipsi
est non bonum vel nociuũ condelectare: aspernabitur & eliget
contristare & si facienti autem deformitatem ferat & hanc non
paruam: vel nocumentum: contrarietas autem paruam tristiciã
nõ recipiet:sed aspernabitur. Differẽter autem colloquitur hiis
qui in dignitatibus:& quibuscunq;. & magis & minus notis. si=
militer autẽ & secundum alias differentias:singulis tribuens q̃d
decet. Et secundum seipsum quidem desiderãs condelectare. cõ
tristare reuerens. considerans euentura si sint maiora. dico autẽ

(c) 2007 Ministerio de Cultura

bono:& conferente/& delectationis autem gratia eius que est in posterum maxime:parum contristabit medius quidem igitur talis est non nominatus autem est. Condelectantis autem. quiqdē eius quod est delectabile est coniectatiuus:non propter aliquod aliud:placidus. qui autem vt vtilitas aliqua ipsi fiat in pecuniis/ & quecunqꝫ per pecunias blanditor. Qui autem omnes contristat:dictum est quoniam litigiosus te discolus. Oppōi autem videntur extrema sibi ipsis:propter innominatum esse medium.

¶Cpitulum. xvi. de veritate in vita & sermone & contrariis habitibus.

CIrca eadem autem fere est iactātie medietas:innominata autē ipsa. Non malū autē & tales pertrāsire. magis enim vtiqꝫ sciemus que circa mores singulos pertranseuntes & medietates esse virtutes credemus vtiqꝫ: in omnibus sic se hñs conspicientes. In cōuiuere vtiqꝫ qui quidē ad delectationē vel tristiciā colloquūtur dicti sunt. De veridicis autē & falsidicis. dicamus similiter & in sermonibus & in operationibus & fictione. Videtur vtiqꝫ iactator simulatiuus gloriosum eē & non existentium:& maiorum q̄ existunt. Eyron autem ecōuerso/negare que existunt: vel minora facere. Medius autem anthekastos quis existens verax & vita & sermone. existentia confitēs esse circa ipsum/& neqꝫ minora neqꝫ maiora. Est autem horum singula gratia alicuius facere. & nullius. vnusquisqꝫ autē qualis ē talia dicit & operatur & sic viuit. si non alicuius gratia operetur. Secundum seipsum autem mendacium quidem prauum/& fugiendum. verum autē bonū & laudabile. sic autē & verax quidem

(c) 2007 Ministerio de Cultura

medius existens laudabilis.qui autē mendaces ambo quidē vi=
tuperabiles.magis autē iactator. De vtrisq; qdē dicem⁹. pri⁹ au
tem de veraci.nō enī de veridico in cōfessionibus dicim⁹. neq;
quecūq; ad iusticiā vel iniusticiā contendūt.alterius enī erūt hec
virtutis,sed in quib⁹ nullo tali differēte/& in sermone & in vita
verum dicit eo q; talis est secundū habitum. Videbitur aūt talis
moderatus esse:amator enim veri & in quibus nō differt verū di
cens verū dicet.& in quibus differt adhuc magis.vt enim turpe
mendaciū verebitur.quod & secundū seipsū verebatur.talis aūt
laudabilis. In minus autē:magis a vero declinās. prudētius enī
videtur propter onerosas superabūdantias esse. Maiora autem
existentibus fingens nullius gratia:prauo quidē assimilatur nō
enī vtiq; gauderet mēdacio. vanus autē videtur magis q̄ malus.
si autē gratia alicuius:qui quidē glorie vel honoris nō valde vi
tuperabilis.vt iactator.qui autem argenti vel quecūq; in argen=
tum deformior.Non in potētia aūt est iactator. sed in electione
secundū habitū enim & in eo q; talis est/ iactator ē. quemadmo
dum & mēdax.hic quidē mēdacio est gaudet:hic autem gloriā
appetens vel lucrum. Quiquidē igitur glorie gratia iactāt/ talia
fingunt in quibus laus vel felicitas.qui autē lucri quo voluptas
est proximis & que laterc est non existētia.puta medicum vel di
uinatorem sapientem.propter hoc plures fingunt talia & iactāt.
sunt enim in ipsis que dicta sunt. Eyrones autem & minus dicē
tes gratonsiores quidem secundum mores videntur. non enim
lucri gratia videntur dicere.sed fugiendum. molestum & tumi=
dum. Sed & maxime autem isti gloriosa negāt vt socrates fecit

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Qui autem parua & manifesta fingunt b lanchopamur goy dicũ tur. & facile contẽtibiles sunt. & quandoq; iactantia videtur. puta laconiorum vestis. etenim superabundantia & valde defect⁹ iactãtium. qui autem moderate vtuntur eyronia. & circa que nõ valde prompta & manifesta eyronisant: gratonsi videntur. Oppõi autem videtur iactator veridico deterior enim.

Capitulũ. xvii. de eutrapelia & contrariis hũtit⁹.

EXistente autem requie/ & in vita & in hac cõuersatione cum ludo videtur & hic esse collocutio quedã consona rationi. & qualia oportet dicere. & vt oportet. similiter autem & audire. differt autem & in dicendo in talibus vel talia audire manifestum autem q̃ & circa hec est & superabũdãtia quedam & defectus medij. Quiquidem in derisione superabũdant: bomolochi videntur esse & onerosi. desiderantes omnino risum & magis coniectantes risum facere: q̃ dicere decora & non contristare derisum conuiciatum. Qui autem neq; ipsi dicunt aliquod ridiculum & dicentibus molesti sunt agroy & duri videntur esse. moderate autem ludentes eutrapeli appellantur. puta bene vertentes. Moris enim tales videntur motus esse. quemadmodum autem corpora ex motibus iudicantur: ita & mores. Redũdante autem risu: & pluribus gaudentibus ludo & ipso coniuciari magis q̃ oportet: & bomolochi eutrapeli appellantur: & grõsi. quoniam autem differũt & nõ parum ex hiis que dicta sunt manifestũ. Medio autem habitui propriũ ephydoxyotis est. ephydoxij autem est talia dicere & audire/ qualia modesto & liberali congruunt. Est enim quedam decentia talia dicete in ludi parte

(c) 2007 Ministerio de Cultura

& audire & liberalis ludus differt ab eo qui seruilis & disciplinati & indisciplinati. Videbit autez vtiq; aliquis & ex comediis veterum & modernorum hiis quidem enim erat derisio turpi loqũ hiis autem magis suspitio differunt autem nõ parum hec ad honestatem. Vtrum igitur bene cõiuciantem determinandũ in dicendo que decent liberalẽ vel in non tristando audientẽ vel in delectando. Vel & tale quidem indeterminatũ aliud enĩ alij odibile & delectabile. talia autem audiet. que enim sustinet audiens hec & facere videtur. Non vtiq; omne faciet. cõuicium enim cõtumelia quedam est. legum positores autẽ quedam contumeliosa dicere prohibent oportebat autẽ forte & cõuiciari. gratõsus autẽ vtiq; & liberalis sic habebit. puta lex existens sibi ipsi. talis quidẽ igitur medius est siue epydoxius sie eutrapelus dicitur bomolochus autẽ minor est derisore. & neq; a seipso neq; ab aliis est recedens: si risum faciat & tamen talia dicens: quorum nullu; diceret vtiq; grõsus quedã autẽ neq; audiret. Agryos autem ad tales collocutiones inutiles. nihil enim cõferens in omnibus tristatur. videtur autem requies & ludus in vita esse necessarium.

Tres igitur que dicte sunt in vita medietates. sunt autem omnes circa sermonem quorũdam & operum cõmutationem. differũt autem quoniam hec quidem circa veritates est. hee autem circa delectabile. earum autem que circa delectationem hec quidẽ in ludis/ hec autem in hiis que secundum aliam vitam colloquiis.

¶ Capitulũ. xviii. de verecundia & inuerecundia.

E verecundia autem vt quadam virtute nõ cõtingit dicere passioni enim magis assimilatur q̃ habitui.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Determinatur igitur timor quidē ingloriationis, Perficitur aūt verecundia circa pīcula timori consimiliter rubescunt enī verecundati, mortē autem timentes palescunt corporalia vtiq; videtur aliqualiter esse vtraq; quod videtur passiōis magis q̄ habitū esse. Nō enī omni etati vtiq; hec passio cōgruit. sed iuuenili. Existimamus enī oportere tales verecundos esse: eo q̄ secundū passiones viuentes multa peccant a verecundia autem prohibētur. Et laudamus quidē iuuenes verecūdos, senē autē nullus vtiq; laudabit. qm̄ verecūdabilis nihil enī existimam⁹ oportere ipsū operari in quibus est verecūdia. Neq; enī studiosi est verecūdia. si qdem fit in prauis, nō enim operātur talia. Si autē hec sunt quidē secundū veritatē turpia hec autē secundū opinionē nihil differt. neutra enī operāda, quare neq; verecundandū. praui aūt est tale puta opari aliquid turpiū Sic autē habere vt & si opetur aliquid talīū verecūdari: & ꝓpter hoc existiari studiosū esse: incōueniēs, inuolūtariis enī verecundia, volens autē studiosus nūq̄ operabitur praua, Erit autē vtiq; verecundia ex suppōne studiosū, si enī operetur verecundabitur vtiq; nō autē hoc circa virtutes, Si autem inuerecundia prauū: & nō verecundari turpia operari: nihil magis talia operantē verecūdari studiosū, Non est autē neq; cōtinentia virtus. sed quedā passio mixta, ostendetur autē de hac in hiis que posterius, nunc autem de iusticia dicamus.

¶ Libri quinti de iusticia & iusto & iniusticia & in iusto & epieikeya sunt capitula decem & nouem.

¶ Capitulū primū qd noīe iusticie & iniusticie significat & q̄ vno multipliciter dicto similiter dicitur alterum.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

De iusticia autem & iniusticia intendẽdum & circa quales sunt existentes operatões: & quales medietas est iusticia, & iustũ quorũ mediũ intentio autẽ nobis sit circa eandẽ methodũ hiis que predicta sunt. Videmus vtiq; omnes talem habitũ volẽtes dicere iusticiã a quo operatiui iustoꝝ sunt, & a quo iusta operãtur & volunt iusta, eodẽ autẽ modo & de iniusticia a quo operatiui iniustorũ sũt & a quo iniusta faciũt & volunt iniusta, ꝓpter quod & nobis primũ vt in typo hec supponãtur. Neq; eundẽ enĩ habet modũ & in sciẽciis / & in potẽtiis & in habitibus, potẽtia quidẽ enĩ & sciẽtia videtur cõtrariorũ eadẽ esse, habitus autẽ cõtrarius / econtrariorũ nõ. puta a sanitate nõ fiunt cõtraria sed sana solũ, dicimus enĩ sanum ambulare qñ ambulat vt vtiq; sanus existens. Multotiens quidẽ igitur cognoscitur contrarius habitus a cõtrario, multotiens autẽ habitus a subiectis, si enĩ fit manifesta euechia / & cachetia manifesta fit, & ex bene habentibus euechia & ex hac bene habẽtes, si enim est euechia densitas carnis / necessarium est & cachechiam esse raritatez carnis, & bene habẽs factiuum densitatis in carne. Consequitur autem & in multum si alterum multipliciter dicitur / & reliquum multipliciter dicitur, puta si iustum & iniustum. Videtur aũt multipliciter & dici iusticia & iniusticia, sed propter propinquam eẽ ipsorum equiuocationem latet & non quemadmodum in hiis que de longe manifesta magis differentia enim multa que secundum ydeam, puta quoniam vocatur clauis equiuoce / & que sub collis animalium & qua hostia claudunt,

(c) 2007 Ministerio de Cultura

¶Capitulum ſecundum quotmodis dicuntur iuſtum & iniuſtum.

SVmatur ergo iniuſtus quotiens dicitur. videtur aute illegalis iniuſtus eſſe & auarus & inequalis. quare ma manifeſtum quoniam & iuſtus erit legalis & equalis. iuſtum quidem igitur legale & equale: iniuſtum autem illegale & inequale. Quia autem auarus iniuſtus circa bona erit nõ omnia ſed circa quecunq; bona fortuna & infortunium. que ſunt quidẽ ſimpliciter bona. alicui autem non ſemper. homines autem hec orant & proſequuntur. oportet autem non. ſed orare quidem bona ſimpliciter & ipſis bona eſſe. eligere autẽ que ſibi ipſis bona ſunt. Iniuſtus autem non ſemper plus eligit. ſed & minus in ſimpliciter malis. ſed quoniam videtur & minus malum. bonum aliqualiter eſſe: boni autem eſt auaricia: propter hoc videtur auar' eſſe. eſt autem inequalis hoc enim continet & coũe. Et illegalis. hec autem illegalitas vel inequalitas cõtinet omnem iniuſticiã/ & cõmune eſt omnis iniuſticie.

¶Capitulum tertium de iuſticia legali.

QVia autẽ illegalis iniuſtus erat legalis autẽ iuſtus: manifeſtũ eſt quoniã oĩa legalia ſunt aliqualiter iuſta determinata autẽ a lege poſitiua legalia ſũt. & vnũquod q; eorũ iuſtũ eſſe dicimus. Leges autẽ dicũt de oĩbus cõiectãtes vel cõiter cõferente oĩbus vel optis vel dñis. vel ſecundũ virtutem vel ſecundũ aliquẽ aliũ modũ taliũ. quare ſecundũ vnũ quidem modũ iuſta dicimus factia & conſeruatia felicitatis & particularũ ipſius politica couicatõe. Precipit autẽ lex & fortis opa

(c) 2007 Ministerio de Cultura

facere.puta nõ derelinquere aciẽ neq; fugere. neq; abicere arma & que tentari.puta non inechari.neq; conuiciari.& que mansue ti.puta non percutere.neq; contendere.similiter autem & secun dum alias virtutes & malicias:hec quidem iubens hec autem p hibens.recta quidem igitur que posita recte.deterior autem ape sthediasmenos. Ipsa quidem igitur iusticia virtus quidem est p= fecta.sed non simpliciter:sed ad alterũ.& propter hoc multotiẽs preclarissima virtutũ esse videtur iusticia. & neq; hesperus neq; lucifer ita admirabilis.quod & prouerbium dicentes annus. In iusticia autem simul omnis virtus est & perfecta maxime virt⁹. qm̃ perfecte virtutis vsus est. Perfecta autẽ est qm̃ habens ipsa; & ad alterũ potest virtute vti.sed non solũ ad se ipsũ. multi qui= dem enĩ in ꝓpriis virtute pũt vti.in hiis autẽ q̃ ad alterũ nõ pũt. Et ꝓpter hec bene videtur habere hoc biãtis:qm̃ principatus vi rũ ostẽdit:ad alterũ enĩ & in cõicatiõe iã princeps. Propter hec ipsũ autẽ & alienũ bonũ videtur esse:iusticia sola virtutũ qm̃ ad alterũ est.alij enĩ cõferentia operatur vel principi: vel cõi. Pessi= mus quidẽ igitur qui ad se ipsũ & ad amicos vtitur malicia. opti mus autẽ nõ qui ad se ipsũ virtute:sed qui ad alterũ. hoc enĩ op⁹ difficile. Hec quidẽ igitur iusticia nõ pars virtutis sed tota virt⁹ est neq; contraria iniusticia pars malicie sed tota malicia. Quid autem differt virt⁹ & iusticia hoc manifestũ ex hiis que dicta sũt est quidẽ enim eadem.esse autẽ nõ idẽ sed secundũ ꝓ ad alteru; quidẽ iusticia.secundum autẽ ꝓ talis habitus simpliciter virt⁹.

Capitulum quartum de iusticia particula ria qualiter scilicet a legali differt.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

QVerimus autem eã q̃ in parte virtutis iusticiã: est enis quedã vt dicimus similiter autem & de iniusticia q̃ se cundum partẽ. Signũ autẽ quoniã est secundus alias quidem enim malicias qui operatur: iniuste quidẽ facit, auare au tem facit nihil, puta qui abiecit clipeũ propter timorẽ, vel q̃ ma ledixit propter iram, vel qui non adiuuit pecuniis ꝓpter illibera litatem, quando autẽ auare facit multotiẽs/ neqꝫ secundũ vnam taliũ/ sed tñ neqꝫ secundum omnes: secundum maliciã autẽ quã dam vituperamus eum & secundũ iniusticiã, est ergo alia quedã iniusticia vt pars quedã totius, & iniustum quoddã in parte toti iniusti eius quod preter legem, Adhuc si hic quidẽ lucrandi gra tia inechatur: & accipiat/ hic autem apponens & iacturã patiens propter concupiscentiam iste quidem luxuriosus videbitur vtiqꝫ esse magis q̃ auarus: ille autem iniustus, luxuriosus autem nõ, manifestum enim quoniam propter lucrari. Adhuc circa alias q dem omnes iniustificationes fit relatio ad quandam maliciã sẽ per, puta si inechatus est ad luxuriam si dereliquit ducem exerci tus: ad timiditatem si percussit ad iram/ si autem lucratus est: ad neqꝫ vnam maliciam, sed vel ad iniusticiã quare manifestũ quo niam quedã iniustícia preter totam alia in parte vniuoca, qm̃ dif finitio in eodem genere ambe enim in eo quod ad alterũ habẽt potentiã, Sed hec quidẽ circa honorẽ, vel pecunias, vel salutez, vel si quodã habeamus vno noie cõprehẽdere hec oia, & ꝓpter delectationẽ q̃ a lucro, hec autẽ circa oia q̃cũq̃ studiosus, Quo niam quidem igitur sunt iusticie plures: & qm̃ est q̃dam & altera preter totã virtutẽ manifestum, q̃ autẽ & qualis quedã sumendũ

(c) 2007 Ministerio de Cultura

determinatũ est vtiq; iniustum esse & illegale & inequale, iustum autem & legale & equale. Secundum quidẽ igitur illegale prius dicta iniusticia est quia autem inequale & plus non idẽ sed alterum ad alterum vt pars ad totum, & quoniã inequale & illegale non idem sed alterum al alterum vt pars ad totum: inequale enĩ omne illegale/illequale autẽ nõ omne inequale plus quidẽ igit omne inequale/inequale autẽ nõ omne plꝰ & iniustũ & iniusticia nõ eadẽ, sed altera ab illis. hec quidẽ enĩ vt ptes: hec aũt vt tota, pars enĩ hec iniusticia totiꝰ iniusticie, similiter autẽ & iusticia iusticie, Itaq; & de ea q̃ in parte iusticia & de ea q̃ ĩ pte iniusticia dicendũ, & de iusto & de iniusto similiter, Secundũ qdẽ igitur totã virtutẽ ordiata iusticia & iniusticia: hec qdẽ totius virtutis exñs vsꝰ ad aliũ: hec aũt malicie dimittat, & iustũ & ĩiustũ, scdz has eĩ manifestũ quõ determinãdũ, fere enĩ multa legaliũ a tota virtute p̃cepta sũt, secundũ vnãquãq; enĩ virtutẽ p̃cipit viuere, & secundũ vnãquãq; maliciã ꝓhibet lex, Factiua autẽ totiꝰ virtutis sũt legaliũ q̃cũq; lege posita sunt circa disciplinã q̃ ad coũe, De ea autẽ q̃ scdm vnãquãq; disciplinã secundũ quã simpliciter vir bonus est/ vtrum politice: est vel alterius posterius determinandum, Non enim forte idem & viro bono esse & cuicunq; ciui,

¶Capitulũ, v, diuidit iusticiam particularem

Ius autẽ secũdũ partẽ iusticie: & secũdũ ipsã iusti: vna quidẽ est species: que in distributionibus honoris: vel pecuniarum vel aliorum q̃cunq; partibilia cõicantibus vrbanitate, In hiis enim & inequale est habere & equale alterum ab altero, vna autem que in cõmutationibus directiua,

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Huius autem partes due, cõmutationũ enim hee quidẽ volũtarie sunt: hee autem inuoluntarie, voluntarie quidẽ tales, puta vẽditio emptio, mutuatio, fideuissio, vsus, depositio, cõductio, voluntarie autem dicuntur quoniã principiũ cõmutationũ harum voluntarium, Inuoluntarium autem hee quidem occculte, puta furtum, inechia, veneficiũ proagogia, serui seductio, dolosa occisio, falsum testimonium, hee autem violẽte, puta verberatio, viculum, mors rapina, orbatio, accusatio, iniuriatio,

¶ Capitulum sextum quomodo sumitur medium in iusticia particulari,

QVia autem & iniustus inequalis / & iniustum inequale / manifestum quoniam & medium aliquod est iniusti, hoc autem est equale, inquali enim operatione est pl⁹ & minus: est & equale, si igitur iniustum inequale, iustum equale quod & sine ratione videtur omnib⁹ quia autem equale medium: iustum medium quoddam vtiq; erit, Est autem equale vt in minimis duobus, necessarium igitur iustum & medium & equale esse, & ad aliquid, & quibusdam, & secundum ꝙ quidem mediu; est aliquorũ, hec autẽ sunt plus & minus, secundũ autẽ ꝙ equale est duobus, secundũ autẽ ꝙ iustũ aliquib⁹ / & ad aliquos ad alios enĩ est, Necessariũ ergo iustũ in minimis esse quatuor, qb⁹ enĩ cõtingit iustũ ens duo sunt, & in quib⁹ res due, & eadẽ erit eq̃litas q̃bus & in qb⁹ vt enĩ illa hñt q̃ in quib⁹: sic & illa hñt q̃ qb⁹, si ei nõ equales nõ equalia habebũt, sed hic pugne & accusatiões qñ vel equales, non equalia vel nõ equales equalia hñt & in distributõe suscipiunt, Adhuc ex eo quod secundũ dignitatẽ hec manifestũ,

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Iustum enim in distributionibus confitentur omnes secundum dignitatem quandam opponere esse. dignitatem quidem nõ eã dem dicunt omnes existere. sed democratici quidem libertatez. oligarchiki autem diuicias. quidam autem generis nobilitatez. aristokraticit autem virtutem.

Capitulum. vii. secundum quam proportionalitatem & quomodo sũitur medium in iusticia distributiua.

St ergo iustum proportionabile quidem. proportionabile enim non solum est monadici numeri proprium. sed totaliter nũeri. proportionabilitas enĩ equalitas proportionis. Et in quatuor mĩmis disiũcta quidem igitur quoniam in quatuor manifestum. sed & continua. vno enim vt duobus vtitur. & bis dicit. puta vt que. a. ad eam que. b. ita que. b. ad eam que. g. bis igitur que. b. dicta est. quare si que. b. ponat bis: quatuor erunt proportionata. Est autem & iustũ in quatuor minimis. & proportio eadem diuisam enim sunt similiter & quibus & que erit ergo vt. a. terminus ad. b. ita. g. ad. d. & permutati. ergo vt. a. ad. g. ita. b. ad. d. quare & totum ad totum: quod distributio coniungit. & si sic compõit iuste coniugit. ergo a termini cum. g. & b. cum. d. coniunctio in distributione iustum est. & medium iustum hoc est. iniustum autem quod preter proportionale. proportionale enim mediũ iustum autem proportionale. Vocant autem talem proportionalitatem geometricaz mathematici. in geometria enim accidit totum comparari ad totum q̃admodum alterum ad alterum. Est autem non continua. hec pros-

(c) 2007 Ministerio de Cultura

portionalitas.non enim fit vnus numero terminus cui& quod, Iustum quidem igitur hic proportionale.iniustum autem quod preter proportionale fit ergo hec quidem plus. hoc aũt minus, quod in operibus accidit.qui quidẽ enĩ iniustũ facit: plus habet, qui autem iniusta passus minus boni.in malo autem econuerso, in boni enim ratione fit minus malum ad maius malum. est enĩ minus malum magis eligibile maiori.quod autem eligibile bonum.& magis maius.species quidem igitur vna iusti:hec est.

¶Capitulũ. viii. q̃ est aliqua species iusticie p̃ter distributiuam & qualiter diferunt a distributiua

Reliqua autem vna directiua.que fit & in volũtariis cõmutationibus.& in inuoluntariis. hoc autem iustum aliã speciem habet a priori. Distributiuũ quidem enĩ iustũ cõmunium semper secundũ proportionalitatẽ est dictã.et enim a pecuniis coũ ibus si fiat distributio erit secundũ proportionem eandem quã habent adinuicem illata.& iniustũ oppõitũ iusto huic preter proportionale est. In cõmutationib' autem iustũ quidem est equale quid & iniustũ inequale.sed nõ secundũ proportionalitatẽ illã sed secundum arismeticã. nihil enĩ differt si studiosus prauũ priuauit: vel prauus.studiosum.neq; si inechatus est studiosus vel prauus.sed ad nocumẽtum:aut ad nocumẽti differentiam solum respicit lex.& vtitur vt equalibus si quidẽ hic iniustũ facit:hic autem iniustum patitur:& si hic quidẽ lesit, hic autem lesus est.quare iniustũ hoc inequale existens equare tẽtat iudex. Etenim cum hic quidem vulneretur hic autem percutiat.& hic occidat.hic autẽ moriatur:diuisa est passio & actio in

(c) 2007 Ministerio de Cultura

inequalia.sed tentat damno equare aufferēs a lucro. Dicitur enī vt simpliciter dicere in talibus & si non aliquibus proprium nomen erit lucrum.puta percutienti& dānum patienti.sed quando quidem mensurata est passio: vocatur hec quidem dānū: hoc autem lucrū.Quare pluris quidem est minoris equale mediū.lucrū autem & dānū hoc quidē plus:hoc autem minus cōtrarie. boni quidē habere plus/mali autē minus lucrū.contrariū autem dānum.quorum erat medium equale.quod dicimus esse iustū. quare directiuum iustum vtiq; erit medium damni & lucri. Propter quod & quando dubitant.ad iudicem refugiunt ad iudicem autem ire/est ire ad iustum.iudex enim vult esse vt iustum animatum.& querunt iudicem medium.& vocant quidem inesidicos: tanq̃ si medium attingant iustum adipiscentes. medium ergo aliquod iustum si quidem & iudex.iudex autem adequat.

¶Capitulum.ix.qualiter sumitur medium in iusticia commutatiua.

ET quēadmodū linea iequalia secta quo maior sectio medietatē superexcedit hoc abstulit. & miori sectioni apposuit.cū autē dicta diuidatur totū tūc aiunt habere quod ipsius cū accipiant equale.equale autem mediū ē maioris & minoris secundū arismeticā proportionalitatē. Propter quod & nominatur dykayon.quando dica est. quemadmodum si quis dicat dykayon.& dykastes.dykaste. Si eni duobus equalibus auferatur ab altero.ad alterū autē apponatur duob' hiis sublibus auferatur ab altero.ad alterū autē apponatur duob' hiis superexcedit alterum.si enim ablatū quidē sit:nō sit autē appositū vno vtiq; solū excelleret.mediū ergo vno:& mediū a quo ablatū

(c) 2007 Ministerio de Cultura

est vno. Hoc ergo cognoscimus & quid auferre oporteat a plus habente: & quid apponere minus habēti. quoquidem enim mediū superexcedit/ hec apponere oportet minus habenti. quo autem superexceditur auferre a maximo. Equales in quib⁹. aa. bb. gg. adinuicem ab. aa. auferatur ae. & apponatur. gg. quod & in quibus gd. quare tota d gg eam que est ae superexcedit eo quod est gd & eo quod est gz. eaz ergo quod est bb. eo quod est gd. Est autem & in aliis artibus hoc. destruentur enim vtiqz si non fecit faciens & quantum & quale. & patiens patietur/ hoc & tantū & tale. Venerunt autem nomina hec & dānum & lucrum ex voluntaria cōmutatione. plus quidem enim habere q̄ que sui ipsi⁹ lucrari dicitur. nin⁹ autem his que ex principio: dānificari. puta in vēdere & emere & in quantis aliis licentiam dedit lex quando autem neqz plus neqz minus: sed ipsa per se ipsa fiūt. vel eadem per eadem: que ipsorum aiūt habere. & neqz dānificari neqz lucrari. quare lucri/ cuiusdā & dāni medium iustum est eorum que circa voluntarium equale habere quod & prius & posterius.

¶Capitulum. x. excludit quandam falsam opinionem circa medium iusticie.

VIdebitur autem alsquibus contra passum esse simpliciter iustum. vt pytagorici dixerūt determinabant enizz iustum simpliciter contrapassum alij. cōtrapassum autem non congruit neqz in distributiuum iustum: neqz in directiuum. q̄uis voluerint hoc dicere/ & radamātis iustum: si patiatur que fecit vindicta recte fit. multis enim in locis dissonat. puta si principatum habens: percussit non oportet repercuti. & si prin-

(c) 2007 Ministerio de Cultura

cipem percussit non percuti solum oportet: sed & puniri. Adhuc voluntarium & inuoluntarium differt multum sed in coũicatio nibus quidem cõmutatiuis continet tale iustum contrapassum secundum proportionalitatem. & non secundum equalitatem percontrafacere enim proportionale cõmanet ciuitas. vel enim hoc male querunt. si autem non: seruitus videtur esse si non con trafaciat. vel quod bene. si autem non: retributio nõ fit. retribu= tione autem cõ manet. Propter quod & gratiarũ sacrum prõpte faciunt. vt retributio sit. hoc enim proprium gratie. refamulari enim oportet ei qui gratiam fecit. & rursum incipere ipsum gra= tiem facientem. Facit enim retributionem eam que secũdũ pro= portionalitatem secundum dyametrum cõiugatio. puta edifica tor in quo a. coriarius in quo. b. domus in quo g. calciamentum in quo d. oportet autem accipere edificatorem a coriario illius opus & ipsum illi retribuere quod ipsius si ergo primum sit secũ dum proportionalitatem equale deinde contra passum fiat erit quod dicitur: si autem non: non equale. neq; cõmanet. nihil enĩ prohibet melius esse alterius opus q̃ alterius. oportet igitur hec vtiq; equari. Est autem hoc & in aliis artibus destruẽtur enim si non fecerit faciens & quale & quantum patiens passus est hoc tã tum & tale non enim ex duobus medicis fit comũicatio: sed ex medico & agricola & omnino alteris. & non equalibus sed hos oportet equari.

¶ Capitulum. xi. qualiter forma proportio= nalitatis potest obseruari in iusticia com= mutatiua

(c) 2007 Ministerio de Cultura

PRopter quod omnia cōparata oportet aliqualiter eē quorum est cōmutatio, ad quod nūmisma venit. & sit aliqualiter medium, omnia enim mensurat, quare superabūdantiam & defectū, Quāta quedā vtiq; calciamēta equale domui vel cibo, oportet igitur quod edificator ad coriarium tanta calciamenta ad domum vel cibum, si enim non hoc: non erit cōmutatio neq; comūicatio, hec autem si non equalia sunt aliqualiter non erit. Oportet ergo vno aliquo mēsurari omnia, quēadmodū dictū est pri⁹, hoc autē scdm veritatē. quidē indigētia, quod continet oīa, si enī nihil indigerēt vel nō similiter: non erit cōmutatō, vel non eadē, puta ꝓpter cōmutationē necessitatis nūmisa factum est secundū cōpositionē, & ꝓpter hec nomen habet nūmisma: qm̄ non natura: sed nomo est, & in nobis transmutare, & facere inutile. Erit vtiq; contrapassū qm̄ equata sunt. quare quod agricola ad coriarium. Hoc opus coriarij ad quod agricole in figurā autē ꝓportiōalitatis oportet opera ducere: qm̄ cōmutabūtur, si autē nō: vtrasq; hēbit supabundātias alterū extremū, sed cū habeāt q̄ ipsoꝝ fit equales, & cōmūicātes qm̄ hec equalitas potest ī ipsis fieri. Agricola autē a. in quo cib⁹. g. coriarius b. op⁹ ipsi equatum d. si autē sic nō erat cōtrapati, nō vtiq; erat cōicatio Qm̄ aūt indigētia cōtinet: quēadmodū quidē vnū ens: ostēdit qm̄ cū non in necessitate sūt adinuicē vel vterq; vel alter nō comūicāt. q̄admodū cū quo habet ipse indiget quis: puta vnio dātes frumēti eductionē oportet hec equari. Pro futura autē cōmutatiōe si nūc nihil indiget: qm̄ erit si indigeat: nummisma fideiussor est nobis oportet enī hec ferēti eē accipere. pa

(c) 2007 Ministerio de Cultura

titur quidē igitur & hec idē.nō enim ſēper equale poteſt verūta
mē vult manere magis. Propter quod oportet omnia apprecia
ri.ſic enī ſēper erit cōmutatio/ſi autē hec cōicatio nūmiſma vti
q̃ quēadmodū mēſura cōmenſurata faciens equat.neq̃ enī vti
q̃ nō exiſtente cōmutatione/coūicatio erat.neq̃ cōmunicatio
equalitate non exiſtente.neq̃ equalitas non exiſtente cōmenſu
ratione.Secundū veritatē quidē igitur impoſſibile tantū diffe=
rentia cōmenſurata fieri.ad opus autem contingit ſufficienter
vnū vtiq̃ aliquid oportet eſſe.hoc autē ex ſuppoſitōne.propter
qd & nūmiſma vocat.hoc enī alia oīa facit cōmēſurata.mēſurā
tur enī oīa nūmiſmate. Dom⁹ in quo aīarū quiq̃.lect⁹ in quo.b
inna dign⁹.lectus aūt quita pars domus vtiq̃ erit.manifeſtū igi
tur quāti lecti eq̃les domui.qm̄ quiq̃ qm̄ aūt ſic cōmutatio erat:
anteq̃ nūmiſma erat maīfeſtū.differt enī nil vel quinq̃ lecti p̄ do
mo vel q̃tū quiq̃ lecti.Quid qdē igit iuſtū/& qd iiuſtū ē.dictū ē.

¶Capitulum.xii.quomodo iuſticia eſt medium.

Eterminatis autem his manifeſtū qm̄ iuſta operatio
mediū eſt eius quod eſt iniuſtū facere & iniuſtuz pati
hoc quidē enī plus hēre.hoc autē minus. Iuſticia aūt
medietas eſt nō ſecundū eundē modū p̄dictis virtutib⁹ ſed qm̄
medij eſt.iniuſticia aūt extremorū. Et iuſticia quidē eſt habitus
ſecundū quē iuſtus dicitur operatiuus ſecundū electionē iuſti &
diſtributiuus & ipſi ad aliū.& alteri ad alterū.nō ſic vt eligibilis
quidem plus ipſi:minus autem proximo:nociui autē ecōuerſo.
ſed equalis eius quod ſecundū proportionalitatē ſimiliter aūt &
alii ad aliū. Iniuſticia aūt cōtrariū iuſti. hoc eſt ſuperabundātia

(c) 2007 Ministerio de Cultura

& defectus vtilis & nociui preter ꝓportionale. propter quod superabundantia & defectus in iusticia: quoniam superabundantie & defectus est, in se ipso quidem superabundantie simpliciter vtilis defectus autem nociui. in aliis autem totum quidem similiter quod autem preter proportionale/ qualiter contingit. Iniustificationis autem quod quidem minus: iniustum pati est quod autem magis: iniustum facere. De iusticia quidem igitur & iniusticia que vtriusq; natura dictum sit secundum hunc modum. similiter autem & de iusto & iniusto vniuersaliter.

¶ Capitulum. xiii. de iusto & iniusto per comparationem ad subiectum.

QVia est autem iniustum facientem nondum iniustum esse: quales autem iniustificationes faciens iam iniustus est secundum vnãquãq; iniusticiam. puta fur. vel mechus. vel latro. vel sic quidem nihil differt. etenim si vtiq; cõmisceatur mlieri sciens cui/ sed non propter electionis principiũ sed propter passionẽ: iniustum quidem igitur facit: iniustus autẽ non est. neq; fur furat⁹ est autem. neq; inechus: inechatus est autem similiter autem in aliis. Qualiter quidem igitur habet cõtra passum ad iustum dictum est pri⁹. Oportet autem nõ latere quoniam quod queritur est & simpliciter iustum: & politicum iustuz. hoc autem est cõicatiuum vite ad esse per se sufficientiam in liberis & equalibus vel secundum proportionalitatem. vel numerum. Quare quantis non est hoc/ nõ hiis est adinuicem politicũ iustum. sed quoddam iustum: secundum similitudenem. Est enim iustum quibus & lex ad ipsos. lex autem in quib⁹ iniusticia. vin

(c) 2007 Ministerio de Cultura

dicta enim iudiciũ iusti & iniusti, in quibus autem iniusticia: & iniustũ facere in quibus autẽ iniustũ facere: nõ omnibus iniusticia, & hoc est plus ipsi tribuere simpliciter bonorꝫ. minus autez simpliciter malorꝫ, Propter quod non sinimus principari hominem, sed scdm rõnẽ quoniã sibi ipsi hoc facit. & fit tyrãnus. ẽ autem princeps custos iusti. si autẽ iusti & equalis, Quia autẽ nihil ipsi plus esse videtur si quidẽ iustus. non enĩ tribuit plus simpliciter, bõi ipsi: si nõ ad ipsũ ꝓportionale est: ideo alteri laborat. & ꝓpter hec alienũ aiũt esse bonum iusticiã quẽadmodum dictuz est prius, Merces ergo q̃dã danda, hec autem honor & gloria, quibus autem non sufficientia hec: isti sunt tyrãni, Dominatiuũ autem iustum & paternũ non idem his sed simile. Non enim est in iusticia ad ea que ipsius simpliciter, possessio autem & filius vsqꝫ vtiqꝫ sic pelicon & separetur, quẽadmodum pars ipsius. sibi ipsi autem nullus eligit nocere, propter quod non est iniusticia ad se ipsum, non ergo iniustum / neqꝫ iustum politicum, Secundũ enĩ legem erat & in quibus nata erat esse lex, isti autẽ erãt quibus existit equalitas eius quod prĩcipari & subici, Propter quod magis ad vxorẽ est iustum q̃ ad natos & possessiones, hoc enim est yconomicum iustum, alterum autem est: & hoc a politico,

¶Capitulum, xiiii, de diuisione iusti politici,

Olitici autem iusti hoc quidem naturale est, hoc autẽ legale, Naturale quidem quod vbiqꝫ habet eandẽ potentiam, & non in videri: vel nõ, Legale autem quod ex principio quidem nihil differt sic vel aliter. quãdo autem ponitur differt, puta inna redimi, vel caprã sacrificare, sed nõ duas

(c) 2007 Ministerio de Cultura

oues, adhuc q̃cunq; in singularibus legem ponũt puta sacrifica re bersaide & sentẽcialia, Videtur autem quibusdã oĩa esse talia, quia quod quidem natum ĩmobile & vbicunq; eundem habet potentiã, quemadmodum ignis, & hic & in persis ardet iusta autem mota conspiciunt, Hoc autem non est sic hñs sed est vt q̃uis apud deos equaliter nequaq̃ hñs, apud nos autem est quidẽ aliquid natura, mobile tñ non omne, sed est tñ hoc quidem natura, hoc autem non natura, Quale autem natura contingentiũ, & aliter habere & quale non sed legale & compositione si ambo mobilia simpliciter, Manifestũ autẽ & in aliis eadem congruit determinatio, natura enim dextra melior q̃uis contingat ambidextros fieri, Que autẽ secundum cõpositionẽ & cõferens iustorum similia sunt mensuris, nõ enĩ sunt, vbiq; eq̃les vini & frumẽti mẽsure, sed vbi quidẽ emuntur maiores: vbi venduntur mĩores, similiter autem & nõ naturalia: sed hũana iusta, nõ eadẽ vbiq; qa neq; vrbaitas, sed vna solũ vbiq; sdm naturã optĩa, Iustorũ aũt & legaliũ vnũquodq; vt vniuersalia ad singularia habet opata quidẽ enĩ multa, illoꝝ aũt vnũquodq; vnũ vniuersale est Differt aũt iiustificatio & iiustũ, & iustificatio & iustũ, iiustũ qdẽ est natura vel ordĩe, idem aũt hec qñ opatũ est: iniustificatio est ante autem q̃ opatũ: nequaq̃ sed iniustum, Similiter autem & iustificatio, vocatur autem comune magis dykaiopragenia, iustificatio autem directio iniustificationis secundũ vnũquodq; autem ĩpoꝝ / & quales species & quot & q̃ existũt posteriꝰ videndũ.

¶ Capitulũ, xv, soluit q̃stionẽ sdm quas iustificationes vel iniustificationes aliquis est iustus vel iniustus,

(c) 2007 Ministerio de Cultura

EXistētib⁹ autē iustis & iniustis dictis iiustū facit qdē/ & iustum opatur qñ volens quis ipa opa opatur. qñ aūt nolēs: neqꝫ iiustum facit/ neqꝫ opatur iustum. sed solū scd̄n accidēs. quib⁹ eni accidit iustū esse vel iiustum opāt. iustificatō aūt & dykaioprogenia: determiantur volūtario & in uolūtario. cū eni voluntariū fit: vitupatur. simul autē & iniustificatio tunc est. quare iiustum aliquid erit qdē. iiustificatio autem nequaq̃si nō voluntariū assit. Dico autem volūtariū quidē q̃ad modū pri⁹ dictū est quod vtiqꝫ aliquis ī se ipo existentiū sciēs & nō ignorās opatur. neqꝫ quē neqꝫ quo. neqꝫ cui⁹ gra. puta quesꝫ pcutit. & quo. & cui⁹ gra. & illoꝫ vnū qd̄qꝫ nō secundū accidēs. neqꝫ vi. quēadmodū si qs accipiēs manū ipi⁹ pcutit alteꝫ: non volens aūt. nō eni in ipo. cōtingit autem pcussū patrē esse. hunc autem qm̄ quidē hō vel pñtiū aliquis cognoscit: qm̄ autē pater ignorat. siliter autem tale determiet̄ & ī hiis cui⁹ grā: & circa opationē totā. Ignoratū vtiqꝫ. vel nō ignoratū nō ī ipo autem ens/ vel vi inuoluntariū multa eni & natura existentiū sciētes & opamur & patimur quoꝫ nullū neqꝫ voluntariū. neqꝫ iuoluntariū. puta senescere vel mori. Est autē siliter in iiustis & iustis. & quod secundum accidens. eteni si pign⁹ reddat quis nolēs / & ꝓpter timorē neqꝫ iusta opari: neqꝫ dykaioprogenia. dicēdum. sed vel secundū accidēs. siliter autem & coactū nolentē: pign⁹ nō reddentē: secundum accidens dicendū iiustū facere & iniusta opari. Voluntarioꝫ aūt hec quidē ꝑeligētes opamur: hec autē nō. ꝑeligētes quidem q̃cunqꝫ ꝑcōciliantes: ineligibilia autem q̃cunqꝫ īpreconciliata. Tribus itaqꝫ existentibus nocumētis eoꝫ que in cōi

(c) 2007 Ministerio de Cultura

cationib⁹ q̃ qdẽ cũ ignorãtia peccata sunt, neq̃ quẽ: neq̃ quo: ne q̃ qd: neq̃ cuius gratia existimauit hec opat⁹ẽ. vel enĩ nõ iacere vel non hoc, vel nõ hunc: vel non huius gratia: existimauit, sed accidit non cuius gratia existimauit, puta non vt vulneret: sed vt pũgat, vel non quẽ. vel non vt qñ quidẽ igitur paralogice: no cumẽtum fit: infortunium, qñ autem non paralogice: sic malicia autẽ: peccatũ. peccat quidẽ enĩ, cũ in se ipso pricipium fit esse infortunat autem cum extra, Quãdo autẽ sciẽs quidẽ nõ precõcilians autẽ iniustificatio puta quecũq̃ ꝓpter irã & alias passiones quascũq̃ necessarias vel naturales accidũt hoibus, hee enim nocentes & pecca ntes iniustũ faciunt quidẽ: & iniustificationes sũt non tamẽ iniusti propter hoc neq̃ mali, neq̃ enim propter maliciã nocumentum, Quãdo autẽ ex electiõe iniustus & malus, ꝓpter quod bene que ex ira: non ex prouidẽtia iudicantur, nõ enĩ incipit qui ira aliquid facit, sed qui ad iram prouocat, Adhuc autem neq̃ defieri vel non dubitatur. sed de iusto, manifesta enim iniusticia ira est, Non enim quemadmodum in cõmutationib⁹ de fieri dubitant, quoꝝ necesse est alterũ esse malum: si nõ ꝓpter obliuionẽ id operẽtur, sed cõfitẽtes de re qualiter iniustũ dubitant, qui autẽ insidiantur non ignorant. quare hic quidẽ existiat iniuste pati: hic autem nõ, Si autẽ ex electione noceat iniustũ facit. & secundũ has quidẽ iã iniustificationes iniustũ faciens, iniustus, cum ꝓpter proportionale fit vel preter equale, similiter aũt & iustus cũ p̃eligens iustũ operetur, iustũ autẽ opatur: si solũ volens operetur, Inuolũtarioꝝ autem hec quidem sũt venalia: hec autẽ non venalia, q̃cunq̃ quidẽ enĩ nõ solũ ignorãtes, sed ꝓpter

(c) 2007 Ministerio de Cultura

ignorãtiã peccãt: venalia, q̃cũq̃ aũt nõ ꝓpter ignorãtiã: ſz igno rantes qdem: propter paſſionem autẽ neq̃ naturalẽ neq̃ huma- nam non venialia.

¶Capitulum. xvi. mouet vnum dubium cir ca dicta in capitulo quindecio & ſoluit illud

DVbitabit autẽ vtiq̃ aliquis ſufficienter determinatuz eſt de iniuſtum pati & iniuſtũ facere. primũ quidẽ igit ſi eſt quẽadmodũ euripedes dicit. dicẽs incõueniẽter matrẽ occidi meã. breuis ſermo. volens/ volentẽ. vel volentem nõ volens. Vtrũ enĩ vere eſt: volentẽ iniuſtũ pati vel nõ: ſed in- uoluntariũ omne: quẽadmodũ & iniuſtũ facere omne volunta- rium. & vtrũ omne ſic vel illo modo quẽadmodum & iniuſtũ fa cere. vel oẽ voluntariũ: vel hoc quidẽ volũtariũ: hoc autẽ inuo lũtariũ. ſimiliter autẽ & iiuſtũ pati. Iuſtum opari enĩ oẽ volun- tarium. q̃re rõnabile qdẽ oppõi ſiliter ſcd̃m vtrũq̃ & iniuſtũ pa- ti: & iuſtũ pati. Incõueniens autẽ vriq̃ videbit: ſi oẽ ẽ volũtariũ. qdã enĩ iniuſtum patiũtur nõ volentes qa & hec dubitat vtiq̃ ali qs/ vtrũ iniuſtum paſſus iiuſtum patit oĩs vel q̃admodũ in opari & in pati ẽ: ſcd̃m accidẽs. cõtingit enĩ in vtriſq̃ trãſumere iuſtis ſiliter autẽ maiſeſtũ qm̃ & in iiuſtis. nõ enĩ idẽ iiuſta opari ei qd̃ eſt iiuſtũ facere. neq̃ iiuſta pati. ei quod ẽ iiuſtũ pati. impoſſibile enĩ eſt iniuſtũ pati: nõ iniuſtum. faciẽte aliquo. vel iuſtũ pati: non iuſtum operãte. Si autẽ eſt ſipliciter iiuſtum facere. neceſſe volen tem aliquẽ. volentẽ autem ſcientẽ & quẽ: & quod: & vt. Inconti nens autẽ volẽs nocet ipſe ſibi ipi. volẽs itaq̃ ſi iiuſtum patitur. & cõtigit ipm ſibi ipi iiuſtum facere. Eſt autem & hoc vnum alĩ

(c) 2007 Ministerio de Cultura

qđ dubitatorꝫ: si cõtigit ip̃m sibi ipi iiustũ facere. Adhuc volens si quis ꝓpt incõtinentiã ab aliquo ledatur volẽte. q̃re erit vtiq̃ volentẽ iiustũ pati. Vel nõ recta diffinitio. sed apponendũ ei qđ est nocere scientẽ: & quẽ: & quo: & vt p̃ter illi⁹ voluntatẽ. Ledit q̃ dem vtiq̃ aliquis volẽs. & iiusta patit. iiustũ aũt patit nul⁹ volẽs Nullus enĩ vult. neq̃ incõtinens. sz p̃ter voluntatẽ opetur. neq̃ enĩ vult nul⁹ ꝓ nõ existiat esse studiosũ. incõtinens aũt quod nõ existiat opari oportere opatur. Qui aũt q̃ ip̃i⁹ dat q̃ admodũ homerus ait dare glaucum dyomedi aurea pre ereis: & centum boues pro nouem bobus / nõ iiustũ patitur. in ip̃o ei est dare iiustuz pati autem non autem in ipso. sed iniustum facientem optet existere. De iniustũ pati quidem igitur qm̃ nõ voluntariũ maifestũ,

¶ Capitulũ. xvii. mouet aliud dubiũ & ip̃m soluit

ADhuc autẽ q̃ p̃eligim⁹: duo est dicere: vtrũ quidẽ iiustum facit q tribuit p̃ter dignitatẽ pl⁹: vel qui habet. & si est ip̃m sibi ipi iiustũ facere. Si enĩ cõtingit pri⁹ dictum & distribuens iiustum facit. sed nõ hñs plus si quis plus alteri q̃ sibi ipsi tribuit sciẽs & volens iste iiustum sibi ipsi facit: quod videntur moderati facere. modestus enĩ minoratiuus est. Vel neq̃ hoc simpliciter altero enĩ bono si cõtingat supabundat: puta gloria vel simpliciter bono. Adhuc soluitur secundũ diffinitõez ei⁹ quod est iiustum facere. nihil enĩ p̃ter ipsi⁹ patitur voluntatẽ. quare nõ iiustũ patitur ꝓpter hoc. sz sic quidem nocumentũ patitur solum. Maifestum autem & qm̃ distribuẽs iniustũ facit. sed nõ plus habens semp. nõ enĩ cui iiustum inest iniustum facit sed cui volentem hoc facere. hic autem vñ pricipiũ actõnis quod ẽ

(c) 2007 Ministerio de Cultura

in distribuente, sed nõ in accipiẽte. Adhuc multipliciter dicitur facere, & est vt in aiata occidunt. & man⁹, & famulus p̃cipientis nõ iniustum fecit facit autez iniusta. Adhuc si quis ignorãs iudicãt nõ iniustum facit, secundum legale iustum: neqz iniustum iudicium est, est autem vt iniustũ, altorz enĩ legale iustũ & primuz, si aũt cognoscens iudicauit iniuste: auare facit & ipse vel grãvel pena q̃ad modũ & si quis p̃ciat iniustificatõez, & qui ꝓpter hec iudicauit iniuste: plus habet, etenĩ in illis q̃ agrum iudicauit: non agrum sed argentum accepit. Hoies autem in se ipis existimãt eẽ iniustum facere, ꝓpter quod & iniustum esse facile. hoc aũt nõ est cõmisceri q̃dem enĩ ei q̃ vicini, & p̃cutere ꝓximum: & dare manu argẽtum facile: & in ipsis. sed sic habentes hoc facere: neqz facile neqz in ipsis. Similiter autem & cognoscere iusta & iniusta, nihil existimãt sapiens esse. qm̃ de quibus leges dicunt nõ difficile est intelligere sz nõ hec sũt iusta sz sc̃dm accidẽs. Sed q̃liter opata & qualiter distributa iusta: hoc autem opus plus q̃ sana sciere, quia & illic mel & vnium & elleborum & vstionem & incisionem scire facile, sed qualiter oportet distribuere ad sanitatem & qm̃ & cui & qm̃ / tãtum opus, quãtum medicum esse. Propter ip̃m autẽ hoc & iusti existimãt esse: nihil min⁹ iniustum facere, qm̃ nihil minus iustus sed & magis potest vnum quodqz vticqz operari horz etenim cõmisceri mulieri: & percutere: & fortis clipeum dimittere: & cõuersus in qualẽcũqz currere, sed timere: & iniustum facere, non hec facere, est tamen secundum accidẽs. sed sic habẽtem hec facere, quemadmodum & medicari & sanare nõ incidere, vel farmacum dare: vel non farmacum dare, est sed sic.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Sunt autē iusta in his qb⁹ insunt sīpliciter bōa hñt autē & supabū dātiā in his & defectum. hiis qdē eni nō est supabundātia īpōr: puta forte diis his autē nulla pticula vtilis ī sanabilib⁹ & malis, sed nocēt oīa. hiis autem vsq ad hec. hoc autem humanum est,

¶ Capitulum. xviii. de epykeia.

Pykeia vero, & epyeke q̄liter hec hñt: epykeia qdē ad iusticiā: epykes autem ad iustum & pximū est dicere. Neq eni vt sunt idem. neq vt alterū genere videtur intendentibus, & qñ eni epyeikes laudamus, & viruz talē quare & ad talia laudātes trāsferimus pro bono magis epyeikes: qm̄ meli⁹ ostēdentes, qñ autē rōnē sequentibus videt incōueniēs si epyeikes preter iustum qdem existens laudabile est, vel eni iustum nō studiosum vel epyeikes aliud, vel si ambo studiosa: idē sunt, dubitatio quidē igitur fere accidit ppter hoc circa epyeikes Hñt aūt oīa scdm modum quēdā, recte, & nihil cōtrariū sibi ipsis, epyeikes eni iusto quodā ens melius ē iustum, & nō vt aliud quoddā gen⁹ existens meli⁹ ē iusto, idem ergo iustum & epyeikes. Et ambobus studiosis existentibus melius epyeikes. Facit autem dubitationem quoniā epyeikes iustū qdem est, nō scdm legē aūt. sed directio iusti legalis. Causa aūt quoniā lex qdē vniuersaliter oīs, de quibusdā autē nō possibile: est recte dicere vniuersaliter. ī quib⁹ quidem igit necessariū dicere vniuersaliter: nō possibile aūt recte. hoc vt in plus accipit lex. nō ignorās q̄ peccatū est & est min⁹ nihil recta. peccatum eni nō in lege. neq in legis positore, sed in natura rei est, cōfestim eni opabiliū natura talis est. Cū igitur dicat lex vniuetsaliter: accidit aūt in hoc preter

(c) 2007 Ministerio de Cultura

ea que vniuersaliter tunc recte habet vbi relinquit legis positor & peccauit simpliciter dicens/dirigere quod deficit.& legis posi tor sic vtiq; diceret illic psens.& sic sciret lege posuisset. Propter quod iustum quidem est.quoddam melius iusto non eo q; simpliciter autem.sed eo q; propter simpliciter peccatum & est hec natura que epyeikes directio legis vbi deficit propter particula re.hec enim causa & eius quod non omnia secundum legē esse. quoniam de quibusdam impossibile ponere legem. quare sentē tia indiget. indeterminati enim indeterminata & regula est quē admodum & lesbie edificationis plumbea regula est.ad figuras enim lapidis transmutatur.& non manet regula.& sententia ad res.Quid quidem igitur est epyeikes:& quoniam iustum/& quid dam melius iusto manifestum.Manifestum autem ex hoc& epy eikes quis est.talium enim electiuus & operatiuus.& non acribo dykaios ad deterius sed minoratiuus:q̃uis habens legem adiuuantem epyeikes est. Et habitus ipse epyeikeia iusticia quedam existens.& non alter quidem habitus.

¶Capitulum.xix.determinat si quis possit sibi ipsi iniustum facere.

Vtrum autem contingit sibi ipsi in iustū facere vel nō manifestum ex hiis que dicta sunt. Quedam quidem enim sunt iustorum secundum omnem virtutem a lege ordinata.puta non iubet se ipsum interficere lex.que autē nō iubet pro hibet. Adhuc autem cum preter legem noceat non cō tra nocens/ volens iniustum facit.nolens autē hoc sciens & quē vt.qui autem propter iram se ipsum occidit volēs hoc operatur

(c) 2007 Ministerio de Cultura

preter rectam legem quod non ſunt lex.iniuſtum facit ergo, Sed cui vel ciuitati ſibi ipſi autem non, volens enim patitur, iniuſtũ autem patitur nullus volens, propter quod & ciuitas dãnificat: & quedam in honoratio adeſt ſe ipſum corrumpenti vt ciuitati iniuſtum facienti. Adhuc ſecundum q̃ iniuſt⁹ qui ſolum iniuſtũ faciens/& non totaliter prauus/non eſt iniuſtum facere ſibi ipſi, hoc enim aliud ab illo eſt, eſt enim aliqualiter iniuſtus ſic malus quemadmodum timidus:non vt totam habens maliciam. qua re neq̃ ſecundum hãc iniuſtam facit, Simul enim eidẽ vtiq̃ eri; auferri & adiacere eidem. hoc autem impoſſibile, ſed ſemper in pluribus neceſſarium eſt iuſtum & iniuſtum. Adhuc autem voluntarium & ex electione & prius, qui enim quia paſſus idem cõtrafaceret:non videtur iniuſtum facere. ipſe autem a ſe ipſo eadẽ ſimul patitur & facit. Adhuc erit vtiq̃ volentẽ iniuſtũ pati, cum in hiis autẽ ſine ſecũdũ partẽ in iuſtificationibus. nullus iniuſtũ facit ſibi ipſi, inechatur aũt nullus eã que ſui ipſius, neq̃ ſuffodit ſui ipſius murum, neq̃ furatur que ſui ipſi⁹, Totaliter autẽ ſoluitur ſibi ipſi iniuſtum facere:ſecundũ diffinitionẽ eã q̃ preter voluntarie iniuſtũ pati. Manifeſtũ autẽ qm̃ & ambo quidẽ prauа & iniuſtũ pati & iniuſtũ facere, hoc quidẽ eni minus, hoc autem plus hẽre eſt medij, & quẽadmodũ ſanũ quidẽ in medicinali, & bene habitũ eſt in exercitatiua. Sed tamẽ deterius iniuſtũ facere iniuſtũ facere quidẽ enim cum malicia, & vituperabile & malicia vel perfecta & ſimpliciter: vel proxime, nõ enĩ omne. volũtariũ cum iniuſticia:iniuſtũ autẽ pati ſine malicia & iniuſticia. Secundum ipſum quidem igitur iniuſtum pati minus prauũ. Secundũ

(c) 2007 Ministerio de Cultura

accidens autem nihil prohibet maius malum. sed nihil cura est arti. sed pleuresim dicit maiorem egritudinem offensione pedis ḡuis vtiq; fiat aliquando alterum secundũ accidens. si offendentem propter cadere accidat ab aduersariis capi. & mori. Secundum methaphoram autem & similitudinem est non ipsi ad se ipsum iustum. sed eorum que ipsius aliquibus. nõ omne autem iustum. sed dñatiuũ & dispensatiuũ. in his enim rationibus distat rationẽ hñs: pars aĩe ad irrationabilẽ. in que vtiq; respiciũt. & videtur esse iniusticia ad seipsũ: quoniã in hiis est pati aliquod preter eos qui sui ipsius appetitus. quẽadmodũ igitur imperanti & imperato esse adinuicẽ iustum allquod: & hiis. De iusticia quidẽ igit & aliis moralib⁹ virtutib⁹ determinatũ sit scd̃z hunc modũ.

¶Liber Sextus de virtutib⁹ intellectualib⁹ scilicz sapiẽtia. intellectu. scia. arte. prudentia. eubulia. sinesi. & gnome. Continet capitusa decem & octo.

¶Capitulum primum de quo est intentio. & q̃ dicendum est modo de recta ratione.

Via aũt extitim⁹ prius dicẽtes qm̃ oportz mediũ eligere neq; supabũdãtiã neq; defectũ: mediũ aũt ẽ vt ratio recta dicit hoc diuidam⁹. In oib⁹ aũt dictis hitib⁹ q̃admodũ & ĩ aliis ẽ quoddã signũ ad qd̃ respiciens rõnẽ hñs intẽdit & remittit. & q̃s est termin⁹ medietatũ: quas itermediũ dicim⁹ esse & supabũdãtie & defectus: existẽtes scd̃m rectã rõnẽ. Est aũt dicere q̃dẽ sic verũ. nihil autẽ manifestũ. etenim & in aliis studiis circa quecunq;

(c) 2007 Ministerio de Cultura

est scientia. hoc verum quidem dicere: quoniam neq; plura mio ra oportet laborare. neq; negligere. sed mediuz & vt recta ratio, hoc autem solum habens vtiq; aliquis / nihil vtiq; sciet amplius puta qualia oportet afferre / ad corpus. si quis dicat quecũq; medicinalis iubet & vt qui hanc haber. Propter quod oportet & circa animę habitus non solum vere esse hoc dictum: sed & determinatum: & que est recta ratio: & huius quis terminus.

Capitulum secundum continuat dicta dicendis. & diuidit animam quantum opus est huic proposito,

ANime autẽ virtutes diuisimus. & has quidẽ esse mors diximus. has autem intellectus. de moralibus quidez igitur pertransiuimus. de reliquis autem & de anima primũ dicentes dicimus sic. Priꝰ quidem igitur dictum est duas esse partes anime: & rationem habens & irrationale. Nunc autez de rationem habente secundum eundem modum diuidendum. & supponantur duo rationem habentia. vnum quidem quo speculamur talia entium quorum principia nõ coniungit aliter habere. vnum autem quo contingentia. Ad ea enim que sunt genere altera & anime particularum alterum genere ad vtrũq; aptuz natum. si quidem secundum similitudinem quandam & proprietatem cognitio existat ipsius. Dicatur autem horum hoc quidẽ scientificum: hoc autem ratiocinatiuum. consiliari enim & ratiocinari idem. nullus autem consiliatur de non contingentibus aliter habere. quare ratiocinatiuum est vna quedam pars anime rationem habentis. Sumendum ergo vtriusq; horum quis opti-

(c) 2007 Ministerio de Cultura

mus habitus hic enim virtus vtriusq; virt' autē ad opus ppriū

¶Capitulum tertium ostendit que sunt principia actuum hominis & inquirit & determinat quod est proprium opus rationis.

TRia sunt in anima dñatiua & actus. & veritatis, sēsus & intellectus, & appetitus. Horum autem sensus neq; vnius principium actus, manifestum autem eo q; be stie sensum quidem habent actum autem nō comūicant. Est au tem quod in mente affirmatio & negatio. hoc in appetitu & pro secutio & fuga. Quare quia moralis virtus habit' electiuus: elec tio autem appetitus consiliatiuus: oportet quidem propter hoc rationem veram esse: & appetitum rectum: si quidem electio stu diosa. & eadem hanc quidem dicere: hunc autem prosequi. hec q dam igitur mens & veritas practica. Speculatiue autem mentis & non practice neq; factiue bene & male verum est & falsū. ho enim omnis intellectiui opus, practici autem & intellectiui ve= ritas confesse hñs appetitui recto. Actus quidem igitur princio pium electio/ vnde motus, sed non cuius gratia, electionis autē appetitus & ratio/ que gratia alicuius. Propter quod neq; sine in tellectu & mente/ & neq; sine morali habitu electio, bona actio enim & contrarium in actione sine intellectu mente & more nō est. Mens autem ipsa nihil mouet, sed que gratia huius & practi ca. hec enim & factie principatur. gratia enim huius facit omnis faciens & non finis simpliciter, sed ad aliquid & alicuius factum sed non actum, bona actio enim finis, appetitus autem huius. Propter quod vel appetitiuus intellectus electio/ vel appetit' in

(c) 2007 Ministerio de Cultura

tellectiuus.& tale principium homo, Non est autem eligibile nihil factum. puta nullus eligit ylion captã fuisse. neq; consiliatur de facto, sed de futuro & contingenti. factum autem non contingit non fieri, propter quod recte agathon: solo enim ipso & deprivatur ingenita facere que vtiq; dicta sunt, Vtrumq; itaq; intellectiuarum particularum veritas opus, Secundum quos igitur maxime habitus verum dicit vtraq; ipsi virtutes ambabus.

¶ Capitulum quartum diuidit habitus quibus anima verum dicit & exequitur de scientia.

INcipientes igitur superius rursus de ipsis dicamus, sunt itaq; quibus verum dicit anima affirmãdo & negando quinq; secundum numerum, hec autem sunt ars, scientia, prudentia, sapientia, intellectus. suspitone enĩ & opinione contingit falsum dicere, Scientia quidem igitur quid est hinc manifestum, si oportet certificare & nõ sequi similitudines, omnes enim suspicamur quod scimus non contingere aliter se habere, contingentia autem aliter: cum extra speculari fiant: latent si sunt vel nõ sunt. ex necessitate ergo est scibile, eternum ergo ex necessitate enim entia simpliciter omnia eterna, eterna autem ingenita & incorruptibilia, Adhuc docibilis omnis sciẽtia videtur esse, & scibile, & discibile. ex pre cognitis autem omnis doctrina, quemadmodum in analeticis diximus, hec quidẽ enĩ per inductionem: hec autem sillogismo, Inductio quidem vtiq; principium est & credulitas vniuersalis, Sillogismus autem est ex vniuersalibus, sunt igitur principia ex quibus sillũs: quorum non est sillũs, inductio ergo, sciẽtia quidem ergo est habitus de

(c) 2007 Ministerio de Cultura

monstratiuus. & quecunq; talia determinamus in analeticis. cũ enim aliqualiter cognita & credita ipsi sunt principia: scit. si eniz non magis conclusione: secundum accidens habebit scientiam. De scientia igitur determinatum hoc modo.

¶ Capitulum quintum de arte.

Contingentis autem aliter habere est aliquid & factibile. & agibile. alterum autem est factio & actio. credimus autem de ipsis & exterioribus rationibus. quare est cum ratione habitus actiuus alterum est ab eo qui cum ratione factiuo habitu. & neq; continentur subinuicem actio & factio. neq; enim actio: factio: neq; factio actio est. Quia autez edificatiua ars quedam est / & habitus quidem cum ratione factiu⁹. & neq; vlla ars que non cum ratione factiuus habitus est: neq; talis que non ars / idem vtiq; erit ars & habitus cum ratione vera factiuus. Est autem ars omnis circa generationem. & artificiari. & speculari qualiter vtiq; fiat aliquid contingentium esse & non esse & quorum principium in faciẽte sed non in facto. Neq; enĩ de hiis que ex necessitate sunt vel fiunt ars est. Neq; de his que secundum naturam. in se ipsis enim habent hec principiũ. Quia autem factio & actio alterum: necessariũ artem factionis sed nõ actionis esse. Et secũdum modum quẽdam circa eadem est fortuna & ars. quemadmodum agathon ait. ars fortuna dilexit. & fortuna artem. Ars quidem igitur vt dictum est. est habitus. habitus quidẽ cũ ratione vera factiuus est. athecina autem ecõuerso cũ ratione falsa factiuus habitus circa cõtingẽs aliter se hẽre.

¶ Capitulum sextum de prudentia.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

DE prudentia autem sic vtiq; assumamus speculantes quos vtiq; dicimus prudentes. Videtur autem prudentis esse: posse bene consiliari circa ipsi bona & conferentia non secundum partem, puta qualia ad sanitatem vel fortitudinem, sed ad bene viuere totum. Signum autem quoniam & circa ad prudentes dicimus: quando ad finem aliquem studiosum bene rationabuntur, quorum non est ars, quare & totaliter vtiq; erit prudens consiliatiuus. Consiliatur autem nullus de impossibilibus aliter habere, neq; non contingentibus ipsi agere, quare si scientia quidem cum demonstratione: quorum autem principia contingunt aliter habere horum nõ est demõstratio: omnia enim contingunt & aliter habere/ & non est consiliari de hiis que ex necessitate sunt, non vtiq; erit prudentia scientia neq; ars, scientia quidem quoniam contingit/ actibile aliter habere, ars autem: quoniam aliud genus actionis & factionis. Relinquitur ergo ipsam esse habitum verum cum ratione actiuum circa hominis mala & bona, factionis quidem enim alterum finis actionis autẽ non semper, est enim ipsi eupraxia finis. Propter hoc periclea & tales prudẽtes existimamus, quoniam ipsi bona & aliis possunt speculari, esse autem tales existimamus, dispensatiuos & politicos. Hinc & temperantiam hec appellamus nomine velut saluantem prudẽtiam, saluat autem talem existimationem: non enim omnem existimationem corrumpit neq; peruertit delectabile & triste, puta quoniam trigonu duos rectis equales habet vel non habet, sed eas que circa operabile, principium quidem enim operabilium quod cui⁹ gratia opabilia, corrupto

(c) 2007 Ministerio de Cultura

autem propter delectationem vel tristiciam confestim non apparebit principium, neq; oportere hui⁹ gratia/ neq; propter hec eligere omnia & operari, est enim malicia corruptia pricipij quare necesse prudentiam habitum esse cum ratione verũ circa hũana operatiuum, Sed tamen artis quidem est virtus, prudẽtie autem non. Etenim arte quidem volens peccans eligibilior, circa prudentiam autem minus, quemadmodum & circa virtutes. manifestum igitur quoniam virtus quedam est, & non ars. Duab⁹ autem entibus partibus anime rationem habentium alterius vtiq; erit virtus opeatie, opinio autem circa contingẽs aliter habere est/ & prudentia, sed tamen neq; habitus cum ratione solum signum autem quoniam obliuio talis quidem habitus est, prudẽtie autem non est.

¶Capitulum septimum de intellectu.

QVia autem sciẽtia de vniuersalibus est existimatio & de ex necessitate entibus: sunt autem principia demõstrabilium & omnis scientie: cum ratione enim scientia, principij scibilis: neq; vtiq; scientia erit: neq; ars neq; prudẽtia, scibile quidem enim demonstrabile, hee autem sunt existentes circa contingentia aliter se habere, neq; vtiq; sapientia horum est sapientis enim de quibusdam habere demonstrationẽ est, Sed vtiq; quibus verum dicimus & nequaq̃ mentimur circa non contingentia vel circa contingentia aliter se habere sciẽtia & prudentia est: & sapientia & intellectus: horum autem triuẽ nullum contingit esse: dico autem tria, prudentiam, sciẽtiam, sapientiam, relinquitur ergo intellectum esse principiorum,

(c) 2007 Ministerio de Cultura

¶Capitulum. viii. de sapientia.

SApiẽtiam autem in artibus certissimis artes assignamus. puta pheydiam latonium sapientem polioletuꝫ statuificem. hic quidem igitur nihil aliud assignantes sapientiam quoniam virtus artis est. Esse autem quosdam sapiẽtes existimamus totaliter non secundum partem. neqꝫ aliud aliquid sapiẽtes. quemadmodum homerus ait in margite hunc autem neqꝫ vtiqꝫ fossorem dij posuerunt. neqꝫ aratorem. neqꝫ aliter quidem sapientem. quare manifestum quoniam certissima vtiqꝫ scientiarum erit sapientia. Oportet ergo sapiẽtem non solum q̃ ex principiis scire: sed & circa principia verum dicere. quare vtiqꝫ erit sapientia intellectus & scientia. Et quemadmodum caput habens scientia honorabilissimorum.

¶Capitulum. ix. q̃ sapientia est precipua virtutum intellectualium simpliciter

INconueniens enim si quis sciẽtiam politicam vel prudentiam studiosissimam existimat esse. si nõ optimuꝫ eorum que in mundo est homo. Si vtiqꝫ sanũ quideꝫ & bonum: alterum hominibus & piscibus album autem & rectũ idem semper: & sapiens & idem omnes vtiqꝫ dicerent. prudens autem alterum. circa se ipsum enim singula quidem bene speculans diceretur vtiqꝫ esse prudens & hinc concederent ipsa propter quod & bestiarum quasdem prudentes aiunt esse quecunqꝫ circa ipsarum vitam videntur habere potentiam prouisiuam. manifestum autem vtiqꝫ erit quoniam non vtiqꝫ erit sapientia & politica eadem. si enim eam que circa vtilia ipsis dicunt sapi-

(c) 2007 Ministerio de Cultura

entiam:multe erunt ſapientie,non enim vna circa omnium bo
num animalium ſed altera circa ſingula, ſi non eſt medicinalis
vna de omnibus entibus, Si autem quoniam optimum homo
aliorum animalium nihil differt,& enim homīe alia multum di=
uiniora ſecundum naturam,puta manifeſtiſſima ex quibus mū=
dus conſtat, Ex dictis itaq; manifeſtum quoniam ſapientia eſt
ſciētia & intellectus honorabiliſſimorum natura, Propter quod
anaxagoram & talem/& tales ſapientes quidem prudentes autē
non aiunt eſſe,cum videant ignorantes conferentia ſibi ipſis, &
ſuperflua quidē & admirabilia:& difficilia & dīna ſcire ipſos ai
unt, Inutilia autem quoniam nō humana bona querunt. prudē=
tia autem circa humana.& de quibus & conſiliari,prudentis enī
maxime hoc opus diximus bene conſiliari,conſiliatur autē nul
lus de impoſſibilibus aliter habere.neq; de quibuſcunq; non fi=
nis aliquis eſt & hic operabile bonum,ſimpliciter autem bonus
conſiliator eſt optimi homini operabilium coniectatiuus ſecun
dum ratiocinationem,Neq; eſt prudentia vniuerſalium ſolum:
ſed oportet & ſingularia cognoſcere,actiua enim,actio autē cir
ca ſingularia.propter quod & quidam non ſcientes/ quibuſdam
ſcientibus magis actiui.& in aliis experti,ſi enim ſciat quoniam
leues bene digeſtibiles carnes & ſane: quales autem leues igno=
rat:non faciet ſanitatem, ſed ſciens quoniam que volatilium le=
ues & ſane magis faciet,prudentia autem actiua, quare oportet
ambas habere vel hanc magis,

¶Capitulum decimum q̃ prudentia eſt
precipua circa res humanas.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

ERit autem quedã vtiq; & hic architectonica. Est autem politica & prudentia idem quidem habitus esse quidem non idem ipsis. Eius autem que circa ciuitatem. hec quidem vt architectonica prudentia legis positiua. hec autem vt circa singularia comune habet nomẽ politica. ipsa autem actiua & consiliatiua. sentẽtia enĩ operabilis. quare extremi propter quod & ciuiliter conuersari. hos solum dicunt. soli enim operãtur illi quemadmodum cerotemne. Videtur autem & prudentia maxime esse que circa ipsum & vnum. & habet ipsa commune nomen prudẽtia. illarum autem hec quidem yconomica. hec autem legis positio. hec autem politica. & huius hec quidez cõsiliatiua: hec autem iudicatiua. Species quidem igitur quedaz vtiq; erit cognitionis sibi ipsi scire. sed habet differentiam multam. Et videtur qui circa se ipsum iciens & exercitans prudens esse. politici autem polipraginõens. Propter quod & euripedes/ qualiter vtiq; prudens essem cui aderam innegocõse: in multis numeratum milicia equali participare. Superfluos enim: & aliquid operantes amplius. querunt enim sibi ipsis bonum. & existimant oportere operari. ex hac igitur opinione venit hos prudentes esse. q̃uis forte non est hec quod ipsius sine yconomica. neq; sine vrbanitare. adhuc autem que ipsi⁹ qualiter oportet disponere ĩmanifestum & intendendum. Signum autem est quod eius dictum est: & quia geometrici quidem iuuenes & disciplinati fiunt: & sapientes talia. prudentes autem non videntur fieri causa autem est. quoniam & singularium est prudentia. que fiunt cognita ex experientia. iuuenis autẽ exptus nõ est.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Multitudo enim temporis facit experientiam. Quia & hoc vti-
q; aliquis intẽdet/propter quid mathematicus quidem puer fiet
vtiq;:sapiens autem vel phisicus non vel quoniam hec quidem
per abstractionem sunt.horum autem principia experientia .&
hec quidem nõ credunt iuuenes:sed dicunt.horum autem quod
quid est non inmanifestum.Adhuc peccatum vel circa vniuersa
le in consiliando vel circa singulare.vel enim quoniam omnes
ponderose aque praue.vel quoniam hec aqua ponderosa.Quo-
niam autem prudentia non est scientia manifestum extremi enĩ
est quemadmodum dictum est:operabile enim tale. Attigibiles
autem sunt quidem vtiq; intellectui.intellectus quidẽ enim ter-
minorum:quorum non non est ratio. hec autem extremi cuius
non est scientia.sed sensus.non qui propriorum.sed quali senti-
mus/quoniam in mathematicis extremũ trigonum.stabit eniz
& illic.sed iste magis sensus prudẽtia:ille autem alia species. Que
rere autẽ & consiliari drñt.consiliari enim querere quoddam est

¶Capitulum vndecimum de eubulia.

Portet autem assumere de eubulia quid est: vtrum sci
entia quedã:vel opinio:vel eustochia vel aliud quod
dam genus.Scientia quidem vtiq; non est.non enim
querunt de quibus sciunt.eubulia autem consilium quoddã. cõ
silians autem querit:& ratiocinatur. Sed tamen neq; eustochia.
sine ratione enim:& velox quidem eustochia.consiliatur autem
multo tempore:& aiunt operari quidem oportere velociter cõ-
siliata.consiliari autem tarde.Adhuc autem solertia alterum &
eubulia.est autem eustochia quedam solertia.Neq; vtiq; opinio

(c) 2007 Ministerio de Cultura

est eubulia neq; vna. Sed quia qui quidem male consiliatur: peccat: qui autem bene: recte consiliatur manifestum quoniam rectitudo quedam eubulia est. Neq; scientie autem neq; opinionis, scientie quidem enim non est rectitudo: neq; etiam peccatũ. opinionis autem rectitudo veritas. Simul autem & determinatum est iam omne cuius opinio est sed tamen neq; sine ratione eubulia. a mente ergo deficit, hec enim nondum enunciatio, etenim opinio non questio sed enunciatio quedam iam consilians autẽ sine bene sine male consilietur: querit aliquid & ratiocinat̃. Sed rectitudo quedam est eubulia consilij. propter quod consilium q̃rendum primum quid est: & circa quid. Quia autẽ rectitudo multipliciter, manifestum autem quoniam non omnis, incõtinens enim & prauus quod propõit oportere ex rõcinatione adipiscetur, quare recte erit cõsiliantis, malum autem magnum assumẽs, videtur autem bonum quoddam bene consiliari talis eni rectitudo consilij eubulia: q̃ boni adeptiua. Sed est & hec falso syllogismo sortiri, & quod quidem oportet facere sortiri. per qd autẽ nõ, sed falsũ mediũ mediũ terminũ esse: quare neq; ipsa aliqualiter eubulia secundũ quã quod oportet q̃dam adipiscitur / non qdem per quod oportuit. Adhuc est multũ tp̃s consiliantẽ sortiri, hunc aũt velociter igitur neq; illa aliqualiter eubulia, sed rectitudo: q̃ secundũ vtile, & cuius oportet, & vt, & qñ. Adhuc est simpliciter bene cõsiliari: & ad quẽdã finẽ hec quidẽ simpliciter vtiq; / q̃ ad finẽ simpliciter dirigens, q̃dã autẽ q̃ ad quendã finẽ, si vtiq; prudentiũ bene consiliari: eubulia, vtiq; rectitudo erit q̃ secundum cõferens ad finem cuius prudentia vera suspicatio est,

(c) 2007 Ministerio de Cultura

¶Capitulum.xii.de ſineſi & aſineſia.

Et autem ſyneſis & aſineſia ſecundum quas dicimus ſynetos & aſinetos: neq; totaliter idem ſciẽtie vel opinioni, omnes enim eſſent ſyneti. Neq; aliqua vna earẽ que ſecũdum partem ſcientiarum. puta medicinalis: de ſanis enim vtiq; eẽt: vel geometria circa magnitudines, neq; enim de ſempentibus & imobilibus ſyneſis eſt. neq; de factis cuiuſcũq;, ſed de quidus, dubitabit vtiq; aliquis & cõſiliabitur. Propter quod circa eadem quidem prudẽtie eſt. non eſt autem idem ſineſis & prudentia, prudentia quidem enim preceptiua eſt. Quid enim oportet agere vel non finis ipſius eſt. ſineſis autem iudicatiua ſolum. Idem enim ſineſis & enſineſia etenim ſineti & euſineti. Eſt autẽ neq; habere prudentiam neq; ſumere ſineſis ſed quemadmodũ diſcere dicitur ſynienay: quando vtitur ſcientia: ſic vti opinione in iudicare de hiis de quibus prudentia, alio dicente & iudicare bene, en enim & quod bene idem. & hinc venit nomen ſyneſis ſecũdum quam euſineti ex ea que eſt in diſcere, dicimus enim diſcere ſinienay multotiens.

¶Capitulum.xiii.de gnome.

Vocata autem gnome ſecũdum quam eugnomonas/ & habere aimus gnomẽ/ epyeikeyos eſt iudicium rectum. Signũ autem epyeike enim maxime aimus eſſe ſignomonicum & epyeikes habere circa quedam ſignomen. ſi gnome autem eſt iucicatiua epyeikeyos recta, recta autem veri,

¶Capitulum.xiiii.comparat ſineſim gnomen prudentiam & intellectum adinuicem.s

(c) 2007 Ministerio de Cultura

SVnt omnes habitus rationabiliter in idem tendẽtes, dicimus enim gnomen & sinesim & prudentiam & intellectum in eosdem inferentes gnomen habere iam, & intellectum / & prudentes / & sinetos, omnes enim potẽtie hee extremorum sunt & singularium. Et in eo quidem ꝙ iudicatiu? est de quibus prudens synetus & eugnomen vel signomen: epyeikea enim cõmunia bonorum omnium sunt in eo quod ad alium signomicum. sunt autem singularium & extremorum omnium operabilia. etenim prudentem oportet cognoscere ipsa. & sinesis & gnome circa operabilia. hec autem extrema. Et intellectus extremorum in vtraq; etenim primorum terminorum & extremorum intellectus est & non ratio. hic quidem secundum demonstrationes immobilium terminorum & primorum: hic autem in practicis extremi & contingentis & alterius propositionis. principia enim eius quod est cuius gratia hec. ex singularibus enim vniuersale. horum igitur oportet habere sẽsum hic autem est intellectus. Propter quod naturalia videntur esse & hec. & sapiens natura quidem nullus. gnomen autẽ habet & sinesim & intellectum signum autem quoniam & etatibus existimamus sequi. & hec aliqua etas intellectum habet & gnomen. vt natura causa existente. propter quod & principium & finis intellectus. ex his enim demonstrationes & de hiis. quare oportet attendere expertorum & seniorum vel prudentũ in demonstrabilibus enũciationibus / & opinionibus non minus demonstrationibus ꝓpter habere enim ex experientia visum vident principia. Quid quidem igitur est prudentia & sapientia: & circa que vtraq; exi-

(c) 2007 Ministerio de Cultura

stens/ & quoniã alterius anime particule virtus vtraqꝫ dictũ est.

¶Capitulum. xv. mouet dubia & soluit de vtilita tesapientie & prudentie ad quas tanq̃ principales anime reducuntur.

DVbitabit autem vtiqꝫ aliquis de ipsis quid vtiles sũt: sapientia quidem enim nihil speculatur ex quibꝰ erit felix hõ. neqꝫ eni vniꝰ est generationis. Prudẽtia autem hec idem habet. sed cuiꝰ gratia opus est ipsa si quidem prudentia que circa iusta & pulcra & bona hõi: hec autem sunt que boni est viri operari. nihil autem magis operatiui in eo quod est scire ipsa sumus. si quidem habitus virtutes sunt quemadmodum neqꝫ sana neqꝫ bene habentia: quecunqꝫ non in eo quod ẽ facere sed in eo quod ab habitu esse dicuntur. nihil enim magis operati in eo quod est habere medicinalem & excercitatiuam sumus. Si autem non horum gratia prudentem ponẽdum: sed eiꝰ quod est fieri: existẽtibus studiosis nihil vtiqꝫ erit vtilis. Adhuc autem neqꝫ non habentibus nihil enim differunt ipsos habere vel aliis habentibus persuaderi: sufficiẽterqꝫ habeat vtiqꝫ nobis quemadmodum & circa sanitatem. volẽtes enim sani esse tamẽ non discimus medicinalem. Adhuc autem inconueniens vtiqꝫ esse videbitur. si deterior sapiẽtia existens principalior ipsa erit. faciens enim principatur circa singula. de hiis autem dicẽdum. nunc autem dubitatum est de ipsis solum. Primum quidem igitur dicimus quia secundum se ipsas necessarium eligibiles ipsas esse virtutes existentes vtrasqꝫ vtriusqꝫ particule. & si non faciũt nihil neutra ipsarum. Deinde & faciunt quidem. non vt medici

(c) 2007 Ministerio de Cultura

nalis aut ſanitatem ſed vt ſanitas ſic ſapientia felicitatē. pars enī exiſtens totius virtutis in haberi facit & in operari felicem. Adhuc opus perficitur & ſecundum prudentiam & moralem virtutem. virtus quidem intentionem facit rectam. prudentia autem que ad hanc. quare autem particule anime nō eſt virtus talis nutritiue: nihil enim in ipſa operari vel non operari.

¶ Capitulum. xvi. q̃ prudentia non poſſit eſſe ſine virtute morali.

Eeo autem quod eſt nihil eſſe magis operatiuos p̃pter prudentiam bonorum & iuſtorum parum ſuperincipiendum ſumentes principium hoc quemadmodum enim & iuſta dicimus operantes quoſdam nequaq̃ iuſtos eſſe: puta a legibus ordinata facientes: vel nolentes: vel propter ignorantiam: vel propter alterum quid & non propter ipſa: q̃uis operantur quidem que oportet & quecunq̃ oportet ſtudioſum: ſic vt videtur eſſe qualiter habētem operari ſingula vt ſit bon⁹. dico autem puta propter electionem & ipſorū gratia opatorum electionē quidē igitur rectā facit virtus. q̃cunq̃ autē illi⁹ gratia nata ſunt fieri nō ſunt virtutis ſed alterius potentie. Dicendum autem ſciētibus manifeſtius de ipſis. eſt vtiq̃ q̃dā potentia quā vocant deinoticā hec autem eſt talis vt ad ſuppoſitā intentionē contēdentia poſſit hec operari & ſortiri ipſis. ſi quidē igitur intētio ſit bona: laudabilis eſt. ſi autem praua: aſtutia. propter quod prudentes deinos & aſtutos aimus. Eſt autem prudentia nō potentia ſed non ſine potētia hac. habitus autem viſui huic fit anime nō ſine virtute. & vt dictū eſt & eſt manifeſtū: ſillogiſmi enim

(c) 2007 Ministerio de Cultura

operabilium principium habētes sunt: quia talis finis & optim⁹ qualiscunq; ens. sit enim sermonis gratia quodcunq; hoc autez nisi bono non apparet peruertit enim malicia & mētiri facit circa practica principia. quare manifestum quoniā impossibile prudentem esse non entem bonum.

¶Capitulū. xvii. q̄ virt⁹ moralis nō possit eē sīe prudētia.

INtendendum vtiq; rursus & de virtute etenim virtus similiter habet vt prudentia ad deinoticam non idez quidem simile autem. sic & naturalis virtus ad principalem omnibus enim videtur/ singulos morum existere natura aliqualiter. etenī iusti & tēperati & fortes. & alia habemus confestim a natiuitate. sed tamen querimus alterum quid pricipale bonum esse. & talia secūddum alium modū existere. etenī pueris & bestiis naturales existunt habitus. sed sine intellectu nociui vidētur existentes. vez tñ tantum videtur videri: qm̄ q̄admodū corpori forti sine visione moto accidit falli fortius/ propter nō hēre visū: sic & hic. si autē accipiat intellectū in operari differt. habit⁹ autem. simul existens tunc erit proprie virt⁹. Quare quemadmodum in operatio due sunt species: deinotes & prudentia. sic & in morali due sunt: hec quidē virtus naturalis: hec autē principalis. & harum principalis non fit sine prudentia. Propter quod aiunt omnes virtutes prudentias esse. & socrates sic quidem recte querebat: sic aūt peccabat. qm̄ quidē prudētias existimabat esse omnes virtutes: peccabat. qm̄ autē nō sine prudentia bñ dicebat: signum autē etenī nunc oēs qñ diffiniunt virtutē/ apponunt habitum dicentes & quid est: & ad q̄ est secūdū rectā rationē. recta au

(c) 2007 Ministerio de Cultura

tem ratio que ſecundum prudentiam. videntur itaq; dinare aliqualiter omnes quoniam talis habitus virtus eſt qui ſecundum prudentiam. Oportet autem parum tranſcendere. non enim ſolum qui ſecundum rectam rationem/ ſed qui cum recta ratione habitus virtus eſt. recta autem ratio de talibus prudentia. ſocrates quidē igitur rationes virtutes exiſtimabat eſſe/ ſcientias enī eſſe omnes. nos autem cum ratione. manifeſtum igitur ex dictis quoniam non poſſibile bonum eſſe principaliter ſie prudentia. neq; prudentiam ſie morali virtute.

¶Capitulum. xviii. mouet dubium & ſouluit de ſe parablitate virtutum abinuicem.

SEd & ratio ſic diſſoluet vtiq; qua diſputat quis/ quoniam ſeparantur adinuicem virtutes. non enim idem optime natus ad omnes. quare hanc quidē ſciuit. hāc autem nequaq̄ aſſumens erit. hoc enim ſecundum quidem naturales virtutes contingit. ſecundum quas autem ſimpliciter dicitur bonus non cōtingit. ſimul enim prudentie vni exiſtenti omnes inerunt. Manifeſtum autem q̄uis ſi nō practica eſſet/ quoniā indigeret vtiq; ipſa propter particule virtutem eſſe/ & quoniam non erit electio recta ſine prudentia neq; ſine virtute. hec quidē enim finem. hec autem que ad finem facit operari. Sed tamē neq; principalis eſt ſapientie: neq; melioris eſt particule q̄admodū neq; ſanitatis medicinalis. nō enim vtitur ipſa. ſed videt qualiter fiat illa: illius enim gratia precipit. ſed non illi. adhuc ſimile & ſi quis politicam dicat principari diis quoniam precipit circa omnia que in ciuitate.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

¶Libri Septimi de continentia & incontinentia & delectationem & tristicia vt sunt obiecta continentie & incōtinētie. Sunt capitula decē & nouē.

Capitulum primum enūat habitus vituperabiles circa moralia & contraria illorum habituū & ostē dit de quibus dicendum & quomodo de hiis.

POst hec autem dicendum aliud facientes principium/ quoniam circa mores fugiendorum tres sunt species. malicia. incontinentia. bestialitas. Contraria autem duobus quidem manifesta. hoc quidem enim: virtutem hoc autē continentiam vocamus. ab bestialitatē autē maxime vtiq; cōgruit dicere super nos virtutē heroicā quandā & diuinā. q̃admodū homerus de hectore fecit dicentē priamū: quoniā valde erat bonus. nec videbatur viri mortalis puer existere. sed dei. quare si q̃admodum aiunt ex hominibus fiunt dij propter excellentiaz virtutis: talis quidem vtiq; erit videlicet bestialitati oppōit⁹ habitus. Etenim quemadmodum neq; bestie est malicia neq; virtus: sic neq; dei. sed hec quidem honorabilius virtute hec autem alterum quoddam genus malicie. quia autem rarum & diuinuz virum esse. q̃admodum latones consueuerunt appellare quando admirātur valde aliquem diuinus vir aiunt. sic & bestialis in hominibus rarus. Maxime autem in barbaris est. fiunt autem quidem & propter egritudines & orbitates. & propter maliciam. & hominum superexcedentes sic supinfamamus. sed de hac quidē dispositione posterius faciendum quandam recordationem. de malicia autem dictum est prius. De incontinentia autem

(c) 2007 Ministerio de Cultura

& mollicie & deliciis dicendum, & de continentia & perseuerantia, neq; enim vt de eisdem habitib⁹ virtuti & malicie vtrãq; ipsarum suscipiendum, neq; vt alterum genus, oportet autem q̃ad modum in aliis ponentes que apparent & prius dubitantes: sic ostendere maxime quidem omnia ꝓbabilia circa has passiones, si autẽ non plura & pricipalissima, si enim soluantur difficilia: & derelinquantur ꝓbabilia: ostensum vtiq; erit sufficienter.

¶Capitulum secundum ponit quedam ꝓbabilia circa continentiam & perseuerantiam & incontinentiam & molliciem & sua concreta,

Videbitur vtiq; continentia & perseuerantia studiosorum & laudabiliuz esse, incontinentia autem & mollicies prauorum & vituperabilium. Et idem continens & permansiuus in ratione, & incontinens: & egressiuus a ratiõe. Et incontinens quidem sciens quoniam praua agit propter passionem, continens autem sciens quoniã praue cõcupiscentie nõ sequitur propter rationem. Et temperatum quidem continentẽ & perseueratiuum, talem autem hij quidem omnes temperatuz, hij autem non, & intemperatum incontinentem & incontinentẽ intemperatum confuse, hij autem alteros esse aiunt. Prudentem autẽ q̃nz qdẽ nõ aiũt cõtingere esse incõtinentẽ, q̃nz autẽ prudẽtes quosdã existẽtes & deinos incõtinentes esse. Adhuc incontinẽs qdẽ dicitur & ire & honoris, & lucri q̃qdẽ igit̃ dicũt̃ hec sũt.

¶Capitulum tertium mouet dubia circa hec

Dubitauit autẽ vtiq; aliquis qualiter existimãs recte incõtinens est quis, scientẽ quidẽ igitur nõ aiunt qdam possibile esse, durũ enĩ scia existẽte: vt existimabat so

(c) 2007 Ministerio de Cultura

crates:aliud quidem impare.& trahere ipsum quem admodũ ser uum.socratesquidẽ enĩ totaliter pugnabat ad rationẽ:vt nõ exi stente incõtinentia.nullum enim existimantẽ operari preter op timũ.sed ꝓpter ignorantiã. Iste quidem igitur sermo dubitat de apparentibus manifeste.& optimũ q̃rere circa passionẽ/si ꝓpter ignorantiã quis modus sit ignorãtie.Qm̃ enĩ nõ existimat qdez incõtinens existens aũt in passione/fieri manifestũ.sunt autẽ q= dam qui hoc quidẽ cõcedunt.hoc aũt nõ.Scia quidẽ enim nihil esse melius cõfitentur.nulliũ autẽ operari preter opinatũ melius/ nõ cõfitentur.& ꝓpter.hoc incõtinentẽ aiunt.non sciam haben tem imperari a voluptatibus.sed opinionẽ.Sed tm̃ si qdẽ opinio & nõ scia/neqꝫ fortis suspicatio cõtratendens sed quẽadmoduz in dubitãtibus:venia ei quod est nõ manere in hiis ad cõcupi= scentias fortes.malicie aũt nõ venia.nez alioꝫ nulli vituperabi lium.Prudẽtia ergo cõtratendente.hoc enĩ fortissimũ.sed incõ ueniens.erit enĩ vtiqꝫ idem simul prudens & incontinens. dicet aũt vtiqꝫ nullus prudẽtis esse operari volentẽ prauissima.cũ hiis autem ostensũ est priꝰ qm̃ actiuus qdem prudens.extremorũ enĩ aliquis.& alias hm̃s virtutes.Adhuc si qdem in eo quod est con cupiscentias habere fortes & prauas cõtinens:nõ erit tẽperatus cõtinens.neqꝫ cõtinẽs tẽperatus.neqꝫ enĩ quod valde tẽperati. neqꝫ prauas habere.sed tm̃ oportet.si qdem enĩ bone cõcupiscen tie prauus ꝓhibens habitus nõ sequi.quare cõtinentia nõ omis stustiosa.si aũt infirme & nõ praue nihil verabile.neqꝫ si praue & infirme:nihil magnum. Adhuc si omni opinioni permansiuuz facit continentia praua.puta si & false.& si ab omni opinione in

(c) 2007 Ministerio de Cultura

continentia egressiuum:erit aliqua studiosa incontinentia. puta sopho clis neoptolemus in philotete.laudabilis enim non pma nens quibus suasus est ab vlixe propter tristari mentiẽs. Adhuc sophisticus sermo mentiens dubitatio propter inopinabilia en velle arguere vt sapientes sint cum attingunt factus sillogismus dubitatio fit.ligata enim est mens cum manere non velit ꝓpter non placere conclusum.procedere autem non possit propter sol uere nõ habere sermonem. Accidit autem ex quodam sermone imprudentia cum incontinentia virtus.cõtraria enim operatur quorum opinatur propter incontinentiam. opinatur autem bo na mala esse.& non oportere operari. quare bona & non mala operabitur. Adhuc in persuaderi operans & persequens delecta bilia:& eligens melior vtiq; videbitur eo qui non propter ratio cinationem.sed propter incontinẽtiam. sanabilior enim ꝓpter dissuaderi vtiq; incontinens autem reus ꝓuerbio in quo annus quando aqua suffo cat quid oportet adhuc bibere. si quidẽ eniz persuasus esset/q agit:dissuasus vtiq; quiesceret. nunc autem nõ suasus nihil minus talia agit. Adhuc si circa omnia incontinen= tia est & continentia:quis simpliciter incontinens. nullus enim omnes habet incontinentias. aimus autem esse quosdam simpli citer. Dubitationes quidem igitur tales accidunt quedam. horũ autẽ hec quidem interimere oportet:hec autẽ relinquere.solutio eniz dubitationis inuentio est.

¶Capitulum quartum dat ordiez in soluendis di ctis dubiis. Et primo soluit hec an sciẽtes esse pos sunt incontinentes & qualiter scientes.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

PRimum quidem ig itur intendendum vtrum ſciẽtes vel non: vel qualiter ſcientes. deinde circa talia con= tientem & incontinentem ponẽdum. dico autẽ vtrũ circa omnem delectationem & triſticiam: vel circa quaſdam ſe= gregatas & continentem & perſeucratiuum vtrum idem vel al= ter eſt. ſimiliter autem & de aliis quecunqꝫ cognata ſunt ſpecula tionis huius. Eſt autezꝫ principium intentionis vtrum continẽs & incontinens ſunt in circa que vel in qualiter habentes differẽ tiam. Dico autem vtrum in circa hec eſſe ſolum incontinens vel non. vel in vt: vel non. ſed in ex ambobus. Deinde ſi circa om= nia eſt continentia & incontinentia vel non. Neqꝫ enĩ circa om nia eſt ſimpliciter incontinens. ſed circa que intemperatus. neqꝫ enim in ad hoc ſimpliciter habere. idem enim vtiqꝫ eẽt intem= perantie. ſed in ſic habere hic quidem enim eligens exiſtimans ſemper optere preſens delectabile perſequi. hic autem non exi= ſtimat quidem: perſequitur autem. De eo quidem igitur quod ẽ opinionem veram ſed non ſcientiam eſſe preter quoniam incõ tinenter agunt/ nihil differt ad rationem. Quidam enim opinã= tium non dubitant ſed exiſtimant certe ſcire. ſi igitur propter qe te credere opinantes magis ſciẽtibus/ propter opinionẽ agunt: nihil differt ſcientia ab opinione. Quidam enim credũt nihil mi nus quibus opinantur q̃ alteri quibus ſciũt. manifeſtat autẽ era= clitus. ſed quia duplici ter dicimus ſcire: etenim habens quidem non vtens autem ſcientia/ vtens dicitur ſcire. differt hñtem qui= dem non ſpeculantem autem agere que nõ oportet agere ab eo quod eſt habentem quidem ſpeculantem. hoc enim videtur du

(c) 2007 Ministerio de Cultura

rum, sed non si non speculās. Adhuc quia duo modi propositio
num quibus oportet vti, habētem quidem vtrasq; nihil ꝓhibet
operari que preter scientiam: vtentem quidem vniuersali: sed nō
ea que secundum partem, operabilia enim singularia. Differt au
tem & vniuersale, hoc quidē enim in se ipso: hoc autem in re est,
puta qm̄ omni hōi cōferunt sicca/ & qm̄ iste hō vel quoniā siccū
quod tale, sed si hoc tale vel non habet: vel non operatur: secun=
dum vtiq; hos differt modos impossibile tantum & videatur sic
quidem scire: nihil inconueniens, aliter autē admirabile Adhuc
habere scientiam secundum alium modum a non dictis/ existit
hominibus, in habere quidem enim: non vti autem. differentes
videmus habitum, quare & habere aliqualiter non habere, puta
dormientem & inaniam patientem & vinolentum, sed tamē sic
disponuntur in passionibus existentes. ire enim & concupiscen=
tie venereorum & quedam talium manifeste & corpus transmu
tāt, quibusdam autem & insanias faciūt, manifestum igitur quo
niam & similiter habere dicendum incontinētes hiis. Dicere au
tem sermones, qui a scientia nullum signum, etenim in passioni
bus hiis existentes demōstrationes & verba dicūt empedoclis,
& primum discentes complectuntur quidem sermones sciūt au
tem nequaq̄. oportet enim connasci, hoc autem tēpore indiget.
quare quemadmodum simulantes sic existimādum dicere & in
continentes. Adhuc autem & hic naturaliter vtiq; aliquis respi
ciet causam. hec quidem enim vniuersalis opinio. altera autem
de singularibus est. quorum sensus iam proprius, cum autē vna
fiat ex ipsis necessarium conclusum/ hic quidem dicere animaz:

(c) 2007 Ministerio de Cultura

infactiuis autem operari confestim.puta si omne dulce gustare oportet:hoc autem dulce vt vinum autem aliquod singularius necessarium potentem & non pro habitum simul hec operari. Quando quidem igitur.hec vniuersalis in qua prohibens gusta re:hec autem quoniam dulce omne delectabile:hoc autem dulce.hoc operatur.Forte autem concupiscentia in existente: hec q dem dicit fugere hoc.concupiscentia autem ducit.mouere enis vnãquãqs potest particularum.quare accidit a ratione aliqualiter & opinione incõtinenter agere.nõ cõtrarie autẽ secũdũ se ipsam sed secundũ accidens:concupiscentia enim cõtraria sed nõ opinio/recte rationi.quare & propter hoc bestias non contigit incontinentes.quoniã nõ habẽt vniuersalem opionem.sed singularium fantasiam & memoriam.Qualiter soluitur ignorantia & rursus fit sciens incontinens eadẽ ẽ ratio que & de vinolento & dormiente & nõ propria huius passionis quam oportet a physiologis audire.Quia autem vltima propositio & opinio sensibilis & principalis actionum:hanc vel non habet in passione ens. Vel sic habẽt vt non erat in habere scire sed dicere quemadmodum vinolentus que empedoclis & propter non vniuersale neqs scientificum esse similiter videri vniuersalium extremum terminum & videtur qꝑ querebat socrates accidere non enim principaliter esse visa scientia presente fit passio neqs ipsa attrahitur ꝓpter passionẽ sed sẽsibilis.De eo qdẽ igit quod est scientẽ vel nõ & qualiter sciẽtẽ cõtingit incõtinẽter operari dicta sint tãta

¶Capitulũ.v.& solicit vtrũ est aliqs incõtinẽs simpliciter vel oẽs sint scdm ptẽ vel q̃ ẽ materia incõtinẽtie.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

VTrum autē est aliquis incontinens simpliciter vel omnes secundum partem & si est circa quaiia est. Deinces dicendum. Quoniam quidem igitur circa. Delectationes & tristicias sunt & continentes & perseuerantes & incōtinentes & molles manifestum quia autem sunt hec quidem necessaria faciencium delectationem: hec autem eligibilia quidem secundum se ipsa: habentia autem superabundātiam necessaria quidem sunt corporalia. Dico autem talia & que circa cibum & venereorum oportunitatem: & talia corporalium circa que intemperantiam posuimus & temperātiam necessaria quidem nō elegibilia autem secundum se ipsa. Dico autem puta victoriam honorem diuicias & talia bonorum & delectabilium. Eos quidem igitur qui ad hec preter rectam rationem superexcellūt eā que in ipsis simpliciter quidem non dicimus incontinentes apponentes autem pecuniarum incontinentes & lucri. honoris & ire simpliciter autem non. vt alteros. & secundum similitudinē dictos. quemadmodum homo qui olimpia vincit: illi autem cōmunis ratio a propria parum differebat. sed tamen altera erat. signum autem incontinētia quidem enim vituperatur: nō vt peccatū solū: sz vt malicia q̄dā vel sipliciter exñs vel scdz quādaz pte. horz aūt nullus. Eorz aūt q̄ circa corpales voluptates circa q̄s dicimus temperatum & intemperatum. Vel qui non eligendo. in nō eligere delectabilium: persequens superabundantias & tristium fugiens esuriei & sitis & caloris & frigoris & omnia que circa tactum & gustum/sed preter electionem & intellectum incontinens dicitur non secundum appositionem quoniam circa

(c) 2007 Ministerio de Cultura

hec q̃ad modum ire: sed simpliciter, signum autẽ est etenim mol=
les dicuntur circa has, circa illarum autem nullã Et propter hoc
in idem incontinentem & intemperatum ponimus & continen
tem & temperatum, sed non illorum nullum propter circa easdẽ
aliqualiter voluptates & tristicias esse, hij sunt quidem circa hec,
sed non similiter sunt, sed hij quidem eligunt, hij autem non eli=
gunt. Propter quod magis intemperatum vtiq; dicimus: quo=
niam neq; cõcupiscens vel quiete persequitur superabundãtias:
& fugit moderatas tristicias: quam hñt qui propter concupisce=
re valde. quid enim vtiq; ille faceret si adeẽt concupiscentia iu=
uenis & circa necessariorum indigentias tristicia fortis,

¶ Capitulum sextum de diuersitate concupiscen=
tiarum & delectationum humanarum & bestialī=
um & qualiter diuersimode circa eas dicitur con=
tinentia & incontinentia.

QVia autem concupiscentiarum & delectationum hee
quidem sunt genere bonorum & studiosorum: delec
tabilium autem quedam natura eligibilia/ quedã cõ
traria horum/ quedam autẽ intermedia: q̃ad modum diuisimus
prius: puta pecunie: & lucrum: & victoria: & honor: ad omnia au
tem & talia & intermedia nõ in pati & concupiscere & amare vi
tuperantur, sed in aliqualiter & supabundare. propter quod quã
ti quidem preter rationem vel detinentur vel prosequuntur, eo
rum que natura aliquod pulcrorum & bonum, puta circa hono
rem & magis q̃ oportet studentes veluti circa filios & parentes,
etenim hec bonorum, & laudantur qui circa hec student, sed ta=

(c) 2007 Ministerio de Cultura

men est quedam superabundantia & in hiis, si quis q̃adm odum nyobe rebellet & ad deos. vel quemadmodum satyrus philo pa ter cognominatur circa patrem, valde enim videbatur desipere Malicia quidem igitur nulla circa hec est propter id quod dictũ est, quoniam natura eligibilium vnum quodq̃ est propter se ipsum, praue enim & fugiende sunt ipsorum superabundãtie, similiter autem neq̃ incontinentia, incontinentia enim nõ solum fugiendum, sed etiam vituperabilium est. Propter similitudinem autem passionis apponẽtes ad incontinentiã circa vnũ quodq̃ dicũt, puta malũ medicũ & malũ ypocritã, quẽ simpliciter vtiq̃ non dicerent malum, quẽadmodũ igitur neq̃ hic: propter non maliciam esse vnãquãq̃ ipsarũ, sed hec secundum analogũ simi lem sic videlicet & illic, existimandum solã incontinentiã & cõtinentiã esse, que est circa eadẽ tẽperãtie & intẽperãtie, circa irã autem secundũ similitudinẽ dicimus, ꝓpter quod & apponẽtes incõtinentem ire q̃admodum v honoris & lucri aimus, Quia autem sunt quedam quidem delectabilia natura, & horum hec quidem simpliciter: hec autem secundũ genera & animaliũ & hoim: hec autem nõ sunt sed hec quidẽ ꝓpter passiones alias orbitates hec autem ꝓpter cõsuetudines fiunt: hec autẽ ꝓpter ꝓnitonsas naturas, est & circa horũ singula similes videre habitus, dico autem bestiales, puta animal eam esse hoiez q̃ dicunt pregnãtes rescindentẽ pueros deuorare, vel qualiter bestialitate gaudere aiunt quosdã siluestrium circa pontum, hos quidem crudis: hos autem hominum carnibus: hos autem pueros & comedere & cõmodare adinuicem in conuiuium. vel circa phalarim dictũ, hij

(c) 2007 Ministerio de Cultura

quidem bestiales.hij autem ꝓpter egritudines fiunt & inaniam quibuidã.q̃admodũ matrem sacrificãs.& comedens & conserui epar.hij autem egritudinales.vel ex consuetudine. puta piloruꝫ euulsiones & vnguium tortõnes.adhuc autem carbonum & ter re/cum hiis autem que venereorum masculis. his quidem enim natura.hiis autem ex consuetudine accidũt. puta assuefactis ex pueris.Quantis quidem igitur natura causa hos vtiqꝫ nullus di ceret incontinentes.quemadmodum neqꝫ mulieres quoniã nõ ducunt sed ducuntur.similiter autem & egrotatiue habẽtibus ꝓ pter consuetudinem.Habere quidem igitur singula horum ex= tra terminos est malicie q̃admodũ & bestialitas.habentẽ aũt su perare vel superari nõ simpliciter incõtinentia.sed q̃ secundum similitudinẽ quẽadmodũ & circa iras habentẽ hunc modũ pas sionis.incontinentem autem nõ simpliciter dicẽdũ.omnis enim superabundans malicia insipientia & timiditas & intemperãtia & crudelitas hee quidem bestiales.hee autem egritudinales sũt. hic quidẽ enĩ natura talis qualis timere oia & si sonũ faciat mus secundum bestialem timiditatem timid⁹.hic autem iniuste ani= mal mustellam catulũ timuit propter egritudinem. Et insipiẽtiũ hij quidẽ ex natura irrationabiles.& solũ sensu viuentes bestia= les.quemadmodũ quedã genera longe barbaroꝫ hij autẽ ꝓpter egritudines.puta epylentias vel inanias egritudinales. Horum autem est quidẽ habere quedã qñꝫ:non superari autẽ.dico autem puta si fallaris tenuit/cõcupiscens puerum comedere: vel ad ve nereorum inconuenientẽ delectationẽ.est aũt& supari non solũ habere.q̃admodum & malicia que quidem secundum hominem

(c) 2007 Ministerio de Cultura

ſimpliciter dicitur malicia, que autem ſecundum appoſitionem, quoniam beſtialis vel egritudinalis: ſimpliciter autem non, ſecundum eundem modum videlicet & incontinentia eſt hec quidem beſtialis hec autem egritudinalis, ſimpliciter autem que ſecundum humanam intemperantiam, ſolum, Quoniam quidem igitur incontin entia & continentia eſt ſolum circa que intemperantia & temperantia: & quoniam circa alia eſt alia ſpecies incõtinentie dicta ſecundum methaforam, & non ſimpliciter manifeſtum,

¶Capitulum ſeptimum comparat incontinentiam ire ad incontinentiam concupiſcentie,

Voniam autem eſt minus turpis incontinentia q̃ ire q̃ que concupiſcentiarum ſpeculabimur, videtur enim ira audire ſecũdum quid rationem, o baudire autem, q̃admodum veloces miniſtrorũ. puta ante audire omne dictum excurrunt, deinde peccant in actione. & canes ante intendere ſi amicus / ſi ſolum ſonitum faciat latrant. ſic ira propter caliditatem & velocitatem nature audiens quidem: non preceptum autem audiens mouet ad punitionem. ratio quidem enim vel fantaſia quoniam iniuria vel contentus manifeſtauit, hic autẽ quẽ admodum ſillogiſans quoniam oportet talem opugnare iraſcitur confeſtim, Concupiſcentia autem / ſi ſolum dicat / quoniam delectabile ratio vel ſẽſus mouet ad fruitionem, quare ira quidẽ conſequitur rationem aliqualiter / concupiſcentia autẽ nõ, turpior igitur, incontinens quidem enim ire: a ratione aliqualiter vincitur, qui autem concupiſcentie: & non a ratione, Adhuc na

(c) 2007 Ministerio de Cultura

turalibus magis veniam consequi appetitibus, quia & concupi
scenciis talibus magis quanto cõmunes omnibus & inq̃tum cõ
munes, ira autem naturalius & difficultas, concupiscentiis hiis
que superabundantie & non necessariis, quemadmodum respõ=
dens quoniam prẽz percutit: etenim iste dixit eum qui sui ipsius
& ille eum qui superius & puerum ostendens & iste me dixit cum
vir fiat, connatum enim nobis & tractus a filio quiescere iussit a
pud hostia, etenim ipse trahere patrem vsqꝫ huc, Adhuc iniustio
res magis insidiantes, iracundus quidem igitur non insidiator,
neqꝫ ira: sed manifestus. concupiscentia autem, quemadmodum
venerem aiũt, dolose enim cyprigine & variam corrigiam, & ho
merus, deceptio que furata est intellectum spisse sapientis, quare
si quidem iniustior & turpior incontinentia hec ea que circa iraz
est, & simpliciter incõtinentia, & malicia aliqualiter, Adhuc nullꝰ
iniuriatur tristatus, que autem ira facit omnis facit tristatus, in=
iurians autem cum delectatione. Si igitur quibus irasci maxime
iustum hec autem iniustiora & incontinentia que propter concu
piscentiam, non enim est in ira iniuria, ꝙ quidem igitur turpior
que circa concupiscentias incõtinentia ea que circa iram & quo
niam est continentia & incontinentia circa cõcupiscentias & de
lectationes corporales manifestum.

¶ Capitulum octauum compat incontinentiam humanam ad bestialem.

Psarum autem differentias assumendum, q̃admodu=
enim dictum est secundum principia, hee quidem hu
mane: sunt & naturales & genere & magnitudine, hee

(c) 2007 Ministerio de Cultura

autem bestiales. hee autem orbitates & passiones & egritudines. Harum autem circa primas temperantia & intemperantia est solum, propter quod & bestias neqꝫ temperatas neqꝫ intemperatas dicimus, sed vel secundum methaphoram, & si aliquo totaliter aliud ad aliud differt genus animalium contumelia & sinomoria & in omni vorax esse, nõ enim habet electionem neqꝫ ratiocinationem, sed discessit a natura, quemadmodum insaniẽtes hominum. Minus autem bestialitas malicia, terribilius autẽ, non enim corruptum est optimum, quẽadmodum in homine, sed corruptum est & non habet, simile autem igitur quemadmodum inanimatum comparare ad animatum vtrum peius, innocentior enim prauitas semper que non habentis principium, intellectus autem principium, simile igitur comparare iniusticiam ad hominẽ iniustum / est enim vtrũqꝫ peius, decies milies plura enim vtiqꝫ mala faciet homo malus bestia.

¶Capitulum. ix. de differentia continentis & incontinentis ad perseueratiuum & mollem, & temperatum & intemperatum.

Irca eas autem que per tactum & gustum delectationes & tristicias & concupiscentias & fugas circa quas & intemperantia & temperantia determinata est pri° est quidem sic habere vt vinci, & quibus multi meliores, est autẽ superare: & quibus multi iuniores. Horum autem hic quidẽ circa delectationes incontinens, hic autem cõtinens, hic autem circa tristicias mollis, hic autem perseuerãs, intermedium & pluriũ habitus, & si inclinant magis ad deteriores, Quia autẽ q̃dam delectationũ necessarie sũt / hee autem nõ: & vsqꝫ ad quẽ, supabũdã

(c) 2007 Ministerio de Cultura

tie autem non/ neq; defectus, similiter autem & circa cõcupiscẽ=
tias habet & tristicias: superabundantias quidem persequẽs de=
lectationum/ vel secundum superabundantias/ vel propter elec
tionem & propter ipsas/ & nihil propter alterum adueniens intẽ
peratus, necessarium enim hunc non esse penitentem, quare insa
nabilis. deficens autem oppõitus, medius autem temperatus, si
militer autem & fugiens corporales tristicias non propter vin=
ci sed propter electionem, non eligentium autem hic quidẽ du
citur propter delectationem, hic autem propter fugere tristiciam
que a concupiscentia, quare differunt adinuicem. Omnino autẽ
vtiq; videbitur deterior, si quis nõ concupiscens: vel quiet e opa
tur quid turpe: q̃ si vehementer concupiscens & si non iratus per
cutit/ q̃ si iratus, quid enim vtiq; faceret in passione existens. pro
pter quod intemperatus deterior incontinente, dictorum vtiq;.
hec quidem molliciei species magis, hic autem intemperatus.
Oppõitur autem incontinenti quidem continens, molli autem
perseueratiuus, perseuerare quidem enim est in eo quod est con=
tra tenere. Continentia autem in eo quod est superare, quẽadmo
dum & non vinci eius quod est vincere, propter quod & eligibi
lius continentia perseuerantia est. Deficiens autem ad que multi
& contratendunt & possunt iste mollis & delicatus etenim deli=
cia mollicies quedam est, qui trahit vestimẽtum vt non laboret
secundum eam que in leuare tristiciam & imitans laborantes nõ
existimamur miser & esse misero similis existens. Similiter autẽ
habet & circa continentiam & incontinentiam non enim si quis
a fortibus & superexcellentibus delectationibus vincitur vel tri

(c) 2007 Ministerio de Cultura

ſticiis admirabile, ſed condonabile, ſi contratendens, q̃ad modũ theodacti pylotetes a vipera percuſſus vel a karkino malopeker kion, & quemadmodum continere temptantes riſum repente effundũt, quale coaccidit xenophanto, Sed & ſi quis ad quas multi poſſunt abſtinere ab hiis vincitur & non poteſt contratendere non propter naturam generis vel propter egritudinem, putaiſytarum regibus mollicies propter genus, & vt femininum ad maſculinum diſtat,

¶ Capitulum decimum mouet & ſoluit dubium de luſius & diſtinguit ſpecies incontinentie

VIdetur autem & luſinus intẽperatus eſſe, eſt autẽ mollis, ludus enim remiſſio eſt ſi quidẽ igitur quies, ad hãc autem ſupabundantiã eſt luſiuus, Incõtinentie autem hec quidẽ preuolatio: hec aũt debilitas hij quidẽ enim cõſiliantes non ĩmanent quibus conſiliati ſunt, propter paſſionẽ, hij autem ppter non cõſiliari ducũtur a paſſione q̃dã enim quẽadmodũ pretitilãtes, nõ titillãtur: ſic & preſentientes, & p̃ſuſcitantes ſeipſos & ratiocinationẽ, non vincuntur a paſſione, neq; ſi delectabilis ſit neq; ſi triſtis, Maxime autem acuti, & melancolici ſecundum effrenatam incontinentiam ſunt incontinentes, hij quidem enim propter velocitatem, hij autem propter vehementiam non expectant rationem: propter ſequentes eſſe fantaſie,

¶ Capitulũ, xi, q̃ intẽperatus eſt peior incõtinente

ESt aũt intẽperatus quidẽ quẽadmodũ dictũ eſt nõ penitiuus, ĩmanet enim electioni, incontinẽs autem penitiuus omis, ppter quod nõ q̃ad modum dubitauim⁹

(c) 2007 Ministerio de Cultura

sic & habet. sic igitur. hic quidem insanabilis. hic autem sanabi=
lis. Assimilatur autem malicia egritudini velut ydropi & ptisi.
Incontinentia autem epylēticis. hec quidem enim cōtinua. hec
autem incontinua malicia. Et omnino autem alterum gen⁹ in=
continentie & malicie malicia quidem enim latet. incontinentia
autem non latet. Ipsorum autem horum meliores excessiui: q̄ ra
tionem habentes quidem: non īmanentes autem. a minori eniz
passione vincuntur. & non impreconsiliatiui q̄admodum alteri.
similis enim incontinens velociter inebriatis. & a pauco vino.
& minori q̄ vt multi. Quoniam quidē igitur malicia incontinen
tia non est manifestum. sed quo forte. hec quidem preter electio
nem. hec autem secundum electionem est. Insuper & simile qui=
dem secundum actiones q̄admodum quod demodoki ad mille
sios millesij stulti quidem enin non sunt operantur autem qua=
lia quidem stulti. & incontinentes / iniusti quidem non sunt: in=
iusta autem faciunt. Quia autem hic quidem talis / qualis nō p=
pter suasum esse persequi eas que secundum superabundantias.
& preter rectam rationez. corporales delectationes: hic autem p
suasus est propter talem esse qualem persequi ipsas. ille quidem
igitur facile transgredibilis. iste autem non. virtus enim & mali=
cia pricipium. hec quidem corrumpit: hec autem saluat. In actio
nibus autem quod cuius gratia principium. quemadmodum in
mathematicis suppositiones. neqz vtiqz illic ratio edoctiua prin
cipiorum: neqz hic. sed virtus vel naturalis vel assuefactiua eius
quod est recte opinari circa principium. temperatus quidem igi
tur talis. intemperatus autem contrarius. Est autem aliquis pro=

(c) 2007 Ministerio de Cultura

pter passionem excessiuus preter rationem rectam, quē propter quidem non agere secūdum rectam rationem, superat passio, propter autem esse talē / qualem persuasum esse hunc persequi imperhibite oportere tales delectationes / non superat. iste autem incōtinēs melior intemperato, & neq; prauus simpliciter saluatur autem optimum principium. alius autem contrarius īmansiuus & nō excessiuus propter passionem, manifestum vtiq; ex hoc quoniam hic quidem studiosus habitus: hic autem prauus,

¶ Capitulum, xii, qualiter continens & incontinēs ad propriam se habent rationem, que est īmanere rationi vel non in manere,

VTrum autem continens est qui qualicūq; rationi, & q̄licunq; electioni in manet: vel qui recte, & incōtinēs autem qui non īmanet qualicunq; electioni & qualicūq; rationi: vel qui false rationi & electioni nō recte: quemadmodum dubitatum est prius, vel secundum accidens qui qualicunq;, secundum se ipsum autem qui vere rationi & recte electioni: hic quidem īmanet / hic autem non īmanet, si enim quis hoc propter hoc eligit vel persequitur secundum se ipsum quidē hoc eligit & persequitur secundum accidens autem quod prius, simpliciter autem dicimus quod secūdum se ipsum quare est quidez vt qualicūq; opīoni hic quidem īmanet, hic autem excidit, simpliciter autem qui vere. Sunt autem quidam īmansiui opinioni, sunt autem quos vocant yschirognomes, puta difficiles persuasibiles & non facile transuasibiles, qui simile quidē aliquit habēt continenti: quale propigus liberali, & audax confidenti, Sunt al

(c) 2007 Ministerio de Cultura

ter autem secundum multa. hic quidem enim propter passiones
& concupiscentiam non transmutat continens. quia facile psua
sibilis cum contingat erit continens. hij autem non a ratione qa
concupiscentias assumunt. & ducuntur multi a delectationibus
Sũt autem yschirognomes ydiognomes. & indisciplinati & ag
grestes. Et hij quidem ydiognomes quidem propter delectatio
nem & tristiciam. gaudent enim vincentes si non transuadean=
tur. & tristantur si infirma que ipsorum sint: q̃admodum sentẽtie
quare magis incontinenti assimilantur: q̃ continenti. Sunt autẽ
quidam qui in hiis que videntur non ĩmanent: non propter incõ
tinentiam. puta in phylothete qui sophoclis neoptholomꝰ. q̃uis
propter delectationem: non ĩmansit. sed bonam. verum dicere
enim ipsi bonum erat. persuasus autem est ab odisseo vlixe falsũ
dicere. non enim omnis qui propter delectationem operatur ali
quis est intemperatus. sine prauus: sine incontinens. sed qui pro=
pter turpem.

¶ Capitulum. xiii. quomodo continens & incõti
nens se habẽt & rõnẽ virtutis cui ptiet ĩ medio eẽ

QVia autem aliqs ẽ talis / q̃lis minus q̃ optet corpalibus
gaudere & nõ ĩmanẽs rõni: talis huiꝰ & incõtinentis
mediꝰ cõtinẽs incõtinẽs qdẽ eni nõ ĩmanet rõni pro
pter maiꝰ aliqd ille aũt ꝓpter miꝰ aliqd cõtinẽs aũt ĩmanet & nõ
ꝓpter alterꝯ trãsmutat Oportet aũt si qdẽ cõtinẽtia studiosũ vtros
q̃ cõtrarios hitꝰ prauos esse. q̃admodũ & apparẽt. Sz ꝓpter alte
rum in paucis & raro esse manifestũ: q̃admodũ tẽpãtia intẽpãtie
videmur contrarium esse solum / sic & continentia incontinẽtie

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Quia autem ſecundum ſimilitudinem multa dicuntur. & continentia que temperati ſecundum ſimilitudinem conſecuta eſt, et enim continens potens nihil preter rationem propter corporales delectationes facere & temperatus, Sed hic quidem habens hic autem non habens prauas concupiſcentias & hic quidē talis qualis non delectari preter rationem, hic autem qualis delectari ſed non duci, ſimiles autem & incontinēs & intemperatus: alteri quidam exiſtentes, vtriq; autem corporalia delectabilia p ſecuntur. ſed hic quidem non exiſtimans oportere, hic autez nō exiſtimans.

¶ Capitulum. xiiii. an ſimul idem poſſit eſſe prudens & incontinens / & qualiter incontinens ſe habet ad prudentez & incontinentes ad inuicem & cetera.

NEq; ſimul prudentem & incontinentem contingit eē eundem ſimul enim prudens & ſtudioſus ſecundum morem oſtenſum eſt ens, Adhuc non in ſcire ſolum prudens. ſed in eo q; practicus incontinens autem non practic⁹ Demū autem nihil prohibet incontinentem eſſe, propter quod & videntur quandoq; prudentes eſſe quidem, incontinentes autem propter deinoticam differre a prudentia ſecundum dictum modum in primis ſermonibus, & ſecundum quidem rationem prope eſſe: differre autem ſecundum electionem, Neq; vtiq; vt ſciens & ſpeculans, ſed vt dormiens vel vinolentus, & volens q dem, ſecundum modum enim quēdam ſciens & quod facit & cu ius gratia. malus autē non, electio enim epieikes, quare ſeī malus

(c) 2007 Ministerio de Cultura

& non iniustus. non enim insidiator. Hic quidem enim ipsorum non imansiuus/quibus vtiq; consiliabitur. melancolicus autem neq; consiliatiuus totaliter. & assimilatur vtiq; incontinens ciuitati cui calculātur omnia necessaria & leges habet studiosas. vtitur autem nulla quemadmodum anaxandrides conuiciatus est. ciuitas volebat. cui legum nihil est cure. malus autem vtenti qui dem legibus: malis autem vtenti. Est autem Incontinentia & cōtinentia circa superexcellens multorum habitum. hic quidē enim magis imanet: hic autem minus plurium potētia. Sanabilior autem incontinentiarum secundum quam melancolici incontinēter agunt consiliantium: non īmanentium autem. Et per consuetudinem incontinentes naturalibus facilius enim consuetudinē transmutare natura. propter hec enim consuetudo difficilis: quoniam nature assimilatur. quemadmodum ennenus dicit. aio diuturnam meditationem īmanere amice & vtiq; hominibus hanc fimentē naturam esse. Quid quidem igitur est continētia & quid incontinentia & perseuerantia & mollicies: & qualiter habent habitus hij adinuicem dictum est.

¶Capitulum. xv. triplici ratione ostendit q; politici est de delectatione & tristicia tractare.

DE delectatione autem & tristicia speculari eius qui circa politicam philosophatur. iste enim finis architecton. ad quem respicientes vnūquodq; hoc quidē malum. hoc autem bonum simpliciter dicim⁹. Adhuc autem necessariorum intendere de ipsis. etenim virtutem & maliciam moralem circa tristicias & delectationes posuimus. Et felicitatem plu

(c) 2007 Ministerio de Cultura

res cum delectatione esse aiũt, propter quod & beatum bene no minauerunt a gaudere.

¶ Capitulum. xvi. de opinionibus impugantium delectationes & rationibus eorum.

DIs quidem igitur videtur neqꝫ vna delectatio esse bonũ: neqꝫ secundum se ipsũ: neqꝫ secundum accidens non enĩ esse idem bonum & delectationem. Hiis autem quedam quidez esse: multe autem praue. Adhuc autem horum tertium si & omnes bonum tamen non contingit esse optimum delectationem. Totaliter quidem non bonum quoniam omnis delectatio generatio est in naturam sensibilis. neqꝫ vna autem generatio cognata finib⁹, puta neqꝫ vna edificatio dom⁹. Adhuc tẽpat⁹ fugit delectatões. Adhuc prudẽs nõ triste persequitur nec delectabile. Adhuc impedimentum ei quod est prudentem esse delectatiões & quanto magis gaudet: magis. puta eam que est venereorum, nullum enim vtiqꝫ/ posse intelligere aliquid in ipsa. Adhuc ars neqꝫ vna delectationis. q̃uis omne bonũ artis opus. Adhuc pueri & bestie persequuntur delectationes. huius autem non omnes studiosas, quoniam sunt & turpes & probrose. & quoniam nociue. egritudinalia enim quedam delectabilium. Quod autem nõ optimum delectatio quoniam nõ finis sed generatio, quequidẽ igitur dicuntur fere hec sunt:

¶ Capitulum. xvii. de solutione dictarum rationũ

QVoniã aũt nõ accidit ꝓpter hec nõ esse bonũ/ nec optimũ/ ex his manifestũ primũ qdez qm̃ bonũ duplici ter/ hoc quidẽ enĩ simpliciter: hoc aũt alicui & nature

(c) 2007 Ministerio de Cultura

& habitus cõsequenter. Quare & motiones & generationes cõse
quuntur & praue in se simpliciter praue, alicui autem nõ, sed eli=
gibiles huic. Quedã autem neqꝫ huic: sed aliquando & secundu=
paucũ tẽpus, eligibiles autem nõ, hee aũt neqꝫ delectationes, sed
videntur: quecũqꝫ cum tristicia & medicie gratia puta que labo
rantiũ. Adhuc quia boni: hoc quidẽ operatio: hoc autem habit⁹
est: secundũ accidens cõstituentes in naturalẽ habitum delecta=
biles sunt. Est autem operatio in cõcupiscentiis indigentis & in
perfecti habitus & nature, quia & sine tristicia & concupiscentia
sunt delectationes, puta eius quod est speculari operationes na=
tura nõ indigente. Signũ autem qm̃ nõ eodem delectabili gau=
dent secundum ꝙ repletur natura & constituta, sed constituta q
dem simpliciter delectabilib⁹, que repletur autem & cõtrariis, et=
enim acutis & amaris gaudent, quoꝝ nihil neqꝫ natura delectabi
le: neqꝫ simpliciter delectabile, quare neqꝫ delectationes, vt eniꝫ
delectabilia adinuicẽ cõstituta sunt: sic & delectationes q̃ ab his
Adhuc nõ necessariũ alterũ quidẽ esse melius delectatione. q̃ad
modum qdam aiũt finem generatione, nõ eni generationes sũt
neqꝫ cũ generatione oẽs, sed opationes & fines, neqꝫ factoꝝ acci
dunt sz vtentiũ. & finis nõ oim alteꝝ qdẽ, sed ipfectionẽ ducen=
tiũ nature. Propter qd & nõ bene habet sensibilẽ gnationẽ dice
re esse delectationẽ, sed magis dicendũ opationẽ eius qui scdm
naturã habitus, pro eo autẽ quod est sensibilẽ nõ impeditã vide
tur autẽ generatio q̃dã esse qm̃ principaliter bonũ, opatinẽ eniꝫ
generationẽ existimãt esse, est aũt posteri⁹ esse autẽ prauas/ quo
niam egritudinalia quedã delectabilia: idem quoniã sana q̃dam

(c) 2007 Ministerio de Cultura

praua ad pecuniam. hec quedam praua ambo. sed non praua secundum hoc quia & seculari aliquando quidem nocet ad sanitatem. Impedit autem neq; prudētie neq; habitui neq; vnique ab vno quoq; delectatio. sed aliene. qa quea speculari & discere magis faciūt speculari & discere. Artis autem nō est opus neq; vnā delectationem rationabiliter accidit. neq; enim alteri⁹ operationis neq; vnius ars est sed potentie. q̄uis & pigmētaria ars & pulmētaria videmur delectationis esse. Temperatum autem fugere & prudentem persequi non tristem vitam & pueros & bestias persequi eodem soluuntur omnia. quia & dictum & qualiter bone simpliciter: & qualiter non bone omnes delectationes. tales & pueri & bestie persequuntur & harum non contristationem prudens: eas que cum concupiscētia & tristicia corporales. tales enī hee & harum superabundantias secundum quas intemperatus. propter quod temperatus fugit has quia sunt delectationes & tēperati.

¶Capitulum. xviii. rationibus ostēsiuis & ad impossibile ostendit q̄ delectatio est bonum & q̄ aliqua est optima.

SEd tamen quoniam & tristicia malum confessum est & fugibile. hec quidem enim simpliciter malum: hec autem in eo q̄ quo impeditīa. fugibili autem contrarium vel fugibile aliquid & malum & bonum necessarium igitur delectationem bonum quoddam esse. vt enim spensippus soluebat non conuenit solutio. quemadmodū maius minori & equali contrarium. nō enim vtiq; dicet quod vere malum quidem esse

(c) 2007 Ministerio de Cultura

delectationem. Optimum autem nihil prohibet delectationem aliquam esse si quedam praue delectationes quemadmodum & scientiam quandam quibusdam prauis existentibus. Forte autē & necessarium si quidem vnius cuiusq; habit⁹ sunt operationes non impedite sic si omnium operatio est felicitas. sic est alicuius ipsorum si fuerit non impedita eligibilissimam esse. hec autem ē delectatio. quare erit vtiq; aliqua delectatio optimuz: multis delectationibus prauis existentibus si contingit simpliciter. Et ꝑpter hoc omnes felicem delectabilem existimāt esse vitam. & implicant delectationem in felicitatem rationabiliter neq; enī vna operatio perfecta impedita. felicitas autem perfectorū. Propter quod indiget felix his que in corpore bonis/ & hiis que extius. & fortuna: & non impediant hec. rotatum autem & in fortuniis magnis incidentem/ felicem dicentes esse si est bonus/ vel volentes vel nolentes nihil dicunt. propter indigere autem fortuna: videtur quibusdam idem esse bona fortuna felicitati/ non existens quia & ipsa superexcellens impediens est. & forte nō est bonam fortunam vocare iustum ad felicitatem enim terminus ipsius. Et persequi autem omnia & bestias & homines delectationem/ signum quoddam eius est quod est esse aliqualitet optimū. Quā populi celebrant omnino fama perire nulla potest ipsā. fama autem non omnino ꝑditur quā populi multi famant. Sed quoniam non eadem neq; natura/ neq; habitus optim⁹/ neq; est/ neq; videtur/ neq; delectationem persequūtur eandem omnes delectatōez tamen omnes forte autem & persequūtur nō quam existimant/ neq; quam vtiq; dicerent: sed eandem omnia enim na

(c) 2007 Ministerio de Cultura

tura habent quoddam diuinum. Sed & assũpserunt nominis he reditatem corporales delectationes: propter & pluries inclinare in ipsas / & omnes participare ipsas. propter solas igitur cogni: tas esse: has solas existimant esse. Manifestum autem & quonia; si non delectatio bonum: & operatio: non erit viuere delectabili ter felicem. cuius enim gratia indigeret vtiq; ipsa: si quidem nõ bonum? Sed & triste cõtingit viuere. neq; malum enim neq; bo num tristicia. si quidem neq; delectatõ. quare propter quid vtiq; fugeret. Neq; vtiq; delectabilis vita studiosi: si non & operatio: nes ipsius.

¶Capitulum. xix. de delectationibus corporalib⁹

DE corporalibus autem vtiq; delectationibus intendẽ dum dicentibus. quoniam quedam delectationes eli: gibiles valde. puta bone. sed non corporales & circa quas intemperatus. Propter quid igitur contrarie tristicie male malo enim contrarium bonum. vel sio bone vt necessarie quo: niam & non malum bonum est vel vsq; ad hoc bone habituum quidem enim & motuum quorũcũq; non est melioris superabun dãtia / neq; delectationis. Quantorũcũq; autem est & delectatio nis est. corporalium autem bonorum est superabundãtia. & pra: uus per sequendo superabundantiam est prauus. sed non neces: sarias. omnes enĩ gaudent aliqualiter & pulmentis & vino & ve nereis: sed non vt oportet. contrarie autem in tristicia. non eni; superabundatiam fugit. sed totaliter. non enim superabundãtie tristicia contraria sed persequenti superabundantiam. Quia autẽ non solum oportet verũ dicere / sed & causam falsi hoc enim cõ

(c) 2007 Ministerio de Cultura

fert ad fidem: cum enim rationabile appareat propter quid vide
tur verum non est verum facit credere vero magis. quare dicen
dum propter quid videntur corporales delectationes eligibilio
res. Primum quidem vtiq; quoniam expellit tristiciam. & ꝓpter
superabundantias tristicie & existente medicina delectationem
persequuntur superabundantem & totaliter corporalem. vehe=
mentes autem fiunt medicine. propter quod & queruntur ꝓpter
iuxta contrarium apparere. Et non studiosum vtiq; videtur de
lectatio propter duo hec. quemadmodum dictum est: quoniam
hee quidem praue nature sunt operationes vel ex natiuitate: quē
admodum bestie vel propter consuetudinem. quemadmodum
que prauorum hominum. hee autem medicine quoniam indigē
tis & habere melius q̄ fieri hee autem accidunt hiis qui perficiun
tur secundum accidens igitur studiose. Adhuc persecuti sunt ꝓ=
pter vehemētes esse/ a nō potentibus aliis gaudere. ipsi igitur si
biipsis sitim quandā ꝓparant q̄nquidē igitur innocuas: non in
crepabile. q̄ autē nocuas: prauū cū nō habeant alteras in quib⁹
gaudent. etenim multis triste propter naturā. semper enim labo
rat animal. quemadmodum & naturales sermones testantur. vi
dere audire dicentes esse triste. sed iam assueti sumus vt aiunt. Si
militer autem & in iuuentute quidē ꝓpropter augmentationem
quemadmodum vinolenti disponuntur & delectabile iuuentus
Melancolici autem secundum naturam indigēt sēper medicina
eteni corp⁹ morsu cōsūitur ꝓpter cōplexionē. & sēp in appetitu
vehemēti sūt. expellit aūt delectatio tristiciā & q̄ cōtraria & que
contingens si sit fortis. & propter hec intemperati & praui fiunt.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Que autem sine tristicia non habent superabundãtiam. hec autem que natura delectabilium & non secundum accidens. dico autem secundum accidens delectabilia medicantia. quoniã enĩ accidit sanari sustinente sano operante aliquid propter hoc delectabile videtur esse: natura autem delectabilia que faciunt actũ talis alicuius nature. Non semper autem nullum delectabile idẽ propter non simplicem esse naturam nostram. sed esse aliquid & alterum secundum q̃ corruptibilia. quare & si quid alterum agat hoc alteri nature preter naturam. cum autem appropiet: neq̃ triste videtur neq̃ delectabile igitur. Quare si huiꝰ natura simplex sit semper eadem actio delectabilissima erit. propter quod deus semper vna & simplici gaudet delectatione. non enim solũ motus est opatio. sed & ĩmobilitatis. & delectatio magis in quiete est q̃ in motu. Transmutatio autem omnium dulcissimum secundum poetam propter mallciam quandam. quemadmodum enĩ homo facile transmutabilis qui malus & natura que indiget trãsmutatione. non enim simplex neq̃ epieikes. De continẽtia quidẽ igitur & incontinentia & delectaiione & tristicia dictum est. & quid vnum quodq̃: & qualiter hoc quidem bonum ipsorum est: hec autem mala. iam autem de amicicia dicemus.

¶ Libri octaui de amicicia & speciebus eius & de speciebus policie & transgressionibus ipsius sunt. Capitula. xvii.

¶ Capitulum primum aperit intentum & dat rationes q̃ maxime necessaria est amicicia in vita.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Ost hec autem & de amicicia sequitur vtiq; pertransire, est enim virtus quedam vel cum virtute. Adhuc maxime in vita necessarium ſine amicis enim nullus vtiq; eligeret viuere hns reliqua bona omnia. etenim ditantibus & principatus & potentatus possidentib⁹ videtur opus esse amicis maxime. que enim vtilitas talis bone fortūe ablato beneficio quod fit maxime & laudabilissime ad amicos vel qualiter vtiq; seruabitur & saluabitur sie amicis, quanto enim maior tanto minus secura. In inopia autem & reliquis infortuniis solum existimant refugium esse amicos & iuuenibus autem ad impeccabile & senioribus ad famulatum & ad deficientiam actionis propter debilitatem adiutorij, hiisq; qui in sūmo ad bonas acciones, simulq; duo venientes, etenim intelligere & agere potentiores. Naturaq; inesse videtur ad id quod genuit genito, non solum in hominibus sed in volatilib⁹ & plurimis animaliū. & hiis q vni⁹ gentis adinuicem & maxime hominibus vnde & philantropos laudamus, videbit autem vtiq; aliquis & in erroribus vt familiare omnis homo homini & amicum. Videtur autem & ciuitates continere amicicia, & legis positores magis circa ipsam student q̄ iusticiam, cōcordia enim simile aliquid amicicie videtur esse, hanc autem maxime appetunt, & contentionem inimicam existentem maxime expellunt. Et amicis quidem existentibus nihil opus est iusticia, iusti autem existentes indigent amicicia & iustorum quidem maxime amicabile esse videtur, non solum autem necessariū sed & bonū. phylophilos enī laudamus philosilia

(c) 2007 Ministerio de Cultura

q̃ videtur bonorum aliquid esse, & quidam eosdem existimant viros bonos esse & amicos.

¶ Capitulum secũdum mouet quoddam dubium circa amicicia & ostendit qualia de ipsa dubia sũt hic determinãda & corripit dicẽtes q̃ nõ hẃ ſpes.

DVbitantur autem de ipsa non pauca. hij quidem enij similitudinem quandam ponũt ipsam. & similes amicos. vnde similem aiũt ad similem & koloyum ad koloium. & quecunq̃ talia. hij autem ex contrarietate singulos omnes tales aiunt adinuicem esse. Et de hiisp̃is superius querunt & naturalius. euripedes quidem dicens desiderare pluuiam quidem terram siccatam. desiderare autem venerabile celum impletum pluuia / cadere in terrã. Et eraclitus cõtrarium cõferens. & ex differentibus optimam armoniam. & oia secundũ litẽ fieri. Ex contrarietate aũt hiis / & alij: & empedocles. simile enim simile appetit. Naturalia quidem igitur q̃stionũ relinquuntur. nõ enim ꝓpria p̃ntis intẽtionis quecũq̃ autẽ sũt humana & cõueniẽtia ad mores & passiones hec intendamus. puta vtrũ in oibus fit amicicia: vel nõ: possibile malos existẽtes amicos esse: & vtrũ vna species amicicie est vel plures. Vnã quidẽ existimãtes q̃m recipit maius & minus / nõ sufficiẽti crediderũt signo. recipiũt enim maius & minus / & altera specie: dictum est autem de ipsius superius.

¶ Capitulũ iiij. inuestigat quattuor ꝓtes diffinitionis amicicie & concludit ex hiis eius diffinitionem

FOrte autem vtiq̃ de ipsis fiet manifestũ cognito amabili. videtur enim non omne amari: sed amabile. hoc autem esse bounm: vel delectabile videbitur autem vtiq̃ esse vtile per-

(c) 2007 Ministerio de Cultura

quod fit bonũ aliquod, vel delectatio. quare amabilia vtiq; erũt
& bonũ & delectabile vt fines, Vtrũ aũt bonũ amãt vel quod ip
sis bonuz. dissonant enĩ qñz hec similiter aũt & circa delectabile
ipsum, Videtur autẽ & quod ipsi bonũ amare vnusquisq; & esse
simpliciter qdẽ bonũ amabile, vnicuiq; aũt quod vnicuiq; amat
aũt vnusqsq; nõ ens ipsi bonũ, sed apparens/ differt aũt nihil erit
enim amabile apparẽs, Tribus autẽ entibus ꝓpter q̃ amãt inani
matorum: quidem amatione non dicitur amicicia. nõ enim est
redamatio neq; voluntas illorũ boni. ridiculũ enĩ forte vino vel
le bonũ, sed si quidẽ saluari vult ipsum: vt ipse habeat, amico au
tem aiunt oportere velle bona illi⁹ gr̃a, Volẽtes sic bona beniuo
los dicunt/ si non idem & ab illo fiat, beniuolentiã enĩ in contra
passis amiciciam esse vel apponendum non latentem, multi en
sunt beniuoli quibus non viderunt. existimãt autem epyeikes es
se vel vtiles, hoc autẽ idem & si illorũ aliquis paciatur ad hunc
beniuoli quidẽ igitur isti vidẽtur adinuicẽ, amicos autẽ qualiter
vtiq; aliqs dicat: latẽtes vt habẽt sibi ipsis Oportet ergo beneuel
le adinuicẽ & velle bona non latẽtes ꝓpter vnũ aliquod dictoꝝ

¶ Capitulum quartum distinguit species amici=
cie & exequitur de amicicis vtilis & delectabilis,

Differunt autem hec adinuicem specie & amationes er
go & amicicie, tres enim species amicicie equales nu=
mero amabilib⁹, secundũ enĩ vnũ quodq; est redama
tio nõ latẽs, amãtes autẽ adinuicẽ volũt bona adinuicẽ sic secũ
dum q̃ amãt, Quiqdẽ igit ꝓpter vtile amãt adinuicẽ nõ scdz se
ipsos amãt: sed scdm q̃ fit aliquod ipsis adinuicem bonũ, similiter

(c) 2007 Ministerio de Cultura

autem& qui propter delectationem.non enim in quales quosdã esse diligũt eutrapelos/sed quoniã delectabiles sibi ipsis. quiq; propter vtile amant propter sibi ipsis bonum diligunt. & qui ꝑ pter delectationem propter sibi ipsis delectabile& non secundũ q̃ est amatus est:sed scd̃m q̃ vtilis vel delectabilis. & secundum accidẽs vtiq; aicicie hee sunt.nõ enĩ scd̃m q̃ amatus sic amatur. sed secundũ q̃ tribuunt.hij quidẽ bonũ aliquod:hij autẽ delecta tionẽ.Facile solubiles vtiq; tales sunt nõ permanentibus ipsis si milib⁹.si enĩ non adhuc delectabiles vel vtiles sunt:quiescunt a= mantes. vtile autẽ non permanet.sed alias fit aliud.dissoluto igi tur propter quod amici erant:dissoluitur & amicicia: vt existẽte amicicia ad illa.Maxĩe autem in senibus talis videtur aicicia fie ri.nõ enĩ delectabile tales persequuntur sed vtile. Et eorum qui in adolescentia:& iuuenum quicunq; cõferens persequuntur nõ o io autẽ tales.neq; cõuiuũt adinuicẽ:qñ; autem neq; sunt delec tabiles neq; vtiq; indigent tali societate:si non vtiles sint.in tan tum enĩ sunt delectabiles:inq̃tũ specie habẽt boni in has autez & peregrinã ponunt. Iuuenũ autẽ amicicia ꝑpter delectationẽ esse videtur secundum passionem enĩ isti viuunt:& maxie ꝑsequũtur delectabile ipsis & p̃sens.etate autẽ transcendẽte & delectabilia fiunt altera. ꝑpter quod velociter fiũt aici & quiescũt simul enim cum delectabili aicicia transcinditur talis aũt delectatiõis velox transmutatio. Et amatiui autẽ iuuenes secundũ passionẽ eniz & ꝑpter delectationẽ q̃ multum amatiue. ꝑpter quod amãt& cito quiescũt multotiens eadẽ die trãscendentes.cõmanere aũt ꝑ to tam diẽ & cõuiuere isti volũt.fit enĩ ipsis quod scd̃m aicicia sic.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

¶Capitulum quintum de amicicia bonorum que est secundum virtutem & circa honestum.

PErfecta autem est bonorum amicicia: & secūdum virtutem similium. isti enim bona similiter adinuicē volunt scdmq; boni boni autem sunt secundum seipsos volentes autem bona amicis illorum gratia maxime amici. propter se ipsos enim sic habent & non secundum accidens. permanet igitur horum amicicia vsquequo vtiq; boni sunt, virtus autem mansiuum & est vterq; simpliciter bonus: & amico, boni enī & simpliciter boni: & adinuicem vtiles, similiter autem & delectabiles, boni enim & simpliciter delectabiles & adinuicem, vnicuiq; enim secundum delectationem sunt proprie actiones & tales bonorum autem tales aut similes. Talis autem amicicia māsiua rationabiliter est, copulat enim in ipsa omnia quecunq; oportet amicis existere, omnis enim amicicia propter bonum est vel propter delectationem vel simpliciter vel amanti: & secundum similitudinem quandam, huic autem omnia existunt dicta secundū se ipsos, hac enim similes & reliqua, quodq; simpliciter bonum: & delectabile simpliciter est, Maxime itaq; hec amabilia & amare autem & amicicia, in hiis maxime & optima raras autem verisimile tales esse, pauci enim tales, adhuc autem indiget tempore & consuetudine, secundum prouerbium enim non est scire ad inuicem antedictos sal cōsumere, neq; acceptari oportet priꝰ neq; eē amicos, anteq̄ vterq; appareat amabilis & credatur. Qui au autem cito / adinuicem amicabilia faciunt: volunt quidem amici esse, non sunt autem si non & amabiles, & hec sciat, voluntas

(c) 2007 Ministerio de Cultura

quidem igitur velox amicicie fit, amicicia autem non. Hec quidem igitur & secundum tempus: & secundum reliqua perfecta ē & secundū omnia hec fit, & similis vtriq; ab vtroq; / quod oportet amicis existere.

¶ Capitulum sextum ostendit in quo alie amicicie sunt similes perfecte.

QVe autem ꝓpter delectabile similitudinē huiꝰ habet, eteni boni delectabiles adinuicē. Similiter autē & qui ꝓpter vtile, eteni tales adinuicē boni. Maxime autē & in hiis amicicie ꝑmanēt: cū equale fiat adinuicē, puta delectatio, & nō solum fit: sed ab eodem. quale eutrapelis, & non vt amatori & amato. non enim in eisdē delectātur isti. sed hic qdē vides illū: hic autē famulatū recipiēs ab amatore. finiēte autē pulcritudine alias hora qñ & amicicia finit. huic quidē enī nō est visio delectabilis / huic autē non fit famulatus, muiti autē rursus ꝑmanent si ex consuetudine mores diligāt similis cōsuetudinis existentes. Qui autē nō delectabile cōmutāt: sed vtile in amabilibꝰ: & sunt minus aici & ꝑmanēt, q autē ꝓpter vtile existētes amici simul cū cōferente dissoluuntur. nō enī adinuicē erūt aici. sz vtilis

¶ Capitulum septimum in quo sunt dissimiles

PRopter delectationem quidem igitur & propter vtile & prauos contigit amicos adinuicem esse & epyeikes prauis & neutrū qualicūq;, ꝓpter se ipsos autē palam: quia solos bonos. mali enī nō gaudent se ipsis: si non aliqua vtilitas fiat. Et sola autem bonoꝝ amicicia intrās mutabilis est. nō enī facile nulli credere de eo qui in multo tēpore ab ipso ꝑbatꝰ ē:

(c) 2007 Ministerio de Cultura

& credere in hiis & nũq̃ vtiq̃ iniustũ facere & quacũq̃ alia in ea q̃ vt vere amicicia dignificãtur. in aliis autẽ nihil ꝓhibet talia fi eri. quia enĩ hoies dicunt amicos & ꝓpter vtile: q̃admodum ciui tates: videntur enĩ cõpugnationes ciutatib⁹ fieri gr̃a cõferẽris: & eos q ꝓpter delectationẽ adinuicẽ diligut: q̃admodũ pueri: for te quidem oportet dicere & nos amicos tales. Species aũt aicicie plures, & primo q̃dem & principaliter bonorũ secundũ q̃ boni, reliquas aũt scd̃m similitndinẽ, scd̃m q̃ enĩ bonũ aliud & simile aliquid sic amici. eteni delectabile bonũ aliquod amatorib⁹ de= lectationũ, non oio autem hee copulãtur, neq̃ fiunt amici ꝓpter vtile & delectabile. non oino enĩ coniũguntur q̃ secundum acci dens in hac autẽ species amicicia distributa praui quidẽ erunt a mici ꝓpter delectationẽ: vel vtile sic similes existẽtes. boni autẽ ꝓpter seipsos amici, secundũ q̃ enĩ boni, isti quidẽ igitur simpli citer amici illi autem secundum accidens, & in assimilari hiis,

¶Capitulum octauum agit de speciebus amici= cie per operationem ad actum proprium,

QVemadmodum autem in virtutibus hij quidem secũ dum habitum: hij autem secundum operationem bo ni dicuntur. sic & in amicicia, hij quidem enim conui uentes gaudent adinuicem, & tribuunt bona, hij autem dormiẽ tes vel separati locis nõ operantur quidẽ: sic autẽ habẽt vt ope rari amicabiliter. loca enim non dissoluunt amiciciam simplici= ter sed operationẽ. si aũt diuturna absentia fiat: & amicicie vide tur obliuionẽ fucere. vnde dictum est multas vtiq̃ amicicias nõ appellatõ dissoluit. Nõ videt̃ aũt neq̃ senex neq̃ seueri amatiui

(c) 2007 Ministerio de Cultura

esse, breue enim in ipsis quod delectationis. Nullꝰ autem potest per diẽ cõmorari cum tristi neq; cum non delectabili maxime enim natura videtur triste quidem fugere. appetere enim delectabile, Qui autem recipiuntur adinuicem: non conuiuentes aũt beniuolis assimilantur magis q̃ amicis. nihil enim sic est amicorum vt conuiuere. vtilitatem quidem enim indigentes appetũt: cõniorari autẽ simul per diẽ & beati. solitariis quidem enim esse hiis nequaq̃ conuenit. conuersari autem adinuicem non est non delectabiles existentes, neq; gaudentes eisdem. quod connutritiam videtur habere. Maxime quidem igitur est amicicia q̃ bonorum: quemadmodum multotiens dictum est. videtur enim amabile quidem & elegibile quod simpliciter bonum vel delectabile. vnicuiq; autem quod ipsi tale. bonus autem homo propter ambo hec assimilatur autem amatio quidem passioni. amicicia autem habitui. amatio enim non minus ad inanimata est. redamant autem cum electione. electio autem ab habita. & bona volunt amatis illorum gratia non secundum passionem sed secundum habitum & amantes amicum. quod ipsis bonum amãt. bonus enim amicus factus bonũ fit cui amicus. vterq; igitur amat & quod ipsi bonum & equale tribuit volũtati & speciei. dicit enim aicicia equalitas maxie itaq; ei que bonorum hec existunt.

¶ Capitulum. ix. agit de ipsis per comparationem ad subiectum scilicet ad amicos.

IN seueris autem & senibus minus fit amicicia quãto magis discoli sũt: & minus colloquiis gaudẽt hec enim maxime videntur esse amicabilia & factiua amicicie:

(c) 2007 Ministerio de Cultura

propter quod iuuenes quidem fiunt amici cito, senes autem nõ, non enim fiunt amici quibus vti non gaudent. Similiter autem neq; seueri sed tales beniuoli quidem sunt adinuicem, volũt enĩ bona, & obuiant ad necessitates amici autem non omninò sunt propter non cõmorari neq; gaudere adinuicem que vtiq; maxime videntur esse amicabilia. Multis autem esse amicum secũdũ perfectam amiciciam non cõtingit. quemadmodum neq; amare multas simul, assimilatur enim superabundantie, tale autez ad vnum natum est fieri multos autem simul eidem placere valde non facile, forte autem neq; bonum esse. Oportet autem & experientiam accipere & in consuetudine fieri, quod oino difficile ꝓpter vtile autẽ & delectabile multis placere contingit. multi enĩ tales & in paruo tempore ministrationes. Horum autem magis videtur amicicia que propter delectabile: cum eadem ab ambobus fiant, & gaudeant adinuicem vel eisdem quales iuuenum amicicie. Magis enim in hiis quod liberale, que autem ꝓpter vtile negociatorum. Et beati autem vtilibus quidem nihil indigẽt, delectabilibus autem, conuiuere enim volunt aliquibus, triste autem paucum tempus ferunt, continue autem nullus vtiq; sustineret neq; ipsum bonum si triste ipsi erit, propter quod amicos delectabiles querunt. Oportet autem forte & bonos tales existentes: & adhuc sibi ipsis, sic enim ipsis existunt quecunq; oportet amicis. Qui autem in potestatibus diuisis videntur vti amicis, alij enim ipsi sunt vtiles, & alteri delectabiles, ambo autem idem non omnino. Neq; enim delectabiles cum virtute querunt neq; vtiles in bona, sed hos quidem eutrapelos delectabile appeten-

(c) 2007 Ministerio de Cultura

tes. hos autem deinos operari quod preceptum. hec autem non omnino fiũt. in eodem. Delectabilis autem & vtilis simul dictũ est quoniam studiosus. Sed superexcellenti non fit talis amicus: si non & virtute superexcellatur. si autem non: non adequat secũdum analogum superexcessus. non omnino autem consueuerũt tales fieri. Sunt autem igitur dicte amicicie in equalitate. eadem enim fiunt ab ambobus & volunt adinuicem. vel alterum pro altero cõmutant puta delectationem pro vtilitate. Quoniam autẽ & minus hee sunt amicicie: & manẽt dictum. Videntur autem & propter similitudinem eiusdem & esse & non esse amicicie. secũdum similitudinem enim eius que secundum virtutem videtur amicicie. hec quidem enĩ delectabile habet. hec autem vtile. hec autem existunt & illi. In eo autem quod est hanc quidem impermutabilem & mansiuam esse. has autem velociter transcindere aliisq; differre multis: non videntur amicicie propter dissimilitudinem illius.

¶ Capitulum decimum de amicicia existẽte inter inequales.

ALtera autem amicicie est species que secundum superabundantiam. puta patri ad filium & totaliter seniori ad iuniorem. viroq; ad vxorẽ: & omni imperanti ad imperatũ. Differunt autem hee adinuicem. non enim eadem parentibus ad filios: & imperantibus ad imperatos. sed neq; patri ad filium: & filio ad patrem. neq; viro ad vxorẽ: & vxori ad virum. altera enim vnicuiq; bonorum virtus & opus. altera autẽ & ꝓpter que amant. altere igitur & amatões & amicicie. eadẽ qui

(c) 2007 Ministerio de Cultura

dem vtiq; neq; fiunt vtriq; ab vtroq; neq; oportet q̃rere cuz aũ
paren tibus quidem filij retribuũt q̃ oportet generantibus, paren
tes autem filiis q̃ oportet filiis: manſiua taliũ & epyeik es erit am
cicia. Analogum autem in omnibus ſecundum ſuperabundan=
tiam exiſtẽtibus, amicicíis, & amationem oportet fieri, puta me
liorem magis amari q̃ amare, & vtiliorem, & aliorũ vnũquodq;
ſimiliter cũ enim ſecundũ dignitatem amatio fiat: nũc fit aliqua
liter equalitas, quod vtiq; amicicie eſſe videtur. Non ſimiliter au
tem equale & in iuſtus, & amicicia videtur habere. eſt enim in iu=
ſtis quidem equale primo, quod ſecũdum dignitatem, quod au=
tem ſecundũ quãtum ſecũdo in amicicia autẽ quod quidẽ ſecũ=
dum ḡtũ primo: quod autem ſecundũ dignitatẽ ſecundo. Mani
feſtum autẽ ſi multa diſtãtia fiat virtutis, vel malicie, vel ſupera
bundantie, vel alicuius alterius, nõ enĩ adhuc amici ſũt, ſed neq;
dignificãt. Manifeſtũ autẽ hoc in diis. Plurimũ enĩ iſti omnib⁹
bonis ſuperexc ellũt. Manifeſtũ autẽ & in regibus. nõ enĩ his dĩ=
gnificãt eſſe amici, qui multũ defectõres. neq; optis vel ſapiẽtiſ=
ſimis q̃ nullo digni, certa quidem igitur in talibus nõ eſt diffini=
tio vſq;quo amici. multis enim ablatis adhuc manet, multũ au=
tem ſeparati, puta a deo non adhuc. Vnde & dubitatur ne forte
non volunt amici amicis maxima bonorum, puta eos deos eſſe
non enim adhuc amici erunt ipſis, neq; vtiq; bona amici, amici
enim bona. Si itaq; bene dictum eſt, quoniã amicus amico vult
bona illius gratia: manere vtiq; oportet qualiſcunq; eſt ille bo=
num autem enti volet maxima eſſe bona? Forte autem non pre
omnibus, ſibi ipſi enim vnuſquiſq; maxime vult bona.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

¶Capitulum.xi.qualiter amari & amare se habent ad amicicia.

MVlti autem videntur propter amorem honoris/ velle amari:magis q̃ amare.propter quod amatores adulationis multi.superexcellẽs enim amicus adulator: vel fingitur talis & magis amare q̃ amari.amari autem prope esse videtur ei quod est honor ari quod vtiq; multi appetunt non propter se ipsum autem videntur desiderare honorem:sed secundu3 accidens.gaudent enim multi ab hiis qui in potẽtatibus honorari propter spem.existimant enim adipisci ab ipsis quo indigẽt vt itaq; signo bone passionis gaudent honore.ab epyeikib' autem & scientibus appetẽtes honorem firmare propriam opinionem de ipsis appetunt gaudent vtiq; q̃ sint boni credentes dicẽtium iudicõ.in amari autem secundum se ipsum gaudent.ppter quod videbitur vtiq; melius esse eo quod est honorari.& amicicia secundum se ipsum eligibile esse. Videtur autem magis in amare q̃ in amari esse.signum autẽ matres eo quod est amare gaudentes.quedam enim dant filios suos nutrici/ & amant quidem scientes:redamari autem non querunt si vtraq; non contingãt sed sufficiens ipsis videtur esse si videant bene operantes.& ipse amãt ipsos:& si illi non possunt mr̃i que conueniunt tribuere ꝑpter ignorantiam.Magis autem amicicia existente in amare/ & amatoribus laudatis amicorum virtus amare videtur.quare in quibus hoc fit secundum dignitatem.isti mansiui amici.& taliũ amicicia sic vtiq; autem & inequales maxime erunt amici.equabuntur eni vtiq;.equalitas autem & similitudo amicicia & ma=

(c) 2007 Ministerio de Cultura

xime quidem eorum que secundum virtutem similitudo mãsiui enim existentes secundum seipsos & adinuicẽ manent. & neqꝫ indigent prauis: neqꝫ ministrant talia. sed vt dicere & prohibent. bonorum enim neqꝫ ipsos peccare: neqꝫ amicis cõcedere ministrare. mali autem quidem firmum non habent. neqꝫ enim sup̃is permanent similes existentes. in paucũ enim tempus fiunt amici gaudentes adinuicem malicia. vtiles autem & delectabiles in plus permanent. vsqꝫ enim vtiqꝫ tribuant delectationes vel vtilitates adinuicem. Ex cõtrariis autem maxime quidem videtur propter vtile fieri amicicia. puta pauper diuiti indisciplinato scienti. quo enim existit aliquis indigens hoc appetens redonat aliud. hic autem vtiqꝫ aliquis attrahit & amatorem & amatum & pulcrum & turpẽ: propter quod videtur amatores ridiculi qñꝫ dignificantes amari vt amãt. sed tñ amabiles existentes equaliter forte dignificandum. nihil autem tale habentes ridiculum forte autem neqꝫ appetit contrarium secundum seipsum sed secũdũ accidens. appetitus autem medij est. hoc autem bonũ. puta sicco non hũidum fieri. sed ad medium venire & calido & aliis similiter. hec quidem igitur dimittantur: etenim est magis alienum.

¶Capitulũ. xii. ꝙ spẽs aicicia sequũtur politicas cõicatiões

Videtur autem qadmodum in principiis dictum est circa eadem & in eisdem esse amicicia & iustum. in omni enim cõicatione videtur aliquod iustum esse amicicia autem appellant igitur vt amicos cõnauigatores & cõmilitones. similiter autem & eos qui in aliis cõicationibus secũdum quod autem cõicant. in tantũ est amicicia. etenim iustum. & pro

(c) 2007 Ministerio de Cultura

uerbium coũia que amicorum recte: in cõicatione enim amicicia. Sunt autem fratribus & cõnutritis omnia cõia. aliis autẽ discreta. & hiis quidem plura. hiis autem minora. etenim amicicia rum hee quidẽ magis: hee autem minus. differunt autem & iusta non enim eadem parẽtibus ad filios: & fratribus adinuicẽ neq; etayris: & ciuib⁹. similiter autem & in allis amicicíis. altera itaq; & iusta ad singulos horum. & augmentationem accipiunt ĩ magis amicos esse. puta pecuniis priuare etayrũ durius q̃ ciuẽ. & nõ iuuare fratri q̃ extraneo & percutere patrẽ q̃ quẽcũq; alium. augmẽtari autem natum est simul amicicie & iustum. & in eisdem entia. & ad equale pertingentia. Cõicationes autem omnes particulis assimilantur politice / conueniunt enim in aliquo conferente & tribuente aliquid eorum que ad vitam. sed & politica cõicatio conferentis gratia videtur: & ex pricipio conuenire & permanere. hoc enim & legispositores coniectant: & iustum aiunt esse. quod cõiter conferens. Alie quidem igitur cõicationes secundũ partes conferens appetunt. puta nauigatores quidẽ quod secundum nauigiũ ad operationẽ pecuniaq; vel aliquid talium. cõmilitones autẽ quod secundũ bellũ: sĩe pecuniã sĩe victoriã. sĩe ciuitatem appetentes, similiter aũt & tribules & plebegũ. Quedã autem cõicationũ ꝓpter delectationẽ videntur fieri concorcantiũ & exanistarũ. hee enĩ grã sacrificij & cõnubij. oẽs autem hee sub politica consueuerunt esse. non enim presens conferens politica appetit: sed in omnẽ vitã. Et sacrificia facientes & circa has cõgregationes honoresq; tribuentes diis: & sibi ipsis requiẽ acquirentes cum delectatione, antiqua enĩ sacrificia & congregatiões

(c) 2007 Ministerio de Cultura

videntur fieri post fructuum collectiones. puta p̃micie. maxime enim in hiis vacabant temporibus. omnes itaq; cõicationes p=ticule videntur politice esse: consequuntur autem tales amicicie/ talibus cõicationibus.

¶ Capitulum. xiii. distinguit tres politicas & tres harum transgressiones.

POlitice autem sunt tres species. equales autem & trãs=gressiones. puta corruptiones harum. sunt autem po=litice quidem regnũ & aristocracia: tercia autem que a preciis quã timocraciã dicere cõueniens videtur politicã autez consueuerunt ipsum plures vocare. Harũ autem optia quidem regnũ. pessia aũt tymocracia. Trãsgressio autẽ regni qdẽ tyrãnis ambe enim monarchie. Differũt aũt plurimũ. tyrãnus quidẽ enim sibi ipsi cõferens intendit. rex autem quod subditorũ. nõ eniz est rex qui nõ per se sufficiẽs & oibus bonis supexcellens. talis autẽ nullo indiget. vtilia igitur sibi ipsi quidẽ non vtiq; intendit. sub ditis autem qui eniz non talis clerotes vtiq; magis quidẽ erit g̃ rex. Tyrãnus autem ex contrarietate huic sibi enim bonum per sequitur. Et manifesti⁹ in hac quoniam pessima: & pessimum au=tem contrarium optimo. transgreditur autem ex regno in tyrã=nidem: prauitas enim monarchie tyrannis. maliis autem rex ty=rannus fit. Ex aristocratia in obligarchiam malicia principium. qui tribuunt que ciuitatis preter dignitatem: & omnia vel pluri=ma bonorum sibi ipsis & principatus semper eisdem de plurimo facientes ditari. pauci igitur principantur: & mali pro hiis qui maxime epyeikes. Et tymocratia vtiq; in democratiam.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

cõterminales enim sunt hee. multitudinis enim vult & tymocra
tia esse. etequales omnes qui in honoratione. Minimum autem
malum est democratia. in parũ enim transgreditur politicie spe
Transmutant quidem igitur maxime sic politice. manifestũ eni
sic & faciliter transgrediuntur. Similitudines autem ipsarum &
velut exemplum accipiet aliquis vtiq; & in domibus. patris qui
dem enim ad filios cõicatio regni habet figuram. filiorum enim
patri est cura. hic autem & homerus patrem iouẽ appellat, pater
nnus autem principatus vult regnũ esse. in persis autem q patris
tyrãnicus. vtũtur autem vt seruis filiis. Tyrãnicus autem & qui
dñi ad seruos. dñi enim conferens in ipso operatur. Et hic quidẽ
igitur rectus videtur. persecus autem peccat & differentium eni
principatus differentes. Viri autem & vxoris aristocraticus vi
detur. secũdum dignitatem autem vir habet. & circa hec q̃ opor
tet virum. quecunq; autem vxori congruunt illi reddit. omniu;
autem dñans vir. in obligarchiã transponitur. prepter dignitatẽ
eni ipsã facit. & non secundũ q̃ melius, Qñ; autem principãtur
vxores heredes existentes. non itaq; fiunt secundum virtutem
principatus. sed propter diuicias & potentiã. q̃admodu; in obli-
garchiis. Timocraticus autem videtur qui fratrum. equales eni;
nisi inquantũ etatibus differunt. propter quod si multũ etatibus
differũt: nõ adhuc frna fit amicicia. Democratia autem maxime
quidem in hiis que sie dñatõne habitationum. hic enim omnes
ex equali. & in quibus debilis q principatur & vnicuiq; potestas.

¶ Capitulum. xiiii. distinguit species amiciciaru;
secundum diffinitionem dictarum policiarum.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

SEcundũ vnãquãq; autem vrbanitatem amicicia videtur inquantum & iustum. regi quidem ad subiectos in superabũdantia beneficij. benefacit enim subditis si quidem bonus eris curam habet ipsorum vt bene operentur. q̃admodum pastor ouium. vnde & homerus agamenona pastorem populorum dixit. Talis autem est paterna differt autem magnitudine beneficiorum. causa enim essẽdi. quod putatur maximum existimari maximi esse. & nutrimenti & discipline. sed & p̃ genitoribus hec attribuuntur & natura enim principatum pater filiorum. & progenitores nepotum. & rex subditorum. In superexcessu autem amicicie hee. propter quod & honorantur parentes & iustum vtiq; in hiis non idem. sed secundum dignitatem: sic enim vtiq; & amicicia. Sed & viri ad vxorem eadem amicicia: & in aristocracia secundum virtutem & meliori plus bonum & congruens vnicuiq; sic autem & iustum. Que autem fratrum ecayrike assimilatur. equales enim & coetanei tales autem vnius discipline & vnius moris vt in multum assimilatur vtiq; huic & que secundum tunocraciam. equales enim ciues volunt & epieikes esse. in parte itaq; principari & ex equali. fit vtiq; & amicicia. In trãsgressionibus autem q̃admodum & iustum in paruum est. sic & amicicia est. & nequaq̃ in pessima. in tyrãnide eni nihil autem paruum amicicie. in quibus enim nihil coñe imperanti & ĩperato: neq; amicicia. neq; enim iustum. sed velut artifici ad organum & anime ad corpus: & dño ad seruum. iuuantur quidem enim hij ab vtentibus ad vtilitatem. amicicia autem non est ad inanimata. neq; iustum. sed neq; ad equum. vel bouem. neq; ad

(c) 2007 Ministerio de Cultura

ſeruum ſecundũ ꝙ ſeruus, nihil enim coũe eſt. ſeruus enĩ aĩatum organum, organum autem inanimatus ſeruus, ſecundũ ꝙ quidẽ igitur ſeruus non eſt amicicia ad ipſum, ſed ꝙ hõ, videtur enim quidã iuſtũ eſſe omni hõi ad oẽm potentẽ cõicare lege & cõpoſitione, & amicicia ſecundum ꝙ hõ, in paruũ itaq; & in tyranni dibus amicicie & iuſtum, que autem in democraticis in plurimũ multa enim communia inferent equalibus exiſtentibus,

¶Capitulum, xv, ſubdiuidit dictas amicicie ſpẽs,

IN cõicatione quidẽ igitur omnis amicicia ẽ q̃admodum dictum eſt, Diuidet autẽ vtiq; aliquis cõnatam x ethayricã, politice autem & q̃ cõtribulũ & que con nauigantiũ / & quecunq; tales / cõicatiuis aſſimilantur magis q̃ſi enim ſecundum confeſſionem quandã videtur eſſe in has autẽ vtiq; ordinabit quis & peregrinã, Sed & cõnata multifaria vide tur eſſe / & dependere omnis ex paterna, parentes quidem enim diligunt filios vt ſui ipſorum aliquid exiſtentes. filij autem parẽtes vt ab illis aliquid exiſtentes. Magis autem ſciunt parentes q̃ ex ipſis q̃ geniti quoniam ex hiis. Et magis coappro ximatur qd̃ a quo genito q̃ factum facienti, quod enim ex ipſo propinquum ei a quo puta dens vel capillus vel quodcũq; habenti, illi autẽ ni hil quod a quo vel minus. Sed & multitudine temporis, hij quidem enim confeſtim natos diligunt: hij autem procedẽtes temporibus parentes intellectum vel ſẽſum accipientes. Ex hiis autem manifeſtum propter que amant magis matres, Parẽtes quidem filios diligunt vt ſe ipſos, qui enim ex ipſis velut alteri ipſi neſparati / filij autem parentes vt ab illis nati. fratres autem ad-

(c) 2007 Ministerio de Cultura

inuicem in ex eisdem nasci ad illa enim idẽtitas adinuicem idẽ
facit.propter quod aiunt idem sanguinem & radicem:& talia sũt
autem idem aliqualiter & indiuisis.Magnum autẽ ad amicicia3
& connutritum:& quod secundum etatem, coetaneis enim coe=
taneum & qui vnius moris etayri,propter quod& fraterna ethay
rike assimilatur.Nepotes autem & reliqui cognati ex hiis coap=
proximantur in ab eisdem enim esse,fiũt autem hij quidem pro
ximiores.hij autem magis aliẽi.in prope vel longe preducere eẽ
Est autem ad parentes quidem amicicia filiis & hominibus ad
deos vt ad bonum & superexcellens,bene enim fecerunt maxie.
essendi enim & nutriendi/ cause natis & eius quod est discipliari.
Habet autem & delectabile & vtile talis amicicia magis alieno
rum quanto & cõior vita ipsis est.Sunt autem & in fraterna que
quidem & in ethayrica.& magis in hiis/ qui epieikes/& totaliter
similibus:quanto proximiores & ex natiuitate existẽtes diligũt
adinuicẽ/ Et vt magis vnius moris qui ex eisdẽ. Et cõnutriti &
disciplinati similiter,Et secundum tempus probatio plurima &
firmissima,analogum autẽ & in reliquis cognatoꝝ amicabilia,
Viro autem & vxori amicicia videtur secundũ natura3 existere
hõ enĩ natura coniugale magis q̃ politicum,Et q̃to prius& neces
sarium magis domus ciuitate,Et filiorum procreatio cõis aĩali
bus,aliis quidẽ igitur intantũ cõicatio est, hoies autem non so=
lum ꝓcreationis filioꝝ gratia cohĩtant,sed & eorũ q̃ in vita,cõ=
festim enĩ diuisi sunt opera,& sunt altera viri & vxoris , sufficiũt
igitur adinuicẽ ad cõe ponẽtes ꝓpria.Propter hoc autẽ & vtile
esse videtur & delectabile in hac aĩcicia,erit aũt vtiq3 & propter

(c) 2007 Ministerio de Cultura

virtutem.si epieikes sint.est autem vtriusq; virtus & gaudebunt vtiq; tali.Coniunctio autem filij videntur esse.propter quod & citius steriles dissoluuntur.filij enim cõe bonum ambobus.continet autem coũe.Qualiter autem conuiuendum viro ad vxorẽ & totaliter:amico ad amicum nil alterũ videtur queri q̃ qualiter iustum.non enim idem videtur amico ad amicum:neq; ad extraneum & ethayrum & condiscipulum.

¶Capitulum.xvi.qualiter fiunt accusationes seu conq̃itiones in aicicia vtilis q̃ est scd̃m equalitatẽ

TRinis itaq; existentibus amicicijs q̃admodum in pricipio dictum est:& secundum vnãquãq; hiis quidem in equalitate amicis existẽtibus: hiis autem secundũ superexcellentiam etenim similiter boni fiũt amici& melior deteriori.similiter aũt & delectabiles:& ꝓpter vtile/equãtes vtilitatibus & differentes:equales quidẽ scd̃m equalitatẽ oportet in amare & reliquis equare:inequales autem analogum supexcellenciis assignare.Fiunt autẽ accusatões & q̃rele in ea q̃ secundũ vtile amicicia vel sola vel maxie rõnabiliter.q̃quidẽ eni ꝓpter virtutẽ aici existũt bene opari adinuicẽ prõpti sunt.hoc eni virtutis & aicicie.adhuc autẽ contendentiũ nõ sunt accusatiões neq; pugne.amantẽ eni& benefacientẽ nullus cõstristat.sed si sit gratus retribuit bene operãs.Supexcellens autẽ sortiẽs quod appetit.nõ vtiq; accusabit amicũ.vterq; eni bonũ appetit.nõ oino aũt neq; in hiis q̃ ꝓpter delectationẽ.simul eni ambob' fit quod appetunt si in cõmorari gaudent.Ridiculus autem vtiq; videbitur & accusans non delectantem cum possit non cõmorari.q̃ autem

(c) 2007 Ministerio de Cultura

propter vtile accusatia in vtilitate enim vtentes adinuicem sem
per pluri indigent.& minus habere existimant conuenięte.& cõ
queruntur quoniam non ꝗtis indigent:tantis sortiũtur digni exi
stentes. benefacientes autem non possunt sufficere ad tanta: quã
ti patientes indigent. Videtur autem quemadmodum iustum est
duplex/ hoc quidem non scriptum:hoc autem secundum legem
& eiꝰ que secundum optimũ vtilitatis/ hec quidem moralis: hec
autem legalis esse. fiunt igitur accusationes maxime cum non se
cundum eandem cõmutabunt & dissoluũtur. Est autem legalis
quidem foralis in dictis. hec quidem omnino venalis ex manu
in manũ. hec autem liberalior in tempore. secundum confessio=
nem autem quid pro quo. manifestum autem in hac debitum &
non ambiguum. amicatiuam autem dilationem habet. propter
quod apud quosdam horum non sunt iusta. sed existimãt opor=
tere diligere eos qui secundum fidem cõmutant Moralis autem
non in dictis sed vt amico donat. vel cuicũqꝫ alij. reportare au=
tem dignificat equale: vel plus non vt dans:sed accõmodãs. nõ
similiter autem cõmutans & dissoluens accusabit hoc accidit ꝓ
pter velle ꝙ omnes vel plures bona eligere autem vtilia. bonuꝫ
autem benefacere non vt contrapatiatur. vtile autem beneficia
tum esse potenti autem retribuendum secundum dignitatẽ eoꝫ
que passus est & sponte. nolentẽ enim amicum non faciendũ vt
vtiqꝫ peccantem in principio & bene patiẽtem a quo non opor
tuit. non enim ab amico neqꝫ propter ipsum hoc operante. Quẽ
admodum igitur in dictis beneficiatum dissoluendum. sed & cõ
fiteri si potens reddere. impotentem autem neqꝫ dans dignifica

(c) 2007 Ministerio de Cultura

bit vtiq̃.Quare si potens reddendum,in principio autem inten dendum a quo beneficiatur.& in quo,vt in hiis sustineat aũt nõ. Dubitationem autẽ habet vtrum oportet patientis vtilitate mẽ surare & adhuc facers redditionem: vel operantis beneficio:pa: tientes quidem enĩ talia aiũt accipere a beneficis que parua erãt illis,& erant ab alteris accipere paruificantes, hij autem econuer sio/maxima eorum que apud ipsos & que ab aliis non erat & in periculis,vel talibus necessitatibus. Igitur propter vtile quidem amicicia existente/pacientis vtilitas mensũ est,indigens enĩ iste & suff icit ipsi vt assumens equale.tantum igitur fiet adiutorium q̃tum iste iuuatur.& reddendum autem ipsi quantum acceperit& plus,melius enim in hiis autem que secundum virtutem accusa: tiones quidem non sunt,mensure autẽ assimilatur operantis elec tio, virtutis enim & moris in electione principale,

¶ Capitulum,xvii,qualiter fiunt accusationes in a: micitiis que sunt secundum superexcellentiam

Differunt autem in hiis que secũdum superexcellentiã amicitiis,dignificat autem vterq̃ plus habere, cũ au tem hoc fiat dissoluitur amicicia,existimat enim me: lior conuenire ipsi,plus habere.bono enim tribuit plus,similiter autẽ & vtilior.inutilem enim existentẽ non aiunt oportere equa se habere,ministrationem enim fieri & non amicitiam:si non se cundum dignitatem operum erunt que ex amicicia, existimant enim q̃admodum pecuniarum cõicatione/plura accipiunt/ con ferentes plura sic oportere & in amicicia, Indigens autem & de: erior econuerso,amici enim boni esse sufficere indigẽtibus, qd

(c) 2007 Ministerio de Cultura

enim aiunt vtile ſtudioſo vel potenti amicum eſſe nihil receptu
rum. Videtur autem recte vtiq; dignificare & oporte vtriq; plus
tribuere ex amicicia. non autem ex eodem. ſed ſuperexcellenti
quidem honoris. indigenti autem lucri. virtutis quidem eniz be
neficij honor retributio. indigentie autem auxilium lucrum. Si
autem habere hoc & in vrbanitatibus videtur. non enim hono
ratur qui nullum bonum cõi tribuit. cõe enim datur ei qui coũe
beneficiat. honor autem cõe. non enim ſimul ditari a cõibus &
honorari. in omnibus enim minus nullus ſuſtinet. Et autem qui
circa pecunias mioratur honorẽ tribuũt & dona expectanti pe=
cunias. quod ſecundũ dignitatem enim adequat & ſaluat amici
ciam q̃admodum eſt. ſic itaq; & inequalibus aſſociãdũ. & ei qui
in pecunias vtilis eſt vel in virtutẽ honorem reddendum retri=
buentẽ quod cõtingit. poſſibile eni amicicia reqrit nõ quod ſecũ
dum dignitatẽ. neq; eni eſt in omnibus. q̃admodũ in hiis qui ad
deos honorib⁹ & parentes. nullus eni ſecundũ dignitatem aliqñ
vtiq; retribuet. in potentiã autẽ famulans epyeikes eſſe videtur.
Propter quod vtiq; videbitur non licere filio patrem abnegare.
patri autem filium. debentem enim reddendum. nihil autem fa=
ciens dignum eorum que ſubfuerunt operatus eſt. quare ſemper
deb z. quibus autem debetur poteſtas dimittere & patri vtiq;. Si=
mul autem forte nullus aliqñ recedere videtur. non ſuperexcellẽ
te. in malicia. ſic enim naturali amicicia auxiliationem humanũ
non expelli. huic autem fugiendum eſt: vel non feſtinandum ſuf
ficere malo exiſtenti. bene pati enim multi volunt. facere autem
fugiunt vt inutile. de his autem in tantum dictum ſit.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Liber Nonus.

¶Libri noni de quibusdam amicicie proprietatibus sunt Capitula.xiiii.

¶Capitulum primum q̃ amicicia conseruatur per recompensationem secundum proportionem.

IN omnibus autē dissimilium amicíciis: analogū vtiq̃ equat & saluat amicíciam quēadmodū dictum est. puta & in politica coriario p̃ calciamētis & retributio fit scd̃z dignitatē. & textori & reliqs. Hic quidem igitur inuenta istiois mensura. & ad hoc vtiq̃ oia referuntur. & hoc mensurantur. In amicícia autem quandoq̃ quidem amator accusat quoniam superamās non redamatur: nihil habens amabile si sic contingat. multotiens autem amatus: qm̃ prius repromittens omnia tunc nihil perficit. Accidūt autem talia cum hic quidem propter delectationem amatū amet. hic autem propter vtile amatorem. hec autem ambobus non existunt propter hec enim amicicia existente dissolutio fit cum non fiāt gratia quorum amabant. sed existentia nō manentia entia. propter quod tales & amicicie. Que autem morum secundum se ipsam existens manet quemadmodum dictum est. Contēdunt autem: & cum altera fiant ipsis & non que appetunt. simile enim ei quod est nihil fieri: cum eo quod appetit non potitur. puta citharedo repromittens. & quanto melius caneret tanto plus. in mane autem expetenti promissiones: pro delectatione delectationem reddidisse dixit. si quidem igitur vterq̃ hoc volebat: sufficienter vterq̃ habuit. Si autem hic quidem delectationem: hic autem

(c) 2007 Ministerio de Cultura

lucrum & hic quidem habet:hic autem non:non vtiq; erit quod
secundum cõicationem bene,quibusenim indigens/existit hiis
& attendit/& illius quidem gratia hec dabit. Dignitatem autem
vtriusq; ordinare est an dantis vel preaccipientis,qui enim ante
dat videtur concedere illi quod aiunt & pitagoram facere cum
enim doceret quecunq;:honorare discentem iussit quanto vide
tur digna scire & accipiebat tantum' in talibus autem quibusda;
hec sufficit,merces autem viro,Preaccipiẽtes autem argentum
deinde nihil facientes eorum que dixerunt propter superabun=
dantias repromissionum conuenienter in accusationibus fiunt
non enim perficiunt que confessi sunt,hoc autem facere forte so
phiste coguntur propter nullum vtiq; dare argentum pro quib⁹
sciunt,isti quidem igitur quorum accipiebant mercedem/ nõ fa
cientes conuenienter/ in accusationibus sunt, In quibus autem
non fit propter confessionem ministrationis/ hij quidem ꝓpter
seipsos antedantes dictum est:quoniam in accusabiles, talis enĩ
secundum virtutem amicicia.& retributionem faciendum secũ
dum electionem,hec enim amici & virtutis,sic autem videtur &
philosophia cõicantibus,non enim ad pecunias dignitas men=
suratur,preciũq; equipõderans non vtiq; fiet,sed forte quod suf
ficiens,quemadmodum ad deos & parentes contingẽs, Non ta
li autem existente datione sed in aliquo/ maxime quidem forte
oportet retributionem fieri visam ambobus secundum dignita
tem esse,si autem non hec accidat non solum necessarium esse vi
debitur, vtiq; prehabẽtem ordinare.sed et iustum, quantum enĩ
vtiq; iste adiutus est/ vel quanto delectationem vtiq; vellet:tan

(c) 2007 Ministerio de Cultura

tum recipiens habebit ad hec dignitatem etenim in eptõnib⁹ sic videtur factum. Alicubi autem sunt leges voluntariarũ conuentionum vindictas non esse vt opertunum tui credidit dissolui ad huc quemadmodum cõicauit cui enim concessum est hunc existimant iustius ordinare concedente: multa enim non equali appreciantur habentes & volentes accipere propria enim & q̃ dãt singulis videntur multo digna, sed tamen retributio sit ad tantũ quantum vtiq; ordinat accipientes. Oportet autem forte non tãto appreciari quanto habenti videtur dignum, sed quanto ante habere appreciatus est.

¶ Capitulum secundum mouet quedam dubia circa beneficia amicorum & recompensationis eorũ.

Vbitationem autem habent & talia puta. Vtrũ oportet omnia patri attribuere & obedire, vel laborãtem quidem medico obediendum, ducere excercitus autẽ ordinandum bellicosum. Similiter autem amico magis vel studioso ministrandum. Et benefactori reddendum gratiã magis: vel amico dandum si ambobus non contingit. Igitur omniã talia certe quidem determinare non facile. multas enim & oĩmodas habent differentias & magnitudine & paruitate: & bono & necessario. Quoniam autem non omnia eidem reddendum nõ ĩmanifestum. & beneficia quidem retribuendum vt in multũ magis q̃ donandum amicis & quemadmodum mutuum cui debet reddendum magis q̃ amico dandum. Forte autem neq; hoc sẽper: puta liberanti a latronibus vtrum soluentem contra liberãdum & vtiq; quicumq; sit vel non capto, expetenti autem red-

(c) 2007 Ministerio de Cultura

dendum: vel patrem liberandum. videbitur enim vtiq; & seipso magis patrem. Quod igitur dictum est vniuersaliter quidem debitum reddendum si autem superexcedat datio/bono vel necessario ad hoc declinandum quandoq; enim neq; est equale animi preexistentiam retribuere: cum hic quidem studiosum sciens beneficiat. huic autem redditio fiat quam existimat malum esse, neq; enim accommodanti quandoq; reaccomodandum, existimans quidem enim lucrari accomodauit epyeikei existenti. hic autem non sperat lucrari a malo. sic igitur veritate sic habet. non equalis dignitas: sic hoc quidem non sic existimat autem nõ vtiq; videbitur inconuenientia facere, quod quidem multotiens dictum est circa passiones & actiones rationes similiter habent determinatum hiis circa que sunt. quoniam quidem igitur nõ eadem omnibus reddendum, neq; patri omnia quemadmodũ neq; ioui sacrificantur non ĩmanifestum, Quia autem altera parentibus & fratribus & amicis& benefactoribus singulis propria & congruentia attribuendum sic autem & facere videntur, ad nuptias quidem enim vocant cognatos. hiis enim cõmune genus. & que circa hec vtiq; actiones. & in kedea autem maxime existimant cognatos obuiare propter commune, Videbitur autem vtiq; nutrimento quidem parentibus oportere maxime sufficere, vt debentes & causis essendi melius quem sibi ipsis in hoc sufficere. & honorem autem quemadmodum diis. non omnem autem parentibus neq; enim eundem patri & matri. neq; rursus eum qui sapientis vel eum qui ducis excercitus paternum, similiter autem & maternum. Sed & omni seni honorem: eũ qui

(c) 2007 Ministerio de Cultura

ſecundum etatem:aſſurrectione & inclinatione & talib⁹,ad ami micos autem rurſus & fratres confidẽtiam:& omnium cõicatio nem:ſed & cognatis & contribulibus:& ciuibus& reliquis omni bus/ſemper tentandum proprium attribuere & comparare que ſingulis exiſtentia ſecundum proprietatem & virtutem vel vſũ. Eorum quidem igitur qui vnius generis facile iudicium differẽ tium autem difficilius.non tamen propter hoc quidem receden dum ſed vt vtiq; continget ſic determinandum.

¶ Capitulum tercium quando deb; amicicia diſ= ſolui & qualiter ſe habẽdum ad prius amicum ip ſa diſſoluta.

DAbet autem dubitationem & de eo quod eſt diſſolui ai cicias,vel non:ad non permanentes. Vel ad eos quide; qui propter vtile vel propter delectabile amici exiſtunt:cum nõ adhuc hoc habeant.nihil inconueniẽs diſſolui.illorũ enim erãt amici quibus deficientibus rationabile nõ amare. Accuſabit au tem vtiq; aliquis ſi propter vtile vel propter delectabile amans ſimiliter propter morem.q; enĩ in principio diximus plures dif= ferentie fiunt amicis/cũq; non ſimiliter exiſtimant & ſint amici. Cum quidem igitur decipiatur quis & ſuſpicetur amari propter morem nihil illo tale operante ſeipſum cauſetur vtiq;. Cum au tem ab iſtius ſimulatione decipiatur:iuſtum accuſare decipien= tem,& magis q̃ eos qui nũmiſma violant, quanto alterius mali gnitas circa honorabilius mala operatio. Si autem acceptet vt bonum fiat autem malum & videatur vtrum amandum vel nõ poſſibile,ſi quidem non omne amabile ſed bonũ neq; oportet a

(c) 2007 Ministerio de Cultura

matorem, mali enim non oportet esse: neq; assimilari prauo, dictum est autem quoniam simile simili amicum. vtrum igitur confestim dissoluendum, vel non omnibus sed insanabilibus ꝓpter maliciam, directionem autem habentibus/ magis adiuuandum ad morem q̃ substantiam: q̃to melius: & amicicie magis propriũ videbitur autem vtiq; dissoluens nihil inconueniens facere. nõ enim huic vel tali amicus erat alteratum igitur impotens resaluare recedit, Si autem hic quidem permaneat, hic autez epieikes magis fiat & multum differat virtute vtrum vtẽdum amico vel non contingit, in magna autem distantia maxime manifestum fit, puta in hiis que ex puericia amicicciis, si enim hic quidez pmaneat puer secundum mentem, hic autem vir fit qualis optimus: qualiter vtiq; erunt amici/ neq; placentes eisdem: neq; gaudẽtes & tristati, neq; enim circa adinuicem: hec existũt ipsis sic hiis autem non erat amicos esse, conuiuere enim non possibile, dictum est autem de hiis. Vtrum igitur nihil alienius ad ipsum habendũ q̃si non factus esset amicus vnq̃: si autem oportet memoriam habere facte consuetudinis: & quemadmodum amicis magis q̃ extraneis existimamus oportere largiri: sic & factis attribuendum aliquid propter antefactam amicciam, cum nõ propter superabundantiam malicie dissolutio fiat.

¶ Capitulum quartum ostendit qui sunt effectus amicicie & in quibus communicant.

Micabilia autem que ad amicos/ & quibus amicicie determinantur/ videntur ex hiis que ad se ipsum venisse, Ponunt enim amicum volentem & operantem

(c) 2007 Ministerio de Cultura

bona vel apparentia illius gratia. Vel volentem esse & viuere amico ipsius gratia. quod matres xd filios passe sunt & amicorum offensi. Hij autem conuiuentem & eadem eligentem vel condolentē / vel congaudētem amico, maxime autem & hoc circa matres accidit. horū autem aliquo & amicicia determinant. Ad se ipsum autē horū vnū quodcūq; epicikei existit, reliquis autē secūdum q; tales existimant esse. Videbitur enim ḡadmodum dictū est mensura vnicuiq; virtus & studiosus esse. iste enim cōsentit sibi ipsi & eadem appetit secundū omnē aiam & vult vtiq; sibi ipsi bona & apparentia. & operatur boni enī bonū elaborare: & sui ipsius gratia. intellectī enim gratia quod vnusquisq; esse videtur Et viuere autē vult se ipsū & saluari. & maxime hec quo sapit. bonum enim studioso esse. vnusquisq; autē sibi ipsi vult bona. factus autem aliq; nullus eliget oia habere istud quod factum. habet enī & nunc deus bonū. sed ens quidem quod aliqñ. videbitur autem vtiq; intelligēs vnusquisq; esse vel maxime. sed & cōuiuere talis sibi ipsi vult: delectabiliter enī ipsū facit operatorū eteni delectabiles memorie. & futurorum spes bone. tales autem delectabiles. & theorematibus autem abundat mente. condoletq; & cōdelectatur: maxime sibi ipsi. omni enim est idem & triste & delectabile. & non aliud alij. impenitibilis enim vt est dicere. In existere itaq; ad se ipsum horum singula epieikei. ad amicum autē habere quemadmodum ad se ipsum: est enim amicus alius ipse: & amicicia horum esse aliquid videtur. & amici quibus hec existunt. Ad se ipsum autem vtrum est amicicia / vel nō est relinquitur in presenti. Videbitur autem vtiq; sic esse amicicia secūdum

(c) 2007 Ministerio de Cultura

q̃ est duo / vel plura ex dictis. & quoniam superabundantia ami
cicie ei que est ad se ipsum assimilatur. Videntur autem dicta &
multis existere: q̃uis existentibus prauis igitur secundum q̃ pla
cent sibi ipsis & existimant epieikes esse sic participāt ipsis: quia
& valde prauorum & nephariorum nulli hec existūt sed neq̃ vi
dentur, fere autem neq̃ prauis. Differunt autem a se ipsis & alte
ra quidem concupiscunt: alia autem volūt. puta incontinētes eli
gunt enī pro eis q̃ videtur sibi ipsis bona esse delectabilia noci=
ua entia. hi autez rursus ꝓpter timiditatē & desidiā recedunt ad
operari q̃ existimāt sibi ipsis optima esse quib⁹ autē multa & du
ra operata sūt & ꝓpter maliciā odiuntur fugiunt viuere: & interi
munt se ipsos. Querūt itaq̃ mali cū quibus cōmorētur, se ipsos
autem fugiūt, recordātur eni multorū & difficilium & talia altera
sperāt secundū se ipsos entes. cū aliis autē entes obliuiscūtur ni=
hilq̃ amabile habentes nihil amicabile patiūtur ad seipsos. neq̃
gaudent neq̃ condolent tales sibi ipsis, contendit enim ipsoruz
anima. & hic quidem propter maliciam dolet recedēs a quibus=
dam: hic autem delectatur. & hic quidē huc hic autē illuc trahit
q̃admodū discrepātia: si aūt nō possibile simul tristari & delecta
ri / sed post parū tristatur qm̃ delectatus est, & non vtiq̃ volebat
delectabilia hec fieri ipsi, penitudine enī praui replentur, non ita
q̃ videtur prauus neq̃ ad se ipsum amicabile disponi: propter ni
hil amabile habere. Si itaq̃ sic habere valde est miserum fugien
dum maliciam intense & tentandum epieikea esse. sic enim & ad
se ipsum amicabiliter vtiq̃ habebit: & alteri amicus fiet.

¶ Capitulum quintū de beneuolentia an sit amicicia

(c) 2007 Ministerio de Cultura

BEniuolentia autem amicicia quidem videbitur. non tamen est amicicia, fit enim beniuolentia & ad ignotos & latens, amicicia autem non, prius autem talia dicta sunt, Sed neq; amatio est. non enim habet distensionem/neq; appetitum, amationem autem hec sequuntur, & amatio quidē cum consuetudine: beniuo lentia autem & ex repentino, quemadmodum & circa agonistas accidit, beniuoli enim ipsis fiunt & complacent, cooperabuntur autē vtiq; nihil, q; enim diximus repente beniuoli fiunt, & superficialiter diligunt, Videtur vtiq; principium amicicie esse ḡadmodum eius quod est amare ea q̄ per visū delectatio, non enī predelectatus specie nullus amat, gaudens aūt specie nihil magis amat, sed cū absentem desideret: & presentiam concupiscit. sic vtiq; & amicos nō possibile esse nisi beniuolos factos, beniuoli autem facti nihil magis amant, volunt enim solum bona quibus sunt beniuoli, cooperabuntur autem nihil vtiq; neq; turdabuntur pro ipsis, Propter quod transferens dicet quis vtiq; ipsam ociosam esse amiciciam, diuturnam autem & in cōsuetudinem aduenientem fieri amiciciam, nō eā que propter vtile: neq; eam que propter delectabile, non enim beniuolētia in hiis fit. beneficiatus quidem pro quibus passus est retribuit beniuolētiam iusta operans, volēs autem aliquem bene operari: spem habens abundantie per illū non videtur, beniuolus illi esse sed magis sibi ipsi, quemadmodum neq; amic⁹ si curet ipsum propter quēdam vsum, Totaliter autem beniuolentia propter virtutem & epyeckeyam quādam fit cū huic bonus quis appareat, vel fortis vel aliquid talium, quemadmodum & in agonistis diximus,

(c) 2007 Ministerio de Cultura

¶Capitulum Sextum de concordia.

AMmicabile autem & cõcordia videtur propter quod non est omodoxia. hec quidem enim & ignorantib⁹ adinuicem existet vtiq;. Neq; circa quodcũq; consentientes concordare aiunt puta eos qui de celestibus, non enim amicabile de hiis concordare. Sed ciuitates concordare aiunt: cũ de conferentibus consentiant. & eadem eligant & operentur cõiter opinata. circa operabilia itaq; concordant. & horum circa q̃ in magnitudine & contingentia ambobus existere vel omnib⁹, puta ciuitates: cum omnib⁹ videantur principatus eligibiles eẽ. vel compugnare lacedemoniis vel principari pandarũ quando & ipse voluit. Cum autem vterq; se ipsum velit quemadmodum qui in informistis: contendunt. non enim est concordare sibi ipsi vtrũq; bene velle quodcunq; sed quod in eodem, puta cum & plebs & epyeikes optimos principari. sic enim omnib⁹ fit quod appetunt. Politica autem amicicia videtur cõcordia, quamadmodum & dicitur circa conferentia enim est & que ad vitam cõuenientia. Est autem talis concordia in hiis qui epyeikes, isti enim & sibi ipsis concordant & adinuicem in eisdem existentes vt est dicere, talium enim manent voluntates & non transfluunt: quãadmodum euripp⁹, voluntq; iusta & conferentia. hec autem & cõiter appetunt. Prauos autem non possibile concordare tñ in parum, quemadmodum & amicos esse: superabundantiam appetentes in vtilibus, in laboribus autem & ministrationibus deficientes, sibi ipsi autem vnusquisq; volens hoc: proximum pscrutatur & prohibet, non enim seruantiũ coũe perditur, accidit igit

(c) 2007 Ministerio de Cultura

ipsis contendere adinuicem quidem cogentes, ipsos autem nō volentes iusta facere.

¶Capitulum septimum de beneficentia.

BEnefactores autem beneficiatos videntur magis amare q̄ bene patientes operantes, & vt preter rationem factum queritur hoc, pluribus quidem igitur videtur quoniam hij quidem debent: hiis autem debetur, quemadmodū igitur in mutuis debentes quidem volunt non esse quibus debent accōmodantes autem & curant debentiū: salutē sic & beneficiantes velle esse patientes, vt lucrantes gratias, hiis autem non esse curam reddere. epytarm⁹ quidem igitur forte vtiq; dicet hoc dicere ipsos ex malo vidētes. Assimilatur autem humano īmemores enī multi & magis bene pati que facere appetunt. videbitur autē vtiq; & naturalior esse & non similis & que circa accommodantes, non enim est amatio circa illos, sed eius quod est saluari voluntas lucri gratia. benefacientes autem amant & diligunt bene patientes: & si nihil vtiles neq; posterius fiant vtiq;. Quod & in artificibus accidit, omnis enim proprium opus diligit magis q̄ diligatur vtiq; ab opere animato facto, maxime ante forte hoc circa poetas accidit, superdiligunt enim isti propria poemata diligentes, quemadmodum filios, tali vtiq; assimilatur & quod benefactorum. bene passum enim opus est ipsorum. hoc itaq; diligunt magis q̄ opus facientes. Huius autem cā quoniam esse omnibus eligibile & amabile, sum⁹ autem agere actu, in viuere enī & operari actu vtiq; faciens opus est quodammodo, diligūt itaq; opus, quia & esse. hoc autem naturale, quod enim est potentia

(c) 2007 Ministerio de Cultura

hoc actu opus nunciat. Similiter autem & benefactori quidem bonum quod secundum actum. quare gaudet in quo hoc patiẽti autem nullum bonũ in operante, sed si quidem conferens, hoc autem min⁹ delectabile & amabile. Delectabilis autem est actus presentis quidem, futuri autem spes: facti autem memoria. delectabilissimum autem quod secundum actum & amabile similiter ei quidem igitur qui fecit manet opus, bonum enim diuturnum pacienti autem vtile transit. Et memoria bonorum quidem delectabilis vtilium ãt non omnino: vel minus expectatio autem econuerso habere videtur. Et amatio quidem factioni assimilatur. amari autẽ ei quod est pati, superexcellentibus autem vtiq; circa actum sequitur amare & amicabilia. Adhuc autem que laboriose fiunt omnes magis diligunt, puta & pecunias possidentes accipientibus videtur itaq; bene pati quidem illaboriosum esse. benefacere autem operosum. propter hoc autem & matres a matrices magis filiorum. laboriosior enim generatio. & magis sciunt q; ipsarum. videbitur autem vtiq; hoc & benefactoribus esse proprium.

¶ Capitulum octauum mouet dubiũ vtrum oportet maxime amare seipsũ. & arguit ad partes. & soluit quo ad hos qui exprobrabiliter amãt se ipsos.

DVbitatur autem vtrum oportet amare se ipsum maxime vel alium aliquem: increpant enim eos qui seipsos maxime diligunt. & vt in turpi amatores sui vocant. Videturq; prauus quidem sui ipsius gratia omnia agere & quanto vtiq; deterior sit tanto magis accusant itaq;

(c) 2007 Ministerio de Cultura

ipsum velut quoniam nihil a se ipo agit epyeikes autem propter bonum, & quanto vtiq; melior fit magis propter bonum, & amici gratia, que autem sui ipsius preterit, Rationibus autē hiis opa dissonant non irrationabiliter, aiunt enim oportere amare maxime amicum, amicus autem maxime quis illi cui maxime vult bona ipsius gratia, & si nullus sciat, hec autem existunt maxime ipsi ad se ipsum: & reliqua vtiq; omnia quibus amicus determinatur, dictum est enim quoniam ab ipo omnia amicabilia & ad alios perueniunt. Sed & prouerbia omnia consentiunt, puta hec vna anīa, & coūia que amicorum, & equalitas amicicia, & genu tibie propinquum, hec enim omnia ad se ipsum maxime existūt maxime enim amicus sibi ipsi, & amandum itaq; maxime se ipsum, Dubitatur autem conuenienter vtris debitum sequi ambabus habentibus credibile, forte igitur oportet tales sermonū diuidere, & determinare inquātū vtriq; & quo verum dicunt, si itaq; accipiamus amans sui ōliter vtriq; dicunt, forte vtiq; fiet manifestum, in opprobrium quidem igitur ducentes ipsum amatores sui vocant ipsos qui sibi ipsis tribuunt plus in pecuniis & honoribus. & delectationibus corporalibus, hec enim multi appetunt & studēt circa ipsa vt optima entia, propter quod & circumpugnabilia sunt, circa hec vtiq; plus habentes largiuntur cōcupiscenciis & totaliter passionibus, & irrationabili anime tales autem sunt multi, propter quod & appellatio facta est a multū prauo existente, iuste vtiq; sic phylantus exprobratur, quoniam autem talia sibi ipsis tribuentes consueuerunt dicere multi philantos non imanifestum, si quis enim semper studet iusta agere ipse

(c) 2007 Ministerio de Cultura

maxime omnium vel temperata: vel qualiacũq; alia eorum que secundum virtutes & totaliter semper bonum sibi ipsi acquirit: nullus dicet phylantum hunc. neq; vituperabit.

¶Capitulum. ix. soluit dictum dubium quo ad hos qui laudabile se amant.

VIdebitur autem vtiq; talis magis esse phylantus tribuit enim sibi ipsi optima & maxime bõa. & largitur sui ipsius principalissio. & omnia huic obediunt. Quẽ admodum autem & ciuitas principalissimum maxime esse videtur: & omnis alia congregatio sic & homo & philantus vtiq; maxime hoc diligens & huic largiens. & continens vtiq; & incontinens dicitur in tenere intellectum vel non vt hoc vnoquoq; ente. Et egisse videntur ipsi & voluntarie que cum ratione maxime quoniam quidem igitur hoc vnusquisq; est vel maxime: non in manifestum. & quoniam epy eikes maxime hoc diligit. propter quod phylantus maxime vtiq; erit: secundum altera speciem ex probrati: & differens tantum: quantum secundum rationem viuere aut secundum passionem & appetere vel simpliciter bonum vel visum conferre. Circa bonas quidem igitur actiones differẽter studentes omnes recipiunt & laudant. omnibus autem cõtendentibus ad bonum & intendentibus optima agere & cõiter vtiq; omnium erũt quibus indigetur: & propria vnicuiq; maxima bonorum si quidem virtus tale est. quare bonum quidem oportet philantum esse. etenim ipse iuuabitur bona agens & alios iuuabit. malum autem non oportet ledet enim & seipsum proxios prauis passionibus sequens. Malo quidem igitur dissonant que

(c) 2007 Ministerio de Cultura

oportet agere & que agit. omnis enim intellectus eligit optimũ sibi ipsi epyeikes autem obedit intellectui. Verum enim quod de studioso & amicorũ gratia multa agere & pati. & si oporteat mori. proiciet enim & pecunias / & honores / & totaliter circũpugnabilia bona / procurãs sibi ipsi bonum. paucum enim tempus delectari valde magis eliget vtiq; q̃ multum quiete. & viuere bene annum q̃ multos annos qualitercũq; & vnam actionem bonam & magnam: q̃ multas & paruas. Moriẽtibus autem hoc forte accidit. eligunt vtiq; magnum bonum sibi ipsis. & pecunias proiciunt vtiq; in quo plura recipiẽt amici. fiunt enim amico quidẽ pecunie. ipsi autem bonum. maiꝰ autem bonum sibi ipsi tribuit. Et circa honores autem & principatus idem modus. omnia enim amico hec proiciet. bonum enim ipsi hoc & laudabile conueniẽter vtiq; videtur studiosus esse pro omnibus eligens bonũ. Cõtingit autẽ & actiones amico proicere: & esse melius eo quod ipsum operari: causam amico fieri. In omnibus itaq; laudabilibꝰ studiosus videtur sibi ipsi boni plus tribuens. sic quidem igitur oportet philantum esse. quẽadmodum dictum est. vt autẽ multi non oportet.

¶Capitulum decimum mouet & soluit dubium rationibus moralibus vtrum felix eget amicis.

Vbitatur autẽ & circa felicem si indigebit amicis: vel non. nihil enim aiunt opus esse amicis beatis & per se sufficientibus. existunt enim ipsis bona per se. sufficiẽtes igitur entes nullo indigere. amicuꝫ autem alterum ipsum entem tribuere que per se ipsum nõ potest. vñ cũ demon bñ det qd

(c) 2007 Ministerio de Cultura

opus est aicis. Assimilatur aũt incõueniẽti: hec oia tribuẽtes bo
na felici aicos nõ assignare. qd̃ videtur exterius bonoꝝ maxim
esse. siq̃ aici magis est bñfacere q̃ pati & est bõi & virtutis bñface
re: melius aũt bñfacere aicis: q̃ extraneis bñ passis quibus indige
bit studiosus. Propter quod & q̃ritur vtrũ in bonis fortunis ma
gis opus est amicis vel infortuniis. vt & infortũato indigẽte bñ
facturis & bene fortunatis quibus bñ faciẽt. Incõueniẽs aũt for
te & hoc solitariũ facere beatũ. nullus eni eligeret vtiq̃ secũdum
seipsũ oia habere bona. politicũ eni hõ. & cõuiuere aptus natus.
& felici itaq̃ hoc existit. q̃ eni nature bona habet maifestũ aũt q̃
cũ amicis & his q sũt epieykes: melius q̃ cũ extraneis & quibuscũ
q̃ cõmorari. opus est ergo felici amicis. Quid igitur dicũt primi
& quo verꝝ dicũt: vel qm̃ multi aicos existimãt vtiles esse. talib⁹
quidem igitur nõ indigebit beatus. quia bona existũt ipsi. neq̃
vtiq̃ his qui ꝓpter delectabile vel in parũ delectabilis eni vita/
ens nihil indiget superinducta delectatione nõ indigens autem
talibus amicis nõ viddetur indigere amicis. Hoc autẽ nõ est for
te verũ in principio eni dictũ est. quoniã felicitas operatio q̃dã
est. operatio autẽ maifestũ quoniã fit & nõ existit q̃admodũ pos
sessio quedã. Si autem felix esse est in viuere & opari: boni autez
operatio studiosa & delectabilis secundum se ipsam q̃admodum
in principio dictũ est: est autem & propriũ delectabilium specula
ri aũt magis possumus ꝓximos/ q̃ nosmetipsos & illorũ actiões
q̃ proprias: studiosorum vtiq̃ actiones/ amicorũ entiũ delectabi
les bõis ambo eni hñt q̃ natura delectabilia. beatus vtiq̃ aicis ta
lib⁹ indigebit. si q̃dẽ speculari eligit actiões studiosas & ꝓprias.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

tales autem que boni amici entis, Existimãt autem oportere de lectabiliter viuere felicem, solitario quidem igitur difficilis vita, non facile enim secundum seipsum operari cõtinue, cum alteris autem & ad alios facile, erit igitur operatio magis continua de lectabilis existens secundum seipsum, quod oportet circa beatum esse. studiosus enim secũdum q̃ studiosus hiis que secundũ virtutem actionibus gaudet, hiis autem que a malicia tristatur, quemadmodum music⁹ bonis melodiis delectatur in prauis autem tristatur, fiet autem vtiq̃ & askesis quedam virtutis ex conuiuere bonis, quemadmodum & theogius ait,

¶ Capitulum vndecimũ ratione naturaliori ostẽdit q̃ felici eligibile est habere amicũ. & inde concludit q̃ eget amicis.

NAturalius autem intendẽtibus videtur studiosus amicus studioso natura esse eligibilis, natura enim bonuꝫ dictum est quoniam studioso bonum: & delectabile ẽ secundum se ipsum. viuere autem determinant animalibus potentia sensus, hominibus autẽ sensus vel intellectus, potentia autem ad operationem reducitur, principale autem in operatione, videtur autem viuere esse principaliter sentire vel intelligere, viuere autem eorum que secundum se ipsum bonorum & delectabilium, determinatum enim, determinatum autẽ eius que boni nature. Natura autem bonũ / & epyeikes, propter quod videtur omnibus delectabile esse, non oportet autem accipere malam vitaꝫ & corruptam neq̃ in tristiciis, indeterminata enim talis quẽadmodum existentia ipsi in habitis autem de tristicia erit manifes-

(c) 2007 Ministerio de Cultura

ſtius. Si autem ipſum viuere bonum & delectabile: videtur autē & ex eo quod eſt omnes appetere ipſum, & maxime epycikes & beatos: hiis enim vita eligibilior: & horū beatiſſima vita. vidēs autem quia videt: ſentit. & audiens quoniā audit. & vadens quoniam vadit. & in aliis ſimiliter eſt aliquid ſentiens quoniam operamur, quare ſentiemus vtiq; quoniam ſentimus. & intelligemus quoniam intelligimus. hoc autem quoniam ſentimus vel intelligimus: quoniam ſumus, iſte enim & ſentire erat: vel intelligere, ſentire autem quoniam viuit delectabilium ſecundum ſeipſum. natura enim bonum vita: bonum autem exiſtens in ſe ipſo ſentire delectabile eligibile autem viuere: & maxime bonis, quoniaq; eſſe bonū eſt ipſis & ſimul delectabile. ſentiētes enim quod ſecūdum ſeipſū bonū delectantur. Vt autē ad ſe ipſum habet ſtudioſus: & ad amicum alter enī ipſe amicus eſt. quēadmodū igitur ſe ipſum eſſe eligibile eſt vnicuiq; ſic & amicum vel proxime, eſſe autem eligibile erat propter ſētire ipſum bonum entem. talis autem ſenſus delectabilis ſecundum ſe ipſum, cōſentire ergo oportet & amicū quoniā eſt. Hoc autē fiet vtiq; in cōuiuere & cōicare ſermonibus & mente, ſic enim vtiq; videbitur cōuiuere in hoibus dici, & non q̄admodum in pecoribus in eodē paſci. Si itaq; beato eſſe eligibile eſt ſecundum ſe ipſum bonū natura ens & delectabile: proximum autē & quod amici eſt: & amicus eligibiliū erit Quod autem eſt ipſi eligibile & hoc oportet exiſtere ipſi, vel ſic īdigens erit opus ergo erit felicitanti amicis ſtudioſis.

¶ Capitulum duodecimum querit & ſoluit vtrum plures amicos quis facere ſibi debeat.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

VTrum igitur ꝗplurimos amicos faciẽdum: vel quemadmodum in peregrinatione prudẽter dictum esse vivetur, neq; multum pegrinus neq; non pegrinus vocetur & in amicicia congruet neq; non amicum esse, neq; rursus multum amicum secũdum superabũdantiam. Hiis quidem igitur qui ad optũitatem & omnino videbitur congruere quod dictum est, multis enim reministrare laboriosum. & non sufficiẽs, vita ipsi hoc agere. Plures itaq; ꝗ qui ad propriam vitam sufficientes nimis distractiui & impeditiui ad bene viuere, nihil ergo opus est ipsis, Sed & qui ad delectationem sufficiunt pauci, quẽadmodum in cibo delectamentum. Studiosos autem vtrũ plures secundum verum vel est quedam mensura & amicabilis multitudinis, quemadmodum ciuitatis neq; enim ex decẽ hominibus fit vtiq; ciuitas, neq; ex decem miliadibus adhuc ciuitas est, ꝗtum autem non est forte aliquid vnum, sed omne intermediũ quorũdam determinatur. & amicorum vtiq; est quedam multitudo determinata. Et forte ꝗ plures cum quibus vtiq; poterit qs conuiuere. hoc enim videbatur amicabilius esse. Quoniam autẽ non possibile est multis conuiuere & distribuere se ipsum non in manifestum. Adhuc autem & alios oportet amicos adinuicẽ eẽ: si debent omnes adinuicem cõmorari. hoc autem operosum in multis existere. Difficile autem fit & congaudere & condolere familiariter multis, verisimile enim concidere simul huic quidem condelectari, huic autem contristari. forte igitur bene hec non querere vt multis amicissimum esse, sed tot quot in cõuiuere sufficientes, neq; enim videbitur vtiq; contingere multis esse ami-

(c) 2007 Ministerio de Cultura

cum valde, ꝓpter quod neqꝫ amare plures. ſuperabundantia enī quedam eſſe vult amicicie, hec autem ad vnum & valde vtiqꝫ ad paucos. Sic autem videtur habere & in rebus non ſunt & amici multi ſecundum etayricam amicíciam ymnizare autem in duobus dicuntur. Polifili autē & omnibus familiariter potientes nulli videntur amici, tamen politice, quos & vocant placidos. Politice quidem igitur eſt in multis eſſe amicum: & nō placidum entem, ſed vt vere epyeikea, propter virtutem autem & propter ſe ipſos nō eſt ad multos, amabile autem & paucos inuenire tales.

¶ Capitulum. xiii. querit & ſoluit vtrum in euforꝛtuniis opus eſt magis amicis: vel in infortuniis.

Vtrum autem in bonis fortunis amicis opꝰ eſt magis vel in infortuniis / in ambobus enim requiruntur etenim, infortunati indigent auxilio. & fortunati conuiuentibus & quibus benefaciant volūt enim bene operari. Neceſſarium quidem magis vtiqꝫ in infortuniis, propter vtilibus hic opus eſt. Melius autem in bonis fortunis, propter quod & epyeikes querunt, hos enim eligibilius beneficiare: & cum his conuerſari. Eſt enim & preſentia ipſa amicorum delectabilis & in bōis fortunis & in infortuniis alleuiantur enim triſtati condolentibꝰ amicis propter quod & ſi dubitabit, aliquis vtrum quemadmodum graue tranſumunt, vel hec quidem non, preſentia autem ipſorum delectabilis exiſtens: & intellectus eius quod eſt condolere minorem triſticiam facit, ſi quidem igitur propter hec vel ꝓpter aliud aliquid alleuiantur dimittatur. accidere autem igitur videtur quod dictum eſt, Videtur autem preſentia mixta quidez

(c) 2007 Ministerio de Cultura

ipsorum esse:ipsum quidem enim videre amicos delectabile, alterq; & infortunato, & fit quoddam auxiliũ ad nõ tristari, consolatiuum enim amicus & visione & sermone:si sit epidexius. nouit enim morem & in quibus delectatur & tristatur: tristatum autem sentire in ipsius infortuniis triste, omnis enim fugit tristicie causa esse amicis. Propter quod viriles quidem secundum naturam reuerenter contristari amicos ipsis & si nõ suptendat in nõ tristiciam eam q̃ illis fit tristiciã nõ sustinent, totaliterq; in complorantibus non complacet/ ppter neq; esse ipse ploratiuus, muliebriter autẽ & tales viri coangustatis gaudent & amant vt amicos & condolentes, imitari autem in omnibus oportet/ videlicz meliorem. In bonis fortunis autem amicorũ pñtia & conuersationem delectabilem habet & intelligentiam qm̃ delectantur in ipsius bonis. Propter quod videbitur vtiq; oportere ad bonas fortunas vocare quidẽ amicos prõpte beneficũ enĩ oportet esse bonũ, ad infortunia aũt pigritantẽ. tradere enĩ vt minimũ oportet malorum, vnde hec sufficienter ego infortunans maxime autem ad vocandum cum debeant pauca turbari: magna ipsum iuuare. Ire autem econtrario forte cõgruit ad infortunatos quidez non vocatum prompte, amici enim benefacere maxime his qui in necessitate, & hec non dignificantibus, ambobus enĩ melio & delectabilius, ad bonas fortunas autẽ cooperantẽ quidẽ prompte etenim ad hoc necessitas amicorum, ad bonam passionẽ aũt quiete, non enim bonũ promptũ fieri iuuari, opinionẽ autem in delectationis immorari forte reuerendum qñz enim accidit, presentia itaq; amicorum in omnibus vtiq; eligibilis videtur.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

¶Capitulum.xiiii.querit & soluit vtrum sicut amantibus videre est delectabilissimum sic amicis eligibilissimum conuiuere.

VTrum igitur quemadmodum in amãtibus videre delectabilissimum est: & magis eligunt hunc sensus q̃ alios: vt secundum hunc maxime amore ente & facto/ sic & amicis eligibilissimum est conuiuere. Cõicatio enim amicicia. Et vt ad se ipsum habet: sic & amicum. Circa se ipsum autem sensus quoniam est eligibilis & circa amicum vtiq̃. operatio autem fit ipsius in conuiuere. quare cõuenienter hoc appetunt. Et quod aliquando est singulis esse vel cuius gratia eligunt viuere. in hoc cum amicis volunt conuersari. propter quod hii quidem compotant. hij autem colludunt ad aleas. alij autem & coexercitantur & conuenantur. & comphilosophantur: singuli in hoc cõmorantes quodcũq̃ maxime diligunt eorum que in vita. cõuiuere enim volentes cum amicis hoc faciunt. & hiis cõicant: quibus existimant conuiuere. Fit igitur prauorum quidem amicicia mala. cõicant enim prauis instabiles entes. & mali autem fiũt assimilati adinuicem. que autem eorum qui epyeikes coaucta colloquiis. videntur autem & meliores fieri operantes & dirigentes adinuicem recipiunt enim adinuicem quibus & complacẽt. vnde bona quidem enim a bonis. De amicicia quidem igitur in tãtum dictum sit. sequens autẽ vtiq̃ erit pertransire de delectatiõe

¶Libri.x.de delectatione que secundum q̃ a quibusdam dicitur vltimus finis & de felicitate que vere est vltimus finis sunt Capitula.xx.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

¶Capitulum primum ꝙ hic de delectatio ne tractandum est & quidus de causis.

POst hec autem de delectatione forte sequitur pertransire. maxime autem videtur coappro priari gñi nostro. propter quod erudiũt iuue nes oyakizontes delectatione & tristicia. Vi- detur autem & ad moris virtutem maximuz esse gaudere quibus oportet & odire q̃ oportet. protẽdũtur eniz hec per omnẽ vitã inclinationẽ hñtia: & potentiã ad virtutem & felicẽ vitam. delectabilia quidem enim eligunt. tristia aurem fu- giunt. pro talibus autem nequaq̃ videbitur eligendũ esse. Aliter ꝙz & multam habentes dubitationem. hij quidem enim bonum delectationem dicunt. Hij autem ecõtrario valde prauũ. hij qui- dem forte persuasi/sic & habere. hij autem existimantes melius esse ad vitam nostram enunciare delectationem prauorum. & si non est. inclinare enim multos ad ipsã & seruire delectationibus propter quod oportere in contrarium ducere. venire enim vtiqz sic ad medium. Ne forte autem non bene hoc dicitur. de hiis eni que in passionibus & actionibus sermones minus sũt credibiles operibus cum igitur dissonant hiis que secundum sensum contẽ ti. & verum cointermiunt. vituperans enim delectationem visus aliquando appetes inclinare videtur ad ipsam vitalem existen- tem omnem. determinare enim non est multorum. Videntur igi tur veri sermonum non solum ad scire vtilissimum esse: sed & ad vitam. conueniẽtes enim entes operibus creduntur ꝓpter quod prouocant intelligentes: & viuere secundum ipsos. talium quidẽ

(c) 2007 Ministerio de Cultura

igitur sufficienter, dicta autem de delectatione superueniamus.

¶Capitulum secũdum de opinione eudoxi qui posuit delectationem esse bonum.

EVdoxius quidem igitur delectationem bonum existimabat esse. propter omnia videre desiderantia ipsam & rationalia & irrationalia. In omnibus autem esse eligibile epyeikes & maxime potentissimũ, oia autẽ ad idem ferri: vt oibus optimũ nũciat vnũ quod eni sibi ipsi bonũ inuenire q̃admodũ & cibũ, oibus igitur bonũ & quod oia appetunt bonũ esse, Credebantur autem sermones ꝓpter moris virtutẽ magis q̃ ꝓpter ipsos, diffirenter eni videbatur esse tẽperatus non itaq̃ vt amicus delectationis videbatur hoc dicere, sed sic hẽre secundũ veritatẽ, Nõ minus autẽ existiabat esse maifestũ ex cõtrario, tristicia eni scd̃m seip̃aꝫ oib⁹ fugiẽdã esse, similiter igitur cõtrariũ eligibile, Maxie aũt eligibile esse qd̃ nõ ꝓpter alteꝫ neq̃ alteri⁹ gr̃a eligimus tale aũt cõfessũ est esse delectationẽ nullũ eni interrogare cui⁹ gr̃a delectatur vt scd̃m seipsã existentẽ eligibilez delectationẽ, Appositãq̃ cuicũq̃ bonoꝫ eligibiliusfacere. puta ei quod est iuste agere/ & tẽperatum esse/ augeri vtiq̃ bonum ipsi. Videtur aũt sermo bonorum ipsã enũciare& nihil magis altero. omne enim cum altero bono eligibilius q̃ solitarium.

¶Capitulum tertium de opinione plõnis & quomodo obuiat rationibus eudoxi

TAli vtiq̃ ratione & plõ interimit quoniam non est delectatio per se bonũ eligibiliorem enim esse cum prudentia delectabilem vitam: quam sie, si autem mixtuꝫ

(c) 2007-Ministerio de Cultura

melius non esse delectationem per se bonum. nullo enim appo=
sito ipsi per se bonum eligibilius fieri. Manifestum autem q̃ ne=
q̃ aliud nihil per se bonum vtiq̃ erit quod cum aliquo secundũ
se ipsum bonorum eligibili⁹ sit. quid igitur est tale quo nos cõi=
camus. tale enim queritur. Instantes autem q̃ non bonum quod
omnia appetunt nihil dicunt. quod enim omnibus videtur/hoc
esse animus. in termies autem hanc fidem non omnino credibi=
liora dicit. si quidem enim que sine intellectu appetũt ipsas: erat
vtiq̃ aliquid quod dicitur. si autem & que sapiunt qualiter dicẽt
vtiq̃ aliquid. forte autem & in prauis est aliquod naturale bonũ
melius q̃ secundum se ipsa: quod appetit proprium bonum. Non
videtur autem neq̃ de contrario benedici. non enim aiunt si tri
sticia malum. delectationem bonũ esse. oppositioni enim & ma=
lum malo & ambo ei quod neutrum dicẽtes. hoc autem nõ ma=
le. non tamen in hiis que dicta sunt verum dicentes. ambobus
enim entibus malis: & fugiẽda oportuit esse ambo. neutris autẽ
vel alterum vel similiter. nunc autem videtur hanc quidem fu=
gientes vt malum: hanc autem eligentes vt bonum. sic vtiq̃ &
opponuntur.

¶ Capitulum quartum de rationibus plõnicorũ
contra eudoxum cum reprobationibus earũdẽ

MOn tamẽ si non qualitatum est delectatio: ꝓpter hoc
neq̃ bonorum. neq̃ enim virtutis operatões qualita
tes sunt neq̃ felicitas. Dicunt autem bonum quidem
determinatum esse. delectationem autem indeterminatam esse.
quoniam recipit magis & minus. Si quidem igitur ex delectari

(c) 2007 Ministerio de Cultura

hoc iudicant:& circa iusticiam & alias virtutes secundum quas manifeste aiunt magis & minus quales existere:& secundum virtutes erit idem.iusti enim sunt magis:& fortes.est autem iuste agere & temperate agere magis & minus.si autem in delectationibus:ne forte non dicũt causam q̃ sint hee quidem imixte:hee autem mixte.quid autem prohibet quemadmodum sanitas determinata existens recipit magis & minus sic & delectationem.nõ enim eadem cõmensuratio in omnibus est neq̃ in eodem vna q̃dam semper.sed remissa permanet vsq̃ ad quid.& differt in magis & minus. Perfectũq̃ per se bonum ponentes/motiones autem & generationes imperfectas delectationem motionẽ & generationem enunciare tentant.Non bene autem videntur dicere neq̃ esse motionem omi enim proprium esse videtur velocitas & tarditas & si non secundum seipsum:puta quod mundi ad aliud.delectationi autem horum neutrum existit.delectatuz fuisse quidem enim est velociter.quemadmodum iratum fuisse. delectari autem non:neq̃ ad alterum.ire autem & augeri & omnia talia:transponere quidem igitur in delectationẽ velociter & tarde est.operari autem secundum se ipsam velociter non est.dico autem delectari. Et generatio qualiter vtiq̃ erit. videtur eni nõ ex quorũq̃ quodcũq̃ fieri.sed ex quo fit in hoc dissolui.& cuius generatio delectatio:huius tristicia corruptio. Et dicunt autem tristiciam quidem defectum esse eius quod secundum naturam. delectationem autem repletionem.hee autẽ sunt corporales passiones. Si igitur est eius quod secundum naturã repletio delectatio in quo repletio hoc vtiq̃ & delectabitur corpus ergo.non vi

q.i.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

tur autem, non eſt ergo repletõ delectatio, ſed facta quidez reple
tione delectabitur vtiq; aliquis, & inciſus triſtabitur. Opinio au
tem hec videtur facta eſſe ex hiis que circa cibum triſtiens & de=
lectationibus, indigentes enim factos & pretriſtatos delectari re
pletione, hoc autem non circa omnes delectationes accidit, ſine
triſticia enim ſunt mathematice & earum que ſecũdum ſenſus &
per olfactum ſed & auditiones & viſiones. multe autẽ & memo=
rie & ſpes, cuius igitur hee generationes erunt/ nullus enim defec
tus facti ſunt: cuius fiat vtiq; repletio. Ad proferẽtes autem pro=
broſiſſimas delectationum dicet quis vtiq; quoniam nõ ſũt hec
delectabilia, non enim ſi male diſpoſitis delectabilia hec ſũt exi
ſtimandum ipſa & delectabilia eſſe ſimpliciter niſi in hiis, quem
admodum in laborantibus ſana vel dulcia vel amara, neq; rur=
ſus alba que videntur patientibus optalimiam, vel ſic vtiq; di=
cetur quoniam delectationes quidem eligibiles ſunt, non tamẽ
ab hiis, quemadmodum & ditari prodenti autem non. & ſanum
eſſe, non tamen quodcũq; comedenti, vel ſpecie differunt delec
lectationes, altere autem que a bonis ab hiis que a turpib⁹, & nõ
eſt delectari ea que iuſti no entem iuſtum, neq; ea que muſici. nõ
entem muſicum, ſimiliter autẽ & in aliis, Manifeſtare autem vi=
detur & amicus alter ens ab adulatore non exiſtentem bonum
delectationem: vel differentes ſpecie hic quidem enim ad bonũ
videtur colloqui: hic autem ad delectationem, & hic quidem vi
tuperatur: huc autem laudant vt non ad altera colloquentem,
Nullusq; vtiq; eligeret viuere pueri mentem habens per vitam
delectatus in quibus pueri vt exiſtimant maxime neq; gaude=

(c) 2007 Ministerio de Cultura

re:faciens quid turpissimorum.nequaq̃ debens tristari. Et circa multa studium faceremus vtiqꝫ/ & si neqꝫ vnam inferant delectationem.puta videre.recordari.scire. virtutes habere.si autem ex necessitate sequuntur hiis delectationes nihil differt. eligeremus enim vtiqꝫ hec & si non fieret vtiqꝫ ab hiis delectatio.Quoniam quidem igitur neqꝫ per se bonum delectatio: neqꝫ omnis eligibilis manifestum videtur esse.& quoniam sunt quedam eligibiles secundum se ipsas differentes specie vel a quibus. q̃ quidem igitur dicuntur de delectatione& tristicia sufficienter dicta sunt.

¶Capitulum quintum q̃ delectatio non est in genere motus vt platonici ponebant.

QVid autem est vel quale quid manifestius fiet vtiqꝫ a principio resumentibus. videtur enim visio quidem secundum quodcũqꝫ tempus perfecta esse. non enim est indigens vllo /quod in posterius factum perficiat ipsius speciem.tale autem videtur & delectatio totum enim quoddam est, & secundum nullum tempus accipiet quis vtiqꝫ delectationem cuius in plus tempus facte/ perficietur species. Propter quod neqꝫ motus est in tempore enim omnis motus & finis alicui⁹.puta edificatia perfecta cũ faciat quod appetit. vel in omni tẽpore vtiqꝫ vel hoc.in partibus autẽ tp̃is omnes imperfecte:& altera specie a tota & abinuicẽ.lapidũ enĩ cõpositio altera a colũne virgatione.& hee a templificatione. & templi quidem perfecta. nullo enim indigens ad propositũ.fundamenti autẽ& trisculpti imperfecta ptis enĩ vtraqꝫ.specie igitur differũt.& nõ ẽ in quocũqꝫ tpe

(c) 2007 Ministerio de Cultura

accipere motum ſpecie p erfectum ſed ſi quidem omni, ſimiliter autem & in ambulatione & reliquis ſi enim eſt latio motus: vnde & quo. & huius differentie ſecundum ſpecies, volatus, ambulatio, ſaltatio, & talia, non ſolum autem ſic: ſed & in ipſa ambulatione, hec enim vnde & quo non idem in ſtadio & parte, & in altera & alteta parte, neqꝫ pertranſire lineam hanc & illam. non ſoum enim lineam pertranſit: ſed & in loco exiſtẽtem. in altero autem hec ab illa. Per certitudinem quidem igitur de motu in aliis dictum eſt, videtur autez nõ in omni tempore perfectus eſſe, ſed multi imperfecti & differentes ſpecie: ſi quidẽ quod vnde & quo ſpecificum delectationis autem in quocũqꝫ tẽpore perfecta ſpecies, Manifeſtum igitur ꝙ altere erunt abinuicem: & totorum aliquid & perfectorum delectatio. Videbitur autez vtiqꝫ hoc & ex hoc non contingere moueri non tempore delectari delectari autem, quod enim in ipſo nũc totum aliquid/ ex autem manifeſtũ quoniam & non bene dicunt motum vel generationem eſſe delectationem, non enim omnium hec dicũtur: ſed partibilium & non totorum, neqꝫ enim viſionis eſt generatio, neqꝫ puncti, neqꝫ vnitatis, neqꝫ horum nihil motus, neqꝫ vtiqꝫ delectationis, totum enim quoddam.

¶ Capitulum ſextum oſtendit quid eſt delectatio & quare non continua eſt, & quare noua delectant & cur omnes eam appetunt,

Enſus autem omnis ad ſenſibile operãtis, perfecte autem bene diſpoſiti ad pulcerrimum ſub ſenſu iacẽtiũ tale enim maxime videtur eſſe perfecta operatio, ipſũ

(c) 2007 Ministerio de Cultura

autem dicere operari: vel in quo est nihil differat. secundum enī
vnūquodq; optima est operatio optime dispositi ad potentissi=
mū eorum que sub ipsam. Hec autem vtiq; perfectissima erit &
delectabilissima. secundum enim omnem sensum est delectatio.
similiter autem & secundum intellectum & speculationē. delecta
bilissima autem perfectissima. perfectissima autem que bene ha=
bentis ad studiosissimū eorum que sub ipsa. Perficit autem opa
tionem delectatio non secundum autem eundem modum. & de
lectatio perficit & sensibile & sensus/studiosa entia. q̄admodum
neq; sanitas & medicus similiter causa est eius quod est sanari.
Secundum vnum quēq; autem sensum quoniam fit delectatio.
manifestum ann⁹ enim visiones & auditiones esse delectabiles.
manifestum autem quoniam & maxime cum & sensus sit poten
tissimus & ad tale operetur. talibus autem ent bus & sensibili &
sensato semper erit delectatio existente quidem faciente & paci=
ente. Perficit autem operationem delectatio nō sicut habit⁹ qui
inest. sed vt superueniens quidam finis velut iuuenibus pulcritu
do. Vsquoq; autem sensibile vel intellig bile sit quale oportet &
discernens vel speculans/erit in operatione delectatio similibus
enim entibus & adinuicem secundum eundem modum haben=
tibus & passiuo & factiuo idem aptum natū est fieri. Qualiter igi
tur continue nullus delectatur vel laborat: omnia enim haben=
tia corpora non possunt continue operari. non fit igitur neq; de
lectatio sequitur enim operationem. Quedam enim delectāt no
ua entia. posterius autem non similiter propter hoc. primum qui
dem enim per desideria inclinata est mens. & intense circa eade=

(c) 2007 Ministerio de Cultura

operatur quemadmodum secundum visum aspicientes, postea non fit talis operatio sed neglecta propter quod & delectatio obscuratur. Appetere autem delectationem existimabit quis vtique omnes quoniam & viuere omnes appetũt. vita autem operatio quedam est. & vnusquisque circa hec & in hiis operatur que & maxime diligit. puta musicus quidem auditu circa melodias. amator autem discipline mẽte circa theoreumata. sic autẽ & reliquorum vnusquisque. delectatio autem perficit operationes & viuere autem quod appetunt. rationabiliter igitur & delectationem appetunt. perficit enim vnicuique viuere eligibile ens. Vtrum autem propter delectationem viuere eligimus vel propter viuere delectationem: dimittatur in presenti coniungi quidem enim hec videntur & separationem non recipere sic operatione enim non fit delectatio.

¶ Capitulum septimum quomodo delectationes differunt specie secundum differentiam actionuz sibi subiectarum.

Nde videntur & specie differre. altera enim specie ab alteris existimamus perfici sic enim videntur & naturalia & que ab arte. puta animalia. & arbores. & picture. & ymagines. & domus. & vas. similiter autem & operationes differentes specie a differentibus specie perfici. Differunt autem que mentis ab hiis que secundum sensus. & hee ipse secundum speciem & perficiẽtes itaque delectationes. Apparebat autem vtique hoc & excoappropriari delectationum vnam quãcũque operationi quam perficit. coauget enim operationem propria delecta

(c) 2007 Ministerio de Cultura

tio magis enim ſingula iudicant & certius exquirunt cum delec
tatione operantes.puta geometrici fiunt gaudentes eo quod eſt
geometriſare.& intelligunt ſingula magis. ſimiliter autem & a=
mantes muſicam / & amantes edificatiuam / & aliorum ſingu=
li augmentant ad proprium opus gaudentes ipſo coaugent au=
tem delectationes.coaugentia autem propria. alteris autem ſpe
cie & propria altera ſpecie. Adhuc autem hoc vtiq; magis ap=
parebit ex eo quod eſt ab alteris delectationes impeditians ope
rationibus eſſe.amantes enim fiſtulas non poſſunt ſermonibus
attendere: ſi audiant fiſtulantem magis gaudentes fiſtulatiam
quam preſenti operatione.ſecundum fiſtulatiuam igitur delecta
tio eam que circa ſermonem operationē corrumpit. ſimiliter au
tem hoc & in aliis accidit cum ſimul circa duo operetur.delecta
bilior enim alteram expellit. & ſi multum ſecundum delectatio
nem differat magis. vt neq; operetur ſecūdum alteram. Propter
quod gaudentes quocunq; vehementer non omnino operamur
alterum.& alia facimus aliis quiete placentes.puta in theatris le=
gumina comedentes:cum praui agonizantes ſint tunc maxi=
me in ipſum operantur. Quia autem propria quidem delecta
tatio confirmat operationes & diuturniores & meliores facit:
aliene autem officiunt manifeſtum q; multum diſtant.fere enī
aliene delectationes faciunt quod proprie triſticie. corrumpūt
enim operationes proprie triſticie.puta ſi huic ſcribere inde=
lectabile & triſte: vel ratiocinari: hic quidem non ſcribit.
hic autem non ratiocinatur triſti exiſtente operatione.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Accidit itaq; circa operationes contrarium a delectationibus & tristiciis propriis. proprie autem sunt que in operatione secũdum se ipsam fiunt. aliene autem delectationes dicte sunt quoniam proximum quid triste faciunt. corrumpũt enim. tamen nõ similiter.

¶Capitulum octauum quomõ delectationes differunt in bonitate & malicia.

Differẽtib' autẽ operationibus epyeikeya & prauitate & hiis quidem eligibilibus existentibus: hiis autẽ fugiendis: hiis sunt neutris similes habent & delectationes & secundum enim vnamquãq; operationem propria delectatio est. quequidem igitur studiose propria epyeikes. que autem praue mala/etenim concupiscẽtie bonorum quidem laudabiles: turpium vero vituperabiles. Magis proprie autem operationibus que in ipsis delectationes concupiscenciis. hee quidem enim discrete sunt temporibus & natura. hee autẽ ppinque operationibus & indiscrete sic vt habeat dubitationẽ si idem est operatio delectationi. non tamen videtur quidem delectatio mens esse neq; sensus. inconueniens enim. sed propter non separari videtur enim quibusdam. quemadmodum igitur operationes altere & delectationes. Differt autem visus a tactu puritate. & auditus & olfactus a gustu. similiter vtiq; differũt delectationes & ab hiis que circa mentem: & vtreq; abinuicem.

¶Capitulum nonũ quomodo delectationes differunt ex parte obiectorum. Primo quantum ad animalia specie diuersa. Secundo quantum ad homines.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Videtur autem esse vnicuiq; animali delectatio ppria quemadmodum & opus, que enim secundum operationem in vnoquoq; autem speculanti hec vtiq; apparebit, altera enim equi delectatio, & cais: & hominis, quemadmodum eraclitus ait asinum fenum vtiq; diligere magis q̃ aurũ delectabilius enim nutrimentum auro asinis que quidem igitur diuersorum specie differũt specie, eas autem que eorũdem indifferentes rationabile esse. Differunt autem non parum in hominibus, eadem enim hos quidem delectant, hos autem contristãt & hiis quidem tristia & odibilia sunt hiis autem delectabilia & amicabilia, & in dulcibus autem hoc accidit, non enim eadem videntur febricitanti & sano, neq; calidum esse debili & bene habẽti, similiter autem & in alteris hoc accidit. Videtur autem in omnibus talibus esse quod videtur studioso si autem hec bene dicitur quemadmodum videtur & est vnius cuiusq; mensura virtus & bonus secundum q̃ talis & delectationes erunt vtiq; que huic videntur & delectabilia quibus iste gaudet, que autem huic tristia, si apparent huic delectabilia: nihil admirabile, multe enim corruptiones & nocumenta hominum fiunt, delectabilia autem non sunt, sed hiis & sic dispositis, cõfessas quidem igitur turpes manifestumq; non dicendum delectationes esse preterq̃ corruptis. Earum autem que epy eikes esse videtur qualem vel quam dicendum hominis esse, vel ex operationib' manifestum, hiis enim sequuntur delectationes sic igitur vna est sic plures que perfecti & beati viri: has perficientes delectationes principaliter dicentur vtiq; hominis delectationes esse, reliquæ autem secundo & subs

(c) 2007 Ministerio de Cultura

multipliciter quemadmodum operationes.

Capitulum.x. continuat dicta dicendis & ostēdit ꝙ felicitas est operatio secundum virtutem.

Dictis autem hiis que circa virtutes & amicicias:& delectationes:reliquum est de felicitate typo pertransire quia finem ipsam ponimus humanorum. resumēnt̄ aūt predicta:cōpendiosior vtiq; erit sermo. Dixim⁹ aūt qm̄ nō ē hit⁹.eteni dormiēti per vitā existeret vtiq; plāte viuēti vitam & in fortunato maxime.si vtiq; hec non placent:sed magis in operationem quandam ponendum quemadmodum in hiis q̄ prius dicta sunt:operationum autem hee quidem sunt necessarie & ꝓpter altera eligibiles.hee autem secundum se ipsas manifestum quoniam felicitatem earum que secundum se ipsas eligibilium aliquam ponendum.& non earum que propter aliud. nullo enim indigens felicitas sed per se sufficiens.secundum se ipsasautē sūt eligibiles de quibus nihil queritur preter operationem. Tales eē videntur autem que secundum virtutem actiones.bona enim & studiosa agere eorum que propter se ipsa eligibilium.sed & ludorum delectabiles non enim propter altera ipsos eligunt. ledūtur enim ab ipsis magis q̄ iuuentur negligentes corpora & possessionem.Refugiunt autem ad tales conuersationes felicitantiū multi.propter quod apud tyrannos approbantur in talibus conuersationibus eutrapeli.que enim appetunt in hiis tribuunt se ipsos delectabiles indigent autem talibus. videntur quidem igitur felicitatiua hec esse:propter eos qui in potentatibus hiis vacare. Nullum autem forte signum tales sunt.non enim in potentē esse

(c) 2007 Ministerio de Cultura

virtus neqꝫ intellectus a quibus studiose operationes. neqꝫ si in
gustabiles isti existẽtes delectationis sincere & liberalis ad cor
porales refugiunt propter hoc has existimandum eligibilioris
esse. etenim pueri que apud ipsos preciosa optima existimant
esse. Rationabile vtiqꝫ quemadmodum pueris & viris altera vi
dentur precõsa sic & prauis & hiis qui epyeikes. Quemadmodũ
igitur multotiens dictuꝫ est & pretũsa & delectabilia sunt: que stu
dioso talia entia. vnicuiqꝫ autem que secundum habitum pro=
prium eligibilissima operatio & studioso autem secundum vir=
tutem. Non in ludo ergo felicitas etenim inconueniens finem es
se ludum & negociari & malum pati secundum vitam omnem
ludendi gratia. omnia enim vt est dicere alterius gratia eligim⁹
preter felicitatem. finis enim hec. studere autem & laborare ludi
gratia insipiens videtur & valde puerile. ludere autem vt stude=
at secundum anacharsen. recte habere videtur. requiei enim assi
milatur ludus. impotentes autem continue laborare requie in=
digent. non vtiqꝫ finis requies. fit enim gratia operationis.
Videtur autem felix vita secundum virtutem esse. hec autem
cum studiose sed non in ludo. melioraqꝫ dicimus studiosa ri=
diculis & cum ludo. & melioris semper particule/ & hominis stu
diosio rẽ operationẽ. q̃ autẽ melioris melior & feliciori ã. Potie
turqꝫ vtiqꝫ corpalib⁹ delectatõib⁹ gcũqꝫ. & bestiale ñ min⁹ optiq

(c) 2007 Ministerio de Cultura

felicitatem autem nullus bestiali tribuit:si non & vitam, nõ enim in talibus conuersationibus felicitas, sed in hiis que secundũ virtutem operationibus quemadmodum & prius dictum est,

¶ Capitulum vndecimum rationib⁹ quinq; ostẽdit q̃ felicitas est operatio optimi secundum virtutem optimam vt intellectus speculatiui secũdũ sapientiam includentem intellectum & scientiam

SI autem felicitas est secundum virtutem operatio rationabile secũdum optimam. hec autem vtiq; erit optimi, sine igitur intellect⁹ hoc. sic aliud quid quod vtiq; secundum naturam videtur principari: & dominari & intelligentiam habere de bonis & diuinis: sic diuinum ens & ipsum sic ipsorum que in nobis diuinissimum huius operatio secundũ p̃priam virtutem erit vtiq; perfecta felicitas. Quoniam autem est speculatiua dictum est, confessum autem hec vtiq; videbitur esse & hiis que prius: & ipsi vero, Optima etenim hec operatio, etenim eorum intellectus que in nobis & cognoscibilium circa que intellectus, Adhuc autem continuissima: speculari enim possumus continue magis quam operari quodcũq;. Existimamusq; oportere delectationem admixtam esse felicitati, delectabilissima autem earum que secundum virtutem operationum que secundus sapientiam confessa est, videtur enim philosophia admirabiles delectationes habere puritate & firmitate, rationabile autem scientibus quem querentibus delectabiliorem conuersatione, Et que dicitur antharkeya circa speculatiuam maxime vtiq; erit, ad viuere quidem enim necessariis / & sapiẽs / & iustus & reli-

(c) 2007 Ministerio de Cultura

qui indigent. talibus autem sufficienter largitis / iustus quidē indiget ad quos iuste operetur & cum quibus similiter autem & tēperatus & fortis / & aliorum vnusquisq; sapiens autem secūdum seipsum ens potest speculari & quanto vtiq; sapientior fuerit magis. melius autem forte cooperatores habere. sed tamē per se sufficientissimus. Videbitur vtiq; autem ipsa sola propter seipsam diligi. nihil enim ab ipsa fit preter speculari. ad operabilibus autem vel plus vel minus acquirimus preter actionem.

Capitulum. xii. Sextam affert rationem que felicitatis conditio est non tacta prius.

Videtur autem felicitas in vacatione esse. non vacamꝰ enim vt vacemus. & bellamus vt pacē ducamus. practicarum quidem igitur virtutum in politicis vel bellicis operationes. que autem circa hec operationes videntur nō vocantes esse. belli ce quidem & penitus. nullus enim eligit bellare eius quod est bellars gratia. neq; prepare bellum. videtur enim vtiq; omnino violentus occisor quis esse si amicos oppugnatores faceret vt pugne & occisiones fierent. Est autem & que politici non vacans & preter ipsum ciuiliter conuersari acquirens potentatus & honores: vel magis & felicitatem ipsi & ciuibus altetentatus & honores: vel magis & felicitatem ipsi & ciuibus altetam existentem a politica quam & querimus manifestum vt alteram existentem. si vtiq; eas quidem que secundum virtutes actiones politice & bellice pulcritude / & magnitudine precellunt. hee autem non vacantes. & finem aliquem appetunt. & nō propter se ipsas sūt eligibiles / intellectus autem operatio: studio differre videtur speculatia existens: preter ipsā nullū appetere finē

(c) 2007 Ministerio de Cultura

habereq; delectationē propriam. hec autem coauget operatōes per se sufficiens vtiq;. & vacatiuum vtiq;: & illaboriosum vt humanum: & quecunq; alia beato attribuuntur: secundū hanc operationē apparententia. Perfecta igitur felicitas hec vtiq; erit hominis. accipiens longitudinem vite perfectam. nihil enim imperfectum est eorum que felicitatis.

¶ Capitulum. xiii. q̃ vita contemplatiua in qua consistit felicitas est melior q̃ secundum hominē nec dissuadentibus ipsam acquiescendum est.

Alis autem vtiq; erit melior vita q̃ secundum hominem. non enim secundum q̃ homo est sic viuet. sed secundum q̃ diuinum aliquid in ipso existit. quanto autem differunt hoc a composito tanto & operatio ab ea que secūdum virtutem aliam. Si itaq; diuinum intellectus ad hominem: & que secundum hunc diuina vita ad humanam vitam. Oportet autem non secundum suadētes humana sapere hominem entem. neq; moralia moralem. sed inquantum contingit imoralem facere. & omnia facere ad viuere secundum optimum eorum que in ipso. si enim & mole paruum est: potentia & preconsistate multum magis omnibus supexcellit. Videbitur autem vtiq; & vnūquodq; esse hoc. si quidem principale & melius. inconueniens ergo fiet vtiq; si nō sui ipsius vitam eligat sed alicuius alterius. qd̃ & dictum prius congruet & nunc. proprium enim vnicuiq; natura optimum & delectabilissimum est vnuicuiq;. & homini vtiq; que secundum intellectum vita. si quidem maxime hic homo iste ergo felicissimus.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Capitulum.xiiii.q̃ est quedam alia actiua felicitas secundum prudentiam dirigentē ceteras moris virtutes.

SEcundo autem qui secundum aliam virtutem, secundum ipsam enim operationes hũane iusta enim & fortia & alia que secundum virtutes adinuicem agimus in communicationibus& necessitatibus & actionibus omnimodis & in possessionibus/quod decet vnicuiq̃ conseruantes hec autem esse videntur omnia humana, Quedam autem & accidere & a corpore videntur: & multum coapropriari passionibus moris virtus coniugata est enim & prudentia moris virtuti, & hec prudentie, si quidem prudentie quidem principia secũdum morales sunt virtutes, rectum autem moralium secundum prudentiam, cõcopulate autem hec & passionibus circa compositus vtiq̃ que se cundum has, & felicitas, que autem intellectus separata cantũ eniz de ipsa dictum est. certius enim dicere maius propositio est,

¶Capitulum.xv.dat triplicem rationem q̃ felicitas contemplatiua perfectior est actiua

VIdebitur autem vtiq̃ & exteriori largitione in parum vel in minus indigere morali, necessariis quidem enī ambobus opus ex equali fit, & si magis laborat circa corpus politicus, & q̃cũq̃ talia parũ vtiq̃ quidẽ differt ad operationes aũt multũ differt, Liberali qdẽ eniz op' erit pecuniis ad agere liberalia & iusto vtiq̃ ad redditões volũtates enī imaifeste simulant enim & non iusti iuste agere velle, forti autem potentia

(c) 2007 Ministerio de Cultura

ſi quidem perficit quid eorum, que ſecundum virtutem & tempe
rato poteſtate, qualiter enim manifeſtus erit vel iſte vel aliorum
aliquis. Queritur autem quidem vtrum principalius virtutis elec
tio vel actiones vt in ambabus exiſtentis, perfectum vtiq; ma=
nifeſtum quod in ambabus vtiq; erit, ad actiones autem multis
opus eſt. & quanto vtiq; maiores ſunt & meliores pluribus, ſpe=
culanti autem nullo talium ad operationem neceſſitas, ſed vt di
cere impedimenta ſunt ad ſpeculationem, ſecundum autē ꝙ ho
mo eſt & pluribus conuiuit eligit quod ſecundum virtutem age
re, opus habebit igitur talibus ad humaniter conuerſari. Perfec
ta autem felicitas quoniam ſpeculatiua quedam operatio & huic
vtiq; apparebit, deos maxime enim ſuſpicati ſumus beatos & fe
lioes eſſe, actiones autem quales attribuere debitum ipſis: vtrum
iuſtas: vel ridiculi apparebunt cōmutantes & depoſitiones dan
tes & quecūq; alia talia. ſed fortes ſuſtinentes terribilia & pericli
tantes, quoniam bonum vel liberales cui autem dabunt, incōue
niens autem & ſi erit ipſis nūmiſma vel aliquid tale, ſi autem tē=
perati: quid vtiq; erit? vel oneroſa laus, quoniam non habēt pra
uas concupiſcentias. pertranſeuntibus autem omnia apparebūt
vtiq; qui circa actiones / parua & indigna diis, ſed tamen omnes
viuere conſpicati ſunt ipſos & operari ergo, non oportet eni dor
mire quemadmodum endimiona. viuēti vtiq; ab agere ablato:
adhuc autem magis a facere / quid relinquitur preter ſpeculatio=
nem. quare dei operatio beatitudie differens ſpeculatia vtiq; erit
& humanarum vtiq; que huic cognatiſſima feliciſſima. Signuꝫ
autem & non partici pare reliqua animalia felicitate tali opera=

(c) 2007 Ministerio de Cultura

tione priuata perfecte. diis quidem enim omnis vita beata homi
nibus autem inquantum similitudo quedã talis operationis exi
stit. aliorum autem animalium nullum felix est. quia nequaq̃ cõi
cat speculatione. inquantum vtiq; pertendit speculatio & felici=
tas. & quibus magis existit speculari: & felices esse non secũdum
accidens: sed secundum speculationem hec enim secundum se ip
sam honorabilis. quare vtiq; erit felicitas speculatio quedam.

Capitulum. xvi. qualiter se habet felix
ad exteriora bona.

OPus autem erit & exteriori prosperitate homini enti
non per eni se sufficiens natura ad speculari. sed opor
tet & corpus sanum esse. & cibum & reliquum. Famu=
mulatum existere. Non tamen existimandum multis & magnis
indigere futurum felicem. si non contingit sic exterioribus bo=
nis beatum esse. non enim in superabundantia per se sufficiens,
neq; iudicium neq; actio. possibile autem & non principes terre
& maris agere bona. etenim a moderatis poterit vtiq; aliquis a=
gere. secundum virtutem. hoc autem est videre manifeste. ydio=
te enim potentibus non minus videtur studiosa agere sed & ma
gis. sufficiens autem tanta existere. erit enim vita felix secundu;
virtutem operantis. Et solon autem felices forte enunciauit be=
nedicens moderate hiis que extra ditates. agẽtes autem optima
existimabat & viuentes temperate. cõtingit enim moderata pos
sidentes agere que oportet. Videtur autem & anaxagoras nõ di
uitem neq; potentem existimare felicem / dicens quoniam non
vtiq; admirabitur. si quidem inconueniens appareat multis isti

(c) 2007 Ministerio de Cultura

enim iudicant hiis que extra hec sentientes solum. Cõsonare ita q̃ rationibus videntur sapientum opiniones. fidem quidem igitur opiniones & talia habent quandam. Verum autem in operabilibus ex operibus & vita iudicatur. in hiis enim dñans. intẽdere autem predicta oportet ad opera & vitam inferentes & consonantibus quidem opibus acceptandum, dissonantibus autem sermones suspicandum.

¶ Capitulum. xvii. qualiter se habet felix ad deuz.

SEcundum intellectum autem operans & hunc curans & dispoitus optime/ & dei amantissimus videtur esse. Si enim quedam cura humanorum a diis fit q̃ad modum videtur & erit vtiq̃ bene rationabile gaudere ipsos optio & cognatissimo. hoc autem vtiq̃ erit intellectus. & diligẽtes maxime hoc/ & honorantes beneficiare vt de amicis ipsis curãtibus & recte & bene operantes. Quoniam autem hec omnia sapiẽti in existunt: non manifestum. deo amantissimus ergo eundem autez verisimile & felicissimum. quare & vtiq̃ sic erit sapiens maxime felix.

Capitulum. xviii. q̃ necessaria est legispositõ.

VTrum igitur si & de hiis & virtutibus: adhuc autem de amicicia & delectatione sufficienter dictũ est in typis. finem habere existimandum electionem vel quemadmodum dicitur non est in operabilibus finis speculari singula & cognoscere sed magis operari ipsa nihil enĩ vtiq̃ de virtute sufficiens scire sed habere & vti tentandum. vel si aliqualiter aliter boni efficiamur. Si quidẽ igitur sermones per se sufficientes ad

(c) 2007 Ministerio de Cultura

facere ſtudioſos multas vtiq; mercedes & magnas ferrent ſecun dum theagumi & oportebat vtiq; has tribuere. Nunc autem vi dẽtur prouocare quidem & mouere iuuenum liberales poſſe ſer mones & morem nobilem & vt vere amãtem bonum facere vti q; catakochinum ex virtute. multos autem non poſſe ad bonita tem prouocare. non enim nati ſunt verecũdie obedire. ſed timo ri. neq; recedere a prauis propter turpe. ſed propter penas. paſſio ne enim viuẽtes / proprias delectationes perſequuntur per quas ipſe erunt. fugiunt autem oppoſitas triſticias. boni autem & vt vere delectabilis neq; intellectum habent non guſtatiui exiſtẽ= tes. tales autem quis vtiq; ſermo tranſformaret. non enim poſſi= bile vel non facile que ex antiquo conſuetudinibus comprehen ſa: ſermone trãſmutare. Amabile autem forte eſt ſi omnibus exi ſtentibus per que epyeikes videmur fieri accipiamus virtutem. Fieri autem bonos exiſtimant hij quidem natura. hij autem cõ= ſuetudine hic autem doctrina. Quodquidem igitur nature mani feſtum q; in nobis exiſtit ſed per aliquam diuinã cauſam vt ve= re bene fortunatis exiſtit. Sermo autem & doctrina ne quando non in omnibus poteſt. ſed opus eſt preparatam eſſe conſuetudi nibus auditoris animam ad bene gaudere & odire. quemadmo dum terram nutrientem ſemẽ. non enim vtiq; audiet ſermonem cõmouentem: neq; intelliget qui ſecundum paſſionem viuit. ſic autẽ habentẽ qualiter poſſibile ꝓſuaderi. totaliter aũt nõ videtur ſermoni credere paſſio ſed violentie. oportet itaq; morẽ ꝑexiſte re aliqualiter propriũ virtutis diligentem bonum: & aſpernãtem turpe. Ex iuuene aũt ductione recta ſortiri ad virtutẽ difficile nõ

(c) 2007 Ministerio de Cultura

a talibus nutritum legibus.temperate enim viuere & perseueran
ter non delectabile multis aliterq; iuuenibus, propter quod legi
bus oportet ordinatam esse nutritionez & adinuẽtiones nõ erũt
enim tristicia consueta facta. Non sufficiens autem forte iuuenes
existentes:nutritione & circa:sortiri recta:sed quia & virum factũ
oportet adinuenire ipsa & assuefieri.& circa hec indigebimus le
gibus,& totaliter vtiq; circa omnem vitam,multi enim necessi
tati magis q̃ sermone ad obediũt:& iacture q̃ bono. Propter qd̃
existimãt quidam legispositores oportere quidem aduocare ad
virtutem,& prouocare boni gratia vt obedientibus hiis q epy=
eikes cõsuetudinibus precedentibus,in obedientibus auertet de
generioribus existentibus & penas & punitiones apponere, insa
nabiles autez totaliter exterminare.epyeikea quidem enim & ad
bonum viuentem sermoni obedire,prauũ autẽ delectationẽ ap
petentem tristicia puniri.q̃admodũ subiugale.propter quod & ai
unt oportere tales fieri tristicias que maxime cõtriantur amatis
delectationibus Si igitur q̃admodũ dictũ est futurũ bonũ nutri
ri oportet bene & assuefieri demũ sic:& in adinuentionibus stu=
diosis viuere:& neq; volentẽ neq; nolentẽ agere praua hec autẽ
vtiq; fient viuentibus secundum quẽdam intellectum & ordinẽ
rectũ habentẽ fortitudinẽ. Paterna quidẽ igitur preceptõ nõ ha
bet forte neq; coactũ neq; vtiq; totaliter q̃ vnius viri non regis
existentis vel alicui⁹ talis.lex autẽ coactiuam habet potentiam
sermo ens ab aliqua prudentia & intellectu. Et hominũ quidam
odiunt contrariantes motibus. & si recte hoc ipsum operentur.
lex autem non est onerosa precipiens epyeikes.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

¶Capitulum.xix.q̃ necessarius est legum positi⁹

IN sola autem lacedemoniorum ciuitate cum paucis legispositorum curam videtur fecisse & nutritionis & adinuentionum.in pluribus autem ciuitatibus neglectum est de talibus.& viuit vnusquisq̃ vt vult ciclopice disponens de pueris & vxoribus.Optimum quidem igitur fieri coũeꝫ curam & rectam & operari ipsum posse.Cõiter autem negligentibus vnicuiq̃ videbitur vtiq̃ conueũr suis filiis & aĩcis ad virtutem conferre:vel eligere quidem.Maxime autẽ vtiq̃ hoc posse videbitur ex dictis legispositiuus factus.cõmunes quidẽ enicure manifestum quoniam per leges fiunt epyeikes autem q̃ per studiosas.Scriptas autem vel non scriptas nihil vtiq̃ & videbitur differre neq̃ per quas vnus vel plures erudientur.quẽadmodum neq̃ in musica & exercitatiua & aliis rudimentis.quemadmodum enim in ciuitatibus potestatem habẽt legalia/& mores sic & in domibus paterni sermones & mores & adhuc magis ꝓpter cognationem & beneficia preexistunt enim diligentes & facile obedientes nature.Adhuc autem & differunt secũdum vnũquodq̃ discipline cõmunium.quẽadmodum in medicinali vniuersaliter quidem febricitanti confert abstinentia & quies alicui autem forte non & pugil forte non omnibus eandem pugnã cincumponit. Certius autem agere videbitur vtiq̃ vnum quodq̃ propria cura facta.magis enim conuenienter potitur vnusquisq̃ sed curabit quidem optime secundum quod & medicus & exercitatiuus & omnis alius vniuersale sciens.quod cõiter omnibus vel talibus congruit:cõmunis eni scientie & dicuntur & sunt nõ

(c) 2007 Ministerio de Cultura

ſolum ſed & vnius alicuius & nihil ſorte prohibet bene curare & non ſcientem entem. conſiderantem autem diligenter accidentia in vno quoq; propter experientiam. quemadmodum & medici quidam videntur ſui ipſorũ optimi eſſe alteri nihil vtiq; potentes ſufficere. Nihil autem minus ſorte violenti artifici & ſpeculatio fieri ad vniuerſale eudem eſſe videbitur vtiq;. & illud cognoſcendum: vt contingit. dictum eſt enim quoniam circa hoc ſcientie. Forte autem vtiq; & volenti per curam meliores facere: ſiue multos ſiue paucos / legiſpoſitiuum tentandum fieri. ſi per leges boni fiamus vtiq;. quãcũq; enim & propoſitam diſponere: bene non eſt cuiuſcũq;. ſed ſi quidem alicuius ſciẽtis. quẽadmodum in medicinali & reliquis quoq; eſt cura aliqua & prudentia.

¶ Capitulũ. xx. quõ quis fiere poteſt legũ põitiuus.

Igitur poſt hec intendendũ vnde vel qualiter legiſpoſitiuus fiet vtiq; quis. vel q̃admodũ in aliis a politicis particula enim videbatur politice eſſe vel non ſimile videbitur in politica / & reliquis & ſcienciis & potentiis. in aliis q̃dem enim videntur iidem & potentias tradẽtes & operantes ab ipſis. puta medici ſcriptores. politica autem repromittunt quidẽ docere ſophiſte. agit autem ipſorum nullus. ſed ciuiliter conuerſantes. Qui videbuntur vtiq; potentia quadã hoc agere & experientia magis q̃ mente. neq; enim ſcribentes neq; dicẽtes de talibus videntur. q̃uis melius erat forte q̃ ſermones iudicatios & cõcionatios. neq; rurſus politicos facientes ſuos filios vel aliquos aliorum amicorum. rationabile autem erat ſi quidem poterant. neq; eni ciuitatibus melius nihil relinquerẽt vtiq;. neq; ſibi ipis

(c) 2007 Ministerio de Cultura

existere eligerent vtiq; magis tali potentia.neq; vtiq; amicissis.
non tamen parum videtur experientia conferre.non enim vtiq;
fierent per politicam & cõsuetudinem magis politici.propter.qd
deliberantibus de politica scire:opus esse videtur experiẽtia.So=
phistarum autem repromittentes valde videtur longe esse a do
cere.totaliter autem neq; quale quid est neq; circa qualia sciunt.
non enim vtiq; eandem rhetorice neq; deteriorem ponerent.ne
q; vtiq; existimarent facile esse leges ponere cõgreganti appro
batas legum.eligere enim esse optimas q̃admodum neq; electio
nem existentem intellectus & iudicare recte maximum q̃admo=
dum & in hiis que secundum musicam.experti enim circa singu
la iudicant recte opera.& per q̃ vel qualiter pficiuntur intelligũt
q̃oportet.& qualia qualib3 cõcordant.inexptis aũt amabile nõ
latere vel bene vel male fiat opus.quemadmodum in scriptura.
leges autem politicis operib9 assimilãtur.Qualiter igitur ex hiis
legispositiuus fiet vtiq; aliquis vel optias iudicare.nõ enim videẽ=
tur neq; medicatiui ex cõscriptionibus fieri.q̃uis tentant dicere
non solum curationes sed vt sanentur vtiq;.& vt oportet curare
singulos diuidentes.habitus hec autem expertis quidẽ vtilia es
se videntur.nesciẽtibus autem inutilia.Forte igitur & legũ & po
liciarũ congregationes/potẽtibus quidẽ speculari & iudicare q̃
bene vel contrarium: vel qualia qualibus congruunt vtilia vtiq;
erũt.hiis aũt qui sine hãtu talia pertranseũt: iudicare quidẽ bene
non vtiq; existit.si non secundum casum.intelligibiliores autẽ
ad hec forte vtiq; fient.Relinquentibus igitur prioribus imper=
scrutabile/ quod de legispositione ipsos intẽdere magis/ melius

(c) 2007 Ministerio de Cultura

forte, & totaliter vtiq; de politica, vt ad potentiam que circa humana philosophia perficiatur. Primum quidem igitur si quid secundum partem dictum est bene a progenitoribus temptemus pertransire, deinde ex congregatis policiis speculati qualia saluant & corrumpunt ciuitates & qualia singulas policias, & propter quas causas hee quidem bene, hee autem contrarium ciuiliter agunt. Cõsideratis enim his forte vtiq; magis aspiciemus & qualis policia optima: & qualiter vna queq; ordinata: & quibus legibus & consuetudinibus vt ens.

¶ Explicit liber ethicorum aristotelis.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

¶ Sequitur tabula libri
ethicorum aristotelis.

¶Libri ethicorum aristotelis sunt decem.

¶ Primus de quibusdam preambulis ad virtutẽ & de felicitate politica Folio.ii.
¶Secundus de virtute in cõmuni. Folio.xiii.
¶Tertius de voluntario & inuoluntario.& electione que principia sunt actuum virtutis.& fortitudine ac temperantia: que sunt circa passiones vitam hominis respicientes. Folio.xxi.
¶Quartus de liberalitate magnificentia.magnanimitate amore honoris mansuetudine.medio in colloquiis.veritate.eutrapelia.verecundia. Et horum contrariis que sunt circa quasdam secũdarias passiones.respiciẽtes exteriora hois bona Fo.xxx
¶Quintus de iusticia & iusto & iniusticia & iniusto.& epyeikeia. Folio xliii.
¶Sextus de virtutibus intellectualibus/scilicꝫ sapientia.intellectu.sciẽtia.arte.prudẽtia.eubulia.sinesi.& gnome Folio.lv.
¶Septimus de cõtinentia & incõtinentia.& perseuerãtia & mollicie.& delectatõe & tristicia.vt sũt obiecta earũ Folio.lxiiii.
¶Octauus de amicicia & speciebus eius & de speciebus policie & transgressionibus ipsius Folio .lxxvii
¶Nonus de ꝗbusdã amicicie ꝓprietatibu Folio.lxxxviii
¶Decimus de delectatione:scdm ꝙ a ꝗbusdã dicitur vltimus finis.& de felicitate:q̃ vere est vltimus finis Folio.lxxxxvii

¶Libri primi de quibusdam preambulis ad virtutem & de felicitate politica.sunt capitula.xxi.

Capitulum primum ostendit quod sit bonum quod in hac scientia principaliter intenditur. folio.ii.
Capitulum secundum de modo conueniẽti huic scie:tã ex parte doctoris q̃ ex parte auditoris folio.ii.
Ca.tertium qualis debet esse auditor huius scie folio.iii
Ca.quartum ꝙ omnes concordant in nomine finis intenti: sed in re discrepant folio.iii
Ca.v.quo ordine rõcinandum est in moralibus folio.iii
Ca. vi.de opinione ponentium felicitatem in aliquo bonorum manifestorum folio.iiii
Ca.vii.de opinione ponentium felicitatem in aliquo bene separato folio.iiii

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Capitulum octauum quasdam ponit cõditiones felicitatis quasi omnibus manifestas folio.vi
Ca.ix.inuestigat diffinitionem felicitatis folio.vi
Capitulum decimum quid diffinita felicitate restat agendum & quomodo id agi oporteat folio.vii
Ca.xi.confirmat dicta aristotelis de felicitate ex communiter dictis de ipsa folio vii
Ca.xii.diuisa sapientum opinione in tres de felicitate ostẽdit q̃ prima ponens eam esse virtutem in aliquo concordat in alquo discrepat dictis aristotelis folio viii
Ca.xiii.q̃ secunda opinio consonat dictis aristotelis ponens felicitatem esse virtutem cum voluptate folio viii
Ca.xiiii.q̃ tertia opinio consonat dictis aristotelis addens felicitati abundantiam bonorum exteriorum folio viii
Capitulum quindecimum mouet & terminat questionez de causa & origine felicitatis folio ix
Ca.xvi.querit si quis potest esse felix in hac vita folio ix
Ca.xvii.soluit dictam questionem folio x
Capitulum.xviii.querit si fortune amicorum quid conferant felicitati folio xi
Ca.xix.querit si felicitas laudabilium est aut magis honorabilium folio xi
Capitulum.xx.q̃ scrutari de virtute humana pertinet ad moralem folio xii
Capitulum.xxi.q̃ scrutanti de virtute prius agendum est de partibus anime secundum quas diuiditur virtus folio xii

¶Libri secundi de virtute in cõi sunt capitula.x.

Ca.primũ ostẽdit q̃ virtutes sunt in nobis ex opib⁹ fo.xiii
Ca.ii.ex quibus operibus virtutes fiunt. folio xiiii
Ca.iii.quod est signum iam facte virtutis folio xiiii
Ca.quartum mouet dubium & soluit circa hoc quod dictum est ex operibus fieri virtutes folio xv
Ca.quintum q̃ virtutes non sunt passiones:neq̃ sunt potentie: sed habitus folio xvi
Ca.sextum diffinit virtutem.& distinguit medium cuius virtus est connectatrix folio xvi
Ca.vii.dictam diffinitionem elucidat q̃tum ad id quod dicit virtutem in medio consistere folio xvii
Ca.octauum dictam diffinitionem elucidat discurrendo per singulas virtutes folio xviii
Ca.ix.de oppositione virtutum & viciorũ folio xix
Ca.x.ostẽdit qualiter moralis virtus acquiri possit folio xx

(c) 2007 Ministerio de Cultura

¶Liber tertius est de voluntario & inuoluntario & electione que sunt principia actuum virtutis. & de fortitudine & tēperantia: que sunt circa passiones vitam hominis respicientes. cuius sunt capitula xviii.

Ca. primum ostendens q̃ tractanti de virtute/ de voluntario & inuoluntario agendum est inuoluntaria diuidit & exequitur de inuoluntario per violentiam folio xxi
Ca. ii. de inuoluntario per ignorantiam folio xxii
Capitulum tertium de voluntario folio xxii
Ca. quartum de electione folio xxii
Ca. quintum de consilio folio xxii
Ca. sextum de voluntate folio xxiii
Ca. vii. aplicat ad virtutes & vicia dicta de voluntario. electiōe consilio & voluntate & tollit errorem q̃ nullus volens est malus. folio xxiiii
Ca. viii. excludit radices dicti erroris ex parte dispositionis intrinsece inclinantis appetitum folio xxiiii
Ca. nonū excludit radices dicti erroris ex parte virtutis cognoscitiue folio xxv
Ca. decimum de materia fortitudinis folio xxv
Ca. vndecimum de eius actu folio xxvi
Ca. xii de quibusdam que habent actum similem fortitudini sed deficiunt a vera fortitudine folio xxvi
Ca. xiii. de quibusdam proprietatib⁹ fortitudinis secūdū quod fortitudo se habet ad delectationem & tristiciam folio xxvii
Ca. xiiii. q̃ temperantia & intemperantia sunt circa delectationes tristicias & non visus/ non auditus/ & olofactus/ sed tactus & gustus folio xxviii
Capitulum. xv. quomodo temperantia & intemperantia sūt circa delectationes gustus & tactus folio xxviii
Capitulum. xvi. qualis sit actus temperantie & viciorum oppositorum folio xxviii
Ca. xvii. qualiter est intemperantia circa tristicias folio xxix
Capitulum. xviii. de comparatione peccati intemperantie ad alia peccata folio xxx

¶Liber quartus est de liberalitate magnificentia magnanimitate. amore honoris. mansuetudine medio in colloquiis. veritate. eutrapelia. verecundia. & horum contrariis: que sunt circa quasdam secundarias passiones / respiciētes exteriora hominis dona/ cui⁹ sūt capitula. xviii

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Capitulũ primũ quis sit p̃cipuus actus liberalitatis folio.xxx
Ca.secundum qualis debet esse dictus actus. folio.xxxii.
Capitulum tertium de prodigo folio.xxxii
Ca.quartum q̃ ꝓdigus est min⁹ malus illiberali fo.xxxii
Ca.quintum de illiberalitate fo.xxxiii
Ca.vi.qualiter magnific⁹ se habet in expẽdẽdo fo.xxxiii.
Ca.vii.in quibus magnificus expendere debet fo.xxxiiii
Ca.viii.de banauso & paruifico folio xxxv
Ca.ix.de materia magnanimitatis & oppõnũ vicõꝝ fo.xxxv
Ca.x.de actibus magnanimi folio.xxxvi
Ca.xi.de proprietatibus magnanimi fo.xxxvii
Ca.xii.de pusillanimi & chaymo folio xxxvii
Ca.xiii.de virtute que est circa mediocres honores & suis contrariis. folio xxxviii
Ca.xiiii.de mansuetudine folio xxxviii
Ca.xv.de mediis in colloquiis & extremis folio xxxix
Ca.xvi.de veritate in vita & sermone & cõtrariis hãtib⁹ fo.xl
Ca.xvii.de eutrapelia & contrariis habitibus folio xli
Ca.xviii.de verecuudia & inuerecundia folio xlii

¶Libri quinti de iusticia & iusto & iniusticia & iniusto & epyeikeia sunt capitula.xix

Capitulum primum quid nomine iusticie & iiusticie significatur & q̃ vno multipliciter dicto:similiter dicitur & alterꝝ fo.xliii
C.ii.quot modis dicuntur iustum & iniustum folio.xliii
Ca.tercium de iusticia legali folio.xliii
Ca.iiii.de iusticia pticulari qualiter scꝫ a legali differũt fo.xliiii
Ca.v.diuidit iusticiam particularem folio xlv
Ca.vi.quõ sumitur mediũ in pticulari iusticia folio xlv
Ca.vii.secundum quam proportionalitatem & quomodo sumitur medium in iusticia distributiua xlvi
Ca.viii.q̃ est aliqua species iusticie preter distributiuam & qualiter dr̃t a distributiua folio xlvi
Ca.ix.qualiter sumitur mediũ in iusticia cõmutatiua fo.xlvii
Ca.x.excludit quãdã falsã opioeꝝ circa mediũ iusticie fo.xlvii
Ca.xi.qualiter forma proportionalitatis potest obseruari iniusticia commutatiua folio xlviii
Ca.xii.quomodo iusticia est medium folio xlix
Ca.xiii.de iusto & iniusto per cõpationẽ ad subiectũ fo.xlix
Ca.xiiii.de dione iusti politici folio lvi
Ca.xv.soluit q̃stionẽ/secundum quas iustificationes vel iniustificationes aliquis est iustus vel iniustus folio lvii

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Capitulum.xvi mouet vnum dubium circa dicta in capitulo de cimoquinto & soluit illud folio lviii
Ca.xvii.mouet vnũ aliud dubiũ & ipsũ soluit fo.lviii
Ca.xviii.de epyeikea folio lviii
Ca.xix.deteriat si quis possit sibi ipsi iniustũ facere fo.lviii

¶Liber sextus de virtutibus intellectualibus scilicet sapientia.intellectu.scia.arte.prudentia.eubulia.sinesi.& gnome.continet.capitula.xviii

Ca. primum de quo intentio & ꝙ dicendum est modo de recta ratione folio lv
Ca.ii.continuat dicta dicendis.& diuidit animam quantũ opus est huic proposito fo.lv
Ca.iii.ostendit que sũt principia actuum hominis. Et inquirit & determinat quod est proprium opus rationis fo.lvi
Capitulum quartum diuidit habitus quibus anima verum diuidit. Et exequitur de scientia fo.lvi
Ca.quintum de arte fo.lvi
Ca.sextum de prudentia fo.lvii
Ca.septimum de intellectu fo.lviii
Ca.octauum de sapientia folio lviii
Ca.ix.ꝙ sapia est p̃cipua virtutũ intellectualiũ sipliciter fo.lviii
Ca.x.ꝙ prudentia est precipua circa res hũanas fo.lix
Ca.vndecimum de eubulia folio lx
Ca.xii.de sinesi & asinesia folio lxi
Ca.xiii.de gnome fo.lxi
Capitulum.xiiii.comparat sinesim gnomen prudentiam & intellectum adinuicem folio lxi
Ca.xv mouet dubia & soluit de vtilitate sapientie& prudẽtie ad quas tanq̃ principales alie reducuntur fo.lxii
Ca.xvi.ꝙ prudẽtia nõ potest esse sie virtute morali fo lxii
Ca.xvii.ꝙ virtus moralis nõ possit esse sie prudẽtia fo lxiii
Ca.xviii.mouet dubia & soluit de separabilitate virtutum abinuicem folio lxiii

¶Libri septimi de continentia & incontinẽtia & de delectatione & tristicia vt sunt obiectta continentie & incontinentie sunt capitula.xix

Ca.primũ enũerat hitus vitupabiles circa moralia & cõtraria illorũ hituũ & ostẽdit de quibus dicẽdũ.& quõ de hiis fo.lxiiii
Ca.ii.ponit quedam probabilia circa continẽtiam & incontinẽtiam perseuerantiam & molliciem/& sua concreta fo.lxiiii
Ca.tertium mouet dubia circa hec folio lxiiii

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Ca.iiii.dat ordinē in soluendis dictis dubiis.& primo soluit hec an scientes esse possint incontinentes & qualiter sciētes fo.lxvi
Ca.v.querit & soluit vtrum est aliquis incontinens simpliciter: vel omnes sunt secundum partem.& que est materia incontinē tie folio lxvii
Ca.vi.de diuersitate concupiscētiarum & delectationum humanarum & bestialiū.& qualiter diuersimode circa eas dicitur continentia & incontinentia folio lxviii
Capitulum septimum comparat incontinentiam ire ad incontinentiam concupiscentie folio lxix
Ca.viii.cōparat incōtinentiā hūanā ad bestialē fo. lxx
Ca.ix.de differentia continentis & incontinētis ad pseueratiuū & mollicie & temperatum & intemperatum fo lxx
Ca.x.mouit & soluit dubium de lutino& distinguit species incōtinentie folio lxxi
Ca.xi.q̄ intemperatus est peior incontinentie fo lxxi
Ca.xii.qualiter continens & incontinens ad proriā se habent rationē.q̄ est imanere rationi vel non imanere fo lxxii
Ca.xiii.quomodo continens & incontinens se habent ad rationem virtutis.cui pertinet in medio esse fo lxxiii
Ca.xiiii.an simul idem possit esse prudens & incontinens.& qualiter incontinens se habet ad prudentem & incontinentes adinuicem folio lxxiii
Ca.xv.triplici ratione ostendit q̄ politici est de delectatione & tristicia tractare folio lxxiii
Capitulum.xvi.de opinionibus impugnantium delectationes & rationibus eorum folio lxxiii
Ca.xvii.de solutione dictarum rationum fo lxxiii
Ca.xviii.rationibus ostensiuis & ad impossibile ostēdit q̄ delectatio est bonum& q̄ aliqua est optima folio lxxiiii
Ca.xix.est de delectationibus corporalibus lxxv

¶Libri octaui de aicicia & speciebus ei⁹& de speciebus policie & transgressionibus ipsius sunt capitula.xvii

Ca.primum apit intentum & dat rationes q̄ maxime necessaria est amicicia in vita folio lxxvii
Ca.secūdum mouet quoddam dubium circa amicicia & ostēdit qualia de ipsa dubia sunt hic terminanda.& corripit dicētes q̄ non habet species fo lxxvii
Ca.iii.inuestigat quattuor partes diffinitionis amicicie & cōcludit ex hiis eius diffinitionem fo lxxvii
Ca.iiii.distinguit species amicicie & exequitur de amicicia vtilis & delectabilis folio lxxviii

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Ca.v de aicicia bonorꝫ q̃ ē scdꝫ virtutē & circa hōestū fo.lxxviii
Ca.vi.ostēdit in quo alie aicicie sūt similes perfecte fo lxxviii
Ca.vii.in quo sunt dissimiles fo lxxviii
Ca.viii.agit de spē bꝰ aicicie p ꝓpatōes ad actū ꝓpriū fo lxxix
Ca.ix.agit de ipis ꝓpatōes ad subiectū.scꝫ ad aicos fo lxxix
Ca.x.de amicicia existente inter inequales fo lxxx
Ca.xi.qualiter amari & amare se bñt ad aicicia fo lxxxi
Ca.xii.q̃ spēs aicicia ꝫ ꝓsequūtur politicas cōicatios fo lxxxi
Ca.xiii.distiguit tres policias & tres haꝫ trāsgressiōes fo lxxxii
Ca.xiiii.distinguit tres species amicicia rum secūdum distinctio nem dictarum policiarum fo lxxxiiii
Ca.xv.subdiuidit dictas amicicie species fo lxxxiiii
Ca.xvi.qualiter fiunt accusationes seu conquestiones in amici= cia vtilis que est secundum equalitatem fo lxxxiiii
Ca.xvii.qualiter fiunt accusationes in amicicia que fit secūdum superexcellentiam fo xxxvii

¶Libri noni de gbusdā aicicie ꝓprietatibus sūt capitula.xiiii

Capitulum primum q̃ amicicia conseruatur per recōpensatio= nem secundum proportionem fo lxxxviii
Ca.secundum mouet quedam dubia circa beneficia amicorum & recompensationes eorum fo lxxxix
Ca.tertium quando debet amicicia dissolui. Et qualiter se habē dum ad prius amicum ipsa dissoluta fo lxxxxi
Ca.iiii.oñdit q̃ sūt effectus aicicie. Et ī gbus cōicāt fo lxxxxi
Ca.quintum de beniuolentia fo lxxxxi
Ca.sextum de concordia fo lxxxxii
Ca.septimum de beneficientia fo lxxxxii
Ca.viii.mouet dubium vtrum oportet maxime amare seipsum. Et arguit ad partes.& soluit quo ad hos qui exprobrabiliter a= mant se ipsos fo lxxxxiii
Capitulū.ix.soluit dictum dubium quo ad hos qui laudabiliter se amant fo lxxxxiiii
Ca.x.mouet & soluit dubium rationibus moralibus vtrum fe= lix eget amicis fo lxxxxiiii
Ca.xi.ratione naturali ostendit q̃ felici eligibile est habere ami cum.& inde concludit q̃ indiget amicis fo lxxxxv
Ca.xii.q̃rit & soluit vtrū plres aicos gs sibi debeat fo lxxxxvi
Ca.xiii.querit & soluit vtrum in eufortuniis opus est magis ami cis vel in infortuniis fo lxxxxvii
Ca.xiiii.querit & soluit vtrum sicut amantibus est delectabilissi mum sic amicis eligibilissimū conuiuere fo.lxxxxvii.

¶Libri.x.de delectatione scdm q̃ a gbusdā dicit vltimꝰ finis.& de felicitate q̃ vere est vltimꝰ finis sūt capitula.xx.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

Ca. primum q̃ hic de delectatione tractendum est. Et quib⁹ de causis folio lxxxxvii
Ca ii de opioe eudoxi q̃ posuit delectatõez eẽ bonũ fo. lxxxx viii
Ca. iii. de opioe plõnis. & quõ obuiat rõib⁹ eudoxi. fo lxxxx viii
Ca. iiii. de rationibus plõnicorum contra eudoxum cum rationibus earũdem folio. lxxxx viii
Ca. quintum q̃ delectatio non est in genere motus vt platonici ponebant folio c
Ca. vi ostendit quid est delectatio & quare non continentia ẽ. & quare noua delectant & cur oẽs eam appetunt folio c
Ca. vii. quomõ delectationes drñt specie secundum differentiã actionum sibi subiectarum folio ci
Ca. viii quõ delectationes drñt in bonitate & malicia fo. Cii
Ca. ix. quõ delectationes drñt ex pte obiectorũ primo q̃tũ ad animalia specie diuersa. secũdo quantum ad hoies fo Ciii
Ca. x. continuat dicta dicendis & ostendit q̃ felices est operatio secundum virtutum folio Ciii
Ca. xi. rationibus. h. ostendit q̃ felicitas est operatio optimi secundum virtutem optimam vt intellectus speculatiui secundu; sapientiam includentem intellectum & sciam fo. Ciiii
Ca. xii. sextam affert rationem ex vacatione que est conditio felicitatis non facta prius folio Cv
Ca. xiii. q̃ vita contemplatiua in qua consistit felicitas est melior q̃ secundum hominem nec dissuadentibus ipsam acquiescendum est folio Cv
Ca. xiiii. q̃ est quedã alia actiã felicitas secundũ prudentiam dirigentem ceteras moris virtutes folio Cvi
Ca. xv dat triplicem rationem q̃ felicitas cõtemplatiua perfectior est actiua folio Cvi
Ca. xvi. ostẽdit qualiter se habet felix ad exteriora bõa fo Cvii
Ca. xvii. qualiter se habet felix ad deum fo Cvii
Ca. xviii. q̃ necessaria est legispositio folio Cviii
Ca. xix. q̃ necessarius est legum positiuus fo Cviii
Caxx. quõ quis fieri potest legum positiuus folio Cviii

¶ Explicit Tabula libri ethicorum aristotelis.

¶ Ethicorum Aristotelis secundum veterem translationem A magistro petro tartareto diligenter recognitorum: & in inclyto parrhisiorum gymnasio rursus hoc anno secũdum eorũdem supputationem millesimo quingentisimo ad. vi. idus februarias diligenter Impressorum optatus adest finis.

DEO GRATIE.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

in c. ex litis in primo sup. ubi contumacia
no glo. Contumacia quia attendit respectu non venientis
ut hic et j. e. ad fi. cu dilecti ad fi. quia respectu non restitu
ff. de rei ven. l. qui restituere. Quadoq; respectu non respondentis
ut obstruxe respondetis q idem e ac si non responderet

Sententia nisi posset pulsari. q. pena sit expressa a canone ut ab arbitra a arbitro quando quis puniri

no glo. q si judex non suam formam mutat ipso jure irritu e
q facit sup. e. de rescript. cu dilecti ubi de hoc

no q. [illegible] ante lite contestata a arbitro. hanc vero q. ratione solve pena
in compromisso apposita. nec obstare q. dicit quia fem. ex pena. notata
in [illegible] vero ex lege ante litem contestatam sententiata.

semel contumax. i. de [illegible]
[illegible]

no de pena [illegible] si [illegible] obstiti hom.

(c) 2007 Ministerio de Cultura

2007 Ministerio de Cultura

© 2007 Ministerio de Cultura

INC. 710